KANUNI
I
LEKË DUKAGJINIT

(VEPËR POSTUME)

PËRMBLEDHË E KODIFIKUE

NGA

A. SHTJEFEN KONST. GJEÇOV „D. F. M.

ME PARATHËNIE

T'I. NJERIU FISHTËS, D. F. M.

E

ROKBAN T. A. PAJER, DOKTOR, D. F. M.

SHKODËR
ShTYPSHKRONJA FRANÇESKANE
1933

BLSH

348
G 449

— KANUNI I LEKË DUKAGJINIT —

BKSH

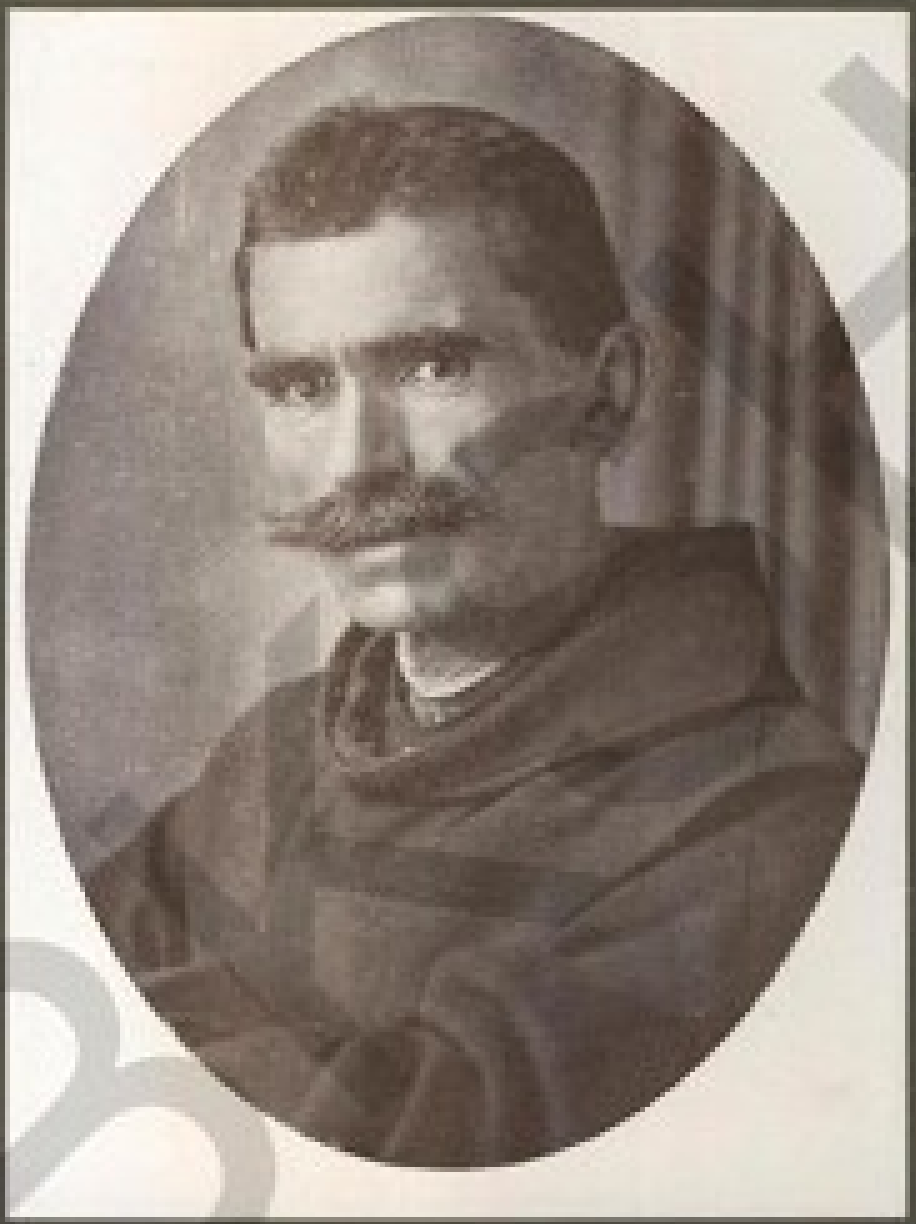

KANUNI
I
LEKË DUKAGJINIT

(VEPER POSTUME)

PËRMBLEDHË E KODIFIKUE
NGA

A. SHTJEFEN KONST. GJEÇOV, O. F. M.

ME PARATHËNIE
P. L. GJERGJ FISHTËS, O. F. M.
I
DOKTORIT P. A. PASHK. KASSOVIT — O. F. M.

SHKODËR
SHTYPSHKRONJA FRANCESKANE
1933

BLSH

BKSH

PROVINCIALATI FRANÇESKAN I SHQIPNIS
rarra per vedi çlo. fazre rilasimi e perkthimi
adve çvalat te korja

DIFTOJSI

BKSH

DIFTOJSI

faqe

Shënime biografike mbi A. Shtjefën Konstantin Gjeçov XIII
Parathënia XIX

Libri I parë — *KISHA.*

Pjesëtari I pari — PJESA QYTETNORE.

Kreu i parë — *Nëna e Kishës, Vatrat, Prenot e Pasunia e Kishës, Famullitari, Rregtari e Pjesëtarija e Kishës.*

Nye 1. Nëna e Kishës (§§ 1-4) 1
— 2. Vatrat (§ 5) 2
— 3. Prenot e pasunit e Kishës (§§ 6 e 7) . . . . . 2 -
— 4. Merkuri i Famullis ose Famullitari (§§ 8-10) 3
— 5. Rregtari i Kishës (§ 11) 4
— 6. Pjesëtarija e Kishës (§ 12) 4-

Pjesëtari I dytë — PJESA NDIHMORE.

Nye 7. Autoriteti e shenjtërimeve (§§ 13-16) 5-
— 8. Caktimi i nëpunësve mbas Ciliës së Tojë (§ 17) . . . . . 5 -

Libri I dytë — *FAMILJA.*

Kreu I dytë — *Nderimi i Familjes.*

Nye 9. Familja e krijuame në vetvedi (§§ 18-25) 7
— 10. Familja e krijuame në kahun e në Planun (§§ 26 e 27) . . . 9

Libri I tretë — *MARTESA.*

Nye 11. Përcaktimi e përvdhyrë e martesës (§§ 28 e 29) 10
— 12. Tagri i dashtë e i vatmë (§§ 30 e 31) 10-
— 13. Detyrët e bashkë e të gruas (§§ 32-34) 11
— 14. Tagri i burrit të vejë e i gruas së vejë (§§ 35 e 36) 11-

Kreu I tretë — *Shkurorëzimi, Prejma.*

Nye 15. Shkurorëzimi (§§ 37 e 38) 12
— 16. Prejma (§§ 39 e 40) 12
— 17. Shtëti (§§ 41-43) 13
— 18. E provëla e Fëz. Dita më shtj (§ 44) 14
— 19. Çështi, qi vepoj e nepet pse ajo 14
— 20. Trashigimi i gruas shqeptare . . . . . 14.

Kreu I katrtë — *Dashnia.*

Nye 21. Gatimi i Jarmos në Kanun (§§ 45-47) 15

faqe

Nye 22. Prija e Krushqvet (§§ 50 e 51) 16
— 23. Ushtimi i krushqis me nuse dhe (§ 52) 16
— 24. Krushka i vesht i i bihoit ushtim krushkut mik 17
— 25. Krushka-krushk, Mika-mik (§§ 53-55) 17

Kreu i pest — *Kanuni i shtëpisë.*

Nye 26. Me bekë shtëpinë, prindja e nuses jan në detyrë me i a bërë gjysmën e çdonit shpia në shtëpinë (§ 56) 18
— 27. Deka e nuses (§ 57) 19
— 28. Gruaja n' bjen në gjak, Gruaja lahet më gjak prishet 19
— 29. Gruaja âsht shalautë per me bajtë 19
— 30. Gruaja e vetë 20
— 31. Thela i përa 20
— 32. Gruaja e pa-lanoret 21

Kreu i gjashtë — *Prindja.*

Nye 33. Baba - burri (§§ 58-60) 21
— 34. Nana - gruaja (§ 61) 22
— 35. Djalmi (§§ 62 e 63) 23

Kreu i shtatë — *Të Jdeve* (§§ 64-87) 23

Kreu i tetë — *Trashigimet.*

Nye 36. Tagri i trashigimit në Kanë (§§ 88-98) . . . . . 26 –
— 37. Detyra e kushtrimve e tagrit i bijave (§§ 99-102) . . . . . 27 –
— 38. Vllau i shoitun (§§ 103 e 104) 27

Kreu nandët — *Të Jdetuar (testamenti).*

Nye 39. Perculimi i testamentëve (§ 105) 27
— 40. Mbishyni të Nanasah (§ 106) 28
— 41. Tagri i të Jdetuve fare (§§ 107-109) . . . . . 28 –
— 42. Tagri i kushtrimit (§§ 110-110) . . . . . 28 –
— 43. Rregulori (§§ 111-131) 29

Libri i katërt — *SHPI, GJÅ E PRONE.*

Kreu I dhetët — *Shpia e trashi i saji.*

Nye 44. Shpia e thyetse ka 500 grash gjobë e by per sji të zoti (§§132-142) 30

Kreu i njimbëdhetët — *Gjaja e gjallë.*

Nye 45. Dagje (§§ 143-152) 31
— 46. Shkapi a âsht i kumbonës (Ogici) (§§ 153 e 154) 31
— 47. Gjaja per gjymtë (§§ 155-164) 32
— 48. Kryegjaja (§§ 165-170) 32
— 49. Gjaja me pergjegje (§§ 171-173) 33
— 50. Dosa per gjymtë (§§ 174-179) 33
— 51. Stoli i qirit (§§ 180-190) 33
— 52. Kau më ká (§§ 191-198) 34
— 53. Bleta (§§ 199-212) 35

FAQE

Kreu I dyshtheëll — *Provat*

Nye 54. Ceshtini i gremevet (§§ 213-226) 36
— 55. Me bë vllá kesh në katarsh (§§ 227-236) 36
— 56. Kuqrilja (§§ 232-237) 36

Kreu I tretshtheëll — *Kullat*

Nye 57. Kullt e tokës nuk luhen (§§ 238-251) 37
— 58. Kullat nuk lán lak (§ 252) 38
— 59. Kullat i thuten me gjak (§§ 253-261) 38
— 60. Kullat i fitojen me garapesh a me mund të ngarkuame (§§ 262-264) 39
— 61. Kullat i ngulcin me sposë (§§ 265 e 266) 39
— 62. Ujsha e katarsës (§ 267) 40
— 63. Ujsha e mallëve (§§ 268-274) 41
— 64. Ujsha e verbët (§§ 275-279) 41
— 65. Pashtraku (§§ 280-288) 41

Liber I gjakt — *PUSIA*

Nye 66. Pusa kam shtegun (§§ 289-292) 43
— 67. Bulga (§§ 293-304) 43
— 68. Parlestari (§§ 305-309) 44
— 69. Mallkat (§§ 310-340) 45
— 70. Vlla e mallkuë (§§ 341-350) 45
— 71. Vaiza (§§ 351-366) 46
— 72. Ujemi (§§ 367-395) 46

Kreu katrmbdhetëft — *Ujsha*

Nye 73. Përcaktimi i gjakës (§§ 396-419) 48
— 74. Shpallja i nëjekun mbas gjumësh (§§ 420-429) 49
— 75. Ujsha e prerëtat (§§ 429-451) 50

Nye I pështubdhetëft — *Trupsia*

Nye 76. Percaktimi i trupsis (§§ 452-463) 51
— 77. Trupa i tokës (§§ 464-477) 52
— 78. Trupa i arnave e i kallí (§§ 478-483) 53
— 79. Çpeime në kusá (§ 484) 53
— 80. Ubatari i gagame (§§ 485-491) 54
— 81. Ujá cho gjá (§§ 492-498) 54

Liber I gjashtët — *TË ZHÂNUNAT.*

Nye 82. Uhaja (§§ 499-508 56
— 83. Vallja (§§ 509 e 510) 57

Kreu I gjashtëmbdhetëft — *E Jelmja, e Jelmja*

Nye 84. E Jelmja (§§ 511-516) 57
— 85. E Jelmja (§§ 517-519) 58

Liber I shtatët — *FJALA E ZOTËS.*

Nye 86. Fjala (§§ 520-524) 59
— 87. Mohi (§§ 525-528) 59

FAQE

Nye 86. Beja (§§ 529-532) 60
— 89. Beja mbë gjë e beja mbë Kryq e më Ungjill (§§ 533-537) . . 60
— 90. Kush ka të bëjë bëa (§§ 538-547) 61
— 91. Beja mërr gjën e vet (§§ 548-557) 61
— 92. Beja per herë (§§ 558-564) 62
— 93. Beja në kryq të Qelbmet (§§ 565-568) 62
— 94. Beja me „nebija" (§§ 569-588) 62
— 95. Gjoba e bëa së mëjshmi (§§ 589-593. 63

Liber I tretë — *NDERA.*

Krye I shtatëmbëdhetët — *Ndera mshojake* (§§ 593-621) 65

Krye I tetëmbëdhetët — *Ndera shoqnore.*

Nye 96. Miku (§§ 602-639) 66
— 97. Të prierr e mikut (§§ 640-652) 68
— 98. Të sjellunt e të zoft të shpia me miq e të shpi (§§ 653-666) . . 69
— 99. Ndermjetsija (§§ 667-682) 69
— 100. Dorëmija (§§ 683-694) 70

Krye I nandëmbëdhetët — *Gjaku e gjëndja, nëamnisat e Jambarija ose Kamë të Mbrenit.*

Nye 101. Gjaku e gjënja e bretna Shqyptarësh (§§ 695-697) 71
— 102. Lisi i gjakut, lisi i tavolit, nja trungut e nip bijet (§§ 698-703) 71
— 103. Vllazënimi (§ 704) 72
— 104. Kumbarija (Shoqërija) (§§ 705 e 706) 72
— 105. Kumbarija e Pagëzimit (§ 707) 72
— 106. Kumbarija e kunorës (§ 708) 72
— 107. Kumbarija e Bokvet (§§ 709-713) 72
— 108. Sjellja kanunore të të ndëmun të Bokvet (§§ 714-734) 73

Liber I njëmbëdhetët — *DÂNET.*

Nye 109. Percaktimi i Dânavet (§§ 735-747) 75
— 110. Thia në dâm (§§ 748-755) 76
— 111. Kurtha e agrohun a lakuu në kopshtë (§§ 756-765) 76

Liber I dhetët — *KANUNI KUNDRA MBRAPSHTIVET.*

Kryе I njëzetët — *Hîrsizija* (§§ 766 e 767) 77

Kryе I njëzetepertë — *Djallëzija.*

Nye 112. Percaktimi i vjedhës (§§ 768-776) 77
— 113. Urabija (§§ 777-781) 78
— 114. Plaçka (§§ 782-801) 79
— 115. Paji kobshem (§§ 802 e 803) 80
— 116. Dyperjatësia (§§ 804-811) 80
— 117. Tagri i të zoft të gjës së vjedhun (§§ 812-821) 80

Kryе I njëzetedytë — *Vrasa.*

Nye 118. Prita (§§ 822-842) 81
— 119. Dorëmasi (§§ 843-849) 82

faqe

— 120. Simaheri (§ 850) 83
— 121. Besturi (§§ 851-853) 83
— 122. Besa (§§ 854-873) 83
— 123. Besa e gjës e e çohant (§§ 874-885) 84
— 124. Gjaku (§§ 886-897) 85
— 125. Gjaku shkon per gjaksi (§§ 898-900) 86
— 126. Gjaku per gjak me mbetë (§§ 901-908) 86
— 127. Gjaku per faj nuk jet (§§ 909-915) 87
— 128. Gjaku s' bihet gjobë (§§ 916-919) 87
— 129. Gjaku per pleq të ligj (§§ 920-925) 88
— 130. Vrasa pá hiri (§§ 926-938) 88
— 131. Vrasë me dorrdal (§§ 939 e 940) 89
— 132. Pushka nëjetë gjakuin (§§ 941-957) 89
— 133. Kush vret vetim, shkon gjak-harpës (§§ 958-964) 90
— 134. Shkuesija e gjakut (§§ 965-968) 91
— 135. Pajtimi i gjakut (§§ 969-972) 91
— 136. Dorzánit e gjakut (§§ 973-976) 91
— 137. Dorzánit e të hellavet të gjakut (§§ 977-981) 92
— 138. Buka e gjakut (§ 982) 92
— 139. Kryqi në bert (§§ 983-987) 92
— 140. Vllaznimi (§§ 988-990) 93

Libri i njëmbëdhjetë — *KANUNI I PLEQNÍS.*

Kye 141. Tagri e besyna e pleqvet (§§ 991-1016) 94
— 142. Pëgjet (§§ 1017-1033) 95
— 143. Shtëm Pleqsh (§§ 1034-1043) 96
— 144. Pazaru (§§ 1044-1078) 97
— 145. Kapakiari (§§ 1079-1089) 98
— 146. Pagesa e Kapacarit (§§ 1091-1092) 99
— 147. Prëkturët e Kapacarit (§§ 1094-1108) 99
— 148. Darrat e Malevet të Shqypnís në kuvendë (1108-1111) 100
— 149. Vendet kuvendëtsh (§§ 1112-1125) 100
— 150. Dera e Gjon Markua (§§ 1126-1145) 102
— 151. Krenët e burrit (§§ 1146-1160) 102
— 152. Pleqt e katundevet (§ 1161-1167) 103
— 153. Sterpleqi (§§ 1168-1170) 103
— 154. Gjobadët (§§ 1171-1175) 104
— 155. Zâni i Vlegjës sher gjygje (§§ 1176-1178) 104
— 156. Lagjja (§§ 1179-1193) 104
— 157. Zjarmi, të sobarmit e të grimuit (§§ 1194-1199) 105
— 158. Lajmtari (§§ 1200-1212) 106
— 159. Kasnedi (§§ 1213-1220) 107

Libri i dymbëdhjetë — *SHLIRIMI E PERJASHTIMI.*

Krye i njëzetetë — *Pjestardi e perjashtimevet* (§§ 1221-1229) 108

Krye i njëzetekatert — *Deka* (1230-1263) 109

FAQE

Shtojca

SHEMBUJ NË KANÇ TË LEKË DUKAGJINIT.

I. — *Kisha* 113
II. — *Martesa* 115
III. — *Shpi, gjë e pronë* 115
IV. — *Fjala e gjakut* 116
V. — *Nderi* 116
VI. — *Dëmet* 117
VII. — *Urrasa* 118
VIII. — *Kasusi i pinjotës* 123
IX. — *Shtëpitë* 124
X. — *Shkaqet e ujdhit ndërmjet* 124
XI. — *Kasuse të ngjarura* 125

Dhënja Anallës-Alfabetik 130
Fjalori i fjalëvet të mallit 241

BKSH

BIOGRAFI

BKSH

SHENJIME BIOGRAFIKE MBI
A. SHTJEFEN KONSTANTIN GJEÇOV.

A. Shtjefni u li në Janjevë (Kosovë) më 12 Korrik 1874. Mësimet fillore i bëri në vend të vet e mësimet gjimnazore në kolegjë françeskane në Troshan.

Parija e Ferikut Françeskon vendos që djalosh shqiptarë të bëjë kolegjë i'u rojtun me krye mësimet e rrëfe në Provincë Françeskane të Bosnës. Nikolla parija e Ferikut mendoj se, një prift këtë Bosnë më se për rjet mbas rendimit të Turkut, Françeskanet e Bosnës kishin marrë me u shkue Françeskonëve të ri të Shqipnis një shkollatë që më fort u gatëruetej këtyne.

A. Gjeçovi shkoi në Bosnë në rjetë 1888 e më 15 Gusht 1'atij rjetë hiri n' Troshan Françeskon në Kurvenik Pejanin. Mbasi rjeti të provën rjetë mësimet kuadrën filozofike në Seminarin të Brrenzit e të Kompleksin e mësimet teologjike në kuenet të Kreshevës, ku pat rrnue me mbëjt këtë rjetë me të permendunën rjetëtar Imnet A. Kopë Mortiq, që Shpirt Bosnet i Kuenës. A. Shtjefni fje dashtë fort prej A. Mortiq, i cili në këtë kohë mbi pe 70 rjetësh e shkollue me të mirë të këtyshëm të rrëfe parashtë të pë kishin bërë A. Gjeçovit për Shqipni.

A. Shtjefni pat shoqë Bosnë në mësimet rrëfe të Shqipnisë: Shtjefën Prek-Gegaj prej Fijnit të Mirditës, i cili pasë të në mbarojtë mësimet, pësë duke prej Ferikut Françeskon, e mësh ka dalë; A. Fran Kolaj prej Gerrnepërt të Kosovës, i cili fje rrëfe në Lezë të Kurbinit më 19 Tetuer 1915; A. Pashk Bardhin, i cili në kohën të pakërrendunit kishtës në rrëfe pë i shkruen këtu pak rrëndësë mbi jetë të tij.

Mbasi kryj mësimet shenjtërisht, fje bë meshtar më 25 Korrik 1896, e më një kërrë kthyj në Shqipni, e dha mendim e punë më 2 Gusht 1'atij rjetë në kishë të Zojësmet.

Shkrihej si famullitar në Pejë, në Lezë të Kurbinit e në Gramsh (Mokër). Si famullitar u dë në shtj gjith kërrë për rrëfe e mësuar fe-lare e patrrëndës, p' i mpjle popullit që i ishte bërë në kujdes, e tuj i dhë mbi kundra padrejtësive. Kishte e kishin bëllumbë gjendj famullitar në Gramsh, e vetë një Zot e dha shkas tuj mprojtë popullin, Shpirtj mrrë të mundë, por shkë energji të fortë. Prandaj fje dashtë e punue fort prej popullit.

Provinçja françeskane e Shqipnis dijë me i gjithë mbinë e merrëmurë e tije, tuj e bë mësuese në kolegjë Françeskane, Gvardjan në kuenet të Gjakovës në Shkodër, Definitues e Sekretër Provinçjët.

Në kohë që A. Shtjefni fjiej mpushtësin e rrë, kërrëtyen e gjithë s'mue ishte në fjalë të rrë, e A. Gjeçovi fje një nder më shkrimtarët që më të mirë në shkrimë të rrëfe i mësuem kërrëtyen. Me shumë kujdes shkoj tuj mbledhë prej popullit fjalë e frase, të rrëfta i perdorsi në kuenë të rrëfe.

Lëshoi e botuem prej A. Gjeçovit janë:

1. Jeta e shë Engjës, pagëzues e' arkidhiocezit të Durrësit, në rjetë 1904.

2. Agimi i qytetnis, në rjetë 1905.

3. Shna Nolas i Padues, mbasë A. N. Bal. Gal, në rjetë 1912.

4. Atë Kryash, Perëndim i kërr i dreqit me ty pamje të Pjetër Meturasit, në rjetë 1913.

5. Vajza e Orlenas-it ose Jouna d' Ark, mbasë A. F. prej Bergamos, në rjetë 1913.

Për një shumë të pakrrëndës fjaj A. Shtjefni me kuhën të Kuvendit të Lehë Bulagjinit, që e përmbledh prej gojë të popullit, e e kuti

se porsë në „Hylë të Dritës", e kush po del lidhur në rrëfi. Mbi kët vepër po bikët lidhur ajë shqipën e gramzën.

A. Gjeçovi kje gjatë ndër të ardhtëtë. Vjetrrëfi gji ajë mbledhi veprën Shqypnë e gji rrahën në mesë të Provincës Françeskane në Shkodër, kjën gjatë fort prej mbrendgjeti, si prej prof. Marashit n' shqipëzgën si Vatikanit; prej Dr. Ippolitit, Arkipeshkvit të mëpasmë arkivdegjik dhe fjalë në Shqypni; prej Imzot Nopcës e fjetë. Në tarrëhtësë shqyptarë e të huaj që kan rrëfi mbi françeskanë, e kan lexuë fort kuhdëçuesë arkivdegjik t' A. Shtjefën Gjeçovit.

Ky pat porgjegje në vjetë më të parë mbasë të kishës së vet. Shqypnë e të huaj. Kët punë në i bëjë dishtë botrat e mortdhëngjëve të tija, të rëfiut rrahën në bibliotekë të Provincës Françeskane në Shkodër, e më kuhë mbë më mesjë më vjetë të dokumentë për bukurë t' mbledhtë t' më.

* * *

Provincja Françeskane e Shqypnës, perpara bafët Europjanë, ka punë në Kuvend shqipëtarë e shtatë Nëntë në Gjakovë, e kater jomuslimje: Pejë, Zibojnisë, Shkodër e Zarë. Mbas bafët Europjanë i u dukë më i të lëshuë këtë rrëfi Provincës Françeskane në Romë. Për mbasë e dhë kuadë gjatë të këtë shqyptar, e Provincja e Romës më kuhë prë të fjetën që bjeshkë shqip, porsë e Provincë Françeskane t' mbrëmë Provincës t' më më për dhë fjetë t' më e' dhë rrëfi për shkollë fetar Françeskane pagëzë A. Shtjefën, që ishë Kryetar, kje një vëtë më që kjenë më shtatë në Kuvend, e kje shumë fanatikë në Zarë. Pak dë parë më të e rrëfiut, për ndër në Shkodër e në Tiranë për më e për më më shqy e shtatë. Kët i rrëfi mbasë të dhë më A. Gjeçovi të kishën për t' të për më më më.

Në prë Provincialatë Françeskane të Romës më prë fretënë shqyptarë që punë në Kuvend më kuhë mesjë më punë ndërgji bëjnë mbë rrëfiuë të të rrëfiuë të të. Për porsë e Provincës t' më rrëfiuë të mesjë më punë kët të këjë më të vjetë: Më 15 Tetuer 1919 dy rrëfi rrëfiuë mbërrëtë e bëjnë A. Shtjefën në Prokli e shtatë në Prizrën. N' e më më më

një pulë të Bardhë e më kërpudhën e portës e më e shtatë në Prizrën, e bajnë Kryeklerin për të shtatë që i dukë të Prokli. Mbasë mbë shtatë të Prokli, për ky i dhë të më e kishë shtatë. Prej këtë punë A. Gjeçovi dërrëtë më i e të bëjë mbë punë, e klërë të Kryeklerit e i bëlëtuq mbë i kishë mbëlë. Kryeklerë dërrëtë më e mbë më më të klërë të Zgjuk. Për, mbasë do të rrëfiuë dy shtatë që kishë mbë më të, dërrëtë më të e më më të klërë vetë, e prandaj klërë të dhë më më të të, më të gjëtë kishë mbë.

Mbasë punës Gjeçovi Drinës, një kishë një prishtë, kje gjatë më gjatë, e një gjatë e të më të kryë një mbë të Kryeklerë. Atë dy rrëfi të gji mësë, që i dukë më A. Shtjefën, dërrëtë, mbasë kje të vetë për të, dy gjatë Kuvën mbë të. Këtë dy rrëfi rrëfiuë të mbë të të, mbasë gjatë, që mbë gji i dukë për të të më të e shtatë gjatë. Kët, mbasë e shtatë A. Gjeçovi një gjatë të pushtë, gjatë të gjatë të të të e e kuë dërrëtë. Këtë punë mbë më 14 Tetuer 1919 e' mës 3 mbë të.

*Mbasë më rrëfiuë të Prizrënë e të Gjakovë e kjenë të gjatë të të të

S. Gjorgj Fishta, i vlli mbajti fjalimin e parathanës; Kryetari i Parlamentit e giti të gjith deputetët; kuletarët qipriotasë e ndihmësit e tij shumë popullsi.

Bashkija e Shkodrës u bajtë të tij ja ndrroi emnin Rrugës së Spitalit — që prej Urës së Mesit deri te Bashkija dhe n'Urën Shtodërsh — taj e shtrë Rruga Atë Shtjefën Gjetjen.

Pashaidi u pyq, a Atë Shtjefën! Prenxipi Françeskane e Shqypnis e vdiftë mbrrit, të vdiftë ti taj fort i dashtë e per të vdiftë aq fort a mundtë, e i ndrrue me vepra t'mia, kurr nuk kan me të harrue.

A. P. BAGNOLI, O. F. M.

Parathâne

BKSH

Kanuni i Lekë Dukagjinit.

PARATHÂNË

1. — Randsija e Folklores komtare.

Kushdo nieri i letres e i kalemit, e qi të jetë i zoti me perftue në rendë të vet libra «Atdhé», kapton nierlliti randsin e madhe qi per këtu ka në vedvedi të mirëfilltit e «folklorës» së tij komtare.

«Folklora» âsht poezyra e kthjellët e pellasi së komit; âsht rrasa mermeri, në të cilen historija zgavrron t' endurit e të shendrit e popujvet; âsht ceknja e pashoverdhme e gjithcilës e e letersë komtare. «Folklora», po, do të thojtojsh, po dostin me shkrue historin e komit, e cilla me lamendë nuk shkruhet, por qi rrihet pa të kenë jetë nuk ká; «folklora» do t' i shkruash, po dostin me shkue pasunin e gjithës me fjalë të pernavdishmes, me frazeologi shprehsore, me sinonimikzyra të gjalla, dramatike; në «folklorë» prap kë me ndeshë në type në të natta, në karaktere në të forta, e në motive në t' arkuara e të pechmokme per zbrillimin e letersyrës komtare. — Epopét në të mirat e në të bukura të botës: si nji «Iliada», nji «Shah-Name», nji «Nibelungen», nji «Fingal» etr. etr. kan ngalitë e janë zbrillue mbi baza e «folklores» komtare.

Njerëzit dita-ndër-dita të hij të fisit shqyptar, qi takohen per intelektuala e ndërhjekjena të fatit e të shartevet të komit, por qi shkola, neper të cilen paten kênë perkalue, nuk mrrijti me u a qitë shpirtin krejt prej zbrasit të dopaiseve stereotipe e shkatrrimtare, e me me u a hjekë at lumbk pedantizmi e kalimtarka vagabond-moderne, qi atá qenjin «kultivë», perbahin njerzin e vallevet popullore, bijn n' angji bukurie gjithnanë të ajetshë e të bertitshë të rapsodijavet kreshnike, kerveshin buzen nji rrahit të vendimevet të komsit dobetar — **droit coutumier** — mbi fjeshtrin e artë të mytologjis, të perallavet, e nisi nanë «folklorën» t' onë komtare. E pra, sa bukurija thalajesh, sa njerzija e mrrlitja mendimesh nuk âsht strukë perudenda kuqi «folklorës», në të cilen kâ prenë poshja heroike e komit marë e i kan rá në linë kavaljetet e gjata, të pakollohme! Por sha-

mbuti: kë ai a kë—i pa tham të letërsisë shqype: ai nuk kje e shkruta kurë fjalë per dhé, si grumi; por edhë nder letërsinë të reja të konceut të gjithtanëve—ajï pershkrim, pér me sjlye më të gjalla, me shembullsinë më të perbëtuame, e me ajï lezzet më lehtë, më fantzi e të sjellzëme mbi kijetën e ajï vatre, se, perkthimin, me të dhanë fjalë i mpoalls «Martesa e Hallit», botue në «Hylli të Dritës» (1924, f. 241) gatuejt kijetën e Tanushës, që lija të krujit:

...E ua Tanushes emri a ke pa.
Kjo kish gjuhë kosi, me krejt.
Çë nuk ia nduk t'thuej emri ame kur duej?
Vetulla e saj sikurja, si fshaja ?;
Shtatza i hatë, si shtatza i njatë.
Kur mori fjalë me prendue:
Kish i saj, si kokërra e qershis;
E ki qeshtun, si kish i dalngadalë:
Pjesa e saj, si kaqet mollës së kuqë:
Hundza sikurja, a kërusi i fjalmës ?;
Gaba e saj, si bija qi dgjethës:
Dëmshi e hardhi, si gavdi e bonit,
Që nduk nduej, kur po i shkundun dardhë.
Qafa e saj, si qafa e pëndrës
Shtati i saj, si i dhia gëzuese,
Kishe e ti ke, pse mund t'shoshitesh?

Kë e kë Petrushën—kush i vjetrës së kohës e të rëndësisë—aj personi të kijetës së grues, që të kohë me ky i Petrushës, nuk ë gati asnjëri n'ato të mot. Kapi—si thonë—kaqit nder jlina e lirisë së vjetër, që duke pi *abetë* e të mësuem të aj fisit kombëtë vetë, e ulla kohë punuet e luejt tehabehatë—thue me pa fjalë—m'ilik të vetin të shkëmbenjtë gjuhës së sotëgjetë të Perëndisë së vet sfaltoitës, fli-

1. *Tshajn*: dimë aj i mospërfillë d'mrapa.

2. *Tasha*: fshihet në të mesmë.—Ky pun kohore të mpijës ndonjëhë gjuhën qe: kohovet e pasosmë prej fjalësh, shembëllë qua. Tepasi, dua të fjalën, ndë gjë të më kemi, pa e pëlqitë më kurgjë. Prendej Adhëmi i Tashës' të mërrë per kurmari e rjomtë vlash.—Shembëllyrë më fjalë e kemëdë e e të kurgjës të kuti!

diuka, inati, zuzëlla, perle etr. qi kë mbjue me pi kunat më ndonji kishë, më ndonji salon, a degun mendesh të mulla e të kudinoskuve: si edhë krejt e gurra të kartunne, lule e lulishta, kolra e muka të bleta, ograja e avjoce zotnish etr. edhë me ajï emë, me ajï dunië perjetsisë sovaksale, vëllazënsinë më pesë klasha e vet të bukurja—Lamen, me pelitue ç' do mendim, me mirë ç' do fjalë, me lirinë q'do gjetë; e gjithmonë me fjalë, me veturue vetes sajë, me ajï edhë ard—nëse gjuhëgjind-shtrëngjind vjetsh—të kihet se po i adhen ato të fjalës e të dëmës të tijat. Ndersa mjeshtë i natyrës d'ona neper biga e lije lirisë—ajï kë kthetër-mëngjës shqype mëngjë kë qetësin neper gjuhësinë të vërtetë e mbëlthimës, që neper-dukuse të ndonji rëlje shumicë, dëvosuese—gjithkah ësht ecëlisë me mallnë të perpikë të natyrës e me të bukurë dyzuese të lagjinetë të karaktereve e të gryksvet. I' erra kijet të qerrovet e të lëvert dua lavërsh shekullagji. Kiej ajï nuk i kërrë, me vithna, dhëmb, e zëmë; andej ajï bjeshkë e zahë e rrpeshtue, zarë ngaksue me kodë; perej ajï lumenve nëja metrash shpatë të madh ullkë n' ingoshtë agavrrue; në fund t'ennjë kuntrevje ajï lom me gjëmë ullkë; ajï qitrer m' at rrë, krejtë kundh perj shkrepet, me u dhëno neper krepat e gurgullo gurre të errta, e vallë lyllyla neper lëvjaka e qetna: edhë kuti me kokra, edhë ajka me ulme, qe kalli me lehë: prap tingllo kreçma e mpjë, blegtë klagjë i dehun, thuja kuna kangës sterlumje e o «naja kraks», qerliko fjlë e zanmore: kue blegmohat kijevet, porsi Zanat natyrës: e mrekem, po ajï jetë, ajï gjallë, ajï gallëm, ajï gaz, si gnoi i pesëlvrës së rrumbullit? Ellë ky, mposë, a se

në zbeg të dhëvs te nxënë i ahit, a se në mbramet mbas darke erë votem më vet mirëpritës, kapë lahtën në derë, e gjet nxanën e zënren me Zot e Birin Nxënë, me Orë e me Zana, me drangaj e kështjellën, e me fatosa, krushkë, plog, krën, lajmtarë, pasnia, heshta, arsë të ngrijta, tagana, kual nejdanash, besë e barrë shqyptare, pa matë vjemshë, pa hanë fjalë, e emnyo nemitjet në naltsi e bukuri t' argumentit, lshtë krejt vedin m' fatin të fxinxis të vet t' entuziazmuese—të thotë Ovidi:

Est deus in nobis, agitante calescimus illo.
Sedibus aetheriis spiritus iste venit. 1)
(Fast. VI, 5-6).

me perkie zanin me tingëll të bukës, i a bën me perkënue bukurin e Tanushës, së bija së kryjillë e tue e ndigjue një qiell e kultyet, dë lyeshkë të salta, shkoja e kyllxyli, e shoktë e vet zënuet lajare, kndes: «E un Tanushen vetë e ko' pë—Gjë më të mirë s' shef nkoi nen fat dielë»: E pse s' dis shka janë shoktënuet, Gëzhkat, Ishës, nxhefat, perbet, merzjanet, rëbkat e djerra kse çiarnik nxhanxh e dsqenxh, per me perkënue një bukuri je grueje, je djalce—e dëfta e klejtsen mend të ndalë edhë në mak në fxhi, në gjun e nder shpija të vëvet të dyshtjell—por bukurin e një vashe fantse, e të një typi grueje bajare, ky—Tthue i ri—me fiqi të fjalës së vet emnyo, të pashtershme, perkalë mendimit e natyrës sen lëmsje të bukurës të bukurës së vajzënsme, edhe ncer këll një shok mallt, kë prendon hara: një një qetinë: perlej mollë, qeshje: një qafë pllosë, një krah dalëndyshe: gurdi e bunës, flli mbas shini kër po i shndritte dielli, bulet qi shpershoja: prap kalenën e Tushës, revanës prej shenshirit, edhë kta, kaq me një foçë e gjaltsi shenshillyesh, naltë nxelinxesh, perkthatsi e permvelsi (jaf)sh, sa me të vojtë me-ndja, se jë me ndigjue kanel mbanji themel të «Tironcmëkës» s' Xhodit. Pasë të dinit të Bektoit prej Andromakes, perkthyes prej Homerit n' Ilirë, nek më kjen toler nemil, se kam kryer kanel mbanji perkthyrin të të fryamem me Tanushë e me bukurë, e të tatzëpat e njeriut e shembëllyesvet të perkoja më mirë me veltsin e idevet, se kë perkthyesin e rapsodit malmor të bukurës e Tanushës, së bija së kreçës. Emnin, mend të jët, mbasha, se «Zanen» e Petrarkës dëft një «Ve-nus», mbrë n' shkrim të dëftë; por mgjarisht se «Tanushën» e rapsodit të Drangjisë dëft e kurdha një «Afrodi-te», shpesnjë e armatosë prej madhesë të Zonjës mbë bukurës.

Prej kyne fjalve shkët kjartas mendja e mendse, që per këta mend të kenë të mëdhenit e «folklorës» kenatsve. E do të n'eroe, se kët, prej ngushtsi të vendit, kjo mendi e pët vetem në gjipsane estetike-letrare e me shkrye-tue vetem një degë të «folklorës»: poezia popullare. Po t' ishte vendi, pa t' a kypse pena me e poshtë ket mendi mbër të gjitha pikpamet shkencore e letrare, kishte me u pë fort më kjartë detyra, që kë Qeverija e intelektuali shqyptarë, mendjet të kthjellët e vullnetet të mirë, me u perkujdesë per të mëdhenit e të bukurat e këj vlsari kombi, që lidh: «folklora».

1) Shqip: „Kush që Zot mbrendë mish: mbrenë nepse bisqe të tij. — Ky shpirt dërgët prej mendsve t' epra".

2. — Randsija e të mledhunit të ligjvet dokesore.

Frangeskiji shqyptuel kjenë njatë, qi nder mà të parët në Shqypni pà randsin e nzuke e ndien nevojen e të mledhunit të «folklorës» kombtare; e nder kta mà i pari kje—dritë paste! — Àt Shtjefën Konst. Gjeçov, qi me nëll, entuzjazm e dursë i a vû kuqit punë.

Të kryesen kuðtuet e veta e të marmen qi nuse Urdhnat e Meshtarís, ky frangeskan i shkolqyeshem me një herë i a nisi me mledhë kangë e valle popullore, prralla, bestytni mitologjike, thânje, fjalë e kuðtë—të lashta, lejna, kqiî fjalësh, fjalë synonime etc. të përpilit t' ospt. Edhë mbas pak vjetsh kuðtoi një materjal folkloristik mjaft të nzuth. Frangeskiji, at herë, nderuem mbretnia mohit të vet vepren «Visari kombtar», per të mledhunit e të botuemit e «folklorës», që të ellen veper monumentale gjatë edhë do djelm civila, shkollarësh entuzjastë shkodranë. Edhë kohë vjetin 1916 botuem të parin libë të këtij koleksjoni folkloristik, nen titullin: «Visari Kombtar» të përbâm prej kangësh, valësh popullore e rojnash fuljak, të mledhuna—shkruna prej A. Shtjefën Gjeçov—q' anë të fiqmis.—Kjo veper do të kishte vijue botuemet e vetа metodikisht, per ndihmë kryengritjet, luftat, kolitë e vshtirа e ja vç se nuk u botue mà ndonji tjetër libë, mos kupi shumicën e materjalit të kuðtuem.

Gjatë kuqit kohe A. Sh. Gjeçov, me vijue gjithqit me një zemë e durësë të pa shoqe nder mundsi të veta folkloristike, kishte kuðtuem shumë materjal mbi Kanunin e Lekë Dukagjinit: e kër Frangeskiji (1913) ndertuem të përkohshmen «Hylli i Drites», nisi me botue në' të numer per numer shkrimet e plotsuet e veta mbi kanûn. Botimi i këtij studjimi të tij mbi kanûn kje prishë me entuzjazm prej Shqyptarësh e prej dijetarësh jashta Shqypnjet.—Disa profesorа Akademish e Universitetesh: nder të cilët edhë Thalloczy: me historinën të ndërlypun prej dreqinash të së perkohshmes autoritetash, qi me mijtë e me perdorue nie stadjime nder vepra të veta.—Ndërkaq A. Shtjefni vjeste pa i a dë kurr nder mundsi e studjime mbi kanûn, edhë pâ shumë materjal tjetër të ri kohësh, qi botimi definitiv i kanunit do të kishte dalë, nen ç' do pikpamje, një vepre perjashtë fort e interesantshme. Veç shka me o erë mbrritë në Jugosllavi, q.e kapen edhë dorshkrimet, posë qi vepra i nbet pa kryer. Tash, Frangeskiji i kan bâ bashkë kto studjime t' A. Shtjefnit Konst. Gjeçov, të botuemë vesht mbas vesht në «Hylli të Drites», e po i boleja tok në një libër të vaçantë se me kët veper i ngrefun një possedore të pakrahasue ènnit t'Arbnorit, e një shoshim të pelqyeshem mbë komit shqyptár.

Me të vertetë se veper botim të «Kanunit të Lekë Dukagjinit» i bâftë komit një shoshim i dobishem, mbasi per ç' do një Shtet, që thotë, se do me jetue e me u zhvillue mbas parimeve ç' arsyes e të botës në gjytetnin të vertetë, ligjët gojbkase e qi pershtatshen më kanunin dobetar të komit, kan një rendsi të mirë fort në vetvedi: e se prandej duhen pasë para sysh prej gjith njatyne, qi prenia e zhvillimi ligjët e Shtetit.

Të bashkuem e shumë njerzve mbë

mund të qëlot—**shoqni**, po s' patën të gjith nji qellim të përbashkët.—Qellimi i përbashkët përmbahtes natyren me mavna e shoqnís civile të Shtetit.

Nieri mbrëlli në shoqni në nji mënyrë të domosdoshme: prandej nieri lshit i detyruem me bashkëpunue me tjerë shokë, per prunimin e qellimit të përbashkët.—Veprimi i përbashkët konsillon **shoshtimen** e Shtetit.

Por me vepru mbas nji qellimit, nieri i duhet me kqyrë neper **anetë**, që njetet të jenë të përkushtume me pranim të qellimit: nepër **vullnetet** me nxjerr fuqit shpirtnore e fizike per prunim të ktij qellimi. Prandej per me bashkëpru prue nieri me shokë tjerë, per nji qellim të përbashkët, lypet **anetja** e vullnetsa. —Anetja e vullnetsa zbrilloje përpërimin mbrenda e **natyrojt** të Shtetit.

Për anetja e vullnetës, që do të bâja me vepru kolektivisht në lulë me prunim e qellimit, per anetë që gjithkush i shef e i kupton, jo me **individuale**, por **kolektive**,—të përbashkta. Ligja lshit anetja e përbashkët **Autoritetit** vullnetsa e përbashkët.—Të të përshtatmat me ligjë e me autoritet **egzistë** bmunja e njerëzvet i Shtetit: i **gjitëtanvet** mbrenda kolektivitët e individualitët.

Tash, mâ në pasi ligja, per të detyrue gjithkënd, do të jëj e drejtë me **ndershmue**; pse ligja e **garrojtë** e ja e ndershmes mâ mirë të krijojë detyrë.

Së dyti, ligja do të jëj e **dukshme**, e prue per të njollë njimend të **mirën e prapme**: n'bazë shi prej kuqit të mire egzistë të krijuat e karakteri i q' do shoqnije të konkretizume e i q' do autoritetë që e qeverisë.

Por në që nxjerr mirë do të re-shet kjo e mirë **dukije** të përbashkët? Mjetet do të jenë të përshtatuna subjektit, që do të ivitet, do të veprojë: ligjët prá do të jenë të pershtatuna popullit, që do t' i qesë në punë e jo vetem në pikpame t' ideës **shoqnë**, por edhë të mëthâmvet **individualisame** të tija (**Tapparelli**). Prandej nji ligjë **mund** të **jët e mirë per nji vend e e dëgjë per nji tjetër** (**Bentham**). Nji ligjë e **prume**, po shoqnë, per Inglis, **alemun** o tjerë popuj të shtrum e të gjytetsum, **sqendinë** nuk bân—sado o drejtë e e **ndershme** të jët —per **mbretin** të **Bulkanit**, **fisinisë** të **Azis**, **kapibal** t' **Afrikës** etc. Për **ndë** kodi penal, per **anetje** që **ndeshkimi** do të jët i pershtatun me **rehtjen** që **ndeshkohet**, si thotë **Tapparelli**, ndryshon mbas kohve, vendit e **kombvet**; pse shkaqet e pajtj të ndryshem duen të **mbas** të ndryshme.—Lulen, fjala vjen, dikur edhë mbas pernalloto gjindra në Skyppë; per sod mendit gjithkondin edhë ditës. Kohët ndrojn, e na me to! Shtëti kjo-fun, pra, se ligjët, per me kënë vetë të **dakordume**, pasë se të drejta e të **ndershme**, do të jenë edhë të **gjashme**, dmo me thânë: të prëme mbas pikes e mbas **kerojve** të njimendta të popullit, që do t' i marë; e se prandej **fuqija** ligjdhânse e nji Shteti, para se të prenë nji ligjë të re, duhet t' a ajofë mirë shpirtin e popullit e t' i **pershoje** sa duhet nevojtë e kohvet e të vendit, per të cilat ajo ligjë pritet. Për ndryshe ligja del dhunë e jo bulë jete. Prandej nji filozof i madh thotë, se ligja, para se me kenë ligjë, duhë nji fakt—nji dokë, zakon, „adet" e se ligja e **dnjët** duhë të shpreluatë e nji faktit të **vertetë**.—Ligjë o kanuni popullues. Kta mâ do me thânë, se dokja, zakoni, „adeti"—kanuni të bâhet ligjë, pa kenë **autkejonse** prej autoritetit; por do me thânë, se nji autoritet i drejtë do të prese ligjën, me pasë gjithmonë para sysh dokat, zakonet—kanu-

nin o vendit.

Por kë nuk mirë e nuk kjartë se nder ligjë dokstare të nji kanuni legjislativ e Shtetit kan per të njohë shpërtin, karakterin e nevojët e vertetа të popullit! Pregjin ktyne ligjve, nuk fort se prej nacionalitet të ligjdhanave, u vjen prej faktit se janë bâ dako e prej vetit kan të shî në jetë të popullit; e prandej janë nuk të gjashtue, pse edhe influenzen e kan nuk të nacës nalt masat, qi mere selekt nder ata interesat e veta. Ligjët neper kohët e mothina nimrojn: prandej edhe ligjet e kanunit do të nimrojn; por, para se të nimrohen, janë të specjalizuem do të studiojn kohen, mendyem se si me i nimrue, me evrejtë gjithnesë dyndinin karakteristik të tyne edhë nder ligjë të reja, neper të cilat të nevendosen. Kshtu kan pasun të gjitha kombet e gjigjetnesme, e dër dikâ edhë Turkija vetë. Prano Mekgjonec Turkija nduar në Shqypni edhë Xhibalia, i cili nder do qindija gjykore nduo ligjvet gojdhanse të kanunit.

Prandej me gjithë **arsye** them, se kodini i «Kanunit të Lekë Dukagjinit», perpilue prej **A. Shkjelzit** Kasat. Gjecovi, O. F. M.—dritë pasët!— i ejellë komit nji shembim të dobishem, të pelgyeshem.

3. — Kanuni i Lekë Dukagjinit.

Fjala **kanun** s' ká dyshim, se etimologjisht mjedhë prej fjalet greqishte κανών, qi don me thânë: **mashtër**—sjajta regel drejtë a të mbrojti krejt tjeter, qi vlen me krijë një të mbrojta. Metaforikisht shenjon shtrëngim e ligjvet gojdhanse e të pa kodifikuem, nduo të cilave kemi dhânë kollnja e jetës e e vepritnit të popullit shqyptár.

Por pse i dhanë i Lekë Dukagjinit qe nji qindije e cilave në kët shrifto kenji mbrê e me shgirr të plotë. Nji pâll thonë, se qyteti i Lekë Dukagjinit, për **arsye** qi ky Leka e jeska mbledhë e kodifikue i pari. Kej mendimi dukej se ká bâ **edhë** D.r Milan Šufflay, i cili në Hona e vet «Srbiti e dhë Shqyptarët» (perkthye prej daviditesë shtë faqe 99—«Gojdhëna, nduo së cilës këto rakuze ligjsno të qenjtuna me **fjalën** «Kanuni i Lekës», **është** në lidhje me **Leken III. Dukagjinin»** (1439-1479). E vertetë se Aukton i fuqishem, nuk **është**, se ky Leke Dukagjini III. ká perudhë e kodifikue Kanunin në fjalë; por prej do vendeve **tjera** të liben të tij të **sypërpunuem** mund të **është** edhë, se perjashtoni Kanuni ká mbjte me kênë kodifikue prej Lekës III.

Prej veprat të citueme të D.r Šufflay **thekuhen** do fakte, qi nemë të kenë të perjohun me kodifikim të ligjvet në Shqypni. Qe nji herë Anktori **thotë**, (f. 23 të **mq.**) se që prej së të treudheten qindijetë nder do gjyteta të Shqypnis gjindeshin **ayre noterjale**, kû u shkruejshin o prej kahî u perhapshin lajmet gjegjtare të vendit. «Prej tnjitës o prej mbrendës së lajmevet noterjale shqyptare—dukjane, shkruen mandej (f. 25 et **mq.**) nemë të xjerrin ndonji gjâ nhî farë e **statistikevet** të gjyteteve...» Në nji tjeter vend mandej **shton** (f. 27) «...gjytetasit e Durrsit kishin qenë të shtrenguem t' i mbrëshin statutet e ve-

ta. Në fillim u prezantën në Venedik (1388) u gjet veten ndër Fenerikët e njohur ende 33 i një Stefë, i shkruem mbi papir». Pasha pasë pra nuk kishe ekzistue në Shqypni.

Më tepër (sh. dh. f. 81 e vij.) Dr. Sufflay kallxon, se si rreth së 16 tetëdhetës qindvjetë filluen me u trajtue në Shqypni si do republika të vogla të perbâme prej disa fshatesh a bajrakësh, «ton mirë me vdi dy shenatë të rejë një mbretnik e një ligjvor». Këtë (1414 «e mbretnjës») bâsë jushtzakonisht i fortë fal i Ilirit, kryetarit i të cilit qafej: Kapetan (**Capitaneus montanae Helbesani**), e rreth vjetit 1413 trojtohet bâlja e bajrakvet të Mirditës, e cila ase kishe mundë të dyndë te një mbrri 12,000 luftarësh.—Se dë të këtë pasë dikur kan republikash të vogla në Shqypni, na dëftojn—tuhas mendimit t' ônë—fakti, qi krê ka vue, qi qiten me dy ônjna pikjesë. Per shembull: Shuti e Shoal, Fukë e Hasit Shtjak e Tranë, Mat e Qiten-Arrë. Tash, me kênë se Arbënit ikuen, se edhe ibrisht n' interesat të vetit të Shqypnës—kâ pasë Statutin e vet të kodifikuem (sp. c. f. 23) nuk dukat krejt fjalë e pa vend, me thânjë, se edhe kjo republika kân mbetë me pasë të kodifikuem ligjin e vetë—mos mendka m' vnjë, qi kanë të perbashkët të gjitha.

Mandej Arbrori shkruen, (f. 91 e 100 sq. q.) se disa nder kryetarët fisnik në Shqypni a mbanen në dinasti të pasuesa. Të cilët mendja pë, se kta dishë e prisen, qi drejt per të drejtë e n' ônen të vet lidhshin besë e mesërdhin e epshin me Shtetin të mbrâ t' Europës, e' do të kenë lânë mbas dore kodifikimin e ligjvet per vine të vetë; mbasi ase kishe u gjindshin kan ligjësh e kan statutesh të kodifikuem. Pasndej dukat të gjith gjasa se «Kanuni i Lekë Dukagjinit» dridhi kâ kênë? I kodifikuem. Kot pasë e dishnojn edhe analogji e shumta, qi ligjët e Kanunit të mbâkuen kan me ligjë në Bosnë, të Rysnisë, të Serbvet.—Mirpo vetë prej vedit, me, mbas të bânit të Dhëspvet në Shqypni, «Kanuni i Lekës ka krejt si ferrë kuq, e fort perdhosë a lardë drejtësie.

E po nder ullat vlue të Shqypnës qiej në pasë, sa-si (kuje mot—shatë-herë) «Kanuni i Lekë Dukagjinit». Qe një fjalë pretje, që dikur ask mund t' i prejtejet me vegjil; po mjerisht per shumë do arsye mungojn shumë pozitive mbi kët çashtje. Per, per me kë porgjithsohi, mund të thohet se kë pasë vlerë legale nder Lekë (Malsorë të Mbishkodrës) e në Dukagjin.—Dukagjinë nder kohë të kalueme perbâne Shalë e Shoshi, Pultë e Hasit, Mirditë, Kthellë e Selitë e Zadrimës (Malsinë e Lezhës.—Per kot pasë thanë një palë, se Kanuni qafet i Lekë Dukagjinit, jo pse kë kênë kodifikuem prej Lekë Dukagjinit, por pse kë kênë dukuna ndër «Lekë» e «Dukagjin»; pra: «Kanuni Lekë—Dukagjin», e jo i «Lekë Dukagjinit». Kta çashtje tash i zhvillon me kohë historija.

4. — Kanuni i Lekë Dukagjinit në pikpamë juridike.

A kë pasë vlerë juridike «Kanuni i Lekë Dukagjinit»?

Kjo pvetje e kapën Kanunin në fjalë, si ky kë ngelë mbas pushtimit të

Shqypnis proj anës së Turkut; pse, nduas fjalve qi u thanë sypri, nemet vetët, se perpara kë pasë zagerisht vlerë jashtëzake, due me thânë, se kë kênë mbajtë si ligjë e detyrosshme e vlerës, kë ky Kanû shtibej në pikë.

Nji qiko shoqni, nji q' do Shoti qubet i lirë jo aq pse kë per kryet nji mis të vetin, sa per pikë qi ligjët i kë të pesme mbas pikes së vet, si edhè mbas nevojve të njiseadta a se mbe të vetë. Per shembull: Shqypnija per katerqind e pësëdhetë vjet kë kênë robnuë e Turkut jo aq pse Sulltani i Turkis ishte edhè sovrani i saj, sa per pasë qi ky Sulltan ligjët per kë i pritte me hasmendë të vet, e më fort se m' interesse të kaqë, n' interese të Turkis e se të nji kudes rrebele, qi teper kurrgjen ordh taj a ferune pernabonda gjithë të saj. Ljirija e nji shoqnije a se e nji Shteti lasen o vet e kë m' vullnetsi të kolektivitetit të tyne. Tash, tue kênë ligja kullja e vullnetsës, nji shoqni a nji Shtet—per me fólë mbas kosnis së pasë—nuk mund të quhen rob, po kjo se kjo kulli e vullnetsës së tyne dalt e qitun në dwjtin të qelmit, per të cilin nuk u mjeftuen në kolektivitet. Kër pra nji popull nuk i forti mbi e pushton nvó nuk të ligshtin, per me e mbajtë rob; pse, pse me lehtsue teper kë na nuk plotsinkt shvillimin mbrel e mbrejtë të vetin e të tij, mbasidhi popull pushtues i u bâ të pushtuemit ligjët e dobet, mbas shtrimase ky kje vendue, mos tjeter, dër në nji kohë, në të cilen interesja e perbashkët e të dyvet nou i'u a kshillojë mbrimin e tyne.

Kje pasë lehtë vertetue heret e vonë në historí të popujvet. Per nou me fólë mbi popuj të gjytetnuem të mbikem, të cilt të gjith—sikunos Inglisi—janë regulue mbaj kohësh e veta mbas ktij parimi, kë po bijnat nji shembull prej historijet të Romvet.—Kër Krejt zën Kristën e i a qesa Pilatit, qi i'a gjykote per dekë, Pilati, (si kallcon Unjili), e thotë atyne: «Merrnja pra ju vetë, e mbas ligjet t'uej gjykonja». Shtët kjartas pra, se Romësit, edhè mbasi kishin pushtue Palestinen, pengjithsehi ai' ligjë e ai' duke i' Evrejvet si kishin prokë.

Per epsh Turku—mbi qi jo Shtet i gjytetnuem—jo veç se mbeve i' ons mbi a a pesha Kanûnin e dokot, mâ mâ teper ti a njofti nji mbasuni të vertetë, mo i detyrue vehem me i mbanë mbe jasta cilët vjetë per vjetë me i lê nji pasun a se «lumçe» të vegël. Edhè kot «hamçi» qeverija ai' do t'a zierte vetë dorji per të dorjti mbrenda vendit të Kanunit, por do t'a mbidhte vendi e do t'i a dorzôja qeverís Otomane jashta kufive të kanunit. E vertetа e kësaj fjale forcohet prej nji dokumenti të vjetës 1620, qi ndodt n' arkiv të kompiût franqeskan në Shkodr, gjetë e botue në librin «Skanderbegu mbas gojëdhânash» (f. 122) prej P. Marlait Shllaku, e qi thotë: „Cum nempe quidam Sanjacus, armis et militibus stipatis, ut ei (Dukagjinit) mos rectitudo imperaret et multi eo afficerent, et decernunt contra consuetudinem ad eos iturus: quod si primum cognoverunt, misernt nuncium qui significaret, illos paratos esse ad differendi mandata voluntatem usque ad confinia, et proptereà non haud dubiè ultro progredi". Per, me mos u vû veshj aj fjalve të tyne, i mayti, prenlej, vijon dashkirinë: „Jam Mauricij, Scitae et alia contra hujusmodi aggressores conspirarunt et magna celeritate usque carcerem irruerunt, Sanjacum ipsum, plerosque milites se-

ndërsent, si qenë asnjëre ndërgjegjë mbrojtur, sjellin Zotërin, si ligjvënësin". E vërtetë pra, se Turku—asnjëherë tjetër—nuk ka kërkuar e pat njohë asnjëherë, edhë një herë vlerën juridike të Kanunit. Medjë Turku, për interpretim të Kanunit, ngrofi në Shkodër një nyrë të posaçme, «Kibulin», krejt në' vëzi e të panvershme prej Prefektorit të Vilajetit.

Nuk kë dyshim pra, se «Kanuni i Lekë Dukagjinit», kohën e pushtimit otoman në Shqypni, kë pasë vlerë juridike e ishë njehë për ligjë civile detyrues edhe mbë Malësinë e në Dukagjin.

5. — Kanuni në sy të kulturës e të gjykatës.

Ja vetëm kuvendëtarët e konit t'onë për edhë sivoti do pedanta vëndës e mëmëkëtë të Shtetit shqyptár Kanunin e mbajnë ligjë barbare e popullsia, kë Kanuni pat vlerë juridike, për njerz t'ogjur. E ligjë arsyeja pra, që në kot studijon të «vepr mbi Kanunin e Lekë Dukagjinit, të shyrtohet edhë qashtja se q' vend sbën ky Kanë në sy të kulturës e të gjykatës. Por, mbasi pengjithështë «Sbëlcuna» marë e në një mendyrë të gjanësme ligjët dëshmore janë shpërdja e pikës së popullit, që kto ligjë i ka pré, kohët, për me u sigurue a janë a jo ligjë barbarë ligjët e Kanunit të Lekë Dukagjinit, dohet nâ para me pá, se q' shkallë kulture kâ shkë popullsija e mbrenë t' una, që kot Kanë pat mbajtë për ligjë detyrimsë të vetën, dhe në dítë që Qeverija e vetë Shtetit shqyptar nuk i bëq vlerë, edhë e' e pat dorë fare.

Sheri prej natyrë ë vet lën i shqyrtuem: pandej shqyrtja njerzore as e' lehtë as e' mundë të jë një institucjon i sherit. Shqyrtë njerzore e kë mbrëtin Njaj, që krijoi natyrën edhë sherin. Por Shtetin, si shoqni t' organizuemë, këtë pa se e kâ mbrëtin sherí. Tash, mbrë të gjitha veprat e vetës, që janë të përbëme prej elementash të mbrendëta e me veprim të shpejtë, por të dvjetuem nepër mendë të sherit e' një qellim të vetën, sherí kapjen vetën. Për me i a shrejtue, psembj, një popull shkallen e kulturës e të gjyqtsës, dohet me njehë një herë sherí, se sikur lehtë sherí i gjykuem në shoqni njerzore.

Sherí, si veçija individuale, lehtë i perbëm prej shpërdit e trupit, që kan për qellim të përbëhët prezënin e së të njëjtës gjenerate botë) ven dy dëshirme: kshtjen e të ruajtuem, e në relacjon me jetën shoqnore të sherit, marrë si individuum e si kshtjetërsi: të pakëtuem e të jetësuem n' atmbën, e në relacjon me jetën finike e individualo të tij. Për pse sherí n' kot qellim të vetin do të kapet jo nepër instinkt, ja në fuqi të krijuës e të ligjvet të domosdoshme të natyrës, veç nepër vepra të vetës, gjithmonë të matun mas de parimesh morale a prej vedredit të njeftuem a se të zbulojnë prej së Vertetet të kjartësuem, kshtë aj kâ arsyen, që e dallë prej gjithë asndonjë tjetër e e bën mbrenë—sovran—mbi të gjith natyrën; kâ mendim, për me dë mujtë e njëjtë për me u kapë n' qellim; kâ vullnetin, për me qitë në punë fuqit shpirtnore e kndore e me vra mâ së mirë detyrët ndaj Zotit e shoqis.

Veç shka se, me kënë qi sa nâ e kllojëllë e e shrëllenue të jetë mendja, aq 'nâ të perkryenue gjindën njëtet, per me u kapë n' qellim, e nâ e kandshme del jeta; e sa nâ fort e ushtrumo në të kryem të detyrvet të jetë vullnetsa, aq nâ i lotë e nâ i lirë del veprimi, kshtû sheri vijnen do të shkojë me *perfekcionne* vetin mbas gjëjes shoqnore të vetes në shoqni njerzore; e prandej, posi detyrësh ndaj Zotit e shoqnis, kâ detyrë per të kryem edhë ndaj vetis. Më tepër—per me e mbajtë gjithnanë të lartsuem ndaj qellimin e vet—kâ edhë nesia e ndergjegjes, qi i dikton se si i kâ me detyrvet e perdorue tagret gjatë shtekut të kuqit jete kohnore. E ndaj, qi s' e djemë ajsh kurr qellimin e vet—mbâ si e kâ nen *dy* dukshme—kryem detyrët e perdorë tagret me kohë, me vend, me mendyrë, e vijnen perfekcionen vetin e njëtet e pesnisë të qellimit, qibet e âsht pernjimend mirë i gjithmanë.

Kshtû, per analogi, âsht njëperaja edhë Shtetit. Shpirti i Shtetit âsht *popullsija* perkatse, e krejt, perbrimenija tokësore mbanda kufijve të vakturm e të njoftum. Ky edhë kâ pse qellim të perbashkët *prodania e sigurimit*, nen *dy dukshmet e dy mbrojtset* ngjashmenshme. Anyre, kâ sendërlla, qi e individualizuem e njëheri kombëtsen paravarsin e lirin e tij: mendsi, kâ *administrimin legislativ*: vullnetsi, *administrimin ekzekutiv*: ndergjegja, *administrimin gjyqsuer*, e qi të gjith janë të perbashkët e mbanden e veprimit me rajete të perbashkëta. E si sheri individualisht, kshtû edhë Shteti dhe të *perfekcionohet* e vijnen do të *perparojë* moralisht e materjalisht—kah afrija e njëtet— si ndaj kolektivitetin si ndaj individitsja. E Shteti, qi kâ në vedi të gjith kto elementa, rjolet e âsht pernjimend i gjithnanë.

Kâ do therrasë pena, qi qellimi i perbashkët *vaktsin* natyren e shoqnis e të Shtetit; afrija a se perfekcionimi moral e materjal, shkallen e kulturës e të gjytetnis.

6. — Shkalliët e ndryshme të kulturës e të gjytetnis së popujvet.

Mbas kryse parimave shtrët kjatanë, se kulturn nâ e perkryenue e perfekte âsht kultura *kristjano-katolikeve*; pos së pari qellimin e perbashkët e marrë nen *dy* dukshmet e mbrojtset, qi n per-mendes zyrtj; prandaj i së mirës *(bonum)* në mbrojtje me jetën shoqnore —e mirn kohnore e e vaktsnue—e njëheri edhë në mbrojtjen me jetën fizike të sherit, e si ky âsht krealyrë e individualizuem në mendsin—e ndra e pavaktsue e e perjetshme—së dyti, perfekcjonalnin e vet moral e materjal e burnn mbi parimet të njoftuna prej vedvedit si edhë mbi ato të shoqnisë prej së Vertetet të lyjasmshme. Kanjë kulture—posi Ilinda së sotshmi—i perkasin të gjith popujt kristjan—nâ të gjytetnuemt e botës. E kto janë Shtetet perfitmend civile.

Mbas kanjë vjen kultura e atyne popujve, qi janë të perfekcjonuem kulturalisht e materjalisht; per qi perfekcjonin moral nuk e kanjin mbi parimet mortale të shoqnisë prej së Vertetet të lyjasmshme, veç a se mbi parimet prej vedvedit të njoftuna, a se edhë mbi parimet të mëjshme. Kto shkallë

kulture kan pasë motit. Grekët e Eromakët, e sot mund t' a kenë edhë ndonjë popull, qi s' është krishterë, e mund të quhet: greko-romake. Edhë kta popuj qiten civil, pse pergjithsohit jenë të ndershmem mbi pariane të Filozofis shoqnore.

M' tretën shkallë të kulturës gjinden njata popuj, qi edhë mbi kan per qellim t' unjësuit të tyne të mires e perbashkët, si kjo kuptohet prej kulturet krishtjane e greko-romake, per qi prej circsijet të mesmes, në të cilen kan mbi neper methëna të vlefsën per ta, nder perfime t' autoritetit perkatës e të të prem të ligjvet pergjithsohit nuk merrin në kujdes perbkojtimin kultural e materjal të kolektivitetit, me i a lanë kot barë krejt inicjativës private—pasë se në të ndershmit e në të mbajtun të ndonji vjen njit. Prandej nuk kan njoftë materjale të perbashkta, edhë të gjith veprimt i autoritetit—sado qi i mbetmen të shumen e herës mbi perime shoqnore t' kryeshtesë—pernalohet m' kta: me pasë ligje, e me dë gjigj. Veç, po; mesmit, burmës, virtytevet familjare, nderit personal e kolektiv mos lohen me e dhanë shtysën as mbi të plotë, me i mprojtë me ligje, e me i mbajtë me ndihmë shumë e ndihmë ndërsi. E dhi per kta do të jetë, qi tokë popuj të kenë kulture fuqi e ndërsi kan rendësi mbi të madhe e më thellë. E pse popullsija e kryes shtetevet zakonisht jenë të gjith t' armatosun, e të dinë nder fise si janë, e mbi neper mprojtja e tokës privat të fisevet të tubyshme e të pronavet de facto i lërë inicjativës private, e kohës, vingjin me kënë prej do vesesh shkatrrojsa të vullnetëtit e të fuqis fizike, si edhë mesdera plot idealesh trimnije e luftnije, mos e më vonë prej anqi popullsija dalin fisnat, qi kryejn perafsimet vepra heroike. Prandej kjo kulture mund të quhet *heroidore* a se *heroike*, pse në të mbë, si ndër ligjë si ndër deka, gjithkund zotnon parimi i forcës, i ndërit e i burrnis. —Aj Agamemnonët, Akilt, Ulikat, Dhiomedt, Herkuli etj. nuk janë kënë barbarë, sado qi, si kuptimin e vertetë të fjalës, ca të gjyetsinem, jo.

E katerta shkallë u perkot nyne Shtetevet, kë per qellim nuk dekt e mira e perbashkët, per kjo e sovranit a se e kanë zotnuese ndë popull; edhë njohet e perbashkta gendercn per me zbukë popullin e më i pengue 3rin. Në këtë gradë kulture sovrani quhet: *Sheva*, e popull: *rejo*. Kjo shkallë kulture është fjesht kerisnë. M' të janë gjetë shumë Shtete t' Azis e t' Afrikës.

E pesta e më ulta shkallë kulture perbihet prej familjesh zakonisht të nji fisi, t' mjaftueme nen një kryc e me të vetmin qellim, qi me mprojtë shënimcrn fizike, e qi më të shumen e herës nuk kan vend të qetën, se ligjë të perbashkta, per pasë kufizuesin si kryetarë të tyne. Gjindja e këtyj kulture quhen: t' egjw.

7. — Shkalla e kulturës e popullsis nen kanë të lokë Bukagjinit.

Tue ndjekë kto parime e mbas konstatimit të Kanunit, kishte me thanë mirë, se kultura e popullsis së malevet t' ona e kë ishte një fugi Kanuni i Lekë Dukagjinit, kisë në të tanen shkallë të revolit ogjeri moskime.

E vertetë se Kanuni ka ndonjë ligjë e në popull ká matë ndo'i dekë, si b. f. të perfshinenat e gresa prej që do tagrët civil, vrasalli e gjithas tabi të dekun e ndonji tjeter këso dere; por, të thonsh, të gjitha ligjët tjera perbojn ato të Bunës, të Binatit, të Kanunit dukagjinor të Testonvet, të Skavet, të Hasdjanvet, ase nuk bijn në rrethin e ligjvet barbare. Se në popull të malevet t' ona ká matë ndonji ligjë jo krejt rrallë, këta ká ndodhë per arsye, qi Shqypnija tash e má vonë që prej kohvet para Krishtit ká kënë perballue të mafiavet e invazjonevet të krejta e gadi gjithmonë gjatë bregut të detit e fushavet të pllodhun të saja. Kshtu pra pati i malevet t' ona mot i vetmimin edhë i shkputun prej konishtit me tbe shqyptqne ndë të gjytetnuemë. Këta të shkputun a vertetue edhë ndë teper neper antonomi, qi kryno malevet a a njofti zonilisi otomon. Prandej nonsi të pohohet se të gjith zhvillimi gjytetnues i tyne nvarej prej perimetvet fetare kristjane e të ndonji tualetjeshi, traditave prej ndo'i kultyre të hershme e të shoeme. Veç se arsyeja mbi e forta, qi si kundershtarët e konikit t' ona si edhë shum do pohonta semi-anë'fabeta perdorbi per me vertetue barbarin e ligjvet, zgerdh e paprfilla, ndër të cilat pati fuçi Kanuni i Lekë Dukagjinit, pa dychim ligjt: «gjakun — la vendetën». Prandej pa në kënduet me e shtrí bisedën pak më gjatë, e pe të këtë shkas do vjet para shkrumbohe tabi kot çashtje në librezin «Shqyptarët e të Dreitat e Tyne», Shtyp. Franç. 1920 faqe 13-17:

Këtë vjen tash puna e gjakut—la vendetta—prej të cilit ligjt kundershtarët e Shqypnis e pohuetat prezantuem t' ené dhem me prú zgerdh e popullin në mallevet t' ona.

Kuvendi më ftet se na—si kishtr katolik— nuk mund t' a dregjë punen e gjakut në vedvedi e të marrue si një fakt të zbeshun prej moralejevet, mbrenjet të cilavet ndahi. Veç shka se, per me caktue gjëjen shpirtnore a ligjt a s' ligjt barbare më një njerí ase në një kënd, nuk do të mjerrei aq forl në krijim faktí, sa shkaqet politik, qi e shtyn njerin me kreahin me vepru. Një fjalë: Kanuni mytë një gjerí, per mbi gjykatat europjan mytë njerí: a thenë na se të dy janë një barbarë? Jo; pse Kanuni mytë njerin per me i hangër mishit, e prandej ligt barbar; ndersa gjykatat europjan mytë njerin, na per me i hangër mishit, na per me shfrye mbi e zit të tij, per per me pohue shoqatën prej një shumeti të ecilëshem, e prandej nuk ligt barbar. Per me e mbrendin pra punen të pikpame psikologiko, na thom se pena e gjakut në Shqypní nuk ligt një argument per me perdorë barbarin e egrenën e kombit shqyptár; por ligt mendimi i do mendjegjere, qi nuk mbaron prej shpirtit të këtij kombi.

Mbas Kanunit, qi ligt të shpeshtat e shpirtit të kombit shqyptár, vrasa ligt e ndëshkuame me dekë. Prandej, pa f' i kishte një gjaku në dorë autoritetit ekzekutiv të Kanunit, ky do t' a kishte mytë në mend, pa kurrfarë hetimit. Per gjaku bika; bikei vendin e vet e vjen e u shtrí, si mik, tdhu mprojt të një Bajraku tjeter, e kshtu i rrahitt gjygjit të Bajrakut të vet.—Duket dijtë, se miku në Shqypní ligt i patrunodhem e s' mund të ngjitet prej kurrkuj; pse, po ndodhi që ngau kush mikun e kuj, kjo dishtë e bánte mikat s' mund të lahet ndryshej veç se me gjak prej ánës së mprojtit të tij. Kshtu ndodhi që autoritetet e Bajrakut të gjakut nuk mujn-

ten me i a dhanë këij udhëtimin e dekës, me kënë se, po t' a kishin vrá në ndere të Bajrakut tjetër, do t' ishte ngelë larë ndermjet kryne dy bajraqeve. Per mos me i dhanë shkas pra ajaj luftë civile mbretërisë e Bajrakut të gjakut, i dogjen shpia gjakut—i vetmi udhëtim që, mbas mendojeve të vetit, mund t' i epet—e per shka i perbet udhëtimit të dekës, i a la ket perkim shpia së të vrarit, që t' a kerkoj e t' a vritte gjakun; por në ket mendyrë mund të bie në konfuzion, per shkak të vrasës së gjakut, ndermjet të shpis të të vrarit e shpis tjetrës së gjakut; por jo ndermjet të tjerit Bajrak e tjetrit. E ket punë kan menjë me e bá mbretërisë e Bajrakut, me kënë se në dy të tyre mbetë njeri. I asti i arrivet, bihet i mëtmi si mbtar i Bajrakut. Më t-per do dijtë edhë, se kto vendime të Kanunit, kan kënë ngelë zyrtarisht prej sovranit të vetit, që ishte Sulltani i Stambollës.

Shqyptarë, pra, me vrá gjakun e vet, nuk bën tjetër, veç se me çue në vend një ligj, që aj e mori per të drejtë. Prandej, per me fillë mbas pikpamës psikologjike, veprimit të tij duhet një veprim i ligjshëm e nuk mund të quhet vdekmarrje—vendetta.—As aj gjaku i Luigjit XVI kur i prea kryet, nuk pveti a duhte gjyqi a jo ne'e mbytë; por e mbyti, pse mendote se ligja duhte e mirë, e arsyeshme. E prandej atij nuk i u desht me i pengjyjë kurkuej, pse i kishte prë kryet krajlit të Francës, e as nuk duhë kush me ze aj kje barbar.—E se vrasa e gjakut më pikpamë psikologjike nuk duhet aj vendetta dhe edhë prej faktit, se vrasa mbrapsjet dy familjeve bënë nuk shtjenë të ajë asnjerë të pavlerës; por, të vrarin gjakësin, dy familjet marrin e apin njera me tjetrën, si me të gjitha familjet tjera të Bajrakut—vetëmjaft t' at rasë, se bjerët e gjyqtorevet t' Europës nuk luftën kotnos.

Por kësi edhe gabim me thënë, se të marrurit e gjakut shkojen barbarisë e kombit: per të kjellë se, nen emen kanunit, kryehet egërsija me brendësi e shpirtit të tij, si dreq me e krye kryetarë kryedhuratë t' ovt, kë fjalë per këtë shqyptár. Të marrurit e gjakut barbarë prej mendjevet të jashtme e prej të metavet t' organizmit shoqnuer të ajij kombi, e jo gjithmonë prej gjëndjes shpirtnore të tij. E vertetë e kryes fjalve mbrohet edhë prej historis së popujvet, per të cilit nuk mund të thehet se kjenë t' egjer e brohitnet. Në Bibljn Shejtë kuhohen kto fjalë: *Percussus occisi homicidam interficiet: statim ut apprehenderit eum, interficiet. Cognatus occisi statim ut invenerit eum*

(homicidium), injorohët. (Num. XXXV, 19, 21). Kohtë edhë në Ilis. IX (vv. 633-634) i Ujadvs gjëjën kto vjerrsha, qi un po i bin tekstualisht:

.... καὶ μὲν οὖν τὰ καθηγήσεως γονέως πατρὸν ἢ εἰ πολὺς ἱδίζεται τιθνηότος· καὶ ἢ μὲν ἐν ἥβῃ μένει μίσει.... 1)

Dukot pra mirfilisi se prej të marrunit të gjaicat — vendetta — tek

nomi të thotet qi komisi shqyptár bâst barbar e qi nuk ështi i zoti me u qerrasur në vatvedi i panxarabem.

* * *

Kaq shkrova jo aq per me shtri nji parathânë kaqjit vepre, se per me dhânë mallin e pakatfjshmes, qi kam per të paharrueshmin Arkivolin e vdjë.

P. GABRIEL DUKAGJINI O. F. M.

1. Shqyp: .... Dvri prej atij qi mbyti të vllau, me prej atij qi mbyti të huaj, prasit nivojani dyerthlamin, e prej huaut aj atij ni vetë të vet....

ÇA KUJTIME MBI AT GJECHOVIN.*)

Ai Gjeçovia e pata njohur me cuf letrash dhe një herë personi Isqiti Bushatlie. Më 1913 ndodha në Shkodrë dhe një ditë, si Kryetar të Klubit Shkodranë, një djalë m'njoftoi me ty e me fjalë të gjithë. Menjëherë mbrrini, që kisha patur për At Gjeçovin për të larë, m'u-shkrua me të hapët që kur u-paqtua. I mbeti nga gjatësia e krupit, pakë si i thatë, me një pakë ay të mbi ka gjithçka mendja po dhe zbardhësia. At Gjeçovi fitoste mendjeherë krahën dhe dashtësinë, Kjaltë i dish të paka po lëndakeve në vënt. Vetëm kur në të lartësuar e njohë ndonjë mangë pakë më të vërtë dish dikund të mbetur — ai për shembëll Kanuni i Lekë Dukagjinit me njëmbë gruha-rrëmbim — At Gjeçovi, çdoj ra më gjatë, dhe shkrue çdi gjë me të dëgjuar njëriu.

Ai kishë At Gjeçovi ish „shumëkur", domethanë prift i vgjëllueme me shëndëllinë e një fjalë me vrerë, dhe rrnjë ai Gjonlekaj i, pa të lartësuar i Mirditës më mallë nga Mbretëria e Dhiatë. A i rrnjë mendjeherë At Gjeçovit mangë dhe të dëngj jatë? më pyeti një herë At Fishta, me të cilin pëgjeka pak dite në Shkodrë. Mendimi i një vjetër At Gjeçovit më pëlqeu pa masë. Ashtë pa dyshim kështë, e-mirmë. Një gjë për të vënë re, dhe që më mbandë me kohë dhe trokëllimë, është se nga Shkodra gjer në Gjakovë, një vdekëtar gjatë e dhé të rrish me kalë, mbë gjithë ca katërë të shkëpi; ecy një kamë të vogël, da gradualisht për të gjithë një kreh, e pamë gjithandej mbrrjë shumë mbëllinë: një vënt i shkretë e i shkretë, si i harruar nga Perëndia dhe nga njëriu. Për mbrrini e mbëllinën ca e-qetë këtë pamje shpesh gjatë mrrjëtim në Gjakovë, më, që të flasim me drejt, në fjamëll të Gjakovës, — se kalamdi mbë i shpresohet kujtë-të-kë, një shtëpi këtëj një shtëpi që u dy mbë me tej, që për dishtej.

Fjamëlla — një kënd prej pari, e ndritur dhe e pastër, gjysmë e shtruar nga plaçka po e mbadur dhe e shukuruar nga shtatëra e mashë dhe nga kostrrydhja e të vatë shtëpiak — gjindrrata, mërgimtarë dhe e-pri-mos një herë. Këtë rrnjë At Gjeçovi. Këtë e shkruaj jatën, në mos të kujtoj e mbëmbaj, një nga njëriut më të lartë që ka patur Shqipëria: një lartësi e patrubur, më mund t'ndrij e të kish dy fjalë ngë të pavlerësuara: një lartësi shpirti dhe mendjeje e pastërtie nga njëriu vetë, i vdi, bir i vetmë i të Vdëfitë t' Jetës, në pastrri e në vdekë të mbarë një e dhatë vetëm të vogël. Fjamëlla,

*) Mbrrë fjalë për fjalë prej fletores „Hylli" 18 Mars 1936, nr. 3436, faq. 2.

E pastrova kët artikull me të rëllën Kryeshkrues e Tij Ministri i Shqypnës në Washington Z. Faik Konica me e porsipë ay djalë Françeskanin Shqypëtë gjë për të vënë re, dhe që më mbandë me kohë dhe trokëllimë, është se nga Shkodra gjer në Gjakovë, një vdekëtar gjatë e dhé të rrish me kalë, mbë gjithë ca katërë të shkëpi; ecy një kamë të vogël, da gradualisht për të gjithë një kreh, e pamë gjithandej mbrrjë shumë mbëllinë: një vënt i shkretë e i shkretë, si i harruar nga Perëndia dhe nga njëriu. Për mbrrini e mbëllinën ca e-qetë këtë pamje shpesh gjatë mrrjëtim në Gjakovë, më, që të flasim me drejt, në fjamëll të Gjakovës, — se kalamdi mbë i shpresohet kujtë-të-kë, një shtëpi këtëj një shtëpi që u dy mbë me tej, që për dishtej.

Fjamëlla — një kënd prej pari, e ndritur dhe e pastër, gjysmë e shtruar nga plaçka po e mbadur dhe e shukuruar nga shtatëra e mashë dhe nga kostrrydhja e të vatë shtëpiak — gjindrrata, mërgimtarë dhe e-pri-mos një herë. Këtë rrnjë At Gjeçovi. Këtë e shkruaj jatën, në mos të kujtoj e mbëmbaj, një nga njëriut më të lartë që ka patur Shqipëria: një lartësi e patrubur, më mund t'ndrij e të kish dy fjalë ngë të pavlerësuara: një lartësi shpirti dhe mendjeje e pastërtie nga njëriu vetë, i vdi, bir i vetmë i të Vdëfitë t' Jetës, në pastrri e në vdekë të mbarë një e dhatë vetëm të vogël. Fjamëlla,

A. Shqiptoi Gjeçovi e mos një rrë aq të rrjedhshëm, aq, saq me e thënë këq mrrkullë si një kuvend e qenesishme letrayre, që Z. Konica duhet të vërë mbë bëmë të njoftë të vërtë të të përvijëndemit A. Shqiptë, me e thënë si dëgjoi të kuajdhëm vdhë në Let kryesuesen e Sq.

shkolle dhe vetë kishëtarë të mirë, e jipte fjalën thomëse e shtrenjtë, e përmbante fjalën e vetë dhe ngadhënjente ngjyrave në mesnjë. Kishte që i tepronte. Ai Gjeçovi ç'a kushtoi të shohtat!

Mesnjë shoqe me mentalitet e ngjyrë të Shqipërisë, nga të cilat një që mbaj gjer më sot' i'ano vlerë Kanuni i Lekë Dukagjinit. Ashtë vaki mund t' i ofrohej At Gjeçovit në shkrim' e tërj Kanuni. Na treguj një dorëshkrim aj' a dy-nej faqesh, studim i pafundmë e i dashë ku ashtë, endërroi dhe mbrohet të gjithë ne kanë mbetur nga mendimet jetëshkë të Shqipërisë në. Kishte e Mesme, mendimet të vlefshme t' i kenë ortnjitë shumë përtej Kishës në Mesme.

Në kët të ngjirm të famullisë, perma një tregtar të madhe, tokën shkruar një rol ngjitës rreth gjakmarrjes, të shohtëve e të mbledhjes një lapa një, me një fjalëndërrim të vetë dhe me një akt të mbrumë, nga shkoi vetë e At Gjeçovit. Mbaj mënt, vegim, një mal të vogël të quejtë „kerrmaleviçin" latinë, mbuk që të ngjitesh, në kreun ay të dyshtarët gjysë të shkëmbit e jetës fare, i mbuqën në vere. Ambël me të vëllazën që ky të kish në kë t'i mbledhtë me. Nuk më shkoste shumë kuvet mos mund të pus me një mirëbëll gruj emb, maj dhe mbrumësh të tij, fu të kishim mesnjë që në gjuhësë për nga një kisnë ku të mbledhim këtë t' ona për At Gjeçovin...

Me i përvitë i Shën Frrnciskut, e dinte me një dinari pa kapitullu, pa dhe Shqipërisë i kishëlle, At Gjeçovit, që përkohë gjë mirë, mbi i mesnjë mesjë kishtarin, mesjë ky-të, me e pakishmin e të vlerë mbushtë vetë të mbikëtë të ay, ish Shqipërisë. Nipat ish kardar në një kapi gjakmarrë, në një dyfi ka me mbetën shqipën dhe nën një fjalë, të mbajë të klasës kuvet, të pasqyrat të kapsyrë të gjithë të shqyer në një me të pasqyruara jetët shtrenjtë e shpirtit që me gëndrimin e tyre të Kishës e Mesme dha pastaj mbetuna të mprehjarmë e vjen më kët, të mbajë të klasës kuvet e përmbyrë të vërtetën dhe e kishjat me të shkrë më që vetë një kuvet.

Po At Gjeçovi dikur përmi pas shtatë. Kuvet e tërj qytetin të vetë dhe të një dukë e-vdiar — dhe një dorë famullie e Gjonajve dy të jetë një nga gurët e shëmtuar të Shqipërisë.

FAN NOLLI

LIBER I PARË.

KISHA.

Artikull I parë.

FJESA QYTETNORE.

KRYE I PARË.

Kisha e Krishtit, Themeli e Kishës, Sakramentet, Shoqëria, Pastorizja e Kishës.

NYE I PARË.

Kisha e Krishtit.

§. 1. *Kuptimi i Kishës së Krishtit.*

Per kësi kishet shtet mbi tokë nji kë mbledh kuvend i krishtënë, në të cilen krishtë shpërfaqet:

a) Kisha, që kanë kjelsë e themelltarit.

§. 2. *Fuqit e Kishës.*

„Kisha kam nyn së kamzili."

1. — Kisha kë tagër pasanjët si per gjë, si per tokë e shpërja mbretënë e jashta kamzillatit.

2. — Kisha kë gjenë në mal, në vorr, nd' kjë e në mallë të kujrës së kamzillës.

3. — Kishës i duhet kë gjenë në gjithë të kamzillës.

4. — Kisha kë tagër me lë e me shkë, si edhë me mërrë e me mbajtë të falunat që i vinë prej bujarës së këmbve e më i vendose si f'a shohë nevë me ndë.

§. 3. *Papërkëmdja e Kishës.*

„Kisha mbë gjithmë."
„Kisha e ka pikog me kenë."

1. — Kisha gjithmë e mbrojtë nën mendim të të Parit të Plë e jo nën ligjë të Kuvendit: pasiqë Kuvendi s'mundë f'i vëjë kurrnji barrë kishës, veç se kë bëjnë me i bukë zot, kër kjo bupë mëkëmën e ti.

2. — Me bijtë nëpërji kurbsështim mbermjet kishës e kamzillës, kamzillës s'mundë f'i bjerë pikog kishës; veç do të bëjë vëj te i Pari i Plë — të Ipeshkvi — e gjegjët të kishë, si kisha si kamzillës, do f'i ecë pë fjalë.

3. — Per çdo mungesë, që kisha mashtet me bá në së të famullis, kishës s' munđ t' i mirret giobe, vetun i vëhet me lá bamet, çi t' jenë bá per shkak të saj.

4. — Kisha s' ep pagesa, as bel n'ushtrí, as u qet bukes fjalevve të Bujrakut, as shkon angari nder pínë të famullis. Veç se kúr famullia dán me bá nder pínë per me mbajtë a per me shtue pasunín e kujris së veçánt, në të cilen kisha të ketë pínë, kja, atëherë, dukt në betyrë me lá pare, me qitë bukes e me çue pártorin në pínë, mbas mashtyrat çi famullija t' i a u ketë bá të gjithve per tym.

§. 4. *Nderra e Kishës.*

„Kisha shpatë e kunap s' ká."
„Kush dhánon Kishen, dhánon Famullin."
„Nderra e Kishës e ligë Famullin."
„Kishës, mullinin, furrës e krojevve mos i pérvet kush mik."

1. — Kush dhánon kishen, ká betyrë

gjoben a' kishës, a' famullis, a' Flamurit (Bajrakut). — Dhánsa kishen njaj, çi fjalonet, shán a i kercenohet kuej, çi mos a vret kenë në Hijet të kishës.

2. — Gjoben lajtarit i a nder famullija e jo kisha; pse kisha shpatë e kunap s' ká.

3. — Kush vetáf a mbet a në çë fardo do mashyre korrët prej kuej, tuj hi a tuj ðalë prej Hijes së kishës, marre kishës nuk i bie; pse kishës s' i pëlet kush mik.

4. — Por, me pasë me krisë pakicka jashtë Hijes së kishës e me i rá kuej nëpor kishës, atëherë aj njiet mbas i kishës; e me pasë më i a çartë kush nëpor kishës, famullija ðukt në betyrë me e çue ndërsa e saj në vend (*Mactum, si ardea ejus (Dialis Flaminis) intraverit, solvit arcentum* etc. — Gellius. l. 10. c. 15. —)

NVE I DYTË

Vorret.

§. 5. — 1. — Në vorre të ajj vllaznije a të ajj fisi s' hin i bekuni a i vrasni i vllaznís a i fisit tjeter. — Po e hánë kush kot pínë pá Hije të vllaznís a të fisit, të cilit ánë vorret, kanuni i vë betyrë me nderrë të bekuin prej vorrit si kuej.

2. — Më ardhë me ngalë në kanunë një shkas, çi s' ká vllazní ai fis, mbas të pelqyemit të kanunit, i çakordohet vendi i vorrevve ndër vorre të famullis, tuj i a vá betyrë me lá si 'i vjetë një vjetë, një çmim kishës per me blí qira a nde 'i amë tjeter per ðit.

3. — Kush ftallet, a shán e i kercenohet kuej, e kush vret a mbi kenë ndër vorre, bjen në gjobë si per Hije të kishës.

NVE I TRETË.

Pronet e Pasunit e Kishës.

§. 6. *Pronet e pasunís e kishës ðanë të paprekshme.*

1. — Pronet e pasunís e kishës ðanë të paprekshme e s' mundet kush me vá ðorë në 'to.

2. — Pronet e pasunís e kishës ðanë

non rojë të Meshtarit të kishës e të familjës.

3. — Atë, që gaxon me u shtë kah prenet e pasunija e kishës, e bjen në mesh familija, tuj e bá, mbas Kanunit, me hjekë dorë prej seaj.

4. — Kúr nbokoush t'i bájë dám kishës kah prenet e pasunija, familija çmon dámin, që bo t'a lajë dámçori.

5. — Kush vjedhë gjánë e kishës, posë se bo t'a kthejë at gjá mbas Kanunit të vëndit, ká gjindet kisha, ká edhé detyrë me i lá globet kishës per nderë të mámme, e globen familia per nderë të çarme, pse kisha ásht nderja e familis.

6. — Kúr cubi e njet gabimin e vet e, pá e márrë vesht dikúsh, qi i ká bá kishës, i bjen në dorë Meshtarit të Familis, tuj i a kthye gjánë e vjedhme, e ká detyrë kamfarë globet: Meshtari ká tager me e falë.

7. — Me pasë me i rá cubi në dorë Meshtarit mbasi ky t'a ket leçitë vjedhjen në familí, familija ká tager me i a márrë globen si per vehí si per kishë, edhé pse familiari t'i a bëj falë gabimin, me gjith gjá të vjedhme.

§ 2. *Kryqëzimi i pasunís së Kishës.*

1. — Prapet e pasunís e kishës e mrojtun Familiari, e familija ask ká tager me i hypë arsye Familiarit per perdorim të brytë të sjemun prej pasunís së Kishës.

NYE I KATERT.

Meshtari i Familis, ase Familiari.

§ 1. *T' Amzuemit e Familiarit.*

1. — Familiarin e vën Ipeshkvi në Familí, edhé Ipeshkvi vetun ká tager me e hjekë prej Familjes.

§ 2. *Tagri e detyrtë e Familiarit.*

1. — Familiari ká tager me mbrue e me gorue Familín e me i knye dyert e t'ën gjithaí t'a hypë gjána e shpirtit, e kambanit i kamzilës s' ká pasë me i a perdrë nder detyrë të Meshtarís.

2. — Familiari, per sherbim, qi i bán Familja, ká tager me márrë të dhetat e kishës, mbasi Kanuni të vendit ká gjindet kisha.

3. — Familja ask ká detyrë me i a çue familiarit të dhetat te dera; por Familiari bo t'i njerrë e bo t'i bajë me pántorë të vet.

4. — Familiari ká tager me márrë bylin e pasunís së kishës si të tolove, asnjá edhé gjive të gjalla, e kambanit per

të s'mazë; t'i hypë arsye perposë të Parit të vet.

5. — Familiari ká detyrë me i bá Familjes gjith at sherbim shpirtit e Fejet, qi ati i a vën barrë Kanuni i kishës; e má teper edhé do sherbime tjera të pozacme nder do dité të shënjuame, si me thánë: me bekue shojat, me thánë Meshë nder të mortuet nder vorre të largta prej kishës së Familis etj.

§ 3. *Detyrja e Familiarit ásht e papranishme.*

„Pránë ásht detyrja e Familís."
„Pránë e bjen ásht gjak."
„Pránë e gabon ás' bo."

1. — Kush vën gajtë në Familiár, a e shán e i germashet, e vën dorë mbi të e e meh, ase e vret aj bo t'i perligje Familís në mánëyrë të Kanunit të vendit. Familija ásht në detyrë me e hypë nderen e Familiarit të vet.

2. — Me vrá kush Familiarin, gjak-

sin e nëjtëkë Familljn, Bojtaku e shpija e të vramit.

3. — Me u vrá bordhesi prej Familje a prej Bujrakut, shpija e Meshtarit nuk mund të vrasë fjetërkënd prej shpie së gjakut; por nëryshej e çon gjak te shpija.

4. — Me vrá kenë Meshtari, as kisha as Meshtari s' gjakohen, edhé Meshtari nuk bjen në gjak: gjakun e bân shpija e Meshtarit.

5. — Rralli e gabi kurr s' çohet Meshtari në bé 1) e vetun per pûnë të mâdhe kot.

6. — Me nâetë çi Meshtari çohet në bé, a per me ûdhë vedin a per Forosîn, ky vetem do të njehet e do të nâhet per njiset e kater vetë.

7. — Kûr Meshtari bân bé, tuj kënë se nâhet per nieri i Zotjit e i kushtuem së Zotjit së gjatosme, mâ lypet qi aj të perkasë Unjâlla me dorë; por mjafton qi të shqyptojë fjalë e bés para Unjâlit.

8. — Me ri Familiturî nen gjobë s' e kapë Kanuni: âsht gûna e të Parit të vet.

9. — Po kje reper i randë tuj i Meshtarit nbaj Familia, Meshtari do t' i shkohet çingjit të Kanunit. I Pari dergon nji Meshtár tjeter me shkrue penges: së Kanú s' ënven të Pâmallzuri.

10. Meshtari i Familis nuendot me i a mâsit edhé me i të bâshkoj e me gjith këto ai jehon marre as të rrahunit as vetë mâ bjen në laj para Kanunit. 2).

NVE I PÉSËT

Rregtari i Kishës.

§. 11. — 1. — Rregtari i kishës âsht lirë me pûnue nji shtek të vet.

2. — Rregtari i kishës kâllo si shkojë e per çi do fjalë qi dûrt trokitjë kanj të bora nbus urdhnit të mirës së vet, aj shkon a nuggon n' ënvet të Familiturît.

3. — Me e kundue kush rregtarin e kishës me fjalë a me pûnë, nâhet se kundra Familiturin, e bjen në gjobë të nâhës nbus Kanunit.

4. — Gjobat qi mirren per pûnë të rregtarit të kishës, mâ i perket rregtarit, per kishën e kalunôsit.

5. — Me vrá kush rregtarin e kishës, dendrasi per në kjetër i Familis së vetit, nâjqet vetem prej shpie së të vramit; por, në kjetër se âsht i kalunôsit të kuq, atâherë e nâjnë edhé Familija, në të cilen rregtari kje vrá.

NVE I GJASHTËT.

Pûntorija e Kishës.

§. 12. — 1. — Me aqá kush pâstoritë e kishës, bjen në gjobë të Familis.

2. — Sado pâstorë me pasë per të

1) Flamûri Shêt nuk lêvdat jetsen... Mercdosun. Vendosen ri Flamûrin Shêtën in omni mea judicabunt juxta suas regulas. — Gelasius. Nov. Alb. S. 15.

2) Cruentus semper calumniatores, semper viscera, ne vulnerare quidem suis fas cruentibus permissum, non quasi in persona, sed dura jussa, sed velut Dei imperium quem ultrici bellicosus credidit (C. Faust. Germanus VII.)

këtë në pikë të ëndrës gjegjsi për vetem një gjobë, por më të rëndë.

3. — Gjoba, që mërrvi për nguse të

pëmtorës së ëndrës, duhet rëmenjet ëndrës e pëmtorve.

Çrilldi I dytë.

PJESA NDESHKIMTARE.

NVE I SHTATËT.

Amtyra e ndeshkimeve.

§. 13. *Kuptimi i Ndeshkimit.*

Për ndeshkim kuptohet çdo e-kuce, që prej pushtetit të ligjshem i përdhet kuej për faj të bërë.

§. 14. *Të caktuarit e Ndeshkimeve.*

Vetem Bajraktari me kuvend, e sbëft herë ebbë me të Parë të kishës, kë ragar me i a caktuar ndeshkimin fajit të bërë kundra kishës.

§. 15. *Të fëlosurit e ndeshkimit.*

Fajtorët që kë tye kishën, ndeshkimi i epët prej krcuve e prej vëgjitjet.

§. 16. *Cilësia e Ndeshkimeve kundra fajtorve të kishës.*

Ndeshkimet, që mepsen për faje kundra kishës, janë këto:

a) të gjykuarit për besë;
b) të bjerrët prej Bajrakut me rob e robë;
c) të bjegurit e shpis;
d) të lirurit e takës bjerr a të pëlmt e pëmve;
dj) gjoba me gjë të gjella;
e) gjoba me pare.

V. O. Mbas Kanunit gjoba me pare mashet me u lë me ho gjë, që bëhet okua e krihit 1 grosh, okua e rakis 5 grosh, e kàn e hollë 400 grosh.

NVE I TETËT.

Çështimi i Ndeshkimit mbas cilësis së fajit.[1])

§. 17. — 1. — Kush ibën kishën, bëft

1) Këtu ndeshkimet janë sjellë sikurse prej Kanunit të perëndimës së Malcisë e të I. Bajrakut e Pukës.

i bjegun e i pjekun e i qhun me rob e robë jashtë Bajrakut. Fajtori — berëzani — bëhet batare prej Bajrakut, e shkon gjakpeshë. Vllazënija a fisi më i afërmi i bë-

keqit e bën tokën e tij, e çmimi i saj i shkon kishës së thyesë.

2. — Kush vjedhë gjën e huaj, e shkon e e mshehë në kishë, pa dijë të Famullitarit, i kë detyrë kishës 3000 grosh gjobë për mëkat të mëmë, e 100 desh e 1 kë gjobë Bajrakut, pesë gjashë, që do t'i a kthejë të zotit të mëdyrë të Kanunit.

3. — Kush të vjedhë gjënë e gjallë në kishës, më moth të perdrin Kanuni, kë me të dy për një, si gjithnjaj. 1)

4. — Kush të vjedhë në qelë e bënë të Famullitarit, do të lajë dy për një gjën e vjedhtë, 100 grosh kishës për mëkat të mëmë, e 100 desh e 1 kë gjobë Bajrakut.

5. — Aí, që shën a vën gojë më Mesh-tár të Famullís perpara papullit, kë 100 grosh gjobë kishës, e 100 desh e 1 kë gjobë Bajrakut. 2)

6. — Aí, që i kercnohet a i gerdalset Famullitarit, do të lëj 30 desh gjobë.

7. — Kush t'i shpiket Meshtarit së pínë të ranë kuh mbera, kë gjobë e dëgen e 100 desh e 1 kë gjobë Bajrakut.

8. — Me vë kush dorë më Meshtár, me e mbë, me e shty a se me e pështy, aí digjet e plotë e gjet jashta vendit, tuj i a lënë tokën bár djemt per disá vjetë.

9. — Aí, që vret Meshtarin, bahet batare prej Bajrakut e gjaku i hupë. Kë te-ter i digjet shpia, taka, i lihet bár, pémët, vreshta e kopshtjet i gërbet e i mbochen. Toka e prosit e bonet e tija jasht per kishë: por vllazënia mundet me i shperblye me pare.

10. — Me i bië shokut bog, a me ngá megllenia e kishës, aí do t'apë 10 desh gjobë Bajrakut, a pe cdhë më, mbasi rasbisia së lajë.

11. — Aí që vret Prosturin e kishës, po të dertoni i kalcmët, i digjet shpia e i mieren 100 desh e 1 kë per gjobë.

12. — Me ngá kush me falë a me pínë pantofla e kishës, lajeni do të lajë gjobën e 12 desheve.

13. — Aí, që s'i vëhet mbesëlemi të kishës e të Kanúnit Bajrakut do të mbidhet tok te shpija e tij e do t'i mërrë gjithsha që këti të vatë.

1) Si mbetet fare, qysh nuk mundohemi mjek, nuk mundemi bërë gjeme per hajmn XII. Tabulorum dogli irreptum. (Ulpian VIII. — Festus, V. Nec furtum, III. 1. 194) „Olim apud Romanos furem nondum nolentem in duplum..." (S. Gaio, apud Gr. lib. 3 de offic.

2) „Se un' uomo sulla chiesa lanci si compiace nel medesimo Bezirk, il re lo punisca con varj castighi corporali, ed ad inoltre di levare. — Museo Mazzocchiano. Codice di Mose Leggi civili e criminali Nr. 240. — Cassel, Documenti.

LIBER I DYTË.

FAMILJA.

KRYE I DYTË.

NDERTIMI I FAMILJES.

NYE I KANDËT.

Familja e kapluema në vedvedi.

§. **85.** *Përshkrimi i familjës.*

Familja âsht aj të mbledhtëm gjymtyrësh, të dlitë gjaknin nen një kulm, qëllimi i të cilvet âsht të shtrumi e gjindes ngeir njeri të martuem, të nkambuem e fjalë kah shërbëtëmi i shtatit e kah aftësi i mendes e i shkaqes 1).

§. **86.** *Përsëritit e Familjes.*

Familjen e përbëjn gjindja e shpis; si të shtrohen kâto, âsht në vllazni, vllazninja në gjini, gjinija në fise, fiset në flamur e të gjith shumësisat përmbëlidhen në një Familje mâ të hapët, e cilla quhet Kôm, e kan një atme, një gjak, një gjâhë, e âsske 2).

1) Filosofia del Diritto. Autor Felice, S. Zilio.
2) Kadrem S. 1861.

§. **87.** *Zogni, perlini e detyra e të zotit të shpis.*

Nisen Kanuni, zanëtmi i shpis i perlet mâ të vjetri nen kulm të shpis a se vllaut të parë; po s' pakon ato vet, qi buhen per me krye let zyre si e kyçë detyra, arbotë zgjôhet kuvendisht prej shpijakve njai, qi të jë mâ i mbçem, i urtë e mâ kujdesur.

Zot shpije nuanhet ni'a bâ ebbë sherr i pamarrsem.

I zoti i shpis ka tager:

1) me mbëjë në krye të vendit në shpi të vet, ebbë poe gjindem mâ të vjetër se ky në shpi;

2) mbi armët e veta, ebbë njiçinë qene n' i bâshin; mbi kâl të shalës; mbi shtrojë e mblojë të veten; mbi veglat e kalës, e lehta nevôe as kanuja e ţahen e' i pershin;

3) nbi fëmijë të gjindes së shpis, të rregës a të të lëmuve;

4) me blí, me shitë e me ëmbrue tokë, si arë, livadhe, kânë (tgrejal, prushme, cerrën e vadhës, gjá të gjalla e rênvet;

5) me ôhârë e me mârrë uhá e me bí bordinë;

6) me mbrogë shpija, kasolla, vilhna, etj;

7) me qua në pûnë a së shtëpi gjindes e shpis;

8) me que gjindën e shpis per pûnetorë uhá a ebbë falë;

9) nbi vônë e rakí, a me blí a me shitë a me ôhânë uhá;

10) me mbeshtûe gjindën e shpis, kûr mos të bectn si e kypë e mara e shpis.

Mbeshtimet jásë xjátës:

a) Me lânë pá hânger;

b) Me e hjekun armët e kraht a të brâzit per rji a dý herë;

c) Me lîthë e me burgosur së shpi;

d) Kryeklerymin me e bâ shpijet me pjesë, qi i perket, per me shpërrë shenjerzinin e mrekun.

11) Me bí bordzinë kush i shpis pertej se i bân arma; me shitë, me blí a me mârrue gjá pá lêje të zotit të shpis, kâ tagor mos m' a perjegjë, se Kanuja s' e sôn per të zakonshme as të shêmen, as të bleruett as të mbrrotmen e as bordzanin kôqe dhero, e çdo mendë a gjá ka të zakonshet, se ë' bâ pá lêje të zotit të shpis.

§. **xx.** *Perlûtë e dotyve e të zotit të shpis.*

1) M' u perkujdesë per të marët e gjindes e të shpis;

2) Me mbajtë në trê gjindën e shpis të mos t' i sjellin nâse i bîen a mbaim;

3) Me pri mâ i pûri at pûnë qi i perkasin vehjes së tij;

4) Me mbajtë sý mbi tokât, të mos të jesin djerr; mbi tokë të gjâs s' gjallë, të mos prapichet e mara e sajë;

5) Me pûnue me mendë e arti mbenesha e jashta shpijet e të mos t' a çojë kush mênâni e fisa shpis.

6) M' u perkujdesë per veshë e mbathë të gjindes së shpis proj fëmijeve të shpis;

7) Me mbajtë sôhen e brejtas në shpi, e mos me i a mbajtë krahin mâ teper sjêmë se tjetri;

8) M' u bîë armët bjelmvet, kûr të shoftë se jânë bâ per ’to.

§. **xx.** *Tagri i së zonjës së shpis.*

E zonja e shpis kâ tager:

1) Nbi të gjitha sendet, qi hâhen në shpi;

2) Me Mâmë a me kypë uhá mjell, bukë, krypë, djathë a tjerat;

3) Me i urdhnue grûs e shpis, me i que per sjê, per brû, m' u que bukë pûnetorvet, me sjêt (me vabitë), me bajtë gjeth, me korrë a me mbë a me gjinac.

§. **xx.** *Perlûtë i së zonjës së shpis.*

E zonja e shpis kâ:

1) Me bâ gati mjesnâtes e darkes, me zie, me nderuë hyesen e me bâ hasmat;

2) Me i a vû merdenë bylmetit të mos të shkojë dâm;

3) Mos me shitë, as me blí a me mârrue gjá pá lêje të zotit të shpis. E zonja e shpis s' gjonem, s' shkon per ujë, s' bân brû, as pleh, as me ujët as me korrë a me çirue, as bukë m' u que pûnetorvet;

4) Me shikjue brejtas në të ndrequa të gjindes e të lmive të shpis; mos me i a mbajtë krahin kuçi mâ teper se tjetri;

5) E zonja e shpis ka të perkujdeset per brû, sá të jenë në pûnë grûs.

§. **xx.** *Tagri i gjindes së shpis.*

Gjindja e shpis kâ tager:

1) Me hjekë të zotit e shpis per në pashin se nuk pûnen per të marët e shpis a i con kah fiku;

2) Me hjekë të zonjen e shpis, per s' u rahë per sýsh se bracnon, a shet gjá tinëz — ebbë ezj kuhorr vesjet me kûsë — a s' u mbajtë krah lmivet të vet mâ teper se të fjerrvet.

3) Mbi armët e veta seicilli; mandeu me shtë, me ndrue, a me lëvë pëq, porse q' kan tagar me lypë tjetren në shpi;

4) Mbi që kë tagar hulka, qi i nget; me i ndënue kuej a uhá a falë pë gasë nevojë per lëje të zoti të shpis;

5) Mbi tafë thënah kë tagar kuria, qi i nuen: i zoti i shpis s' kë tagar me i o perzie në het zyre; para se të shese gjë a të prese nbo i kumbë berri, bërtet. Do t' i thotë, e ky e dëi se që larë berri a tagar âsht per t' u hjekë.

§. **xx.** *Perkimi i gjindes së shpis Ashë:*

1) Mos me bë bezdisë pë lëje të zoti të shpis;

2) Mandeu me bë durzhesë shtë pë e pusë të zo'a e shpis, porsë per ac, që u bân arena, se lejo âsht e vehtja;

3) Nuk mandeu me i shkue kuej per gjatarë pë lëje të zoti të shpis;

4) Nuk mandeu me shtë as me bë as me nderue gjë;

5) Gjindja e shpis nuk mandeu me mandshtue të zo'a e shpis në përsë e shpis a të krahit;

6) Ka nëgjue, e me shkue gjithkund t' ardhunjue i zoti i shpis;

7) Kuej t' i a njese çdhrie; ash i shpis me ndë n' ushtrí, do të bane.

8) Gramja gjind në lehyrë me pâsue per shpí: po si kapsi kohs, si të limben grej puave të shpis, mandeu me bë pesë herë të vetat.

NYE I DHETËT.

Familja e hugjuemo më Kalend e më Flamur.

§. **xx.** *Tagri i Familjës*

1) Ka tagar e që ni kuvend të katundit;

2) Ka tagar në pleqt të gjobës së katundit;

3) Ka tagar që kujti të katundit;

4) Ka tagar me mbrrit më mbore këshe;

5) Ka tagar me pri me ûnë gjarmi e me armë në të dëgjuem të një shqiptar ka të ket;

6) Ka tagar me e pri gjakdaret në vatbë të ndë të vet;

7) Me ni në sho 'i ka të zarbë shpia, per të cilin i gjikon pëndhimi i dasës së ejamit e i vgalës, që katundi me Flamurt s' mund vejt bosh më mbrrit pë pri vetë tajuri.

§. **xx.** *Perkimi i Familjes*

a) në Katund:

1) I zoti i shpis bo të pergjegjet per gjo dëm, qi t' i bân kuej gjatësja;

2) Do të dalë në kuvend gjith ka herë të mbledhet katundi;

3) Do të çojë gjatarin në pûnë, qi ka katundi mbrat;

b) në Flamur:

1) Do të dalë në kuvend të Flamurit kur të thirret «Burrë per shpí»;

2) Do të pergjegjet mirbos me katundi per «Dy hae balë» dgjarvet të Flamurit;

3) Do të lajë 400 grosh gjobë Burrë së Gjenarkut per çdo emrë;

4) Do të dalë n' ushtrí të Flamurit.

LIBER I TRETË

MARTESA.

NVE I NJIRBDHETËT.

Porcaktimi e mëndyrët e Martesës.

§. **85.** *Porcaktimi i Martesës ne Kishë.*

M' e marrue më kanûn dë me thânë m' u bâ shpi, me i a shtue shpis nji neb mâ teper, sê per krah të pûtrue, sê per të shtuem të fisit.

§. **86.** *Mirësjellja e Martesës* (1):

a) Martesa me kanonë, e pelçyeme kah Feja e kanonja e Lekës; b) Grueja e rakûjme mbi kanunë, kundra Fejet e kanunit të Lekës; c) Grueja e vujza e grabitun, e jashtë-zakonisme kohë Feja e kanuja (2); d) Martesa me provë kundra Fejet e kanunit.

NVE I DYRBDHETËT.

Tagri i djalit e i vajzës.

§. **88.** *Tagri i djalit.*

„Djali kâ tagër me martue per martesë të vet, pa t' pat prind".

Djali sâ të kêt prind s' kâ tagër:
a) me mendue per martesë të vet;
b) me shkrujte shkresën;
c) m' u perzie në fejesë të vet;

---

1) Neglim rregullohemi tridhet mënde, t'ua: mungo, Confarreatione, et Coëmptione. — Una vel mancipatione, rregullohemi mgjithë, vetëm mirëkuptimi vetë dëshirë lidhjen et vullnetin vetë t'dy fëmijvet. (Ulpi. 9b.; Gell. 2.) — Confarreatione, vetë rregullë vetëm shkëlqitë, kishtë dicena praxeshkë, sekundapër re-

ceptum (et qui hoc celebrabat' vocat Pontifex pervetus, mulier in matrem vel conveniebat... Servius, ib. in Virg. Georg. 1. 3. 1.; Beck. Ant. II. 10. — Coëmptione, hse vet kunjëzerie empirese et rregullohet fëmijvet mjekse, qatanë mëmësi dërr vetes pëlqitës, mulier in potestatem vet transibat. Ser. 4. 1.

c) as në shtëi, as në perka, as në lëpacë, e as në të prêm fejet.

§. **81.** *Tagri i Vajzës.*

Vajza, ebhë në mos posët prêmt, ajo s' kà tager me mendue per martesë të vet, tagri âsht në dorë të vllaznve a të kushrîve.

Vajza s' kà tager:

a) me zgjedhë tanë e vet; ba të shkojë per atë, per të cilin i a tejen (1);

b) ni'u perde në shkresë as në fejesë;

c) as në lëpacë as në perka.

NVE I TREMDHETËT.

Detyrët e burrit e të gruas.

§ **80.** *Detyrët e burrit ndaj gruas.*

Burri â' në detyrë:

a) me e perkujdesë per veshë e mirbë e per gjithshka të kyet per me mbajtë fjalën;

b) me ruejtë nderen e gruas e mos me e lânë me e ardhur per kurrgjë shvejë.

§ **82.** *Detyrët e gruas ndaj burrit.*

Gruaja â' në detyrë:

a) me i a ruejtë nderen burrit;

b) me i mogjn pâ zhvlera;

c) me i shkjê nen mendim;

d) m'u perpjekjë detyrave të kumsës;

e) me rritë e me mbarëbâ fmijt me nderë;

f) me i ndihjë gjâ me të vërtetën e të mathurën (ksh e qetsisë);

g) mos me i u perde në fejesë të të bijve e të të bijave.

§ **83.** *Tagri i gruas.*

Gruaja kà tager me kyë grej burrit të mbajtunë, e veshen e marken.

NVE I KATERMBDHJETËT.

Tagri i burrit të vejë e i gruas së vejë.

§ **84.** *Tagri i burrit të vejë.*

Burri i vejë, po s' pat grinâ, kà tager me folë vetë per martesë të vet, (perse burri i Malevet të Shqypnis s' e bân kot gjânë, ebhë në bijë se ka t' jetë pâ u martuar: kolaja âsht me qitë në fjesë qi të flasë per të perkah martesës).

§ **85.** *Tagri i gruas së vejë.*

«Gruaja e vejë fiet vetë. — Gruaja e vejë i kthen krushqt m' atbë».

Gruaja e vejë kà tager:

a) me folë vetë kah martesa;

b) me zgjedhë per kë atë, qi t' i pelqejë

Gr. pra Mat. 90.

(1) «Quando poi [dice il voglio alla persona con una bacchetta che gliela tocca e piange dopo averlo e forse che si oppone, e vuole le mani, dicendo il matrimonio dei piagnoli"», Masaro Alessandro, Codice di Musli. Libro III. Matrimonio, cap. X. 33.

F. O. Nder dike dorezuelo kan m'u shqitbur mal gjân e mal gjatë edhe mendyrit e martesave.

2) Uxorem fabricat Faunus, quae dicitabat Fatua vel Fauna, eadem de causa qua maritus eam appellabat nomine" Serdic. XLIII. 1. — Sh. Rossetti.

per nj;
c) me bá me gjatë shkencën, ç'i ì a bie shëjn.

KRYE I TRETË.

SHKENCIJA-FEJESA.

NVE I PËSËNDHETËT.

Shkencija.

§ **xx.** *Përcaktimi i Shkencës.*

Shkenca thirret njaj, i cili mbledh në ba fjalë-mirë a të prishta e fjalë a të pështëta e vajtëta, që të mësrin a të nxjen vajzen per të fjalë.

§ **xx.** *Fjalët e përbëra i Shkencës.*

1. Shkencë kah nëpërmjetë të shaxhërvet e të nxjen tha fjalë e të vajtëta, të mos të lanja fjalët as nëmsa as tjetra fuqja.

2. Shkencë ka tager mësë ço gjuhë të shkruarë, per kjosë, të prenxa prej kuruje.

3. Kjanët e shkencës i kan vaktin në dhë q' të mësrin vanja.

4. Shkencia e cjon të shpjia e vajtëta a shpja e fjalët.

5. Kjanët e shkencës i bën gjithnjë shpja e bharërrit, edhë ne e shëtjatë shkencën shpja e mësn.

6. Shkencë ka tager me folë në per prindë e vajtëta, prindë edhë per prindë e fjalë.

7. Parlati i shkencës është me hetë per të mësrun vesht, per me que pavet me fa'n a të ylldn e bharërrit të prindja e vajtëta.

8. Shkencë ka tager m'u pervje në çdo pënë nëpërmjet prindëta të fjalët e të vajtëta, nje të dhë të mertesën.

NVE I GJYKIMTËNDHETËT.

Fejesa.

§ **xx.** *Të shkuarit e martesës në Kanxa.*

Në fejesë varrasin ka të shtjeshet:

a) Të mos të jetë gjak e gjaxi;

b) Të mos të jetë të një fisi;

c) Të mos të jetë mesë fisi të fjalës, çi ka me e sënë;

d) Të mos të jetë grueja e kbeerës;

e) Të mos të ketë kurorë: 1) në të gezuarën në dorë të Kishës; 2) në Kanxë; 3) në të mërrun të fiskvet; 4) të mos të jetë vllazenë me gjak të pin.

Kanxja s'e kën fejesën e martesës, kër të nëpërmjetëshem nëdhënet e naipermendëna, edhë në katercilë bëtja me

kënë (1).

Në fejesë të lirë është kanë qi të shkoja shkuesi e i atë — a i ëmës — i djalit te prindja e vajzës, per me qar shëja në rrëfi të Zonës.

Të bimit n' ânë, shkuesi ðo të përpuqhë ziarnin, para se të lypë vajzen; si t' a përpuqhë zjarnin, flet.

Si të kenë hângur ðarkë, i ati i dhanërrit ðo t' i apë shkuesit të ðorë si pa-net, si shëlin. Shkuesi si të njehë paret nië qëlsit, ðo të çohet më kambë, e hikon në ðorë të t' at të vajzës si paret, si shëlin.

§ **xx.** *«Nuse pa shkuesë s' bâhet».*

Vajza e grabitme a e hikme, me gjithë burrë, nuk mund të shëlkuet si esnej ðo të shkoja vajzënisht — më perfka vajzënisht — per arsye, qi a nuse e shkoi jashtë kanajet pa shkues.

NYE I SHTATËMDHETËT.

Shëji.

«Shëji, nje ka të lyhsh dorë, t' a kërkoftë i mesi».

§ **xx.** *Përvalthet i Shëji.*

Shëji perbâhet prej rîji vaîze të rënët a t' arçiantë (ash vonë), po ârti i t' âhet fija nder mâlci i zez. (2) — «Dheza e ðarsi grosh» jânë me kanën.

Shëji as nderrohet as lâhuhet per të gjâlët i ati, qi e ka vajzen.

Me shëji perbâhet vajza, e, po kuvlen fjalet, prindja e vajzës shpie të dhënërrit i kan rîji gjak.

§ **xx.** *Dagri i djalit per me dhënë vajzen e zhenë.*

Njarë herë kâi t' i tujet djalit, âsht i lig me lutuë vajzen e zânun, porsë shëji e gjithuë pare të kët të per vajzë i kuqin; anojta ðot: «Kush e shkon vajzen nder unasë, kanaja i a ldin gjithë bâne shëja bâne pare si të kët të per të.»

Para se t' a lakojë vajzen djali, ðo të

1) Me gjithë **kanë** kanuhen kâtjera mbâhuesa, ðo i vet e gjithë, e qilton qi vdes shpie i e djalit.

2) „Tum spectant amuletum prosaluteve quod vocant, lb. 28, ge. 8, de vita aupt. t. 3, Gin. de Spiritual; also pagania here. Jhesus VI-V-21; spectator dubat; qui Plinii notatu Persicum, puellis amorem facit", ge. se Plinius, H. N. XXXIII. — Bl. Rom. De Sagitt. c. IV. 3. De Superstitione.

nâsë me dajë shkuesin e ðy me ðy shokë të kuvendit të djalit ðo të shkoji te prindja e vajzës, e atje së bë shoinë të katërtit të vajzës, a katrën, se djali, qi e pat zânë vajzën e tinë, t' tue bjakë ðorë, e jânë lirë me e marrë njeri.

§ **xx.** *Vajza nen ushtë nuk kë lagje me lutuë djalin.*

Vajza e zânun nuk mundet me e lutuë djalin «Dhë më mos e pasit per së.

Po s' ndigjoi vajza me shkue m' at tac, qi e ka zânë, e dhë prindja i perkrahen të tij, lija s' mundë të martohet më per të gjâlët e dhanërrit me tjeterinë.

Prindja e vajzës jânë benyrë me i a kthye shpis të dhënërrit nje në më të mbramin djish, qi kan lë per at vajzë.

Shëji e dhanë grosht e kanës, qi i jânë çue vajzës kur u zâ, ðo të jenin p' arkë të saj ðeri bëlen e ðelda të dhanërrit; e të bjie si vajza, si djali, si prindja se aj shëji e i kin me kenjë.

Kish kunuja, vajza jet e dhëmn, e nuç me lija të dhanërrit qi e pat zânë e per në njehet ðorë ky, se s' mundë të martohet, e s' i' kuvën qi të shkoja tjeterkuth pse e kypë, si të bjie se gjatët e penguene.

Ebbé po mser tjeter grue thanôrri vajza e «lëmua prej tij jet e lëkhun se e lëkhun,

Me bekô të thanôrrit, kunuja e lirua vajzën, e, po bendi, mundi të martohet, per arsye qi «me bekô të thanôrrit, shkji në-het i kupun».

— Po s' rrëgjoi vajza me shkue m' at fat, qi e pat ndrë, ebbé me perôhâni ba t' i a apta arti, qi e ká ndrë me «Fishek më shinë»; e per n' i rallë per ný vajza me hîcua, ky e vret me fishek të prierën në sy, e gjaku i vajzës shkoi hupën, per arsye qi me fishek të tjetr e vrau.

NVE I TETËMBDHJETËT.

„E premja e Pês". - Dita më shêj. (1)

§. 44. *Perrallimi i „Pês së premes."*

«Me prê Pês» ba' me thânë me ný hîen e vaîsin e kputme se kîr me mâll krushqi per me mârrë nusën.

Si t' i « prîtet fejta » vajzës, tuj ndjekë thîë më shêj, krushqi ba të nisun at bilê, ebbé me thîë se ã' tuj bekê nusja, sharqin e mbârua ba t' a çojn në shpi të thanôrrit.

Krushqve s' u shkôjn ashtu, ebbé me pasë të bekmin në shpi, prindja e thanôrrit a grindja e vajzës.

I bekuri në shpi, krushqi ba ti nisun: nusja hîmë në shtî, i bekui bel shqiet. Andrçj të vajtohet, kërcênj të kërcênhet. (Hija thohet per një fjalue se as beka kat fjalë s' munë t' i ndalë krushqi, se me kë-ndue nuk kërcênhet.)

NVE I NANDËMBDHJETËT.

Çmimi, qi nepej e nepet per grâ.

Çmimi, qi nipej per vurza a grâ, lash të vjetë e andrçj, perbâhej prej 50, 100 300 ase 400 groshçsh.

Çmimi i kanûs së vonë perbâhet prej 1500 groshçsh, aq sa bân gjaku i grues.

NVE I NJIZETËT.

Trashigimi i grues Shqyptare.

Gnuaja shqyptare larë trashigimit s' ká te prindja, as më gjâng, as në shpi. —

Kanuja e vën grues si nji tregtcë në shpi.

Prindja s' munçon per pajë as per kurmji sendi per vajzë të vet; aj, qi e vën ãa t' i a bajc lajdesën.

1. „Pleroi shqipeti, të mqitë dy me vet dorë". P. Vretnik Gjomarkaj, „Anadoll" Artus I, Nrat 1).

Prindja e djalit, qi e sën vajzen do të mendojn per gjith shka dshet per martesë të saj. (1).

KRYE I KATERT.

D A R S M A.

NVE I NJZETEPARË.

Gatimi i darsmës më Kanün.

§. 48. *Per darsem do të gatohen:*

a) Kau i ðarasmes ðo të qesë 100 okë mish e vjamë;
b) nji bareë mielë kallamoqit;
c) 4 babúne grúnë — mielë grúnt;
ç) 4 okë kafe;
d) 12 okë shecer;
e) 8 okë oriz;
f) 4 okë m'jaltë;
g) 10 okë djathë;
h) 2 okë fjerr;
i) 3 okë vaj të butë;
j) 20 okë rakí.

V. O. Hieret më vonë të raiën labtë shka.

§. 49. *Në darsem të Kanún ðijn:*

a) 12 Krushq e 12 Krushka;
b) Thirca;
c) Strahaleca;
ç) Magjatore (gatojcat);
d) Sherbëtçitë;
e) Kcimtarë;
f) Desharët;
g) Kângë vallesh;
h) Dhandërí e Ninja;
i) Dy ðahmtarë (Kamarë e Kaserës);
j) Kafera.

§. 50. *Derrya e të gorí të Darsmes.*

Kater javë para darsmet i ati i dhandrrës a i zoti i shpís ðo të shkojë vetë me krye me thanë krushqit.

Më para ðimes krushqit miq, manbej krushqit shoqë.

§. 51. *„Asht Kanún, qi mikat t'i shkohet në darsem me dash."*

Desh ðo të qëjn:

a) Nisa e sternipa, edhë në ðiep me këmë e ama ðo t'a kit dashtin per ðoret e djepin më shpinë;
b) i ângji i dhandrrit.

§. 52. *Kush kër do të shkohet në darsem.*

a) T' Íjnes shkojn bijat e nipat;
b) Të Prendën mbrâmsa shkoja Thirca, Strahaleca, Magjatore, Ujatore, Deshtarët, e Krushqit miq.

Deshtarët, të merrjmit n'oborr të dhandrrit, ðo të qesin ka T pushkë per kryq.

c) Të Shtunden nadje shkojn Krushqit shoqë.

Të Shtunden, si të rinen Krushqit, ðo të ðieret gjethi i ðamsmes.

---

1) „Deum filiolus suis non dent." (Prov. I. 7). „Deum non inter mortis, sed inter mortem affert." (Tacit. Germania). „Nationemorte alte fighe non dessa verum dare". (Plaut. Apolog. lacun. t. III. p. 148.

NVE I NJIZETEDVTË.

Prija e Krushqvet.

§. **xx.** «Prija e krushqve lypa e pyete e voç atij qi i perket, se s' kà burrë, qi mund të prijë». — Âsht e mbeshtetun kjatë.

Prija e krushqve s' labet as nëroshet.

Me kà me kutue i zoti i bariumet, e me shëtujtë per kruahk të parë atë, të dytë s' i shkon prija e krushqis, porë qi bjen në gjabë, ebbë kreshkaparin, qi aj e shënjoi, kanuja s' i a nëa.

Krushkapari s' munbet me bënë:

a) Mik, por shoq i katundit të Dhanërvet

b) nuk ka t' jet prej vllazënvet a fisit të Dhanërvet, por prej fisit tjeter.

Krushkaparin kanuja s' e shkujon per ëakë, por të cilit i perket prija, e ebbë fesi e shumtia per ty me bënë, shpesh e Dhanërvet ka t' a pëlqejë.

§. **xx.** Vargu i Krushqve se' udhë.

Krushti i krushqve kan të shkon me mënë asnen, e taj a kanë me të, mbas kanunit ëakë rjesin:

I. — Krushkapari, shoq gaje
II. — Krushku mik
III. — shoq
IV. — mik
V. — shoq
VI. — mjk
VII. — shoq
VIII. — mik
IX. — shoq
X. — mik
XI — mik
XII. — djecq me bâsh per beer.
XIII. Krushka tuj e reshë ëashtë.

Atë i mbrami ka të shkujë i ati a i vllaj i Dhanërit, me kâ per ëonet.

Krushqit, tuj u nisë per naze, ka të qelin ka atji parkisë per kryet n' shtet të Dhanërvet.

NVE I NJIZETETRETË.

«Krushqit pë e me mue, e perpjeta a me të shkue, s' mund t' i kalojë kuaj per dreq, gjeë me kmë shtia, e udhë e kanunit e bâs e mudhe».

§. **xx.** Udhen e katundit e ndjen e mashc, s' kà burrë qi mundë t' i a nëalz kuaj, ebbë me bënë të i-kalen para ëenës së shpis.

Aty, kà kalgit nieri, kalen ebbë bagëtija, kalen i gjallë, e kalohet me të ëekunin.

Me u kà mëalm m' udhë të madhe, zbyt e rrbyt, aty ka të kalojë shtetlari e bagëtija, mnija me kruahq, e perjellta me të ëekunin.

Zânëja e të zuri kyet — pë nëroshte — per me i kalue mbrë shojët, e ky mashët me linue shtekun, porse me fjalë, të mos t' i jepë aty udhë, e të mos ti bâhet nëera ëhirë.

Me kà me u trimnue kush, e krushqit a perjellësat me të ëekunin, me i kalue per ëarë, kanuja e ep me i këthye ëakë, per arsye qi shtetlisa e shpis e të pranuet të vetu e kà per vedë e jo per udhë të madhe.

Me qilue se shtjehen me beset florcabet, kà ndodhë, qi i jarë kà shoke të ëekuit, e nanes i a vë futa në kryc.

NVE I NJIZETENATERT.

„Krushku i vendit l' i a Ishojë udhen krushkut mik ".

Krushqit m' ubhë, tue shkue per nuse s' munë të qesin pushkë, e kanuja vën led mos me i ngze kush.

Shtetunit, çardhe kënaket e nderjet të jenë, qi nderuen më krushq, do të shmangin ubhen sá të kaloje krushqit.

Krushku i verët do t' i a Ishojë udhen krushkut mik; leja ështi kanú benyret e burrnijet, qi e kan pasë maket t' u-ta që se mbahet në natë.

M' u ndesh me krushq miq në kanunë a në Flamur t' ën, kanuja më vën betyrë m' u shmangë me krushqt t' ní, sá të kaloje krushqt miq.

M' u ndesh dy lagje krushq në kanunë a në Flamur të lagj, kanú betyret ështi të shmangen sá njána sá tjetra lagje, e të duhen me ndesë n' pá fjalë.

NVE I NJIZETEPËSËT.

„Krushku - krushk, Miku - mik ".

§ **xx.** Kanuja s' na vën lejt mos me ngá mikun në shpi t' ané.

«Krushku ë' krushk» e kanuja na lin shtetuna të lirë me e ngá, mbrapsh na ndo cardinin e vetes. — Me ngá krushkun s' i çahet kuej per mirë.

Qe *ngqyrja*:

Krushqt vijn mbi mbrëmje me votí mish, mast, mël (ngjalë) pare e më bajtmen e djem; kah kanuja krushqt kán ikuen e vet në shpí t' dreq.

§ **xx.** *Kharxhet do ti bajn me votí:*

1. — Dambin 12 oleja mbrumë; po erdh mengut, i ath i nusen lal tagar me ngushtue Krishtlindjesh qi të bicjë 7 desh tjeter si e lypë kanuja;
2. — Në ditë Krushtmijet do të bicja 8 olë pesëh të thát;
3. — Djathë 2 olë;
4. — Vëmë 8 olë;
5. — Rakí 3 olë;
6. — 12 grosh pare të s' bajtmes — kësto pare jánë për bukë, qi u qet krushqve shtoja e mbesa olë e grosh;
7. — Djalit qi u ðel krushqve perpara 5 grosh;
8. — Orues, qi e vesht nusen 5 grosh.
9. — 10 grosh sergjit të vajzës — vllaut të s' ames.

ai Krushqt vijn si grabiçarë e si nji tubë cubash at natë, per me rá pré e me márrë nierin si reb të shkue, e s' vijn si miq;

bi Ebbë i zati i shpia, prá, e kà shtetuna çilë me i ngucatë, m' u rá pré tuj u ndisë armët, e pcng me të s' munë të qesin, se kanuja s' jau gjegjë vajzn.

§ **xx.** *Darsma në shpí të nuses.*

Në shpí, prejë të cilës ðel nusja, s' ká kanún me kohue, as me qitë pushkë.

Krushqt ebbë në mrrijdhin herat në kanunë të nuses, s' ká kanú n'a nisë kah shpija, pá prendue ðeshi e pá u mengë.

Nji holl kanë larg shpia të nuses, nji

prej shoqërisë të katundit të vetes, i cili s' ka të jetë as gjak as fis me vetën, ka f' a balë perpara krushqve.

Krushqi, tuj marrjë n' obem të vetes ka të qesin ka një peshkë per krye, asnjë ebbë kër të ballë n' a një me vetën.

Krushkaperi vetem flet, krushqi fjerë s' ë' kanë që të flasin, pasë n' a thirrët a n' a pvetët kush me ësnes.

Krushqi me krushken ka të hajn bekë zhuhkat më një tryezë; s' ë' kanë me i bá hyrash.

Si të kryhet baka, ka të lahejn barmonerët zhárrë per vetem mbi bukë të pathyeme më tryezá.

Dhëndërja perdhet prej një grosháit per krye, s' ë' kanë me thánë as má larper as mirëqet.

KRYE I PËSËT.

KANUNI I DHANDËRRIS.

NYE I NJËZETËDJASHTË.

„Me dhë dhanderi, prindja e vetes jaut së dëmit me i a lëvye gjinen e çmimit shpin të dhanderit.“

§ 208. *Tregvi i shpin së dhanderrit e dëftyme të mirbut.*

Me bekë dhanderri pá e márrë vetem, mbasi i jet në dorë Shtëpi Gjakut e bhetë gróshi të kanë, se gjeni fjerë ka f' i a lëshojë prindja së dhanderrit fjeri së pá të mbarohe fjala.

Ú marrë dhanderri e ueç një nalë e kalói me thanën e tij, gjynen e çmimit ka f' i a lëshojë mbas prindës së dhanderrit.

Me bekë dhanderri s' at vjetë që u martue, gjynen me gjynen e çmimit i a lëhen mbas prindës së dhanderrit.

Me bekë dhanderri në krye të dy vjetve mbas martesës, bjë pjesë të çmimit mbasi i ndalë per vetë, të treten i a lëhen prindës së dhanderrit.

Me bekë dhanderri ebbë vjetin e dytë, par ësht fjeri në cará të vetem, mbasi s' i ka kanë dergyer prindës së dhanderrit, per arsye që bíjn i a la shpin të perakome e çmimin i a laa me lerí që i a la në plang.

Me bekë dhanderri në krye të tri vjetve, prindës së kërit s' i jet gjá me márrë të mirë, per arsye që bíja e kij i a bleri mogen në dorë (1).

(1) Gramá e ka: Ng dhë e një nal që vjet pa e lëvi mirja së dorë të dhanderrit e dig ky, prindja e shpin të ka me gjá perka e vajzës, e ná a jet ka dergyer me i lëhye gjá pasj çmimit shpin të dhanderrit të dëftue.

NVE I NJIZETESHTATËT.

Deka e nusen.

§ 88. *Tagni i prindës së nuses.*

Me dekë nusja në krye të tri vjetve mbas martesës, pá lânë ferë në pllaq të burrit, prindja e kâsaj kan tager me mârrë perlat e regâlvet, poesë ateka me ôrë me nji pelë peshq do të jesin ke prindja e burrit.

Me dekë grueja, taj lânë një djalë e vajzë te burri, prindja e kâsaj kan tager mbi regâlvet e fyt, se tjetë sonde do të jesin së shpi të burrit.

NVE I NJIZETETETËT.

„Grueja s' bjen në gjak". - „Grueja lshon më gjak prinden".

Njimenjë se mbas kanunit i onë «Gjaku shkon por gjaku», porsë kjo kanë s' e perkâs grues, per arsye, ej «Grueja s' bjen në gjak» ethë me qillue se vret kunâ.

Me vrâ grueja burrin e vet a këtë, prindja e kâsaj do t' apin arsye per at gjak.

Burri e bîen, masdie a të jetuem e gruas, per jo jetën e saj.

Me e gjetë gjâ gruen per faj të burrit, prindja e kësaj i lypin dîtye më kanë.

Me mbë burri gruen, kush bie në faj kah kanuja, e as prindja s' marrë t' a kerkojn të mabuen.

Me gjyri burri gruen, e po bâni vaj kjo as prindi, burri do t' a apë arsye.

Me mbyrë grueja burrin, e m' a que i kunati me vrâ të kunaten, pse i a vrau të vlâne, kjo s' âsht e perligjme më kanë. — Gjaku i gruas s' bâhet krahas me gjak të burrit; prá, sporkeu e gjakut të burrit do t' a perligjin prindja e gruas.

Sikurse jânë në betyrë prindja me shânë arsye, per gjo pânë të ligë qi të bâjë së bordi të burrit a kunjbo bija e tyne, ashtú qenkala e gjakut të saj e bân prindja e jo burri as djali i saj.

NVE I NJIZETENANDËT.

„ Grueja âsht shekull per mo bajtë ".

Grueja njilet si një collaë per me bajtë së të jetë së bordi të burrit, se prindja së bjekrin bordi proj sojet, e nduhin per vaji e mbi vehi të perdorjmen per ish, per arsye me lypë arsye, me bâ me e gjetë gjâ.

NVE I TRIDHETËT.

Gruecja e vejë.

Gruecja, qi mbet e vejë e pá fmí, nuj u dá me shpi të burrit, pellar, qi pat prá si zuse e arlem me ðrij i márr me vedi.

Gruecja e ré, qi mbet e vejë, por me fmí, po deshti me shtié në plang të burrit me fmí, ðo të barasitet me ðij lagje borzánë: ðy borzánë ðo të jenë të katerëti lá mbet e vejë, se s' lá me pasë kush púnë me të, e se s' ðo t' i a korsin émnia prindëu as burrit si ðekun; ðy tjerë ðo të qesë prindja a kushrinja e saj se s' ðo t' a ðaja proj fsive, vec në lypët vetë ní' a dá e m' u martue.

Gruecja, qi mbet pá burrë e pá fmí, e, pse e shtëne në vlezë, i latet prindëu me e lanë në plang të burrit, s' gasen me e trazue kush proj vllamës a fisit të burrit.

Gruecja e vejë e pá djelë, por në pasë varza të martuame, lá tager me shtié e me mbet në plang të burrit. Mandet me shkue ndër ke prindët a ke shoqnana bijë e martuame me gjellë, e toka e bamë ðo t' i cosë bukën e gojës — ní barrë ðridhë për vjetë ðeri në ðelë.

Pá u martue gruecja e vejë, arbnë mesen e vet e gjénë të burrë i dytë, se toka e bamë të pasë s'qot bjerë nda për të.

NVE I TRIDHETEPARË.

Theku i prém (*)

Të lidet grevi

Po s' u prá gruecja qi ðahet te burri, kanuja i nep lëje me i prè thekun a fiokun e tre e lshue (1).

Kunora jet, e as burri as gruecja nuk mund të martohen per të gjallë. — Po a qartue gruecja, mbasi së fatmes së bashkrinve, qálen qi burri o nder perseri.

Per ðij púnë e lá fiahekun në shpinë gruecja e per ndi púnë i prist theku e lshohet.

a) Per kanuje ðij per nik të prére.

Per kéto ðij púnë të pabesijet i shoqi e vret të shoqen, e rrin pá nðore, pá besë e pá kénë i shjelcun per gjak, se prindja e gruen së vranë mërrin qeminin e gjakut, e këtë ðo t' i napin fshekun e ðo t' i qesin borëzánët.

Per bracní a cubni burri e lshon gruen, porse djelor ðhánë s' lá tager me i lá gruen (2).

Gruecja, qi lshohet, tej ðalë shpijet të burrit, kanuji sonë s' lá tager me mërrë me vedi posë pelkash, qi lá në shtat. I hapin pellat grues së lshuame, porsë

(*) Theku jtet «kápet e ndrr, qi kan të njohun prit e mdrrë — të fkrdhët —.

(1) „Kerkin crimina maritorum coram propinquis expediri domus mariti et per consilia eorum reditus agit.“ C. C. Tacitus, Germania. 19.

(2) „Diversum hoc Romani virile non mulieribus permissum fuit: si a marito vexatus viro perdens sua laboret, si ei alienum per vim supponatur et si adulterium lateat (Plutarc. Romul. p. m. 31.); si a lecto mariti vitium fabricet.“ Gellius, X. 23. Plin. H. N. XIV. 13. — Ad. Rom. t. IV. c. 11. De Divort. et Repud. —

çmimi, qi kâ pasë të burri per të, i jet ke prishë (1).

Me pasë Djalë prej gjiat grueja e lshuar me, i shoçi, cilët pse e dân kathërvet, âsht nji çetynë me i a shkëputë nji vendi mirë plaçgut të vet, me i a dhânë Djalin e me e mbajtë me vendi e mirë e me bukë.

NVE I TRIDHETEDYTË.

Grueja e pâ-kunorë.

Ai, qi të mârrë gruen pâ kunorë, iet i lidhun kuh Feja cilët kuh kanija.

Grueja e pâ-kunorë lerë tagrit s' kâ të shpi të burrit.

Kanuja i nep këto mbrohtore burrit, qi mârr grue të pâ kunorë:

a) shpija i Djalit e loka i jet Zotit;

b) vlerët pse vendit, e s' mundë t'a shkiasë tokun e vet pse ni t'a lërojë grues e mbajtë pâ kunorë.

Qi të pasët lerë me grue të pâ kunorë, gjithmon të pâ-lajë e qatanë s' mundë të lidhun kurr perkues (martigjuri).

KRYE I OJASHTËT.

P R I N D J A. (Baba - Nâna - Djelmt) [1]

NVE I TRIDHETETRETË.

Baba - Burri.

§. 88. *Tagri i burrit mbi gruen.*

Burri kâ tager:

a) me kshillue e me qerthue gruen;

1: „Her rem dos e mardis mbledhtës et liberae quaestibus hospitantes. Juvenal. IX. 11.

Divorti kemesh erat. Res tam tibi libera" L. 2 t. I. C. de divortiis. Item: „Lollige carnalibus vel, re de facto". Val. Maxim. lenis, L. III. — Ibi. Rom. L.IV. c. De Incest. et Repud. — Burri ka e lidhur gruen duelit „Bet digjest. ne mik mê dishonk gji t dhâ e mbrapshti të vetit"

" Shih „Hylli e Drites". X. 1. 1913. Tagri të mit të shpis.

b) me mahë e me lëhë gruen e vet, kër të mbrrijë me i a perbuzë fjalen e urëtsit.

§. 80. *Tagri i babës mbi të birit.*

Baba kë tagor:

a) mbi jetë e mbi gjallsin të të bijve [1];

b) me mahë, me lëhë, me burgosë a «çbë» me vra të birin e të bir, kanuja s' i lypë arsye, ebë i a sën se vret vedin: «Kush vret vedin shkon gjak-hupës» [2];

c) me rijtë të birin në mogë që herë të duaj, per arsye, çi «Që të jet i ati gjall, i biri sjehet si bulgë [3] »;

d) mbi lëmet e të birit, të mrojta a zëdë kjoshin [4];

e) me shitë e me blë, me dhanë e me marrë;

f) me kamuse të birin shpijet që pjesë, kër mos t' i rrije sen sunëtim e obligesë [5]: — porsë, si të desë i ati, i biri vjen në trashigim të t' ati.

§. 81. *Detyrat e babës.*

a) Babë dukt në detyrë m' u mrekë per të mirë të të bijve si kah mbero si kah pasunija;

b) m' u blë armë djelmve, si të bëhen per 'to;

c) mos me bë testamendë, si të hëll të bij;

d) trashigimin parar m' u lërë bijëtvet.

NYC I TRIDHETEKATERT.

Nana - Gruaja.

§. 82. *Pozitëtsija e gruas.*[1]

a) Burri nuk kë tagor mbi jetë të gruas;

b) Gruaja ban tagrit s' kë as mbi të bijt as në shpi;

c) Me vrá i biri s' âmën, bjen në gjak me prinët e s' âmës;

d) Me mahë, me plyvë a me vrá gruan e burrë ëmn e burrë, mbetet i a kerkua bumi, varren e gjakun prinëja;

e) Me mahë kanetija gruen e burrit, prinëja e gruas i a lypin mbetun, në mos i rahë mbetupa i shoqi;

f) Me lënë nana gergase (ojë perdon shpinë), i biri e qet t' âmen prej shpijet që njenë e që gjâ, veç se sjetin e panë do t' i apë bukën e gojën (tri bonë ëmbël) e tjeter s' i ka.

---

1) Ai Romanorum legislator Decemviri nonum, et de duodecim, postrémum in tabulis posuit connubii cujusque tempus, 'ubi quis in concordiam conjugem, ubi se ad mutuum agendi patiendi, uter uterve velit'... (Pertinuisse XII Tabulas Ulpianus gentis et municipalis.)

2) Patet in libris habebat jus vitæ et necis, ita ut, si mos accidisset, non teneretur lege Pompeia de parricidiis, aut lege Cornelia de sicariis". (G. H. Aurpert, Bib. Rom. De potestate patris apud Romanos).

3) „Si pater ter venumdedit, filius a patre liber esto". (XII. Tabul.)

4) „Dedipiçil libri ex aperto sunt, ut alienis acquirendum, libri ex loco occulto, quos acquirendos, locoque edoti non licuit illis disponere aut Pretorem". (G. H. Aurpert, de patria potestate, Rom. Mus. VIII. 70.

5) „Paterfamilias uti legassit super pecunia tutelave suæ, ita jus esto". (XII. Tabul.) — „Peter potest filium exheredare nulla causa adjecta". (G. H. Aurpert, de patr. potestate)

* „Mater eodem libertas in potestate non habebat". (G. H. Aurpert, De familia Romanor.)

NJË I TRIDHETEPËSËT.

Djelmi.

§. 88. *Dotyra e parlimi i djelmit.*

a) Djë jau kam dotyrë prindës bindjen e nderimin;

b) Do të mësu non suadhim të i'et mjë që të dinë ky;

c) s'munë të qëllin dorën mbi ta, as m'u rë rrëzih fjalën;

d) per cfarë duhët ko të mbrenn vendit me i'anë;

e) pë lëfte të i'et s'munë të shkojn larnë;

f) pë zanë të i'et s'munë të bëjn as e'munë të shesin gjë, e as larë mërdhënjet s'munë të larë me lerë;

g) s'munën me bi dorëzënë, posi per aq, sá u bëjn armët e brënja;

h) s'munën me qitë i'anë më mugl të mahne ndë pse ë'gjakë jatën.

i) me pretue (me mërrë pëll) me vjetën a me vrá kenë i birl, i ari ka të pengojat per arsye që s'dinni e mesmi i të bijvë i perpjekëshmet i et e vllazënve;

j) me vrá i birl i ari, kai a gjin dorëzanin ase e xjerrë vendit per gjith herë (1);

k) me i a shuchë mendja ndaj dikuj nder djelm me u bá prej i'et. Dël gjá gjerë e pá gjá.

§. 89. *Fagnë e Parëndis ë djelit të parë.*

a) Djelit të parë i perket kumbimi i shpës ndaj dolën në i'et;

b) Mbas i parë ka të pretë per gjithshka mbrendn e jashta shpënt;

c) Me lënë bere Flamurtari, djelit të parë të vllaut të parë i perket Flamuri;

d) Me lënë bere Qyqvobet, djelit të parë të vllaut të parë i perket prijn;

e) Me lënë Flak kabunçit, djelit të vllaut të parë i perket strapleqnia.

Vere: Sá të jet pá a bá shpëza, i vargji i të bijve të vllaut të parë dal nder zyre të katundit në Flamurit; si të dukem, e kam lagen në a perzie nder zyre të mëparmendunës as i vogli as të biri e tij, per jacë të të bijve të vllaut të parë.

KRYE I SHTATËT.

TË DÁMT.

§ 44. *Në Rasë të të dumt perdhivet:*

1. Shpëza, trojë e vëhna. 2. Teka: di ané. b) vendsa; c) livaçke; d) vâna, ogrâda e) prodhime-zabele; 3. Vaba (prodi i ujit); 4. Rullisi; 5. Fikin e të prishuna; 6. Arnët 7. Rënet, bekarishta, shenisha qëllë; 8. Rraqe shpijet — shtrojn e mbrojn —; 9. gjâja e gjallë: lopë, që, kuaj, bole e dhi; 10. Drithi e cfarë bimë anë; 11. Bletët,

(1) «Si qoftë nuse, fjalonin pakrue, nëë mësonin e-rane ndaime pakrue me dalë ndihmë, nderimin mësimtare, si perpara nalle rane fagnë flasë dgjonjtar, si me u zvarrë». Fishta, Lk. 8 dhe Lu-gëtë.)

12. Djathi e thyer; 13. Vlra e rakija; 14. Pleqt e të ḫamit.

§ 88. *Shpija, troje e sillna.*

1. Shpija me tokë, qi të kesë per rreth, i perket vllaut të mbarë.

2. Troje e sillna ḫaken per vllá — aq pleshti, sá zjarmijesh të ḫaken vllazent. —

§ 89. *Toka.*

1. Toka e të parve ḫo të ḫahet me herkesë — per vllá —.

2. Toka e blëme prei bjetreve — mbas ḫakës së prishës — ḫo të ḫahet per peshtë.

3. Vllau i mbermjeruti kë tager me zgjedhë kësë kë të duej.

4. Ara, vreshta, livadhi, ullisa - ograja, prochme e zabele ḫo të ḫahen me herkesë — per vllá, sá njeni fetyri.

5. Kuzhja, mallë e bjeshkë e ḫahen; ḫo t' a kesë zhankut, si per ârt si per kullesë.

§ 90. *Vasha.*

Rrobi i ujit ḫo të ḫahet me kanjile mbas ofer.

§ 91. *Nusëria.*

Nusëria, si taka, ḫahet per vllá.

§ 92. *Pikimet e të perkasurve.*

1. Pikimet e të prishmat jánë të ploqut: shpija i gjon e, pá u bá shpija, ḫo të laḫen.

2. Pikimet të pasaça kanuja së vecon: «Shka të shkë të bámë në shpi, jet mbasmëh.»

3. Puja e grues nuk bin në pleqni të të ḫamit.

4. Dhanti, qi i mbllëḫen nusen në kësë të martesës, si të prishja, si të barri, kanuja e të ḫamit nuk i perkasin; janë të gruas.

§ 93. *Armët.*

Armët ḫo t' i epen vllaut të parë [1])

§ 94. *Rroba, kokosháka, shtatora qésh.*

Rrobat ḫo të ḫahen per vllá, si ebbë kokoshkat: spata, shalen, kosa, lasesa, këza, sharra, thadra, ḫalla, etj.; ashtë ebbë shtatora qésh.

§ 95. *Rroba shpejtë.*

a) Shtrojta e mbloja ḫo të ḫahen per vllá:

b) vorga, govisha, fuçia, sheka, per vllá:

c) kazë, qilima, vieëra (mjekra), arti, furren e ḫithës, vegsha, korbe, kaçe, e shka të jenë ḫithë arjáni e thesit, i ḫán e zeja e shpis per mbes meimit të ploqit, ashtë ebbë pulat.

§ 96. *Gjá e gjelit.*

«Dimet ḫihen per puchkë». — Në të ḫámë të bernevet, të lopvet, të qevet e të kesalvet mámia natun ata, qi jánë të zot me bajtë armë.

§ 97. *Drithi.*

1. «Drithi ḫahet per gojë». Burravet, gravet e bralvet ḫo t' a epet brása e gojës në ḫihë si të ḫamit.

2. Fusja — ḫjalë a vajzë — pá e mbushë vieëra, s' kan tager në bukë të gojës. Si të mbushin vjetra, ḫo t' u ḫahet pjesa e bukës si fëmivet.

3. Ja veç drithi, per ebbë çka bimë tjeter e arve a e kopshtijeve, ḫo të ḫahet per gojë.

§ 98. *Bleta.*

1. Zgjeti e bletve ḫo të ḫahet per vllá.

2. Mjalti ḫahet per gojë.

§ 99. *Djathi e thyrmi.*

Dyfmeti e çka rrefmesë ḫo të ḫahet per gojë.

---

1) Shif: «Bjeshkë i Nemúne», Nr. 8. 1903. — f. 3. k. a.

§ 88. *Vlera e rakllës.*

Vlera e rakllës, me një fjalë, gjithmonë varet e pikët, ku të dashen për gjellë.

§ 89. *Pleqt e të bamit.*

1. Pleqt e të bamit do të jenë dy a katër, a si t'a lypë nevoja e shpis, çë dshiet.

2. Pleqt e të bamit kan tagër me mbrrë ka një herr për leye plakat.

3. Kpucët e pleqve të të bamit do t'i apin zbashkët vllaznt, çë dshen.

Dënt.

§ 90. a) Plakat të përrehë do t'i epen të prishunat e dashen pë a bë shpija.

b) Vllazt të panartshm do t'i epen të prishunat e markalës pë a bë shpija.

c) Gramja s'bjn në pjesë të të bamit, posë për bakë të gojës — së të gjitha nevojet, çë kshen e pikën —.

d) Grashët — shna e kashtës — t'kshen mbas gjëjet.

§ 91. Për a mbesh nevojën vllaznve me a bë për të gjithë e fet, kta nuk kan tagër me a pasë as në bokë, as në pasunë, e do të gjindë nevojë ë at qiesh, çë t'a a shtrejtsë ë ath.

§ 92. Mbas dshet të F[illegible] kanuja e të bamit nuk ë nevoja vllaznt, por, së të jenë, aq pjesëtik do t'a dajn pasunin e t'et, si të tanëshmen si ebbë të patundshmen.

§ 93. Me ndrrë katër vllaznt, e për së gjithës t'Plaqt për të u bë, tokën e të parve ka t'a dajn me ortakllëk per vllaznt. (Shih Kryet I VII. § 66. 1).

§ 94. Me a bë by vllaznt një krah e by tjerë më një herr, tokën e të parve e dajn për gjymës, tokën e bletve prej atah për pesëtë. (Shih Kryet VII § 66. 2).

§ 95. Për bukët njani vjlë prej by të bamve, pë lëndë djalë më vonë, kuta, çë i pat më në gjellë, ke të dshet mbi, posë tavëlit të bletve mbasi jetë bë.

§ 96. Paragrafi 87 e të pershtin edhë vllaznt by nanash.

§ 97. Vllaznt e gjin një herë me gër e kallë, po u perzien pasuri, e mbas ko ke u mbesh nevoja ime u marrë, tokët i dajn mbas kuftnit të të bamve të parë. Për të paçin kta lëndë të reja e pasuri gjë të gjëllë prandanë u perzien, ke të qetës më pënë § 83.

§ 98. Me ndrrë by a më shum vllaznt, e me dekë njani taj lloz djalë mbrapa, ke të dshen, djalë i vockn dshet me t'ungjin si vllë, mbet pjesën e t'et.

---

1. Të njoftë e Zotit mevanë Gashtës, të mirë Arbërit me mirëmbajtjen banorëve dhe Zotërinjtë. (Fjalori LXXVII).

KRYE I TETËT.

TRASHIGIMET.

NYE I TRADHETËSVE SHQIPËTARË.

Tagri i trashigimit në Kanë.

§ **88.** Kanija njef per trashigues djalin e jo vajzen.

§ **89.** Djalin të pakurorë kanija s'o njef per trashigues.

§ **90.** Njeri të trungut a të gjakut i perket trashigimi, e jo njeri të tanësë e njeri bijash.

§ **91.** As të prinija as të burri grueja s'kanë në pjesë të trashigimit: (1)

a) të mos të dyshoet vepnija me ngjiti në plang i vaqit të duaj;

b) të mos ngrohem gërdeja e grues me ngjiti në plang të dhëndrrit të dalë larg;

c) të mos gërshetë fjalë e mi flamurit me fise të tjerë flamur.

§ **92.** Me dalë larg martëfëmija nji shpije e njëjtë bija me pasë dalë ase djem, s'kan fuqer me e përzie në trashigim të prindës as këto, as bija e bijat e tyne. «Nip bije nuk mundë të *zavet në* farrabë t'vagjive.»

§ **93.** Me mbetë nji djalë ferishte djepit, i pa tatë e i pa nanë, i pa vllá e motër, kushrinjtë e nglitë jánë në betyrë me e mbë, gjánë e tokën me i a ruejt, pasë s'kan fuqer as me shitë e as me dhanë gjithnjë.

§ **94.** Kushrinjtë ebbë pse jánë në betyrë me mirë a me mbarë djalin e vorfen, me i a ruejtë gjithë e tokën, me ahiri e djanë të vetë kan fuqer me e mbrë: «pastori ka mogan e vet.» Bimët i gjelen, e shtojet e gjanë të i bajë mbas kanunit, si të bánet i zoti i vetit djali.

§ **95.** Si të bánet 15 vjec djalli, kanija e njef per burrë e per të zo'n e kushtue të vet, atherë ebbë ka t'i dorzohen pronet e pasunit e vazhdoni i shpís të vet.

§ **96.** Me kënë shpija kushrijsh, qi kan së miatu fjera, plangun e shumë ka t'a bajn zbashkut.

§ **97.** Po s'pat kushrí të nglatë plángu i shumë, vllazenija a fisi ebbë më njëjtë brëza në kjushën, kan fuqer mbi gjá, prone e pasuní të këtij plangu.

§ **98.** Me mbetë plangu në bija, kushrini më i nglati, a shtëpi të ati, a i mëtr të shpí të vet, e aty e m'at kan mëtr me mbetun edhé gjá, pasuní e prone.

---

1) „Heres filium non non dant". (Avit. I. 2. — C. F. Seibel. Hpg. Hered.) „Non de la dote la moglie ai maschi, ma il morto alla moglie..." (C. Cor. Tacitus, Germania.) — „Lycurgus quidam per contubia, cur virgines indotatas matres praeferrent? Ut, inquit, turpior propter egestatem eligatur, quisque voluptatem sequatur, neque alter propter divitias expetatur. Ne, sed juxta quisque matrem spectet, generosa et ingenuam eligat". (Plut. Agesil. Aul. G. 20.)

NVE I TRIDHJETESHTATËT.

Gatyra e kushrijve e tagri i bijave:

§ **99.** Me mbajtë së shpi varsat e plangat të shemn, me i a batë hajdesit per kah vetha e mbadha.

§ **100.** Me marrue varsat e vetha.

§ **101.** Me i prîtë ne të gjatë e me i perçatë mbas kambësh.

§ **102.** Me u bâ krokët bijave, po bijat më shpi të vet para a mbas shoqesë.

NVE I TRIDHETETETËT.

Vllau i shpifun.

§ **103.** Vllâ i shpifun, mbasi Kreshnit, thirret sjâ, i cili i lên sjâsën me burrë të fytë.

§ **104.** Vllau i shpifun s'kâ tagër trashigimi as perlonjën në gjâng të burrë të parë të ndanë.

KRYE I NANDËT.

TË LÂNUNAT.

Testamenti.

NVE I TRIDHETENANDËT.

Përcaktimi i testamendevë.

Hyre: Kanuni i Lekës nuk njeh testamentin; e, për më kushtë kush me lânë gjâ prej patundëshë të veta per shpirt, bohet domosdo pelqimi i kushrijve.

§ **105.** *Përcaktimi i të Lânunave ës Testamenteve.*

Per të lânunat a të falmet a si thotë goja e kambës i ondë «me lânë gjâsmën per shpirt» mbetet vendi me lânë gjâ per kishë, si ard a livadh, kopshtë a vëndë, prodhem a zahel, mullin e ujit, a vôkë lang e gjung me i egen e të butë, ba të kuj:

a) mendin e shënohetin në krye;

b) të jet i dritë kah e lânuna;

c) mos të jet i tuhun prej kreshnikit të ndonjerit;

ç) të kët tagër me lânë.

NVE I KATERDHETËT.

Händyrë të Lënunesh.

§ **100.** Të lënunat janë dy mënyrësh: me harrë e pa harrë.

2) Të lënunat me harrë (me dehyrë) janë ato kër lënësi i caktun kishës një dehyrë, k. t. me thënë një a dy fjalë në vdekë per shpirt të tij a të parvet të tij, per ai pasuri, qi ja lën.

2) Të lënunat pa harrë janë ato, kër lënësi kën gjasnë per kishë pa i caktue harrtarë dehyes, e vëhet ai e lahen.

3) Lënësi duhet në dehyrë me mjekohë kushtrimin e vet e Pleqt e fisit me dishkitue, e, që lënësi si bija, ke të mën gjaki në këtë të e kejë kamdhi.

NVE I KATERDHETERAKE.

Tagri i të dalunit lara.

§ **101.** Gjithnash duhet i lëvi i pasunis së vet, e ai, i cili ben me lënë gjasë e vet per kishë, duhet i lirë të mik tanë i a rëalë kush.

§ **102.** Duha ebkë që nvoa pasuri djelm, mik mashkull me e lënë ji ove as kishë të plotë as shpi.

§ **103.** Duha, per të gjallë të vet, kë tager me u lalë këmvet të lulla, mos çikaj; pasandaj dohet të f'et e' kë tager bija me kjopë të fallfet e të folmet e fet.

NVE I KATERDHETEDYTE.

Tagri i kushrinis.

§ **104.** Kushrinija e të dalunit lare kan tager me shpertihye tokën e gjasë e të dalunit lare; porse çdohere e kësaj pasunije do f'i a dorëzoja Kishës, mbas mendes së të dalunit lare.

§ **105.** Me pasë lënë shë e dehyrë gjagesh i dalani lare, do të lahen prej pasardhsh të shpertihyme prej kushrinjës, e kepricen do f'i a dorëzoja Kishës per shpirt të të dalunit lare.

§ **106.** Me dekë në të paprëtun i dalani lare, kushrinija, kaa tager mbi gjë e pasuri të tij (1).

§ **107.** Kishë në mos lashtë gjë me shkrim i dalani lare, kushrinija janë në dehyrë me merdhue per shpirt të tij; po s'e mauren në kujdes ker përë kushrinija, fisi e Pleqt e katundit, kër f'a dajn pasunin e tij, a cilësja se shka do të lënë per Kishë.

1) Të jetëtëtu mendue, cili mos lanta ave të tij, agnatus gentilesque legitimi heredes. (Ulpianus. Frag. R. § 14. — XII Tab., Tabula V.: Leu ea ea familia pecuniaque, si vas intestato. Idem, XXIX. § 1.)

§ 114. Në pasët bija të martuarne i balosi luro, e per se e shperblenkta pasunin e tij kushërisë, në bonyë jëmë me i prit e me i percjellë mbas karrarit.

§ 115. Po per djalin, i jati ask martonet me bë testamentë.

§ 116. Po djaj i ati së të paprituri, tuj lënë bijalin fëmijë, kushrialja do t'a mbrojë në kuljes pasurin e djalit mje që të bëhet 15 vjeç[1].

NYE I KATERDHETETRETË.

Rrogtari.

§ 117. Zotnija kë mëhmenen, mogtari ndigjonen.

§ 118. Rroga laket mbas vendësë, si të bëhet ndermjet zotnis e mogtarit.

§ 119. Per nëno i tuj, qi të bëjë mogtari zotnija s'munë t'a bëjë gjithë mogen.

§ 120. Po vetën a vrau kenë mogtarë me kalë e me ljalë të zotnis, mogtari bjen në tuj e në gjak, porsë bëmi dasti i zotnis, e ky ka t'a ejmë së lanj mogtarin.

§ 121. Po nëndi zotnija a vrau së katunë të zotnis, do t'a lanjojë mogtarin, ponse do t'a percjellë me mgjë të mutmotit per mnye qi tuji kje i zotnis e jo i mogtarit.

§ 122. Po bëmi nëno i mbrapshtë mogtari a së katunë të zotnis a jashta këtij, ponsë në mendje të vet e pa dije të zotnis, bëmia e gjakun do t'a bjaki mogtari, e në dashtë zotnija me e perjellë, mogen dert t'at bëti do t'i a apë.

§ 123. Me vrá kenë mogtarë në mesha të vet, gjakun e ceh të shpija e vet.

§ 124. Me vrá kenë mogtarin, bjen në gjak me dheri të tij, por gakës i prikel mës nënet me bë testamentë.

§ 125. Po djaj i ati së të paprituri, tuj lënë fëmijë fëminie djaj, kushrialja do t'a mbrojë në kuljes pasurin e djalit mje që të bëhet 15 vjeç[1].

§ 126. Me i a mbathë mendja zotnis me e dë mogtarin, veç pse nuk i pelqen e pë e gjetë në tuj mogen e vjerti do të a lejë.

§ 127. Me u kyrdë zotnija me gjang prej një krahine në një tjetër, po s'e mer mogtarin me vetë i a kë lehtye mogen e vjetë; po s'u gjegj mogtari me i shkue mbrapa, i a kë mogen dheri n'at-tokë.

§ 128. Po i kuaj mogtarit me u dë prej moget para vaktit, veç pse i mendhet, zotnija do t'i apë mogen mje m'at bletë.

§ 129. Do e' heci mbas mbes së zotnis mogtari, mundë t'a bajë, 'se me vë gotë kogas mbë të e me vë dheri mës mesmet.

§ 130. Me shá kenën a me malë mogtarin zotnija, e per n'a dashtë ky para vaktit, per të mahne e per të shume do t'i lajtohet.

§ 131. Brinen e qarlinës e zotnis do t'i kapardisë mogtari.

§ 132. Me malë mogtarin bora e kuaj, ky lypë gjithë e zotnija bukur e dhënemë.

---

[1] Qafton ordinarisht fakti dritës, nën të, ra lugu XII Tetorës ngrirë mal kalorës, qi rrenohet kujtimë. (Gegnia Kan. rrenës. § 131.

LIBRI I KATERT.

SHPI, GJA E PRONE.

KRYE I DHETËT.

SHPIJA E RRETHI I SAJ.

NJE KATERDHJETKATËRT.

„Shpija e thyeme kâ 500 grosh giobë e dy per nji të zotit“. 1)

§ 888. Në themel a'vet shpija, po kje kalle, mbëtoskâ a kaolle, njâh qi të bjêt cardisia e mirës e të qenit lyte.

§ 889. Çdo aberesë qi të gjindet n'a-barr, fsihi e ngâsun me shpi, pse, gjindet në hîçe të naj; po a hyc, kâ giobë e dy per nji.

§ 890. Ç'i fshet kuej në shpi, per pâ i bâ zâ a'gherr.

§ 891. Tkirre e, s' i a perqiqi kush, a m' e pâ, a nisu nâ pârë t' ambe.

§ 892. Po a shqîne ë cile ferra, shpija nêhet e thyemë dêhë e pranjtun, e cilla kâ 500 grosh giobë, e muget e kapuna dy per nji.

§ 893. Kanuni thotë: kush t'i a thejë shpin kuej, per nêhrë të mârrun kâ 500 grosh giobë Flamurit (Bajraktarit), e prej tenêmh të vlerësuna dy per nji të zotit.

§ 894. Vashë e gjâ kâ 500 grosh giobë e dy per nji të zotit.

§ 895. Vashë i bletur kâ 500 grosh giobë e dy per nji të zotit.

§ 896. Çerroshka i vashës kâ 500 grosh giobë e dy per nji të zotit.

§ 897. Koshari i brithet kâ 500 grosh giobë e dy per nji të zotit.

§ 898. Me i a thye kuej shtegun e obonit, t' arâs, të livadhit a të kopshtit, qi i kâ para shpije, kâ 500 grosh giobë, e të zotit pânen të nêvoqme.

---

1) Per shpi të thyeme nâ vet, vihet kje nâmi bilurq kosit e pâ e pâ kush, dikun e vjêt zêrra e shpis të kuej me mendie të keqe, e bâni mâ i bâri të mos vi mer mojtë — me ka mbetendë per me provjit e me vjedhë gjâmnd.

KRYE I NJËMËDHETËT.

GJËJA E GJALLË.

NYE I KATËRDHETËRËSËT.

Burrë.

§ 228. Burri thirret aj, qi i prin tufës-gjës në kullotë.

§ 229. Burrë-magjër ështi në besyrë me i a vë mendtën kullës të mos i ftonjtohet as mos i i bëjë dam kuaj.

§ 230. Po i bëni dam kuaj burrit me gjë, i zoti i tufës e lën e je burrë.

§ 231. Me i treti nëno i jatmbë burrë burrat, ëo i a bëjë me ëlje të zo'n e tufës, e, si i zoti aj ëdhë burrë ëo të perpicen në bestin të tij.

§ 232. Po i treti burrit nëno i burr pë shtij e pë ëmkë, d'gjoi i vdiçi kë rregar me e que burrë burrë më ëë; po i ka të me ëë, s'i kë tjetër besyrë.

§ 233. Po ëoj cofen a u kafshue prej bishe nëni i burr, burrë të më besyrë me i a que shtëllë të zot'n e tjetër besyrë s'i kë.

§ 234. Po i a vdiçi kush nëno i burr burrat, besyra e bitës ëmkë me e bë me ëlje të zot'n e tufës, taj i a kallxue vendës e kohës se kë e kër a vdiçi; tjetër besyrë s'i kë.(1)

§ 235. Po ëajë nuk burrë vetë, gjësë e vjëllnë ëo i i kthejë të zot'n të mënçyrë të kanunit, vëllë e perëçitë më pësë të vet. Të mos e gajët krye vjetën, morgë ëo i i epet pajë më ditë, më të ëllën a çfarë më taj.

§ 236. Me vrá burru cubin taj vjëllnë a taj pretur tufen, gjakun e çon te shpija e vet, e të gor burr a kallë të pretunë, i zoti ëo të kompatohet.

§ 237. Burrë ështi në besyrë me ruajtë gjën, e nuk ëo të pahetet më të thanun a të pë thanun, sepse «gjëja ëo rojtë, 'se bercë, e tcka nuk ham».

NYE I KATËRDHETËDJASHTË.

Shkapi e dashi i kumbonës (Ogjçi).

§ 238. «Nëna e vathit ështi në kumbonë».

§ 239. Po u muar prë, por ëhënë a prej nëno i muratit e faqe burrat shkapi a ëashi i kumbonës, e po s'a vrau n'at kov, 800 grosh gjabë i mënen prefarit e gjëja ëë per rij.

---

1) Po u vodh shkau, kisha ëo t'a kajë me dije të m'a, të e kër a vodh, e tjetër besyrë s'i kë. Krosni i Matos-it, kl. 9. Kyr gjyqtorësh.

NVE I KATERDHETESHTATËT.

Gjâja per gjymsa.

§ 888. Kryegjâja âsht e të zot'; me cilë nbo ï kânë, bânî âsht i të zot'i. Per veteten âo f'i cohet të zot'i shtîji prej atij, qi e ka per gjymsa.

§ 889. Po u âhân per gjymsë bîl a âela, pjalla, kômenâa e keshi kahen per gjymsa nberenjet zotnîs e bariut.

§ 890. I zoti s'âsht me detyrë me menâue as per krypë as per kësollë, por bariu qi i mâre per gjymsa.

§ 891. Po u âha vicî lânen e u rrî të berë të bariut, si të pjellë, pjalla e gamî âsht e bariut, qi e rrîti, e bylmetî per gjymsa.

§ 892. Po e priatî bariu bylmetin e gjâs, qi ka per gjymsë, detyrë i a ka të zot'i a pjesen e bylmetit a gjalen.

§ 893. Gjâja per gjymsë nagat e mirmet gjithherë në vlershë.

§ 894. Lepa per gjymsë i gjelë të zot'i e dytë gjatë e 2 dytë thyen.

§ 895. Në bleatë kreshî bâj, i zoti mâre 5 dytë thyen — gjymsa dhe per krye.

§ 896. Në bleatë kreshî âela, i zoti mâre 5 dytë thyen — gjymsa dhe per krye.

§ 897. Në bleatë s'kâ tager i zoti as të të ârkë, as në të bekuar.

NVE I KATERDHETETETËT.

Kryegjâja.

§ 898. Kryegjâja âsht e të zot'i e të-ka sa mâ shtrehet, se mâ âhoftet kam.

§ 899. Kryegjâja kam s'cofë.

§ 900. Laiht e kreshta e kryegjâs âsht e të zot'i.

§ 901. Pjalla âsht kreî e bariut, nje qi f'i mjë të berë kryegjâja.

§ 902. Bylmeti kahet si të bâhet dhermjet; tyne. — Vesht vesht bylmeti mâ nepet nepak. —

§ 903. Po u âantue nbo ï kanibë beri, bani âsht i bariut, e âo f'a pertjî per me e mbeshtî zanen.

NVE I KATERDHETEKANDËT.

Gjâja me pergjegje.

§ 904. « Gjâja me pergjegje mâ mirë ».

§ 905. Po mare gjân per gjymsë, detyra e pergjegjes mâ të lâhtë; bani âsht i të zot'i.

§ 906. Po e shkaktue âani prej pâujdesit të bariut, bani âsht i tij e gjasë e âantuame âo f'a pertjî.

NJE I PËSËDHETËT.

Dosa per gjymës.

§ 122. Po u mor dosia kësaj llojsh per gjymës e pesë i a kaje dosa, ebbë e rritë aj, që e mori, gjakun e saj do t'a kajë per gjymën me të zo'n.

§ 123. Dosa i jet barlar, që e rritë, per të cilen do t'i apë të zotë një dark më teper.

§ 124. Po s'u mbarua dosa n'at vjetë, barlai nuk mundë t'a shesë as s'mundë t'a prerë, por do t'a lajë që të pritë një herë.

§ 125. Po u kenë dosa e pesë e i shkuen dam dërgë pá i bá e âma, do t'a ruej barlai gjie që të mbarnet e të gjatë të dyti, e dërgi dahen si më § 114.

§ 126. Dërgi dahen të t'i bajë e âma e ja para.

§ 127. Po u bá per gjymës dosa e mbar, gjaku dahet per gjymës, e dosa i dhenet të zotë, per të cilen do t'i lihet barlai një dark më tepër.

NJE I PËSËDHETËPARË.

Stolí i qëní.

§ 128. Qëni i bekuemë kë ucën e vet.

§ 129. Stolí kuhet dolna e nejat të shpia e të vathit.

§ 130. Po mbu kush qëni që nuk të vë, i kë bë gjaak të gjith të qëní.

§ 131. Qëni i bekuemë gjakun mbas kokës të pëlcajn, e mic gjithë nje që të dalë dritë.

§ 132. Të shkrepatë stolí, qëni i bekuem do të gjakun për veí me bekuem të gjith.

§ 133. Po t'ja kan qëni n'dhé të mallë, të të dalë brita, e nuk mundë i gjakun pá e ruá, ebbë e vrave, pang e gjak nuk mundë të lypë i zoti i qëní, per arsye që «Dhia e mallë nuk lán gjá».

§ 134. Po t'u kan qëni në çdo kohë të bjirë, i krobë pushkua ebbë a vrave, tuj i rá a bollë a krahnorë, qëni shkua hapën.

§ 135. Qëni në dam vritet, per at-botë nuq lejn të gjakun me «mish në gjí» të. I tuj të bá dam mbo 'i kambë herri në tallë.

§ 136. Qëndt në rrall, tuj shkua mbas kafës të vet, a' i prikt gjergjí: pó e vrave, lán qëndn.

§ 137. Pritë nuk mundet me mbajtë qën bekuesh te Zeia (Kishat, per arsye që Pritë do të gjakun gjith natë e ditë per çdo mevojë të popullit.

§ 138. Po dosht me mbajtë qën bekuesh Pritë, as natë as ditë nuk mundë t'a lirojë prej bekuesh.

NVE I PËSËDHJETËDYTË.

Kau më hú.

§ 198. Kau më hú po e ðinnoi hallu, kâ nji burrë ðrithë; po e ðinnoi i zoti kâ nji burrë e gjymtë.

§ 199. Po e vdiq kau më hú, hallu e i zoti i kaut ðo të rrokas më hanim të tij.

§ 200. Kapacarite ðo t'a lajn rrushkat, së njani tjetri.

§ 201. Po i vojt merakja të zoti, se hallu i a kâðambar kân, ky ðo t' i lirojë me bé.

§ 202. Po e kapoi kân hiska a ë vû gjarpri në mal e hallu e gjet cofët, ðo t' i a çojë të zoti lirues a rðoi shtj fletë.

§ 203. Po hupi kau pá shih e pá ðukë, hallu ðo t' i lajçohet të zoti me bé, se nuk lâ ghâit në kan të kaut.

§ 204. Po a' e vgau kâh hallu, aj pasët e grashôdâi; gomar të zoti i a kâ hânin.

§ 205. Hallu ðo t' i a çojë të zoti hinen te ðera.

NVE I PËSËDHJETETRETË.

Bleta.

§ 206. „Vathi i bletës i ðhjesa kâ 500 grosh gjithë e ðy për nji të zoti."

§ 207. Vathi i bletës, kah kërcëjn, i paracolset shpis së ðyrës, vathit të gjith, kujdesurit të ðëlbën e çerrmihat të tambël.

§ 208. Kush të vjedhë një zgjua bletësë në vathë, vathi mbat i ðyrës, pá kâ 500 grosh gjithë, e të zoti ðy ngjitë për një.

§ 209. Po i rá mbiti, bile e kâ me 12 përcmihë, ó të njehsun e ó të parjehsun.

§ 210. Zgjuani bletës me mira mbrenë, mbas çmihjit të Kanës, bân të grosh.

§ 211. Oka e mjaltit bân 5 grosh, oka e ðyllit 8 grosh.

§ 212. Bleta e hâsun, që sân vetë në pémë a gurth të hasë, âuht e të zoti, që i vênet përmbraga, e i zoti i pémës a i gurthit nuk mund t' i a mbalë.

§ 213. Bleta e hâsun prej vathit të vet, po ní' vetë në pémë a gurth të hasë pá e mârrë mbrapa kush, i zoti i pémës e i gurthit kâ tagar mas me i a ðhânë kasi, a me e nxjerë për vetë.

§ 214. Bleta, çi hâsun, ðo të mirret mbrapa kamâst me kambë e ðo të shkojë nje qi të zonjë kurë, e, kûðo qi të mâsë, e mbledhë i zoti.

§ 215. Po lahet bleta vôrë shkai me zalete kush pá e mârrë mbrapa kush, aj qi t' a gjitë më i pari, e mbledhë për vetë.

§ 216. Po a çaç kush aje vonë, vôrë i ðuaj zot bletës së hâsun, pá e pasë mârrë mbrapa, kurë ja rrit i a gjegjë vaji e bé per bletë ask i vjati kasi, per arsye qi nuk mundet kush me ðhânë se ajo bletë âuht e ðonja, po s' e pat mârrë mbrapa kurrë me kambë kâr i bâtë, se «bletë kâa, bletë ajo».

§ 217. Bletën e gjetun sher kopshtije të huaja a në mothinë të shpis së huaj nuk mirrë t' a mbledhë kush; âuht e të, që kopshtit a së mothinë të të dilli e gjet.

§ 881. Bleta e gjetun në mal a nëor prohme të hecia, pa kje larg fshtjatit, âuht e atij, qi e gjet.

§ 882. Dicta e gjetun nëor shpella te shkambëjve të venët të huej, po kje larg shpjatit, âuht e atij, qi e gjet.: per fëmyshnj âuht e atij, në rrethinë ti të cilit u gjet.

KRYE I DYMEDHETËT.

PRONET.

NYE PËSËDHETENATURE.

Caktimi i pronavet.

§ 883. Shkal â' shpi, qi qet tyet, do të kët pronet e veta.

§ 884. Plangu i shpis âsi oborr e kopshtë, kâ vlohët a arë, kâ lisash e sâna, kâ ullë e shteg, kâ kuçi si më mal, si në urrt, si në rrugë.

§ 885. Të gjitha hanet kan pjesë të kujri.

§ 886. Ara, vështa, kopshtë a livadhi, **allua**, prohme e zabele, jânë të ðame me kuçi.

§ 887. Kujri'a, mali e bjeshka jânë të pathyshëta si per të ngulun të fisnavet, si per lanâsë e atmisë, si gjithë per ârû.

§ 888. Shpjatat plangove mundena me punë më me nji per këtë ithuperi, qi u kan mbetë trasaligjat prej të kalueve tanë.

§ 889. Aj, qi të shkoji me ngjitë vathë a thânë në bjeshkë, me tredi, kopshtë a shoî copë arë, po beshi me i çilë. I çilë e jesin të ikjat, e nuk mundet kush as me e ndalë e as me e sjellë prej atij vendi.

§ 890. Rrizat a lisat, qi ân kush per me mrizue gjâg, nuk mundë t' i a prenë kush, pse jânë t' atij, qi ngoli më i pari n' at vend.

§ 891. Me u bymë nji shpi e me a shpjatë fare prej kutenësit të vet, po a' e shtë Kolin e tolen, athtë âo t' i rrije e më kâ tuger kush me ngulë mbë 'to.

§ 892. Po shtë tolen me lang e me plang, vendi i dhânë âuht i tij, e nje qi të qindrojë shpija e tij, nuk mundë t' i pashtojë kush.

§ 893. Se e cila shpi e kafenësit në Plasur kâ tuger me shti në pûnë aq tolez në kujri sâ të pershtjie mith e mith me qar të hjedhun me dorë të majtë.

§ 894. Atij, kâ të ftuajë me mikë âo t' alat kambanyq, âo të mbrrë nji paper âhcâ në dorë të majtë, athtë e hjedhë në kater âmë kryq e mith vetë: aj vendo âuht i tij. Horet kan pasë âolur me hjedhë latuakes tipatesë.

§ 895. Tokra e çfare nji herë a per kopshtë, a per arë, a per thânë, athtë se e lanthë djerr i zot per qindra vjeç, fetorlesh i kafenësit si i fisnavet nuk mundë

të hijë me e pëmë. Djalë mbas djalit jet e tija, që e pat çilë i pari. (Malcija e Lezhës).

§ **cxc.** Aj, që mos t' i biej mbrapa

thânës së vet për 10 vjetë, mbas 10 vjetësh i bei here e i jet atij, që t' a shjoi i pari. (Orosh)

NVE I PËSËDHETEPËSËT.

Me bâ vllâ kend në katund.

§ **cxx.** Me bâ vllâ kenâ në katund, ben me thânë me pelqye një shpi të flamurit të tuej, që të munbet me arbë e me ngulë në katund të flamurit fqiter.

§ **cxx.** Si t' a bâjë vllâ ar shpi katundi, kushdo i këtij katundi mundet ato i a shitë token, perse nëvr kater kuijt.

§ **cxx.** Në bjeshkë, në vrî e në kuje, si të katundit si të flamurit çjâ s' i shitet e pjesë tokësi nuk mundet me punë kane, së per kullosë e per ârë e dirsës i nepet lirija e perdorimit per nëvr. (1)

§ **cxx.** Zoti të gerbashtës të katundit ka t' u pergjegjet.

§ **cxx.** Mort e dashtës, perq e gjobë e vhâs o ndalët e kâ vllazënit me katund. Do t' apë gjobë, shtâ edhe në pjesë të gjobës kâ fqiter.

NVE I PËSËDHETEDJASHTËT.

Kujrija.

„Kujrija shkon pas pe."

§ **cxx.** Kujrija është vendi, që e kâ perbashkërisht një katund a dy flamurr per lerisë, per lanë, per brû, per gjolë e per tjera nevojë.

§ **cxx.** Kujrija nuk ështet; por, së shpi e kyne të jenë në katund, kan tager në kujrî të katundit, e gjithsejt të jenë në flamur, kan tager një kujrî të Flamurit.

§ **cxx.** Vlerën e kujrís s' munë e shesë njî pë tjetrë; bâmi e tërmi është i të gjitha njerëve të katundit a të flamurit.

§ **cxx.** Ku arë, as vëhitë, as kopshtë s' munë të çilë kush në kujrî, pâ u pershtë pâsa prei gjith katundit a prei flamurit.

§ **cxx.** Kush vën nbo'l pëmë në kujrî, aj, që e vënî, kâ tager vibî lanët të saje e nagjë t' a prestkoje t' i ndushet mendja, perse tjetrëkush nuk mundë t' i a ngulë apatra.

§ **cxx.** Pëma a lanka e vânë në kujrî, është e atij, që e kâ vû, perse kokerrat i kan kush të mundet pë mesjë me i ndalë aj, që e kâ vû.

---

(1) „Adversus hostem aeterna auctoritas". Perpetuum (hostis) nihil quod ex civis Romani arbitrio et auctoritate patet. (Leg. XII. Tabular.)

KRYE I TREMBDHETÉT.

KUFÍNI.

NYE I PÉSÉDHETESHTATÉS.

„Kuflji e tehña nuk luhem."

§ 285. Kufíni perhákset prej gurésh të mbláj e pickjatë ebbé ngalcm sá nen, ng mói bbé. Per kuá mundé të sbrrbcjé ebbé ndrí lenjé e mahmune.

„Gurí i kufinit të shkaktoné shkrepa".

§ 286. Guri i kufinit kà per meth shkmiturë. Kúta jané a gjakëzé a kymbthaté papërbbaté (guré të ngjesh), që cilt varroben nen bbjé meth e meth gurit si kufinit.

§ 287. Në të ngalcm të kufijve, posë shpjave nder fjalc, dúhet të jenë ebbé ploçé e kalcurë, ploçé e flamurit e sá sá shoqe prej të rúsh e brlish e ebbé prej kafenbesh të merhit, që të mbulbet në mendé kufini.

§ 288. Se e cilla tokë, po bje ané a dhuth, kopshtë a vreshtë, prothesi a zabellë, shtëpi a ogrojë, a mullí i shpie, kafenzi me kafesë a Flamurí me *Flamur* e shpíja me shpí, kan të dámet me kufí.

§ 289. «Kufíni i ngalcm nji kreú, nuk luhet ná».

§ 290. Dáktori e vonit e guri i kufinit fuqe Kanunit jané parac. Në kurjt kufinin lahet nji si me kurjt me ngálcm e të dákuarve.

§ 291. Aj, që të hjie me bá kufí, a me frejtue nbrí kufí të kamue, do t'a márré në shpirt, do të ngarkojé në cap të krahit nji gúr e nji bárdé dhera, e do t'a çrríe bé shpíjave a bý kafenáeve, a bý Flamurue, tuj ngalé kufinin e ri a tuj kalcuar shkjet e kufijve të vjetër.

§ 292. Më gjé e bbé në cap të krahit, plotë, që prín më të ádmi të kufijve të vjetër, do të perbehet para se të niset (1).

§ 293. Nrrbqyét e bés mbas Kanunit jané njésha:

1) «Per kët gúr e dhé (ase per kot «pesh), me të cilat e ngarkova vetëm, «per shka kam pasë ndie prej së parjsh, «vërtet e kufijve jané bénë sikurse do të «ja dhjnej tash, e më sá m' á mbet mendja «e shpirti, s' do t' i zanbahem kurrnjanes «legje».

2) «Per ket pesh, këtú e këtú kan bénë «kufíj e bernham e këtú po i aguá ebbé «im. I bajsha m' at jetë, në kjoshe tuj ju «rrjjë.»

3) «Per kot pesh, e cilla m' u ra- «ndodhë m' at jetë, njerëzit jané bénë shk- «jet e vjetra të kufijve, si më kë pasë «kalcue tanjyshi, kúr kahe camerdhok e «bani zkurdhë me të. Aj e kë pasë márré «m' at jetë, se kufíj jané bénë e këtú, e

(1). 286. „Quevi scandal, turbazioni della terra ed esp., portando giurisdizione di fuori paesi, giurisdizione d'altre villeggiature delle loro opere buone, finanze confinanze ed confini." Codice di Mezzi).

Shih: Kanuni „Mbrenia Dhamnesisë" të shumës pika mbi kufijt, që duhet se i kin perkthimtarët me shqyrtuar (vnë).

« per mbasi fjalën së tij edhe un po e mërr « në shqërt. »

41 « M'u randuallë në ket e n'at « jetë kjo peshë, mos shkrecha me shpërn « kah kuqiji e vjetër. »

§ **440.** Si f'a mërrah me peshë (si f'a mërrah garia e kullait në krah), e'kë barrë, që mundë t'a lajë.

§ **441.** Po i e kha plakut guri e pikë, i vërri në krah e u vû per me bërtue kafshë, nuk mundë të kalë kush me e shkallë, per i thoke: Prej punë e mos përnoja me të brejtë, kjo peshë t'u randuallë n'at jetë!

§ **442.** Si f'a ngulë kullën plaku, ço të mbajë koren mbi të edhe thotë: « Aj që e kuqiti ket gjë, atij i a randuallë n'at jetë! »

§ **443.** Kush t'a kuqi kullën me qellën që me ngatrue a shpërn me shpi, a katundën me katund, a Flamurin me Flamur, i shkjen prej së falmesh e së falmesh, po a bene, posë qiebet e lacra së zezë, atij i randohen edhe **dymbë**dhjetë qi ço të shkalaloken prei këtij ngatrimtari[1].

§ **444.** Po u bâ vdo'i vrasë edhe ngatrimit të kullës të kuqiun, ngatrovtari ço të dalë per gjithë jetë fresh e i lë, e gjithë kafshëlatë.

NVE I PËSËDHETETETËT.

„Kullni nuk bân tak."

§ **445.** Per me shpenë çko pasuri-veshtje, kullni s'ço të falësh e s'ço të shkelë fercha-ferrëka, per ço të çalë dorë.

NVE I PËSËDHETENANDËT.

Kullni i lluem me gjas.

§ **446.** Një a shtj kush mbrecha kullën të kuq pa fjalë se kuk vendë i kuq, e kush s'i shkoi te dera, as s'i bâni vâ, per me i thânë se fal kallaç ne e hanjen, edhe në gusht bâ vdo'i **dym** që kaltë a më shkaqe fërra e pengaj, s'i vihet me të gjë per kamë të kâma, veç se bel vetëm, mbasi kuel i kuq.

§ **447.** Po e kuqen per kulli vllaun, a kushrî, a fisi me fis, a katundi me katund, njejtë me gjithë, veçse Elen, se kullën nuk laben. Pengjet e Pleqi ço t'i shpatrojë.

§ **448.** Me mbollë vrasa mundë në kohë të të ëmrit të kullye, a me qëlue vrasa nder kuti në mal, tuj u shtj nder vetë per kakë kullët e kullosës së mal a në bjeshkë, atëhere kjuaet çko pleqni per kuh vendi i kullës. « Aj më kyçi pushkën kun, un t'a lëshova helmin e qerkem ». Any kë t'a ngulen murarat, jet vendi i kullës.

§ **449.** Gurët e murrasave jenën per kulli per gjithmonë.

§ **450.** Me qëlue se vrasa dy vetë flakë per flakë e bukur lang prei shoqishoqit, kullni i njanës lagje jet kë murasa e njanës, e i dytës ke murasa e djathtë.

§ **451.** Vendi, që ânkë nderrojet dy murrasave, jet i të dyja lagjeve.

---

[1] „Mbledhetun qiell mendimet mendimtarve pavdekësi, et dorë mendi pagdimi Atinve". (Jenofon. XXVIII 12)

§ **xxx.** Me nbollë se i vrami mak mxhet prej pashkut, i ep zëmer vëllit e shtjhet. Ki tuj u qor, kë tuj u mase mikanas kah kuftni i huaj, salo kthehët me ki, aty ki të mxhet, e i lezhun prej varret, bes, i vëhet mutana; a'o mxrrnë jet per kuft, eshtepse në vend të huaj.

§ **xxx.** Vendi I jet atij katundi e Flamuri, të cilvet u perdrine i vrami, qi u shtij, e s' ka burrë, qi guxon me lanj marren, qi mbet per kuft, pse u mxer me gjak e me mallkue të tanuz.

§ **xxx.** Ky leger ështi vetem kër të vriten per kuft e jo per gjo vrasë.

NVE I GJASHTËDHETËT.

Kuftni i fituem me „Gurapesh" a me rrasë të ngarkuame.

(Herë-herë, kër s' ka kënë pashka shkohin, në të ndërr të kuftve qitej në pirrë gurapeshi per kuftje t' ekzrta, e per të lartat bâhej gabi në rrasë a për sa bisht me një «kunj i bel!» ɔ. m. th. me a ngarkue me të.)

§ **xxx.** Dy Samurat e ngatrrueme ka të gjithsha ka një burrë të kuqlidhun e të ndërr e kuftve ka f' a lëhej atyne.

§ **xxx.** Me gurapesh: Aj qi mbrrijte me kthehë gurin kah vendi i huaj më larg, aj vlenë i jtin Samurit të ti. Më qitun: po e hedhova gurin un më larg, t'a mirrshe ai vendi ky; po e hedhtpse ai, m'a mirrshe vendin.

§ **xxx.** Me rrasë a gurë të madh në shatërr: tuj ngarkuar mbrenda a gurin, shtjellohen mjet qi jrrihen nen të. Aj qi shtrrhej më larg, vendi i kuftit në Samurë të tij ka f' jtin aty. (Shi I Nem-nderlasheri në Pusha të Lagjeve në Mal Shtjt të bierkëtrve t' Orosht.)

NVE I GJASHTËDHETEPARË.

Kuftni i ngulun me „spatë".

§ **xxx.** Po me «pelldis nevoja me rrnue ndo'i kanë a prej se s' kam bieshkë, ash mak mxrrë të gjitë ato lunde, qi më hypet, mbi kthethon (gjatmi) e hi në bieshkë të kaq. Mbas krismes së spatës, vihë rojtarët e bieshkës eshtë në gjitë të trupue armej të gerrjethun.

§ **xxx.** Po u shtrungue me të shpejt Samçari, e i pasai kuqlia e kuqtue, e'kah i ëha spatës tuj e ngulun mjt më të rë trup t' armikut, e po s' mxrrë e xxxrrue rojtarët e bieshkës, kuftni i Samurit të kitij, qi e ngull spatën, jtin aty. (Si i ka pasë ndodhë Gjoka Beçin e Kaçinarit me Kushtrë.)

Vnue: Kuftt e fituem me gjak, me gura-pesh e me të ngulun të spatës, do të njehen mbre kanune Vlaljsh, per arsye qi per të fituem të tyne ka gënue kuqlia por të shpenë mermen e kaçin. Do të kaq-tuhen edhë më kjartas, kër të fillojm me ligjet dolmit e Malevet t' ona.

NVE I GJASHTËDHJETËDYTË

Udha e katundit.

„Udhë pas dajt e vatës".

§ 103. «Udha e shtigu sherrojet dy mujeve lypë pashin e vet».

a) Udha e lagjeve të katundit do t'jet e gjanë tetë pllamba; kater pllambë njani, kater tjetri. (1)

b) Për të ngulun të gardhit nërmojet dy arnajve, do të lihen tetë pllambë: së njëni së tjetri.

c) Po s'lëje vëllë katundi, por vëllai e dy kuffijeve, kësha, në lagja magë nërmiet, do të lihë ka një pllambë për shesh, ashtë qi kuffiri të jetë së mjedis; po s' lën magë, gurdhin do t'a thurrin chushkut.

ç) Po a methue vendi me lëshu, aq lang kuffiri të huaj do të fillohet, së kish mushkija e lëshit.

d) N' a nërcelsi shpija, do të nërmohet lang kuffiri të huaj së ajëu vendi shesha.

dh) Në a çlirt gazi, do të gjat aq lang së mos t'a thithë ajri e pastë të kuffiarit, ase së kish e gjanë gryca. «Gjëll ajëri gja-ka i tokës.»

gj) Po u vë ullini a fika a çdo lasnë e dobishme, do të vëhet pesë stambë lang kuffiri të huaj; po s'u bajnë, do vë dhetë stambë lang kuffiri.

h) Po bini lamsha mbramtha kuffiri, pemë teper ater kuffiri të fjetri, po s' e shkonë të vogël, kuffiari kë lagje me o shkonë e me largue lamsha «Jeculin e huaj shkonse, nje kë të rrafsh lamsha». (2)

i) Po dridhi kush me vë një 1 lasnë çfarefsa, dhetë stambë dy f'a largoji prej kuffiri të huaj. (3)

j) Lamsha a pema që i bie dërr arën së huaj me hije, a ka fa zhgalë i zot, a do t'i a lajë lamsha të gervecuar të zoti t'a-rës (Matheu a të Lucës).

k) Kush t'i prese lisej a lasnë a pemë me shejet, ose prej mular, dëb grosh do t'i lajë të zoti të lasnës a të pëmës së prese. (4)

NVE I GJASHTËDHJETETRETË

Udha e madhe.

§ 104. Udha e madhe do t'jet e gjanë aq, sá mund të kalojë kalí me barrë

---

(1) „Nur breitaba ist hier XII Schuhweite in gewissen Fällen 16 gleiche sollen . . .

(2) „Kommt ein Baumast oder sonstiges auf des Nachbarn Seite, so hat dieser das Recht, ihn abzuhauen.

„Quod si Plautus, et lex XII. Tabularum effecerunt, ut quicquam jacere alienum usui arboris deprimendum esset, et hoc idcirco effectum est, ne cuiquam arbores vicinae pernicie nocerent." (Termini est ejusdem legislatoris).

(3) Schwachen soll in seinem Besitz regelmässig

illud observandum esse, quod ad exemplum quodammodi ejus legis scriptum est, quam Aelianus Sabinus dictam tulisse; pace illis (ita est).

Si quis arborem ad alterius praedium fluvii adiacentibus, terminum ne praecidat; si noverimus, pedem relinquito; si vero dominus, pedem dato;... si pulsum, pulsi lividorem, si vero oculum aut dentem, ab alio ne ad nocem pedem plectito, cuiusmodi scilicet ad pecoris spectaque". (Termini et spatium legislatoris).

(4) Fusi et arborum caesi lignum privato cuiusque est. XII Tabulis, et qui fructus residentibus alienae fundi ramis cadit, ejus domini esse jussit. Aelianus Sabinus dictam tulisse; pace illis (ita est).

e qit me zgjedhë. [1]

§ **xxx.** Udha nëpërsë bellin, e s' ndalet as mesë gratë.

§ **xxx.** E mira e perbashkët i paravë bant të veçantë.

§ **xxi.** « Pina e largon udhen e mbba, porsë s' mundë e qesë s' ati, kë mbytet bagtija, as së shkallë (shkurrë), kë thon qoftë bagtija». [2]

§ **xxx.** Po e largove udhen e katundit prej vendit t' anë, nuk ke fa tembonjsh shum, edhë mundim e së nëngenca ke fa bjekun vetë.

§ **xxx.** Po e nëmqe kaq, së të gjet dami të, e paç per vedi; po e gjet dami fjetrin, ky të zhgarkohet, e do t' eçesh ar-ye perambas damit. [3]

§ **xxx.** « Udha e Tëmurit ke të jet e gjerë aq, sá ânët e gjatë shtija e Planusit ».

NVE I GJASHTËDHETËKATËRT.

Udha e verbët.

§ **xxx.** Shtega a kapercyell a, mbas kanunit, udha e verbët, pe kje së kater kalj fun, nëmje e lokes gjatsje.

§ **xxx.** Po kje shtega i hinë gjithera, kë kan kalue kamboritë (shqkët e katundit), porsë taj t' a shkulnaj âhuin nder arrajt, kopshtije, nder vreshta e nder pëmajt, ne e mbyllsh, do të dikh nji tjeter, por jo teper së të mefsuem.

§ **xxx.** Po kje shtegu i lihuem per nderë e ne fjalë, e të bëlchënë, kë tager me e nërj, e me i lehue fjalë katundit të mos të kje mâ âhy puri.

§ **xxx.** Po de shtega kë kan kalue shokët, krusaq me mbo e perdjellsa me të bëlla, a kah Kisha a kah vorret, e lihnë ary mezi, nak mundë e nërjsh.

§ **xxx.** Per të fiejtun të cha shtegat bukët, lisrrëtë, pelqjesi i katundit.

NVE I GJASHTËDHETËPËSËT.

Pashtraku.

§ **xxx.** « Pashtraku ego vedi, përnëryshët i a mârrin cdhë mi gerdhàzi ».

§ **xxi.** Pashtrak të gjet vendi i kullosës mbrendë kufirit të nji fsatari, së të cilin nëmë mundë të kje me kullotë kafe e nji fsatari fjetër.

§ **xxx.** Po u nâ së kafë e kuelja së mal a në vrri të fsatarit fjetër, i zoti i kafës do të lejë pashtraku.

§ **xxx.** Dëmi i pashtraku do të lahet

1. „Lege XII Tabularum constitutum est, ut si ter actus satis esset, tres actus constituerit finibus, quibuscunque per duos agendum esset, quo ire, agere iumenta duorum pondo posset, transigere ut circumvenit statutum potest". Cicero, de Leg. lib. I. XXI.

2. „Si via sit impedita, jubet Lex qui velit agere jumentum" Tabula VII. — Cicero, pro Caecina C. XIX.

3. „Fr. 44. In via publica itinere publico facto, immittere quid quo ea via, idve iter deterius sit, fas, erit. Fr. 2. § 20 vol. LXVIII.

„Fr. 45. Quod in via publica itinere publico factum, immissum habet, quo ea via, idve iter deterius sit, fas, erit. Fr. 2. § 45. vol. LXVIII.

me krye berri.

§ 864. «Kumbona e ogjit nuk mundi të mirret pashtrak: dihet mbera e tullës.

§ 865. I zoti i malit nuk lë tager me grelë tullën e as me mârrë me borë të vet berrin; bora e të zotit të tullës do t'i a apë vetë berrin per ndrn.

§ 866. I zoti i malit nuk lë tager me zgjedhë berrin, per do të mârrë ai berr, qi t'i apë bora e harlur.

§ 867. Njiqind herë më bië më bëtë tula e hasj më mal të hasj, aq bore do të lajë i zoti i tullës.

§ 868. Po s'u gjegj barlu me lë pashtrakun, e u cue i zoti i malit me bisë shoilë ebbk i në prò tullës së mal të vet, atherë si karusòi, si llamuri i pelivaden preturit, e hypin arapë prej të zoti të tullës. Karusòi e llamuri i barlut a do t'a agushtojn me lë pashtrakun, a do të hekin borë prei së.

BKSH

LIBËR I PËSËT.

PÛNA.

NVE I GJASHTËDHETËGJASHTËT.

„Pûna luen shtegun."

§ 999. Pûna e largon ullirin e mallkûs, porsè s' mund e çesë të sjellë kû mëndët bagtija, në shkallë ishkumbë, ku ihen çifta bagtija» (Shih Kye LXIII, «Ullisha e mallkûs» § 271.)

§ 999. Po të kalosh mas nepër vendë t' anë ullisha e mallkûs e t' a mbash mendja me e çilë at vendë, ullirin mallkû t' a largojsh; porsè nëk mund e qesësh nepër perçie e rrenc a bazë ujmash, ai me e ritë shtrëngue e shkumbûe.

§ 999. «Pûna e luen shtegun». Po t' u mbash mendja me pûnue at tokë, nepër të cilen ikën shtegu i katundit, pûnoje, porsè shtegut dë t' i gjëash vendë.

§ 999. Kurrkja s' ken qi t' i bâhet kuej dëm teke, e prandej thotë se «Shatrrofsat e luen ullirin», porsè ullisha e shtegu ka të perligjen me nji vendë tjeter.

NVE I GJASHTËDHETESHTATËT.

Bulgu.

§ 999. Bulg thirret njaë, i cili hîsë me pûnue tokën e vet dëllirë.

§ 999. Zanija ka të kujdesuet me mbërrue nji kosllë, mâllrenkë a kallë per bulg e per shpijen të tij.

§ 999. Per qâ, si të bâjë me zotnia.

§ 999. Po pat qitë e vet bulgu, pûnon tokën e, sâ per hâ, si të venbohet me të zo'n e tokës.

§ 999. Po s' pat qitë e vet bulgu, mâ mundë t' i mârrë njeti, por te zotnija i tokës.

§ 999. Ahmet, hotorishtat e të perfaet e vyn, jânë të shpinë të bulgut.

§ 999. Me bâ e me rendë ujët e vis, e me jua vâ mendën dimrit, betyra e bulgut bâhet.

§ 999. Po thra ujët e vis në rendë të huaj e në mendën të vet bulgu, bânin e lân bulgu.

§ 888. Me i çlirë çerme (hrushqi) tokës, betyra ështe e zotrís e jo e bulgut.

§ 889. Të thartuem e tokvet e kâ bulgu e jo zotrija.

§ 890. Lavdinin e tokvet, të mjellmen, të mbuem, t'ajrmen, të kumut, të çvoshmit i kâ bulgu e jo zotrija.

§ 891. Gjithshka të mbjellë bulgu në tokë të zotris (çfto bimë), ko t'a ôajë me zotrin mbas vendimit, qi të kemi bâ.

§ 892. Pêmë (liq, arra, shega, mollá, barôha e kâno tjerash) bulgu I shkundë e I mbledhë e I ôân pergjymës me zotrin.

§ 893. Bulga kâ tagar me çlirë ajî copë kopshtë në tokë të zotris e kitë per vedi, aî per kâna, qepë, kubra e per perime tjera.

§ 894. Në vêrtë ebbi ôohan n'at kopshtë, e âsâ per vedi.

§ 895. Në vêrtë bulga a ôohan a kerrôlla jashtë kopshtit të caktuem, i kâ perçlerues me zotrin.

§ 896. Ne e pasât bulga çlân e zotris pergjymës, kapsha i mîn bulgut e me plot ôo të plebnohen tokët. Mashën e pâstoris e kjekë bulga.

§ 897. Në pasât livadhe të ajituna me tokë të bukës, bulgu i kositë e sânen e ôân pergjymës me zotrin; porsë të thartuem e t'ajrmen i kâ bulgu.

§ 898. Kullosen e livadhevet e mbalë bulga, ei i mejtë, i thartë, i ajtë e i kositi e zotrija nuk mundë t'i a apâ (interesat), porsë ebbi çlâja e zotris ôo të kullosë eber'to.

§ 899. Gjasen e livadhevet bulga e vên mullár; porsë ai bujsnes e kâ zotrija.

§ 900. Të thartuem, të qiruemen e gjë çlânen e mbrítë e kâ bulgu, perpose ne e mbledhët zotrija mber kasolle mîn a kallôi ebbi e grumbullën e' aberr të vet; athotë bulga I a bâit e per të qiruemen mendohet zotrija.

§ 901. Per t'ajtun të perfunduet të kopshtit, bulga mbrí ajêt në rend të folosë të zotris.

NVE E GJATËDHETETËT.

Farkelari.

§ 902. «Farkon (si ebbi Kâpidh, mullár e perbujtësat) a I peticî dash mik».

§ 903. «Farkon e âsâ me rend, aî ebbi mullár».

§ 904. Farkelari ôo të farkojë me at rend, qi I bjen kush hekurishtat.

§ 905. Farkelari nuk ôo të shkâjojë hekurishtin, po pak ôo të vaçojë të punuem prej të pagatuem, të largtin prej të aglatit. Detyra e tij âsht me I a sû mbâm rendit.

§ 906. Mundi i farkelarit lahet kushtu per popûj të Zhout.

§ 907. Farkelari âsht aî detyrë me farkue, porsë hekurin ôo t'i a bâjë as I cilit per vedi.

§ 908. Rrahjet, brýsi, kullosa e djeca vogla jânë të farkelarit. Eshtën ôo t'i a bâja të zotit e hekurave.

§ 909. Detyra e farkelarit âsht me mbatë e me 'perfë hekurishtat mbasi vjetë.

§ 910. Të zotit e hekurishtavet kan ôânë e vet të caktuem ka nji herë në vjetë; e aî kot rend të farkimit I a kan detyrë farkelarit bukën e ôâtës e pluskrin. — Rrobat vjetë a'I kan detyrë.

§ 911. Farkelari âsht I ôôhan me farkue per nji vjetë e nuk mundë të kërcë kush.

§ 912. Po shtroi çlâ prej hekurit të vet farkelari, të zotit e hekurishtavet ôo t'i

laja të hollat per holur, qi ká prishë por ta.

§ **xxx.** Per fárkim të vargoive, të karthave, të bekaravet të qitët e të bekaritshtave tjera, qi nuk bíjn në bulki, po bésht kush me i farkue, mundin e fárketarit ko t' a lajë posaje.

§ **xxx.** Rrogen e farkimit s' ásht në dëftyrë kush me i a qas fárketarit te bera; ko të ziië vetë me e mbledhë.

§ **xxx.** Farketarin me shti të ij nuk i kapë betyra e vakëris.

§ **xxx.** Detyra e farketarit ásht me fa[c]kue ka nji spatë kryq. Madë vetëdh të katovëtë të vet, qi ziën n' vakëri.

§ **xxx.** Farketari, me gjith të shpin në tj, prej kurrnji cyrci në katundit nuk ásht i jashtuem.

NVE QIASHTËDHETENAVDËT.

Mullini.

§ **xxx.** «Mullini e perbájsi ko të fijta në njimin kryq». 1)

§ **xxx.** Mullini ko të mjtë gati nálë e ziië ná per rojë të burrue, ná per të bisedue, ná edhë mos f' a kapë gjá burrueve.

§ **xxx.** Oldhrikka f' a bañëzojn mullinsa burrarët, ko f' a márrin me pergjegje.

§ **xxx.** Po kapi gjá, ládi ásht i mulliri e jo i burrori; aq ná a kapi mullini, ko f' a lajë.

§ **xxx.** «Mullini e farka e kan me rendë.»

§ **xxx.** Me at rregj, qi të vjn burrarët, mullini ásht në dëftyrë m' a bisedue burrët, që nisë para vitit nuk e dashamirë.

§ **xxx.** Mullini i bánuem katundsht bánë e rendë i ká të ziëdsue.

§ **xxx.** Po e pat të zo'n mullini, bíni shkon ai të vjn burrarët, gjithnji ai te farka, le kroni e te tiapi. Të gjitha léte mbjella rendin e t' ardhunit.

§ **xxx.** Po pata rendin e bíinë të ziëtuem, nji ditë a gjysën, shkove me bisedue ndë e gjetë zënë, tagov ké me nbalë garin e me i a kputun bíinin, me i a hjekë mílët e bithët e me bisedue vetë.

§ **xxx.** Nuk pate rendin e bíinit të ziëtuem, shkove né mulli edhë gjete njerinë burrarë, ko të rrish me prítë, a shko né mulli tjeter.

NVE I SHTATËDHETËT.

Vija e Mullinit.

§ **xxx.** Vija e mullinit, po kie e bleme me plang, nuk rendë t' a ale kush, s' mundë t' a hjej e s' mundë t' a thajë kush.

§ **xxx.** Vija vi, po kie e bleme me ánë e me plang, thimet plangove; prá, edhë né thatë ara, gunë nuk mundë t' i thajë kush.

§ **xxx.** Po kie nji vi, si e mullijve si e ambajve, e me sjet e kënaj vije ajen anullet e blacja mullit, garët e mullëit ko f' jesin né të thát e bimët ko f' ajen,

1) Jfr. H. Name, requiem, subsidere, quod ea jacque solum fere reperiri, sive tribuisti, in eos judicium dicas?'. Fr. I pr. de mort. resp. (XIC.)

per armaye qi «Po s'pate shka me korr, s' kë as shka bleen.»

§ 444. Sá per brinë të mallkuve, pse u thën gurit e mallkuve, qi ata kan veçanërisht, kanuja nuk u a gjegjë vajtu është i thënë se «Per kegjë e per malli nuk giobiten shakëll.»

§ 445. «Vlja e mallkit lypë ndben e vet.»

§ 446. Ndha do të jetë e gjitnë tetë kombë, së kë mundë të kalojë kalí me barrë.

§ 447. Kja shtë lypur, pse do të kalojë mallkí per me ditrë vta e per me rrokitun vjët.

§ 448. Per të rrokitun t'vjët, gjithná mallkí të jenë, do të dalin zhashtat në vl. aí, qi të mungojë pá lëje të shoivet të mallkuvetí. do të lajë gjithë permbas së premes së mallkuvet. Në ket gjithë nuk mbe gjesë tjetërkush posë mallkuvet.

§ 449. Po i diq kush sbo i mallkë së shpí, kanuja e lirok per jetë ditë prej gho pâne, qi i' a kë kataníi perbashkísht, e nuk mundë i' i shkojë kush te bera, per me i a lypë pâtorin as per katundi as per malli.

§ 450. Mbas tetë djithë do të qoi pâtorin, me kthye ethë i Derës së Dijmarkut.

NVE I SHTATËDHETEPARË.

Nuda.

§ 451. «Vlja e armajove nuk lahet as nuk nduket.»

§ 452. Vlja do të jet gjitë herë me nji lavë tregut e të lëhatë ndërmjet të shoqnis; et treg lash nuk mundë t' a laej kush.

§ 453. Vendet, rreper të cilat kalója vijnejet, jânë të shkelura me Pleq e me gjithë nje e shkelme thirret e flasre ethë e kputme e kdit bá pleqni.

§ 454. Pleqnija e të s' mundet me shkelë të vjetrat, sepse «Nuk mbí plak kanija s' bie.»

§ 455. Shka kan pá me ndhë të parit, nuk mundë e rrokin të mbramit.

§ 456. Ethepoja të kjahet kush per vl. vajt nuk i shkojë, pse vlja ká pasë kahe reper at vend fara se ká fillue anje: pse ethë n' u shkrihë me pêgje, s' ká dirgj, qi mundë t' a ndalë vîn.

§ 457. Vlja ká njezhë, ethë e ká bá vendin âmë; âma e bân vendin plang; pse aty do të mjë, do të hecë e do të pânojë.

§ 458. Prej plangat të vet nuk mundë t' a hoj kush kundë; pânen s' mundë t' i a nkalë kush kundë, sepse e ka bá thonel: «Dreqi nuk shqelet», ë' në kemë.

§ 459. Vlja, si e armajove si e mallkve, duhet per të mirë të shoqnis; dornaka do të kalove aper nji vend. Kú t' i bie shenja, kthëja ra vêa dolyrë me bajtë si të leten si të randera.

§ 460. «Per nji shpí s' kthet m' u thá nji katund». «E mira e perbashkët i parvëhet dhenit të veçantë».

§ 461. «Vlja e katundit të kalon mbrë votret».

§ 462. Tuj këtë se pânchet per të mirë të perbashkët, kú t' i bie shenja vla. aty do të kalojë, ndhepsë nuk kë nevë njët në të.

§ 463. Ujët nuk ðin të ðndhun ternai e lepushtë: n' i rallë kryet kah vendi i vl, s' mundë e ndalë.

§ 464. Si të shestohet të katundit e vis, e të mbushet mendja me hjitne shpin nder shtëpi të vis, nuk mundë t' i hupin, e-thëtë contra me të rá aty mâzë këtej do të kalojë vlja.

§ 888. Po cá vîja nxjer trazë ë anë, ë mâ mirë e zbalësh, porsë shoqnija ho ë a perligjë Dâmin, që të gjëtë, a të të bâ pjesëtar ë' ujët e vîs, a ase çoxa, a të të lakue nji vend fjetur.

§ 889. Po të ngarxoi sverdja në kryezeçë vîja ë' zbalet; e mira e bashkarës e lypë: po ë' u nderoçe me zhokë, gjegjë ë'a mërr verdia e marrët ëdhë me ë' a bâ gjobë.

§ 890. « Pena e çue vîn e ujë, por nuk merrë ë' a ulë ».

§ 891. Me ujë vîn e vadhës kardja s' e bân, pse klasta me balë mâ poshtë se i lakë lehrë lakue rasa, e klasta me mbetë në të thatë arrë e kardja.

§ 892. Aj, që të vdhet me pënue n'âmë a në plang të vîs, a ho ë' a prishë, a bë ë' a ulë, a ho ë' a çojë vîn.

§ 893. Të pinkmen e ë' zinxen e vîs kardja s' e bân; prâ ho të çohet.

§ 894. Aië, që të perkasë në plang të vîs per të mirë të shpia të vet, kardja s' e mbalon, porsë ho të dhâjnjë mos me i a sjellë Dâmin kuej, që mos të mbje ujë, a mos të shkajë vasë e arôhvia e ujë prej krebërsnjash.

§ 895. Po e kaçja kush plangun e vîs per hiter të vet, në dehjet ujat me pënue vetë me e çue në të, pâ i bâmë kush shumë e krah me pânjori.

§ 896. Dâmi e fsinë jânë per shpi të tij.

§ 897. Po i a mbush mendja kuej me e çue më mâ mirë vîn e ujë, porsë kruçi të vet, per më kreftë e mallë a vâllanik, kunat, e të të vîn ho ë' a qasë vetë, porsë ujët ho të kecë super vî plangçere.

§ 898. Po e prishi kush vîn e kaçi krahas, posë qi ho ë' a mbroqë. aj ho ë'a lâj ëdhë Dâmit rendurvet, e gjobitet per mbas randësis së fajit.

§ 899. « Vîja e ré s' mundë ë' a thajë të vjetrën ».

§ 900. Vîja e vjetër e kë xhelë plangun e vet; prâ vîja e ré s' mundë ë' a thajë.

§ 901. Kardja kë vî kat lloj të mos shenxohen vîjnajet, se mâ klasta me u bâë në disa pabue e pëgjuvë.

§ 902. Nji si kë xhelë plang kush e ôn tash së fjaga njerit; e bâ prandej me plak se koxë, që mund ë' a thajë me vî të ré.

§ 903. « Vîja e kërcënôt kë bonat e vetë ».

§ 904. Aj, qi kë rendësi e ujë e qi i duhet me ujë a zeze a [illegible] a kopshtin ej, edhë fjala në bohyrë me balë e me xhelë kaçe.

§ 905. Dasat e dis vihen e hiqen me të rânë a me të mânun të thellë, a si ë'a bâ kush ujët: kreft a gjymsen e vîs a nji kendë.

§ 906. Me shumë vîja qyshë n' âmët, a prej dhëmbsh, a prej se a shpertheja vetë, të gjith sâ pjestarë në jenë në vî, do të dalin me e nxoqë e me e rendsun ujët.

§ 907. Po u thye ujët në vend të nxjerjanë, qi bâ kerçikun në vî, ho ë' a nxoqë vetë.

§ 908. Po u thye vîja në vend të njerit, qi s' bâ gjegjë në vî, reshtarët ë' ujët i perbat me balë e me e xhelë.

§ 909. Po thej ujët e vîs bagtija, i zoti i saj ho ë' i a lajë dâmin të dëmtuarës.

NVE I SHTATËDHETËDYTË.

Ujemi.

§ 910. Ujemi i bllenë, qi rrin mallkë per se të cilles bamë, perbâhet prej nji babëzie.

§ 911. Mallkë kë tagar n' ujem, si gjith i cilli pânxur në mogë të mundë. Përmori ben mogen e vet, ashtù edhë mallkë

ben ujenin e vet.

§ 200. Barrtari është së bëri me të ujenin qitas së prenes së kanesë.

§ 200. « Kishës, mullinit, furrës e perbëjtores s' i prish kush mik.»

§ 201. Në malli bluhen gjithtarë kotrash ebbë mujn gjithdoue nieri, selcili per gjithë të vet e nevojë të vet.

§ 202. Tuj shkue së malli strajcen e bukës e mbre selcilli me vëti e, së të mijë së malli, kan kuken e vet.

§ 203. Mullisi bluen je per nderë per per me mbrë ujen per fâlm të vet.

§ 204. Mullisi mër pergjegjie per barrtorë e per barrë mja qi të ngarkojë barrën e klacne e t'a fhosë «jâhn e marë».

§ 205. Si të shtegtohet barrtari e, persë të largohet prej fshin së mullisit, i fsel kush para e, a e vet a i a mër kush kalin me gjith bahë, mullisi as s' i prish mik as s' i vlhet fajet, perpose të ralli ndore barrtori.

KRYE I KATERMBDHETËT

GJOJA,

NVE I SHTATËDHJETËTRETË.

Parakalimi i gjojës.

§ 206. Kanûja mik ka nakose nâc t' kohë per nëndân të gjojës; të qio shtë gjoja âsht e fjalë për mole t'ana.

§ 207. Me mbrrë kush me gjuejtë me lançoj a me zagarë bâne mrthë shpijash të huaja, i zot i vet të kërkojë me e nxitë e mos me e lânë me gjuejtë.

§ 208. Mbrenda kufijsh të hoti mik mundet me hi kush per gjojë; po mer ket gjuejtë kush, gjoja i nxjalet e lehetet së shpi pâ gjâ.

§ 209. Pa dasë katundi katundlisht me gjuejtë, gjithshka të vrasin bo t'a bajn mrthas.

§ 210. Pleshtheli vetë me këmë tuj gjuejtë e mik vrasin fjeter por veç në leper, aç pjesënih bo t'a bajn.

§ 211. Me dalë so vetë me gjuejtë e me kënë gjymtu me armë e gjymtu fjeter pâ armë, parac mbrrin pjesen e gjojës, per arsye se me zji çelëm dashra në mal. Të pâ-armatosuri a spin shkrë t'armatosuvet, kâ me brinë kâ me zjî e kâ me mrthim të vrasë.

§ 212. Po e çoi mbo t' gjâ zagari i gjuetarvet, e kjo mqthet me kapercye e-shtë e mudhe, shtatari, qi selli shpiri ërcëkë armen ebbë e vet, ask marë t'a mbrrë.

§ 213. Shpiri i vrâm âsht i të zot të pagueri e, shtatari, qi e vret, i lahet shmi i fshehtat me fshek.

§ 214. Aj, qi t'a pergjakë a t'a vrasë shpirin, i a mër «Shengjirra».

§ 215. Shengjita perbâhet prej mashkrish, e kaptuet per shpir, qi kânës.

§ 1000. Shenjtëria e dorës (dhëndrit) i ep(i) peshkopi prej kapitenit, mesëmërisë e prej një shoqërie të kurorës, që dorëzuar do t'a ketë posaçe.

§ 1001. Aj, që mërr shenjtërinë, do të mbrojë nëpër shpatullë si të dorës të kuqërdhit e mbas kurorës do t'i a çojë Prëftit të Parmullës.

§ 1002. Dorëzuar, posë shenjtëtë, kë gjesë në mish e në lëkurë të çdo shpërlarë të vdesë, si të gjith gjuetarët tjerë.

§ 1003. Po duhen gjuetarë me gjuejtë dhë vrasën një dem, shenjtërinë e mërr dorëzuar e mishi e lëkura e bajn dhëndërrit.

§ 1004. Po bjerrë perndi gjahtë, dorëzuar mërr shenjtërinë e lenjt lëkurën e mishi e bajn per krye gjuetari.

§ 1005. Po s'u bënë dorëzuar, shenjtërinë e mërrin të gjitha peshkët e dhëmë, mishi e lëkura dohen per krye gjuetari.

§ 1006. Mos qëllt lëkura e demit aq parë sipanga së gjuetarë të lenë, ko t'a presën e ko t'a bajn copa-copa.

§ 1007. Aj, që e vrasë shpërlarë, i lë lëkurë me e mbrrë mbrapa nëpër çdo kaluesë a fisnor.

§ 1008. Për e vrë shpërlarë i shkuem prej gjuetarëvet tjerë, shenjtërinë e mërr aj, që e shkoi, mishi e lëkura e bajn të dyja lagjet e gjuetarve.

§ 1009. Shpërlarë i shkuem, po s'u nëoq prej atij, që e shkoi, lëkurë i atij, që t'a vrasë.

§ 1010. E lëkurë lëmë me e peshue në kantâr mishi e çdo, për, të t'a captoin ng pleshtë së gjuetarë të jenë, e qenin shumë si t'i bie kuti; ase i a lëkurë e jarit dhë e bân, si t'i vijë per dorëzim.

§ 1011. Me rëvitë gjuetarët në mal tuj gjuejtë e, pernë të gesën peshkë, bertet prej malit kushi: «Ah e vrat, ar|uni?» — e atëhë të marrin e dhënë, tuj e gjetë shpërlarë për të luejtë prej vëndit e të mosen prej peshës, ata bëhen gjuetarët e gjithë, si të ditës dorës.

§ 1012. Po shpejtuen gjuetarët dhë e lyenën shpërlarin prej atë vendi së fjetet, g'kam tager n'at gjelë.

§ 1013. Po bahë me gjuetë, dhë t'a shoqnue nëbolauth me peshkë e dhë pë peshkë, në vëndin që, ko t'i apën pjesë.

KVE I SHTATËDHJETËKATERT.

Shpëzat i ndjehun mbas gjurmësh.

§ 1014. Çdë shpëzatë mbas gjurmësh, po u gjetën të lirë e të kqyver të lirë, e të shpëllë, aj, që i vdesq e i gjet, ko t'a merhagit me gjurmë të pastra lirën a me mesha gjurmësh ko të bëhë para shpëlle.

§ 1015. Aty, ku të vdesën gjurmë, sa per at bersë nuk mundë të bëhet lirë.

§ 1016. Nëpër shtëpia, shpërth a vjetulla të mbjekura prej një lëmi e të kime mbesënda gjurmësh, nuk kë tager kush me u bëlë; tagri lëhet i gjumave të pare.

§ 1017. E vërta per gjurmë një shpëz e bel fjesë dhë m'a gent mugra, pë bleptë se të lenë perambrapa, dhë e mahitë në të shpëllë a në rgaver të lirë, tuj e mehue të hershëm me gjurmë, e mbas ko kohë bëmca un, që e pate vë perpara, nuk kam tager m'at shpëz: lëhet i atij, që e mahitë.

§ 1018. Po e vërta per gjurmë një shpëz dhë e mahitë a në shpëllë a në rgaver të lirë e e vërta me prë lirën a e mahta shpëllen per me e dërrë, ky një bel e bikë, e mërr mbrapa dhë e dhëmë një që në lirë të shpëllë a në rgaver të lirë të gjurmave mbes bersërit, nuk mundë t'i shkëputet gjurmë: ko t'duem aty me

prish mje çi të vjjë i zaŝ i gjarmovet.

§ 488. Si të vjjë i zoti i gjarmovet, marrën e së prenes së lëshë ho t'a hjekin zbashku, e shpërdë e sjerrun ho t'i hajn.

§ 489. Me bâ me i kcye merrja të zoti të gjarmovet të para e mos me lanë fjetrin me mërrë shpërdn e vet, çi i hîsu e u mshl aty, kanija i nep tagar me mërrë shpërdn e hîsun prej vathit të dj në vath të huej.

§ 490. Shpëzi i nöjekun prej sjarrë, hîsë vâhë luter së shpellë a së zgavet të kut të zânës a t'ograjës së huej. Ky nuk mush të hjjë mbrenda shtëpis a ograjës pâ lîje të zot't. Po beshtrue sjerrë shpëzin, ho t'a hajë pergjymën me të zo'n e shtëpis a t'ograjës.

§ 491. Duel kush me gjuejë e i a vë mbrapa zagari i huej, gjo çjâ çi të vrasë. I zoti i zagarit s'kâ pjesë. Ai e kapën me putë, pâstorla e thotë ho t'i a lajë të zot't të zagarit: 5 grosh.

NVE I SHTATËDHETËSËT.

Gjoja e peshkut.

§ 492. Gjoja e peshkut, si vâhë gjoja e gjâs, nuk kâ nöstra të caktuem prej kanûnit. Në çdo shtet të vjetë gjoja e peshkut âsht e lirë.

1. Gjoja mbrenda kufive e gervetit.

§ 493. Per të gjatë të mjedhun së çdo lumi, mbrenda kufinit të katundit të vet, mundet me gjuejë peshk kushdo i katundit e nuk mundë t'a ndalë kush.

§ 494. Mbrenda kufinit të sjj katundi nuk mundet me zrôftë e me gjuejë njî i huaj pâ lejen të huej.

§ 495. Nepse pemja, çi lîndë në sü lagje të katundit, nuk mundë të shkojë kush me gjuejë peshk vetmas, por ho të ndë kuvendësit.

§ 496. Së peshk të sjellat, ho të ŝahet per fjetn t'atyi lagje.

§ 497. Po e çuen pesë gjashtë veta prej sjj shpije e prej sjj fshtre rji shtri kalli i vetes, peshkun e sâmen ho t'a hajn per shpi e jo per krye.

§ 498. Në prrue, çi âsht rândë shpia së rjanit, pâ lîje të zot't nuk mundë të shkojë kush me gjuejë aty peshk; per ho t'a hâjë me lîje të zo'n, e ky, a shkoa vetë, a çân një shoqërôë të vetin, a i ep lîja atî, që i ‘hidhë peshkun, çi të gjeti fiksh.

§ 499. Po e hâjn kush — a nuk a kushtôo i katundi — mos në kohë të çirjës të peshkut, ho t'i ejet pjesa në çirjë. Kanû âsht mos me perçjellë as mîkun në shtëpin të çjâ.

§ 500. Peshku, çi vëhet me net, pâmç, me perzivet e karîqe, të zotit e këtyre veglave mbrenda ka ôy pjesë të gjoles.

§ 501. Peshku i sâmen ho të ŝahet me koleert e aq pjesësh a grumbujsh së gjectarë të jenë, e mundet ŝahet me shartë, si t'i bie kuej.

2. Gjoja e peshkut me kosh a me kosh.

§ 502. Kotsa a koshi nuk mundë të vihen per bâll t'arve të huejа, mos të dîtat mjedhë lumi.

§ 503. Po i a mbush mendja kuej me vë kotsen a koshin per bâll të kotet të huejа, ho të mbrrit vetët me të zo'n e tokës e, per me e lanë të ky me i vë, si kotsen si koshin, ho të gjuejn zbashkut, ase herë njanî, herë tjetri.

§ 504. Si të vêrë kush kotsen a ko-

shin, tjetërkush nuk mundë të vijë pernjë ta, cilësdo që vendi të ver.

§ 448. Po mner gocën kush, tuj vû kotnen a koshin pernjë fjetin vekan prej mbetit, katandi kâ tagar me u fjetë kohat të dyja lagjevet, e mos me i lânë me gjuejtë njeri.

§ 449. Po gai kush per të lihue nbo'i lanjë Orendi neper lum e i bâni me dije të zorit e kotnes a të koshit ej fi fjetën nje qi të kalojë landa, po vuli i hoqen e i shpetrol landa, dhimi dokt i të zotit të kotnes e të koshit; i zoti i landës s' u kâ nbo'i detyrë.

3. Gjoja e pershkut me rrjetë.

§ 450. Nder kuvëta a nder vende f'ujit të ndëjun, qi gjindem mbrenda kufinit të burit, nuk mundet kush me lihue rrjetë per me nbytë peshk.

§ 451. Po i lihu lijen i zoti i kundërtës, gjaken e bajn pengjimën.

§ 452. Në gjithë të pershkut me rrjetë, mbrr pjesë vetun aj, qi lijen ngarkicen e rrjetës.

4. Gjoja e peshkut me dâr.

§ 453. Po a lihue bari neper kuvëta, per të gjatë të lumit, a naper prroje, pershtu i mbytun dokt i dhyne, qi lihuen barin.

§ 454. Per njoftekuter otë nuk mundë të kallet kush me gjuejtë nder këto vende.

§ 455. Peshkun e mbytun me dâr, mundë t'a rikthejë mbrenda të zotit e burit per të gjatë të kanë, pâ mundë kush me i rrëmbë, cilësdo dhjetën per të gjatë të kalumbave të Flamurit të burit.

§ 456. Kryc 24 [illegible] orësh, tagrî i shyne, qi lihuen bâj, mbarue.

§ 457. Si të jetë lihue bari prej njânes lagje, lagja fjetër nuk mundet me lihue barin fjetër as mbi as nen ata, qi e lihuen perpara.

KRYE-I PËSËMBDHETËT

TREGTIJA.

NYE I SHTATËDHETEGJASHTËT.

Percaktimi i tregtis.

§ 458. Kanuni i tregtis a bân e shet pâ cyshte, d. m. th. me të kputun, a ebbë me cyshte, faqe fakmitarve, a ebbë me kapâr.

§ 459. Kapari dokt njaj grosh të bollashë, qi epet para se të mirret në dorë gjëja, qi blehet.

§ 460. «Kapari t'a bân gjân t'asnen, perse ço të lajshë shka të jeshë perfe».

§ 461. Po dhae nji a njiqinë grosh kapâr, ti jë i zoti i gjës së kapareme.

§ 462. «Kapari i mârrun nji herë, nuk kthehet mâ».

§ 463. Si t'epet kapari, njiqinë blesë

me ðalë, shtësi nuk mund të luej më.

§ 488. Po u penðuar blenj, edhe ejqish grosh kapër me pasë shtënë, i kapës.

§ 489. Me bë me u mbërë shitsi, tuj i a shtë tjetërkuej gjën e kapurumë, pse i ðha më teper ej tjetri, trega ðohet i paligjshëm.

§ 490. Po blenj pëna nber ðleq e pligje, kanuni e bën shitsin qi t'a sternderë dikë e t'i a apë atij, qi e pat kapurue.

§ 491. Me bë me i rë mob shitsi, se nuk ka mërrë kapër, e ðhënsi nuk ka ðalmisë, kanuni e çon në bë: po blësi bë, kapari kupë.

§ 492. Gjëja e blerue me qyshtë, po ðuel e metë, i kthehet të zoti.

§ 493. Gjëja, qi blehet me trigë mos ðohet e vjetëhun, po i ðuel i zoti, mbasi a bë, blesi i çon te aj, qi i a shit e çmërrin, qi pat ðikë pë at gjë, ðo t'i a kthejë shitsi i gjën të shëndoshun. — Parimi i kanunit ðoht: «Këbo qi ða gjëja gjën e vet i zoti, e mbër».

NVE SHTATËDHETESHTATËT.

Trega i tokës.

§ 494. Para se të shitet nbo'i tokë, a rentë i vatës, a rentë i mallrue, ðo t'a çohet te ðera kushrihve, vllazën e fisit.

§ 495. «Kuffjari bën token e kuffjarit, po s'e bleu kushrinja, vllazënja e fisi.»

§ 496. Po s'e blën të permendunit e as kuffjari, i zoti ðoht i lir me i a shitë çfardo në kaherë.

§ 497. Po s'e blen as ðomnëi, atëherë je i lir me i a shitë çdo blesit.

Orce.

Gazi kurr nuk ka ndjellë nder gjaku t'vet, qi ðoht shtëp nëno'ë tokë a mulli a mëlki i vjetër fushta kohanësit. Po s'e nin kryet kushrinja, fisi e kuffjari per me bë at tokë a mulli a rentën e sjit, kohanësi ðo të shitet e të perdhitet e nuk bën qi t'i bisë i largë e t'u fijë nder hasëm.

§ 498. Për a gjo kush edhe shit token, mullirin a rentën e sjit, pë jan largë kushrijve, vllazën, fisit a kuffjarit, trega ðoht i paligjshem kah kanuja.

§ 499. Të permendunit kan lagor me bë qi të shkuejnë ai treg.

§ 500. Blesi nuk mund të bajë fjalë, taj e ðëft se blen ðoht ndhet, por ðo t'i mbërrë të hatat e vjeta.

§ 501. Po dha blesi, se i a ka zë lec o me shitsh para që t'a blete token, e edhe e vërtetoi ket gjënë me ðorë në bë, shitsi perdhes rentën në tajt ðo të gjakoet, porsë trega i tokës ðet se ðet i paligjshem e ðo të shkuejnë.

§ 502. Vlaa i bën e kushrinja e ngarë e blën token 100 grosh më lirë se vllazënja e fisi i largët. (Dukagjini, Shala, Shoshi etj. 500 grosh më lirë i a ep t'afermit se të largtit.)

§ 503. Toka e shitun me qyshtë: Or po t'a shes ket tokë sot, par nesër, t'a mbash mendja tj nr'e sternderkun, nuk mund t' i a qesh fjalenë, por që n'a prë mue persri te ðera.

§ 504. Ky qyshtë e ðëftë kuala e nuk mund t'i a shesë tjetrikuej, per që i a çue te ðera shitsit të past.

§ 505. Po e shit toka që qyshtë permendunë, blesi ðoht i lir me e shitë atëherë kur t'i mbushet mendja.

§ 506. Tokës së shitun e mallrue a rentën t'ajit konë ðoht nr'a pi rakia.

§ 507. Rakia ðo t'a qesë aj, qi blen

NVE I SHTATËDHETETETËT.

Tregu i armve e i kalit.

§ 428. «Punëka e kalit e kan kâj mbë kâj».

§ 429. Po bleve armen, e të tha shitësi «E bukërë me mberë!», e a vere së kreahë me borë t' anëe, të mbetë së keqi, edhë n' i a gjetsh mbë 'l ganë mbrapa.

§ 430. Armn blehet gjithherë e mbashtin.

§ 431. Po bleve kâl, e lëke së kâj me borë t' anëe, solle shpinen e e gjete cofël, bâni dalë i yt, të cofl do t' i epen të hollat.

§ 432. Kali blehet gjithherë me kapister.

§ 433. Po bleve një kâ a kapë ej, me qyshtë: pô duel kjo gjâ e kohasët mjë dëm e Shen Gjergjit, — e duel e kohasët, I zot do t' a mbrrë e bleut do t' i a kthejë mja së të mbetarin dyth, çi mser per ti gjâ.

NVE I SHTATËDHETENANDËT.

Çmimo më kanû.

§ 434. Mbas kanunit:

1. Planga a trallî i shpës	bân	500 grosh
2. Një capë tolaf, çi qet 100 grosh bolë	„	500 „
„Njëqind grosh bolë gjakcjeb grosh tolaf".		
3. Penda e bâut; per mbas tolaf; per do- tyrë vëhet së të ranjë.		
4. Shortja e zabelit, re- bël i rrallësit e i apit: si të jetë vesti.		
5. Ullini I mirë	„	100 „
6. Lisi per lisalë a per trën	bân	deri 20 „
7. Barra e drithit «grosh e okë»	bân	100 „
8. Rënxi sihen së të ranjë: Kuzâni	„	500 „
9. Kunlja 15 oknbe	„	100 „
10. Teppija e mirë	bân	50 grosh
11. Oka e lesbit të palëm	„	5 „
12. Oka e krenbës	„	3 „
13. Pesbi i zbgënit të shkelun	„	30 „
14. Zgjasi i bletës me mirë	„	90 „
15. Oka e rajalës	„	5 „
16. Oka e byllit	„	5 „
17. Oka e vëmës	„	1 „
18. Oka e rakis së mesbit	„	5 „
19. Oka e djathit	„	5 „
20. Oka e thyesit të pashkrim	„	10 „
21. Oka e thyesit të shkrim	„	15 „
22. Oka e mishit	„	3 „
23. Oka e mishit të that të thatë	„	10 „
24. Oka e kalos	„	9 „

25. Oka e sãnës	bãn 10	pare	
26. Nji pasë cparça	bãjn 5	grosh	
27. Dolja a dhija	bãn 50	„	
28. Klegji a ethi	„ 30	„	
29. Dashi a sijapi per o-qik kumbone	„ 100	„	
30. Viçi sã të lehë	„ 50	„	
31. Mazi	„ 300	„	
32. Kau i hallit	„ 400	„	
33. Lopa bamës	bãn 300	grosh	
34. Kalí i bamës	„ 150	„	
35. Mashku bãn 1000 mje në	1500	„	
36. Gamuri	bãn 300	„	
37. Thiu bãn 50 mje në	100	„	
38. Thia i mbajtun	bãn 500	„	
39. Hata (Marlina)	„ 300	„	
40. Pistole të barùtta (të ngrimtë)	bãjn 1500	„	

NVË I TETËDHJETËT.

Udhtari i paguem.

§ 498. «Dãn magô, mãrr magô. — Kalí me çirá kã fuqen mbë rrjét.

§ 499. Udhtár thônet aj, i cili bãn magô per magô per nji pûnë të huajen.

§ 500. Udhtari nuk shkon me nãoni të dorgunit, dhe nberia e mbvetët.

§ 501. Po e gjen gjá në magô udhtarin, nuk i prêhet mik dorgunit.

§ 502. Udhtarit si çdhe shkaqesi bãjn magô per kpucô e me kalí të vet, prapnjej e jãnë nberja e kuc.

§ 503. Po dyej udhtari të prí shpía në vet, çdhe e vogja fiesh, nuk i prêhet mik as shpía, qi e dorgoi per pûnë o as shpía në cilën i dorgohet.

§ 504. Po dyej udhtari prej shpíe, qi e dorgon e prej shpíe, në cilën i kje dorgue, e po e gjen gjá me kalí të tyne, e prêhet mik, si mbes Kanuni.

NVË I TETËDHJETEPARË.

„Gjá gdo gjá".

§ 505. Kanuja e burrnise — si çdhe e kobve të vona në shum rasë — nuk ká pasë njohë çmimin të hollash e dotyrët labetshin me «gjá çdo gjá».

§ 506. Kanuja nuk bãn qi të ngushtohet kush me i tá me çmim të hollash:

a) bãmat,

b) gjobën,

c) gjaqet.

§ 507. Po bãni bãm kush me gjá n' arrí, në kopshtë, në vãshtë a në livadh. I arrí i gjên do t' a mbrojë të bãmtumën me himë per himë të bãmtumë.

§ 508. Po në kush në gjobë të kanunit a të Fisnurit, gjobn lahet me bagtí: me lopë, që e ka e jo me çmim të ho-

llash (1).

§ 496. Po vrau kush kesh, gjaku labet me «gjâ çbo gjâ»: me bogt, me tokë e me armë. — Sabo çi në këto kohë të vena per gjak do të late derëvasi të bolla, per edhè armë.

§ 497. Gjaka e vrasës labet me „gjâ çbo gjâ", si edhè gjaka e lakve të ranôta face kuhunôt a Flamurit, si per trathti, per mik të prêm e tjera.

§ 498. Në e zita gjakë mbrrita nje nô nji kush e më e zalta nuk mundô të kalojô mbi njiqind besa (2).

---

1) Sacramento alio vestimur modesto est dicto: et antiquissimis temporibus in ordine et habitu decentiori versabit. Ed. Rom. p. 251. A. Gellius, XII. 1.

Kundrel i Lekë Dukagjinit i mbetuem, por jo i mjaftë në shkallë të XV, dëftuo se kapërdija kà mortalitën e mengjesmesit. C'ngjet t'mel. Z. F. Almira. „Albania", 1901, XII. Nr. 3. fage 36.]

2) Rhetor autem modeste est ordo antea ... reperta diurnum unium, triginta horas, per cujus arbitrium semper unum petuerit. A. Gellius, Noct. Attic. XI. 1.

BKSH

LIBER I QIASHTËT.

TË DHÂNUNAT.

NVE I TETËDHETËDYTË.

Uhaja.

§ **sen.** Kanûja e malcvet nuk njet uhâ me uhaja fûlmesh (Paßet. 1)

§ **sen.** Kanûja njet uhâ të Senkit: sâ të thaçë lot me mê thânë.

§ **sen.** Per me shenbullë pâsun e uhâs e per me lângue çfo lepûsin pahesije per uhâ të thânun, mandi të mirret penga.

§ **sen.** Penga perbâhet prej rjij sendi, qi të kût gnive a sâ uhaja e thânun, e ëdhët mâ tepër.

§ **sen.** Penga, qi mirret per uhâ të thânun, mandi të vlhet si « Peng hapës ».

§ **sen.** Penga i hupun vlhet atëherë, kûr aj qi mirr uhâ, i lëhet uhaiti a me prû uhâs në bûtë të çaktuemve, a me lânë pengun, qi të hupë.

§ **sen.** Uhaja e prûme në bûtë të caktuemve e shpartallon pengun.

§ **sen.** Po ë'u prû uhaja në bûtë të caktuemve e nuk erdh mârrsi me a pâ me shuaiu, ky kâ tagër me shtî penûm e me zierrë uhâs a vet.

§ **sen.** Dika e caktueme vijon mir në mendim të Gjelit e shaui do t'a prenë Sehymin mje në prendim të Gjellës; po e'mbâs, penga i shtiet.

§ **sen.** Shka t'i bulë teper uhâs në thânuit prej pengut të shtûun, do t'i a dorzojë të zoti të pengut.

Orue.

Mbas parûmevo të permendûna e mbas kallëmit të burravet të lashtë, Shoqnitarët e kershoon të Malevet t'ona nuk kan pasë dirjë as me thânë as me mârrë uhâ me uhaja fûlmesh; ky vet i mbrapshtë lart vasë do të kût hi në kût Shqypnin t'onë.

---

1) Semini autem dare ei homini licet. (Plaut. asin. II. 4. IV. de Leg.) Olim apud Romanos fuere condemnationes in duplum, foenerationes vero in quadruplum recitabantur. (Cato, apud Cicerone. Lib. III. de Off.)

Fenus agitare et in usuras exercere, illiberale. (Pardus. Cornelio. XXXII.

NVE TETËDHETETRETË.

Vadja. (1)

§ **xxx.** Vadja e shave âshtì nji kohë e caktuame, në të cilen kelymi ðo t'i a çojë të zoti shën e mirun.

§ **xxx.** Uhoja mundë t'ejet me kohë e barmi, me dorzanë a ôthë vetem nji e shnërrue me penë. Nhj gjegje shë: Liber VI, Nye LXXXII, «Uhoja», f. 56.

KRYE I GJASHTËMBDHJETËT

E FOLMJA, E FALMJA

NVE I TETËDHETEKATERT.

E Folmja.

«E folmja âsht si fund të kalelës»

§ **xxx.** E folmja âsht përcritmi i njij zemri, qi i bân kush kanj per nji mênd, qi ðo të hetûë.

§ **xxx.** E falmja përmbahet per nji gjykim, per nji vêndim a shtegtim, per pajtim të gjakut, per shkuqë a per injëk.

§ **xxx.** E folmja përbâhet prei nji çmimi, qi mundë të mbrrijë nje në 500 grosh.

§ **xxx.** E folmja gjithsaher ôthë pi e perrenôë vâllasit e çmimit me të holla, h. q.: Kë nji gasë shpunga të holla, per së ai t'a marrah kzi a si pûnë.

Opangat e holla kan çmim 10, 20 nje 25 grosh.

Opangat e tracha prej 50, 100 nje në 500 grosh.

Oka e kalesë prej 50 nje në 500 grosh.

Oka e kalesë kalcur sôbat e caktuame per 4 grosh.

§ **xxx.** Po s'e sôrreqi pûnen gjaku, ubêsari, shkuesi etj., të kenet nak epen, e as kanija s'i a gjegjë vajin per pûnë të palmyeme.

§ **xxx.** Si t'a sôrreqë pûnen, shka t'i kêt folë kush kanj, ðo t'i apë; sepse «E folmja âsht në kasb të kalelës».

(1) Me kpë vade: me dikoi vade; me dikoj vadez — me ndihë vadje: Vadez prere; vadezonem prenditen; vadezonem dorzuar. — Lidhur interes me, si vadiamoke fanti. Ritmin Romanor. nativitati regibusin, G. H. Nicopoli, Acolo III. cap. I. De Judicio. — Interesim. —

NVE I TETËDHJETËPËSËT.

E Falmja.

„Falm. e'u fal. Kanija e'e kapi".

§ 225. Po i thue kuej se ðon me i a falë kot a at senë, e mbrapa e hangre fjalën t'anëe, me «fala, s'i'a falat», kanija mos të ngret me peng e me gjalë.

§ 226. Jë i ðr me mbajtë parmën t'anëe; jë i ðr me u shkarmue.

§ 227. Kanija thonë: Fjyen e vrapmonë në ðuç lajo, në ðuç sanajë gdhi në.

BKSH

LIBER I SHTATËT.

FJALA E ZOTËS.

NVE I TETËDHJETËDHJASHTËT.

Fjala.

„Fjale nuet e Zotit". — „Kenija si gjith mot bjen". — „Goja e qet kreut ati gjak".

§ 888. Ollka duhet tulit e gjithshka bluem.

§ 889. Fjala e gojës s' ëmës kte në vesh të fjetrit, e ã treti e parbleron per mbrim të kuq, ca mi e tatim.

§ 890. Fjala e ëmës së shkaktelit vrasë të perjogjmc za mi e agurëthem; nuk mundë të më kapë kush per pikë të lige, gi shkaktit goja e ëmë.

§ 891. Aj, gi shkon tuj mjellë e tuj kapë tuli të ligja e gergasa bertë per

sjonin kenë per tjetrin, me gojë të kanasë thirret «Angat i liq», — As e thirret kush të pëlë, as i nep kush mogë.

§ 892. A lula a s' lula, goja nuk vetoë gjë. — Fjalët e sterkojve kanëja sî mërr para sjoh.

Orve: Shkojtasin e fuqia e fjalës së folun së hov të vrasës e shka ëna me thânë «Fjala peng», me kuhë ëo të zhvillohem.

NVE I TETËDHJETESHTATËT.

Mohi.

§ 893. Mohuna thirret aj, i cili nuk i vlluet zhgarbinit as shpifjes, kje per nëoî bâm, per vjetbafa per nëoî vrasë, etj.

§ 894. Të gerrushunat e lercrimet prej njî hamendjo kanëja s' i bân — Mohuesit nuk munô t' i hypet së qafë qi si

lajë, pasë e pë pasë, per çho zhgarbim e shpifja.

§ 895. Mohuesi vetem atbotë bjen së taj, kër ky mos të duaj me ardhë n'anaya.

§ 896. Zhgarbuesi e shpifsi e bjen n' anaya mohuesin me Pleq e me peng.

NJË I TETËDHETETETËT.

Beja.

„Punë bën nuk shpëton askënd". (1)
„Bir, e s'bëj punën".
„Beja bën gjynë".
„Lajtën e kemi e gjynën e kapmë! s'na pat ndihë beja".
„A bën, a gjen". (2)

§ xxx. Beja është një gjellje beukeza-re, për mjet së cilës shkri, tuj është-rë është së lanç prej një shgarkimi të shtë-shemi, ka të perbasë me botë një shtj bosëni, tuj e grishë dreqin e Perendia më-shkrimi të së vertetës.

§ xxx. Një fjalë botë beja është e pa-cyeme prej kanuni të Mallevet të Shqip-nis si për të dënun prej shgarkimesh, si edhë për të lëkun bese.

§ xxx. Beje shgojnësh **kanë** as si e pëlcasë, as s'e kuruar e per, të dë-rrun prej shgarkimesh lypet Kanuni **që të** bëhet beja mbë një shtj bosëni e të pri-llitet me dorë.

§ xxx. Beja e Shqyptarit ka dy përë gjura sish: të **dërrt** Perendin në bisherë të së vertetës; të i nenshtrohet rendësit të **shkëlqesës** së perëndisë e gjobia të **kthehet** kah kundja.

NJË I TETËDHETENANDËT.

Beja mbë „Gër" e beja mbë Kryq e mb' Ungjill.

§ xxx. Beja e Malevet të Shqyp-nis është dy mënyresh:

a) beja mbë «gër», me Kreshk;

b) beja mbë Kryq a mb' Ungjill.

§ xxx. Beja mbë «gër» është kundja është vërtet **më** të rendit e më të nershë-rrenit të, që mjet Shqyptarë i Malevet.

§ xxx. Kanë është që, po botë me e dërrë **pre[n]j** shgarkimë mohuesi, ka të bijë të e mbë «gërë»s mbë Kryq a Un-gjill.

§ xxx. Betarë a Perendë njëkon bisë «bocë bojet», që ka të perkasin Un-gjillës, e bisë fjerë lëkun per me nderue bile në Klubë (Dukagjin)

§ xxx. Një mbë «gër» bahen:

a) per me u lëkë prej një shgarkimi;

b) per me u lëkë me besë kundra hjek-tiere e traditive të vendit;

c) per me mbërjë gati me u bë bël bes-sëseve e mredjeve të perbashkta.

---

(1) Ohride, vasilevasmae facie est jurisjurandum. (Mei Pali Albaniae, VI).

(2) Kam, e qan pajtuarshëm perunin, adhuro aut jurare cogitas. (A. Gell. Noct. Att. V, 11).

(3) Beja „si gër" ka ndonë qysh mosë. Po „gër" këtu nënvet ndrit, një për ndjesën me ki bisë, që ndonë një vetvetë, me të rëfua prehjetën dy-fish e sjellsen, që lidhin nomëne me çue të Krisë. Krishtë këtu njëjtë si me ndë ka të një gër, e në një një thënjën e të dytën.

NVE I NANDËDHETËT.

Kush do t' a bâjë bën.

§ 222. «Dita e hip, thotë kanûja e jo bân e mêrr».

§ 223. Bën ho t' a bâjë aî, i cilli i bjen mob zhgarkimit.

§ 224. «Mohi kâ bân,» — «Mohuesit i bjen beja».

§ 225. Zhgarkuesit s'i epet beja e mos i bjen beja, «Dëshpnë zhvakta e kâ pâ me sy bâlonja a tuj vlethë a tuj vrâ.

§ 226. Arsyeja e kanuit âsht të mos t' i epet beja aîj, qi kjahet, pse, ka s'i a prîtun zhgarkimit, s'bâshte me i a prîtun as bân, veç t' i bâjë me mârrë.

§ 227. Të parit i lîhet të zhvlî bân e të dytit të bâjë bân.

§ 228. Kanuni thotë: «Beja nuk mêrr» e «Mârrit s' i bjen beja».

§ 229. Porsë, aj bânë me, mban parimit të kanunit: «Cubi âsht me bê mbë krah», si per me i a zhdëmtue të mot të gjâe të hupun, si per me i a zhdëmtue pâjt të perbekuri, kanûja kâ lîrë qi t' i nâzet beja me Poronikë.

§ 230. S' i cott at s' i ginjin beja etj, qi ben me lî vellâi pâ Poronikë, vepsë «Ulka e Ipën mbë e vet gor të kuejn e hun».

§ 231. Parimi i kanunit âsht: «Vetën me e lê me bê e s' i ginjesh kuej». — Kanûja s' i a xihn me bê e s' i ginjesh kuej, por i a xihn me i a dhânë vetës, qi t' i a ruejë.

NVE I NANDËDHETEPARË.

„Beja i mêrr gjân e vet".

§ 232. Pale nanë jânë, mâne të dilët kanûja e kâ pâ me sâhë me lîrë qi të «mbetë beja».

§ 233. Per gjâ nâ shtëj të hupun prei atîj, at' âsht të cilit a gjân e qi mundë të bâshtojë ebbë tjerët, se âshtë e atîj, qi e hypë.

§ 234. Ebbë s' i nâzit mob aj, të cilit i u gjet në bark gjâja me sbë, kanûja s' i a xihn e beja s' i epet.

§ 235. Po t' a gjenj me i a bâlenë gjânë të zot i zot ho të bâjë bân me âsht gjâja e tij e gjâja ka t' i epet.

§ 236. Po kjau kush zëo' i bekyrë a uhâ mbë të bekurin, per të cilat s' âsht a ân me i hupë prindja e të bekurit, të i nâ mob, parimi i kanunit âsht: «Mohin per të bekun kanûja s' e xihn».

§ 237. Ebbë në ket rastë «Beja mêrr», d. m. th. se zhgarkuesi ka të bâjë bê.

§ 238. Per çdo arsyetë, qi të bâhet mbë të bekun, beja ka të bâhet mbë vorr të tij.

§ 239. Në bisë të bame ni zhgarkuesi si prindja e të bekurit ka të gjasën te vorri i të bekurit, mbë të cilin kjahet u-kuja a bekyra.

§ 240. Zhgarkuesi ka të mbrrë gurë e dhë prei vorrit të të bekurit, ka t' i vêjë mbë cap të kraht e ka të shohë tri herësh mesh vorrit të të bekurit, aj folë kâto fjalë të caktuame per kâto bêsh:

«Un . . . . kaq e kaq shá a ðotyrë kjáj mbi ket të ðekun e, më kjosha tuj i o zhgarkue, e bujcka në ket e n' at jetë me gër shtë gjithnjh kah ká shkelë kambe e tij në kje gjallë.»

§ **xxx.** Si të kâjë ket bé zhgarkesë, shás a ðotyren, ci kjân mbë të ðekunin, ðo t' a lajn prinðja e tij.

NVE I NANDËDHETEDVIË.

Beja per derë.

§ **xxx.** Kanðja e ká lânë shtegun të ðr qi t' apet beja ndë per derë.

§ **xxx.** Në bé per derë ðo të betohet i zoti i shpis n' ðmen të vet e n' ðmen të gjaðes së shpis.

§ **xxx.** Me bé per derë i zoti i gjás së kapun mos ká tager me vû në bé pë ndë gjinden shpia, 'si t' i kâjë bën i zoti i shpis n' ðmen të tyne.

§ **xxx.** Prej ðo beje granija e fmija jinë të jashtem prej kamesë.

§ **xxx.** Aj, qi ea bé per derë, ká tager me lânë per bé me Perndí, që të vajzë ndë shpi tjera në kamesë, qi kan me i e besúar per Perndí, se ndë dy ðit mund të ngjêndet.

§ **xxx.** Ndë në bé, gjegjet per derë, ðo të bâhet beja per vedh, per gjinden e shpis e per «S e ðaj e».

NVE I NANDËDHETETRETË.

Beja në kryq të djalnovet.

§ **xxx.** Beja qi bâhet në kryq të djalnovet, njehet ndër bé të kanija, ndë ðáhi e ligjshme kah kanija.

§ **xxx.** Po i a kyp kaaj beja në kryq të djalnovet, bâhet a bâjë e bé fi a shaðoshë shtatva zhgarkuesit.

§ **xxx.** Si t' a ðaiñ kjom e bâj, zhgarkuesi ðo të shkelji te shpija e të pandehunit, e kaj, që djalin mashkuj të kâjë nen kojin, i mbështë tabi, a shon kresht, i pëshpëtë duert mbi kreshtë e tyne e bën kështu: «Pasha kryet e djalnovet, ask t' a kam bâ at rreng, per të cilin më ji bodhë e as nuk ðinj se kush t' a bâ këtë!»

§ **xxx.** Pastë kaaj beje zhgarkuesi mos ká tager me mbë të pandehunin me bé fjera.

NVE I NANDËDHETEKATËRT.

Beja me „Sodija“. (1)

§ **xxx.** «Beja e bén ðáhi «sodija» (s' e ðaj).

§ **xxx.** «Beja t' a njef ndë «sodijen».

§ **xxx.** «Beja t' ká shkj, per a' bán

(1) Nen fet nalem, ord si dhe nen kreshtë, qi ðerkë rrnenin, qenvenin pasvenin nen ðedhetë. Kâsn. vol. 1. fl. vol. 11).

perbishtoime».

§ 222. Sedhja duhet që mjet, që kuvëja e kâ vë per punën, per me i a mudhë pët katundit, që mos të bâhet kush hjekës i gjës së shoqnis a të kuejdo.

§ 223. Sedhja lypet pâ ndryshim në çdo bé.

§ 224. Ethepsh s'vodh as vrau ai, që bân bé, per sëmundia kâ rëfe a ndhi dhe se vodh a vrau i vllaj a kushëriri a kush tjeter.

§ 225. Kûr të bâhet beja, do të thohet: «A vetë, as kush i shpia s'bne e s' dhe[j] se kush të vodh a të vrau».

§ 226. Pranëvej kâ vë Pareten kanûja, që tuj shkue në bé gjith aj rrofi, mos njani, tietri e i treti mandh të dhe[j] nâo 7 vendâ të pre[j] të ndiemit a pre[j] të pranâ të nji shtëpi, e se mâ do t'a shesin shpirtin, tuj e lâ me bé të mëjshme nji njeri.

§ 227. Si të bâhet beja me «sedhje», s' kâ tagjer kush me i a bodisë mâ per at vjedhuri a gjak të hapun ay të pandehuri e as Perendis. Do të shkojë njeri me bâ beline per gjâ a gjak të hapun. «Dë mbi bé kanûja e bâs».

§ 228. Po s'pranë kush me bâ bâs me «sedhje», s'dâ të shkojë nji bé, tuj mendue se gjindet më pesh se para Perendis e se beja e mëjshme, pasi që kâ rrfiâ kah shpirti, ajò kâ ndërhdezia e lagen e zezë perndiarpa, po të lertue. (1)

§ 229. Do të dasë me ndanjarin prej Pleqsh, që t'a këndë Perendin, të mos shkoië në bé; do t'a kallasin bâsagin, që t'a vëjë per ndhë të nzën e gjâs a të gjakut të hapun.

§ 230. I zoti i gjâs a i gjakut, pervdhes hetuesvet të pertejme, do t'a lypë arsye si mbasi kanundi.

§ 231. Po s'i u vû, i zoti gjâs a i gjakut kâ tagjer me e vë që bé, a, po i duel Kapedani, do t'i pregjigjet betyrës ebbë kapucarës.

§ 232. «A bâs me «sedhje», a gjin, a cubin».

§ 233. Dedejen në bé s'a bân kanûja; po s'a gjegj kush me bâ bé me «sedhje», kanûja e mban per lajtuer; prâ, a bân me «sedhje», a me lâ gjin, a me kallose bâsagin, në mos pasët ky gjithë s'at vjedhuri a vrasë.

§ 234. Parimi i kanunit s'lasen: «Maja e bâs âsht sedhja», e «Sedhja vjerrë gjân».

§ 235. «Bâsa të mirret me bé, i jet atij, që e mban», — «Perndâs bojet f'i nejt kumbonë (bertë), perndas bojet f'a ngarë s'ardi (kân)».

§ 236. Âsht gjithë e kanunit, jo po i pelqen, por pse s'kâ si me i a mjtë grremçin, të të lahet me bé.

§ 237. Kanûja jet dasë në këto rasë e prandej kâ mbetë fjala: «Mos të zëshkë Zoti në bérrîzhmin!»

§ 238. Per të shmangun të çdo bezdisit të bâs së mëjshme Pleqt e glyçit do të çlin nji, tuj ngjeshë njerz të zbersbem per Perendië të njehun, mbë të cilt vanet beja e drejtë.

NVE I NANDËDHETEPËSET.

Gicba e bâs së mëjshme.

§ 239. Po duel nâo I burrë zânrak, dhë I pris të zoft në gjâ të vet perndau bâs së mëjshme, aj do t'a lajë gjâs të bythëzezme e gjoben e bâs së mëjshme, e mbi këta kanûja I a njeh valen e shojerzisë bâz mbas brênit nje në shtatë tage.

(1) Perjesë pune dotne rubine: homines dedecus. (Cicero, de Legib. c. IX.)

§ **xxx.** Po duel kapucari mban bejet, Pleqt do t'a shqyrtojn mirë e do t'a rregjn pa të ngatun.

§ **xxx.** Si të dalë kapucari i mirë, i lavjë e me shëja të sigurta, cubit a gjakgjit i brambellakoshes në dorë Pleqt, Kunatë, Foronikët e Kapucarë, edhë i shtojn kanunin atij bërrëjshmit.

§ **xxx.** — Nëmbëdhime mbi bërrëjshmin gjakë:

a) Do t'i lajë të zeft të gjaku by per nji 1)

b) Do të lajë kryezi e Kapucarë:

c) „ „ „ 100 herth e nji kë, po lje leja më 24 Poronikë, e 500 grosh Decin së Qkomarkat — Po lje leja nen 24 Poronikë, gjoben e mbet katundi.

ç) Do të shtojë te Kisha me u rgjëlë prei bës së mëshime me gjith Poronikët.

d) Do të lajë ka 500 grosh per krye Poronika, por e zbill ne të të mëshime, taj Shkreu Kishes — Kjito ë bolla cobi be t'i lajë nbi cbër per Kishë.

1) Per gjak t'ka dyzetnjëhe, por cuna gjaku si mbes Katundi.

BKSH

LIBRI I TETËT.

NDERA.

KRYE I SHTATËMBDHJETËT.

NDERA NJERIUT.

§ 888. Kanuni i Malevitëvet Shqyptarë nuk e vçon njeriun prej njeriut, «Shpirt per shpirt, se Zoti e bâ Zot».

§ 889. I mbiri e i biaj kan nji çmim: Kanuni i mban per barrac: «Dal i mbiri prej të biajit e i biaj prej të mbirit». «Në kundër të vet ne i dâli pesha katerqind dethina».

§ 890. Ni i prishët kush kuej në gjëmë, pang e plak per njëmë të marrun s' ka; Nandja dashtë në bac, bale; po beshtë, laje bulla e shtegtuem.

§ 891. Nderen njerëzit e ka per vetë e nuk mundë t' i perzihet kush kuej as me e merhua me pâlga e me gjeq. Dy gjaket njëmë në bale të Bazik-aa i njihë Zoti i Madh.

§ 892. «Njëra e mârrun gjobë nuk ka». — Njëra e mârrun s' lalet kurr.

§ 893. «Njëra e mârrun nuk shpërblehet me gjâ, por a me të berbkun të gjakut; a me të lahun fisnikisht (gjemtas njëmëndsia në bashkimtve të mirë).

§ 894. I kortuni ka bereq çlë perkah njëra: pang s' shtron, plaq s' mârr, dhyj s' lypë; gjobë s' mën. — Burri i kirt mbrr gjoben vetë.

§ 895. Aj të çilët i a mare njëra, mbet i beken kish kundja.

§ 896. Njëra i mirret burrit:

a) Me i thânë kush se mën laqe burrave të mbledhun në kuvend;

b) Me e pikë, me i a matë, me e shtj a me i të kish; (1)

c) Me i prishë njëmëndsia a besën;

d) Me i a bânë grues a me i a bâ-

(1) I Greci confessano a papiri: tre mile uomini ed i Sarmati centoventimila simil delitto anche colla morte. Dr. Leber. Abhandlung. Tom. II. — Tash vonë mbrr në labrat gjakësh qeve të mbledhun, e 300 prenk Lumajt, e të krejanvet dorasisht.

kun:

ç) Me i a nunrue armët e krahit a të brëndi;

l) Me i a bkúnue bukura, tuj i a ngá mikun a pleniorin;

gj) Me i a thye shpin, vatkin, koterin a çerrakkun n' obarr;

dh) Me i a nxitë ahën a ferrynen;

ë) Me i a kuqtë rrasen e veghët në voter;

f) Me shye kashutren parpara mikut — i nimet nderu mikut.

k) Me korrë trevezen nder sy të mikut, kër i zoti i shpis e kruen kalerrne a shin e Ipin kupen.

KRYE I TETËMBDHETËT.

NDERA SHOQNORE.

KYE I NANDËDHETËDJASHTËT.

Miku.

§ 000. «Shpija e Shqyptarit ásht e Zotit e e mikut».

§ 000. Mikë kuk mundë të jetë në shpí, pa të zë n'obsedh.

§ 000. Si të bâjë aj miku, i vetë i shpís a kush i shpís I pengjegjet e i ôsht perpara.

§ 000. I'ajet me mik, zemra i a mbet, e i prin në shpí.

§ 000. Zemra i a vatë në kmabë, e-dhe e çon në krye të vetëit ke vôra.

§ 000. Porpashet djamtí, kpen ethë ôrë. «Miku ôsht ôrë».

§ 000. Mikut ko ji bâftet nderë: «Dashtë e kryjtë a zëmrën».

§ 000. Dalta e kreya e zëmrës, njarmi e trunga e ligj fisi per shtrojtë ôsht të gjakut gjak per mik në çdo kohë të nasës e të ditës.

§ 000. Mikut të kothua ôsht i vlêrt mesh me të pëtun nu nderë. Mikut i kahet kambët. (1)

§ 000. Per çdo mik ôsht bukë të kan pritë.

§ 000. Per mik të mirë bukur kafja, rakija e buka e shtrumbe me nâo të nesërt nâ teper.

§ 000. Per mik zëmrat ôsht bâshkë, kafja e ambël, rakija e bukë e mirë. — «Mikut të zëmrës i kthehet shpija».

§ 000. «Tuj të në shpí, mikut ôsht mbajtsh zëmrën».

§ 000. E mbajtmja e zemrës ásht:

a) shtí barmtje e nderje, edhe kujtesh se i erdh mirë;

b) ásht shtí rojt, sepsh tuj i thânë: «Mirë se erdhe», aí ôsht të mjtë pë ôrnje, e se gjindesh gjâk me i bâtë zot per

---

(1) Al proverbi d'un sujet. Il paraît d'une coûtume très ancienne. Il existait déjà chez les Israélites et plus tard chez les anciens Germains. — Rita. tuna per rigmarol, shkrí parale... (Codice di Mant. Lib. III. Nr. 90. 30.)

Aquam manibus porrigunto duo, pulvinos exinde ponunto tres, dextera coena cum ago. (Ex C. C. Nolanto, Pontificii Juris. Liber XVI.)

çdo mrekë;

c/ dasht shtj urnije per vetë, pse, 'si t'i mbrrish armen, ebbë në pasht nbo 'i merre të keqe mika, mak ka shka të bën, 'si t'a qorratosish.

§ **xxx.** «Mbut i bhohet kryet e venët».

§ **xxx.** Mbut i bhohet kryet e venët, po kje në shpi si ebbë po kje në kuvend burrash, parsë në kuvend mak ka zh.(1)

§ **xxx.** Mbut i bhohet kryet e venët si per nderë, si ebbë qi të jet më mi të pdet e në shtj, si ebbë të mos të perdhet nder rebët e shpis.

§ **xxx.** Së të bëft mika në shpi, të ka ka dotyren.

§ **xxx.** Po të kisi mbu në shpi, gjak me të pesë, do t'i thonjsh: «Mirë se erdhe! » —

§ **xxx.** «Mika do të perdellet beri ka të bypë me e perçjellë».

§ **xxx.** «Mira, ebëpsh-sdo kryet e venët në shpi a kësa, sarr si pris, por do t'i prijsh».

§ **xxx.** Mika perdellet ebbë-me nji bnd, po kje djalë a vajzë, gjitheji si nji burrë a gra.

§ **xxx.** Si t'a perdellsh mikun beri ka dasht vetë me shkue, o sella shpinin me shkue në pdet t'ambe, krisë gjanxa a'au bov e ebbë o vrisë, të muk të priet mik.

§ **xxx.** Mbas mbut do të huplsh pûntorët, e me kalë t'ambe, të mos tkesh e të mos kortesh.

§ **xxx.** «Si t'i gjesh mbut, çbe dhânë t'i bajë kuçj ky, kryet mbë ty».

§ **xxx.** Mbut mos i prij a, 'si ti prijsh, do të hapish sytt qi mos t'i bajë kuçj nbo'i dhânë a pânë të ligë.

§ **xxx.** Kasija urdhnon qi të perdellet mbu së mos t'a gjëtë nbo'i pânë e ligë, së ebbë mos t'i bajë kuçj nbo'i dân me bulë t'ambe.

§ **xxx.** Po bân nbo'i pânë të keqe mbu në bulë t'ambe, arrvejn kyet prej tije.

§ **xxx.** I dhânuemi e i dânuemi s'dasht në betyrë me nderë atë, qi e dhânoi e qi e dhuntoi, por i kersei në dorë atij, qi e mbajti në shpi e i tha bukë.

§ **xxx.** «Buka e ân Mbrin».

§ **xxx.** Kanë dasht prâ, qi t'i prihet mbuti, mesë xdrit në muk dit mugë e muk dit a do të ndenhet në mik a n'armik.

§ **xxx.** Do t'i prijsh, pse jë rojsi i mbuti, si me i a largue mrekun, si ebbë me e shalë prej pânet të keqe.

§ **xxx.** «Dolsi të mbrrin, porsë të qet ebbë në pânë». (Buka m' a gjet ârreq pat [illegible] bleuth.)

§ **xxx.** Po t'a dhânoi bulen mika, do t'epsh arrye në kanë per shpi e varh të dygen, per tufë të mârrun e prefine fjesa.

§ **xxx.** Do të lajshë dâmet e bânë prej mbuti t'ambë a tuj vë kumbonen e tufës s'ate në trî, a me të bjekun të kaut të bullit, a me të shtrun të rendit t'ajt.

§ **xxx.** Nderen e dhânen do t'a bajshë me mbun e të dâmtuemin do t'a mbreqish.

§ **xxx.** Ti do të lajshë e, po mosje me sjerrë gjâ te mika, e lë per vetëç pernderyshej të pasët mbrrë nglat: Paç e dhaç thotë kuvent.

§ **xxx.** Sdoursi jë në betyrë me kyç mbun e prêm mbtâ jë në betyrë me dhânë arrye, në prelât kanë mika në bulë t'ambe.

---

(1) Rinuncijon intera Kishen (si libr. Jur. civ. III.) mbipkuvent kvant kryesh bilash qasen «kuvet». (ital. Codice lib. V. c. XII. Vesk. Alb.)

NVE I NANDĒDHETESHTATĒT.

Të prëmt e mikut.

„Nderje nuk lëshet". (1)

§ 444. «Mëra mik; shoqi shoq».

§ 445. «Vaç ajï gacë me t'a hypë kush të bëra për me kallë çubukun, i a bërë, e e ngau kush, të prëtet mik».

§ 446. Po të rá ndore kush, ndë tuj t'a xánë vetem ëmnin: «Jam miku i miatë» e ndë pá të pasë kënë kur të bëra, po e ngau kush, të jet mik në bërë e hyra t'u vrugnae.

§ 447. Po t'a vënë kush mikun në lojë a t'a shaa, ë ño t'a mëlambisë tërë-rën e mbetë me mgjila të jetës s' ate. (2)

§ 448. Po i u prë kanë miku, kanëja i lá lanë bý ndë: a të lanë, a të kertet.

§ 449. Atë, qi i u prë mikut, cho senë ño t'i epet me bërë të mirë e për nan qië nde qi t'a pëlqet mikun.

§ 450. Dora e mbjet me kanë qafet e pandershme, e cila mbet e nuk ep; me miq nuk falet. Vaç i pabesë me të pabesia falen me të.

§ 451. Me kanë të herëtuna gjygji e kanoit më të të gabuna, e t' e lán në kuvend barrash.

§ 452. I pabesi, qi pret kanë vetë a shtë kenë në besë, grihet kalunësht e shkon gjak kuqës.

§ 453. Me gojë të kanarit: haba, vlisa e beri kashtanja e bahen kare falet, porsë miku nuk falet (porsë me të him nderojet të bashkëvet të ndrrojë).

§ 454. Për mik të gënë mallë të e: pet hena: nderrojctuja epet së të mbetë e t' zjin, së bëlli gjaku të të mbrojtun.

§ 455. Katundi shoqi-sho't i gerën mës:

a) kur një shoq shpangot te një shoq e, tuj bolë prej shpie të kuq, e ndë a shoqi rjeter e kushtë;

b) Dëshpoi shoq a koshtrí me të mbetë mik-prëm, ndgjë kahi me lypë shoqin-mikun e vrúet;

c) Po s' e lypi mikun e vrán, ndërrojë shoq, si kur pse bei një kuvend barrash, pse të kërthen e i marrunn pergjimanë e jetës.

§ 456. Me nderë n' ndë të mëlbe by gjithë, e, 'si të bëjn do engjë, kenet pushka ndë vrinet mbet shih, këtij rjetër nuk i pritet mik.

Orë e:

Njiweth, se s' i pritet mik, porsë jet i koritun mos me qië mbë dashtrash. — Shqyptari ndërgjeë bjen më gjak për gjak, bú e pajue me vrasë mikun e gënë, si s' e mbrr ndore ai përë; fjoet me lang e plëng, porsë mazne s' bán. —

---

1) Urbes reliqit. Numen. c. 41. 10-14. Deuteronom. XIX. 1-7. Amos. XX. 2-6 — Populus Romanus e parvo origine ad tantae amplitudinis fastigium crevit non maxime virtute propriae Urbis cultu.... Nec clientem in fidem accipere clientesve habere, quam propinquos, hospitesque non eadem ratione coluit. Gellius, Noct. Attic. lib. XX. c. 1. pag. 402.)

2) Neque pulsi alteri facinus arcessendi vis, quam si quis vel pulsatum alterum dolens, ulciscitur. (Hom. Iliades).

NVE I NANDËDHETETETË.

Të sjellunt e të zot't të shpis me mëq në shpí.

§ 688. Miku sën kryet e venðá në trevezë (soker), manðej i tin nðerja.

§ 689. Tramartari nik i tokos kryet e bashk e mikut shpatulla.

§ 690. Po s' nðolli llamartari, per Kreu i njij Llamuri, shpatulla i tokon këij o mikut kryet e bashk.

§ 691. Miku bo të hjekë rakin e më i pari bo f' a hiej ðuerve në trevezë.

§ 692. Me nðollë në trevezë koah i Gjonarkaj e nji miu i largët, Llamartari e ðin perjendë me të Gjonarkain kryet e bjakt e shpatulla i jet mikut.

§ 693. Famartari bo f' a thejë me grunkt kryet e bashk e mikut, që f' a këlt ipi shpatullen, bo f' i a thejë sumbullen.

§ 694. Me arðkë per mik i Ohërrejanë ti Thiadlinj a në Nkðáð a në Mahí të Lezhes e me nðollë aty rðbë koah i Gjonarkaj, kryet e venðá e xðn i Ohërrejani, manðej i Gjonarkaj. Dkct pánë s' e bán koah prej nðerjet.

Ose: Kino sjellje ðekan si lojë, porsë kan shkaktue vrasë të perjegjare shí në trevezë.

§ 695. Kafen e mðrr miku, manðej i zoti i shpis.

§ 696. Duett në trevezë i lán i zoti i shpis, manðej miku.

§ 697. Guten e rakis e pin i zoti i shpis e të bytes miku.

§ 698. Kashaten o njpen miku, manðej i zoti i shpis.

§ 699. Ai zot shpije, qi e njeftë kashaten perpara mikut, late 500 grosh gjobë.

§ 700. Ai zot shpije, qi kortio trevezen e vet aber që të mikut, late 500 grosh gjobë.

§ 701. Pushka e shtine per mik të prón nuk ka gjobë.

NVE I NANDËDHETNANDTËT.

Ndermjetsija.

§ 702. Nðermjetsi, si kajmori, nuk bán kaj as mik këjet.

§ 703. Nðermjetsia ðárnet ai, i cili kin per me ðá fjalët e kqija, me shmangë magen, prej të cilave mund të shkaktohet vrasa a nða i rrezikn fetet.

§ 704. Nðermjetësi mund të ikë burrë a grue, bjalë a vajzë a nðë Prift.

§ 705. Nðermjetësi mund të këlt per shpí me shpí, per katund me katund, per flamur me flamur.

§ 706. Me i u pré nðermjetsija njij shpis së vogánë, veté e kerkon mikun.

§ 707. Me i u pré nðermjetsija njij kalatarði, katundíchat u kypë mikun.

§ 708. Me i u pré nðermjetsija njij flamuri, flamuri mbasë e kypë mikun.

§ 709. Me i u pré nðermjetsija Priftit, mikun e kypë Famullija, në të cilen gjindet, a se flamuri e kypë, po bíni nðermjet n' ðmen të flamurit.

§ 710. Priftí, per me bá të keq, bin nðermjeti ja n' ðmen të vet, per a s'ðmen të Famullis a n' ðmen të flamurit; por ve-

kem atbotë, kër mos i'i phasjë fuqija e fjalës fetare.

§ 888. Po s'u mver para syfsh fuqija e fjalës fetare, atbotë Pritti kla nderojet si çdo qytetas, per, tuj mos bajtë zyrtë e lij shpatë e lidr, po i u bë s'angjë ndermjetlija si e çdo qytetash, kutandi a flamuri do t'a rikumbin nderen e tij, tuj e lypë mikun e prém.

§ 889. Ma lehtë të vramë njiqind veta në njanin krah e të fjetin kurrnji, 'si të bëjë kush ndermjet, pushka do të prijë, njanni do të shuhet.

§ 890. Me bë me u qitë poshtë fjala e ndermjetsit, ato fagje, qi të bibajë pushken, i a prerrnikun ndermjetsit. (Po s' prâni pushka e fjala a gergasa perndon ndermjetsin, perdhet kmehi per mbrrel, kryqzohet pushka, e gribon ary per ary.)

§ 891. Fjalët e bukurme të ndermjetsit jânë: «Lêni fjalët, or jani, jam ndermjet unë! — Prâni pushken, burra, or jam ndermjet mjê ke të mbrrmi vesht. — Prâni pushken, se kutandi..., flamuri... âsht ndermjet!»

§ 892. Ndermjetsi u mâr pêgjet të dyja fagjeve, tuj u a dâ fjalën se kër e kë do të rikthehen në kuvend, per me u mbrrê vesht.

§ 893. Po nuk muejt me i ndrrçy ndermjetsi, pêgjet e të dy fagjeve u bânë së bani barrnavë e arrâ, e fy atbotë thehet e del prej ndermjetsisë.

§ 894. Ndermjetsija mbaron gjithnjë a me të rane dâcit a me të mbrrmit të fjalët (po të ibn e mir pranvdin të dyjtë).

NVE I NJIQINDTËT.

Dorzesija.

§ 895. Dorzesija thirret aj kuvend i bâhet kur per të pergjegjsë të nji dehyre, të cilen, po s'e lan në vâkt të caktuame dehyrsi, ke bânet dorzesija.

§ 896. Ulemi, 'si të kër dorzesë, e kë rendë me i shkue në bereh dorzesija; dorzesi do të pergjegjet per 'të: «Dorzesë, dorzesë», thatë kanuni.

§ 897. Dhe në dorzesë dehyrsi, shumi s'i pëlqehet gjâ: per dehyrsë, qi aj i pat kërë, do të pergjegjet dorzesi: «N'dehët dehyrsi! mbâjet dorzesi, e fortë kanuni.

§ 898. Me bâ me u pranue dorzesi e me dashtë me dâlë dorzesija, kanûja nuk e lin, sepse «Dorzesi nuk kla per me mbajtë në mend, per per me lâ».

§ 899. Dorzesi kla me mbrrel, e prandej nuk ka rager me lypë kapacë as te dehyrsi as te shesi: «Dorzesë e bertâr nuk kla kush me të 'bella».

§ 900. Dehyrsi, kër lypë kush per dorzesë e, per s'i kâsë ky, lage burravë i thotë: Un po të bi dorzesë, per shkujo, se, po s'e pate nder mend me i bâ qabë të kollat në vabe të caldueme, më lulue qyshë tashi e të bâhem gabë me të per ty. T'a thâshë, se shkjerrën nuk duni!

§ 901. Po nuk i u pergjegj dehyrsi dorzesë, cilë e lin të kâsë qi të lajë ky grej veçit dehyrsn e tij, dorzesi do t'i a apë pengun shesit.

§ 902. Ubazi ka tager me i a dorzue kocija si peng, per me sjerrë dehyrsn e vet.

§ 903. Dorzesi ka tager me bâ vâj në kanunë kunbra dehyrsit të kuq, e kutandi do t'a ngushtojë dehyrsin qi t'a shperblejë pengun e dorzesit e t'i a dorzojë së zoti.

§ 904. Po sî bâni gabë të kollat dehyrsi veçim prej dhânet e kasnecjet, kutandi e gjakësë permbas randësis së faît

per presë të bâme.

§ 888. Po i bâsi gati të hollat bejnai në vaðe të caktueme, para se t'i a bonojë të zoti, bo t'a bâjë me bije bonzhin.

§ 889. Po kje se bebyai nuk mundi me i bâ gati të hollat në vaðe të caktueme veten prej vetimit, bonzhi bo të mijë gati me të, e këtë me e gatë, se «Dera e thatë s'kâ aratë» e s'kâ pse e qet në katund, pse vajin nuk i a vesh-tron: t'a kishte nuse vetin para se t'i bije bonzhit.

KRYE I NANDËMBDHETËT.

GJAKU E GJENIJA, VELAZNIMI E KUMBARIJA NË KANU TË MALKYET.

NVE I NJOINDEPARË.

Gjaku e gjenija e bëza Shqyptarësh.

§ 890. Vargu i jhjconet te gjaku e të gjinit, chkon në të pâcon per Shqyptarin e malevet.

§ 891. Nahet «të e fisit» të gjithata, prej së cilësh ko pardi e nij jkat të ha-not a vosë.

§ 892. Katerqind gjarmesh me u të Shqyptari, aj as nder as ep, b. m. th. nuk bân krushqi.

NVE I NJOINDEDYTË.

Lisi i gjirkut, lisi i tëmbilit, nip trungut e nip bijet.

§ 893. Bi-krut mjeshtin a prej gjakut a prej gjinit.

§ 894. Bi-krut e gjakut mjeshtin prej ânet të babës; bi-krut e gjinit mjeshtin prej ânet të nanës.

§ 895. Rrjeshtja e bi-krave prej ânet të babës thirret «Lisi i gjakut».

§ 896. Rrjeshtja e bi-krave prej ânet të nânës thirret «Lisi i tambilit».

§ 897. «Nip trungu» e «mesë trungu» thirret aj varg mashkujsh a femrash, qi rrjeshtin prej pjesngut të babës.

§ 898. Nip a mesë bijash thirret aj varg mashkujsh a femrash, qi rrjeshtin prej bijave të marrenve.

NVE I NJIQINDETRETË.

Vllaznimi.

§ 104. Vllaznimi, qi bâhet nj pi gjak, e nbalon krushqia pergjithasnë nbenejet | të vllaznerve, shpis së tyne e zjarmit të tyne.

NVE I NJIQINDEKATERT.

Kumbarija (Shongjonija).

§ 105. Shka âsht gjaku e gjinija per kah krushqija, asht ebbë kumbarija.

§ 106. Kumbarija e Shqyptarit të mbetë âsht tri pjesësh:
a) kumbonija e Pagzimit;
b) kumbarija e Kunorës;
c) kumbarija e Flokvet.

NVE I NJIQINDEPÉSËT.

Kumbarija e Pagzimit.

§ 107. Kumbarija e Pagzimit e nbalon krushqia brêz mbas brêzit ja vec nber të pagzuemit, prindvet e të pagzuemit e nber ata, qi e pasbajn në besë të Krishtit, por ebbë nber gjithë rob të këtaipija e njanës e të tjerës fagje e të zjarmit të tyne mbesë.

NVE I NJIQINDEGJASHTËT.

Kumbarija e Kunorës.

§ 108. Kumbarija e Kunorës e nbalon krushqin nber robët e shpis së kumbarve e të shpis të thanorëmit, qi të plangasbet kumbarija e Kunorës nber bj vllazni e të pershijë ebbë zjarmet e tyne, kjo pânë shkon me kumbari të Pagzimit.

NVE I NJIQINDESHTATËT.

Kumbarija e Flokvet.

§ 109. Kumbarija e nbrikullija, qi bâhet në të rrnem e në të mâmun të flokvet bâ në fillejo kacamare, qi n'e lane gjâ.

§ 110. Kumbarija e flokvet e nbalon krushqin brêz mbas brêzit nbenejet shpis, vllaznis e zjarmit të kumbarës e të nbrikullës.

§ 111. Nbrikullija âsht si mesija: si

shkon nusja ko prindit në kohë të caktuame prej kanuni, ashtë shkon edhë shtrëngata në kohë të caktuame te kambana.

§ 228. Koha e nëriskllit e caktuame prej kanunit duhet një mesi para së Lidhënash.

§ 229. Nëriskllija nuk mundë të shtjehet mbi pesë hill: Dritë e nëzjës së nëriskllis te kambana ðo të jenë gjithnerë cub e jo lezet parë, tri a pesë.

NVE I NJQINDETETËT.

Sjellja kanunore në të mërrun të flokvet.

§ 230. Nus a kambarë thirret aj, qi mërr flokët.

§ 231. Nëriskll a nunë thirret e ðna e ðjalit a e vajzës, të cilvet a mërren flokët.

§ 232. Pasuli a famullirshë thirret ðjali a vajza, të cilvet a mërren flokët.

§ 233. Nusi e nëriskllis jinë si vllá e motet e nuk vepohen prej gjindes të shpís.

§ 234. Po e mbushi vjetët ðjali e vajza, nuk u mërren flokët.

§ 235. Me dekë lenja pá i u mërrë flokët, nuk ðo të shtjehet në ðhé: ðo të thirret kambara I. shërbjesve: pa kje lang kambara, ðo t' i mbetë flokët një tjetër. I cilë nuk ðo të jet prej vllazenjet e fisit të ledi. (1)

§ 236. Për të mërrun të flokvet të ðjalit ðuhet të jëtë burrë, e grue për vajzë.

§ 237. Prindja e ðjalit a të vajzës, të cilvet t' u mërren flokët, ðo të bánt gáti buken ná má mirë qi të mundën, per me nderue kambaren.

§ 238. Kambara ðo të vjet me një prej dashamirësh të ecj.

§ 239. Thirret një me kater shokë per me mërrë pjesë në gëzi të shpís.

§ 240. Si të kenë pi kafe, godítet ve-nëli, kú ðo t' ikët Nusi e ðo të gjinden aty vetjet per të mërrut të flokvet.

§ 241. Lypet kamja, kú ðo t' ikët Nusi; kapa me ajk, në të cilen Nusi ðo të lehoki një asper të mgjanët; mualla, qi ðo të shtrohet per të prehun të flokvet; gershasë a këmbë zvarë pse të qeshun a per të mbetë të famullit a të famullershës.

§ 242. Si t' ikët në kamigë Nusi, një ðjalë i thotë i a pohojë Nusit në prehen famullin a famullershën.

§ 243. Nusi ðo t' i mërrë flokët me kot rendi: a) një gjysë në bill; b) në tenxa kú të qesë; c) mbas kreje një çubë.

§ 244. Si të mbeten flokët, Nusi i bjen bahët të famullit a të famullershës me gershasë tri herë, tuj thanë: «Me shoket e jetë të glatë!» E pathë famullin a famullershen e, tuj e bjekë prehut i a ep s' a-mës — Nëriskllis, — e cila ebbë mërr kapen me asper të mgjanët.

§ 245. Nusi i ep Nëriskllis 50-150 grosh e jo më tepër.

§ 246. Çabat e flokvet i mërr e ðna ebbë i ruan n' arkë.

§ 247. Nëriskllia ðo t' i apë Kambarës: gjuhë, brekë e mangore, e gjindes së shpís së kambarës — sá të jenë — ðo t' u çojë kuaj mallë, kuj rëbe a kollçë.

1) Xenofan di thotë: Pesorjanë vetëm zëri nem dhelpërit.... (Teg. Aristide Lil. IV. 600-699. — Civilizimi Grekë Romakë nuk mundëtë pra se nië Pesorjanë mundëtë vetëm dhelpërit, qasi nuket dhë kohëtarje pëlcitëm.

— PELTOGOBO, nuë dhomë pesen gë mëshi Greci me gjuhëtë, dhe vetëmvete le prine dhëmë per dëftim, nuse nuse Jalia vete Achille Ouvrier, qasi prindë aji dhë. (Dictionnaire Mythique, Tallemant. Arpeli 1842). —

§ 222. Pë i u mërrë floktë fmës, gershana nuk ko f'i a perkasë kryet; po i u mitën teper floktë, i percullohen me floktë f'fmës së pikërs.

§ 223. Si t'i mirren floktë fmës, Kushtara kën at nasë në shpi të famullit a të famullëshës; se e nasuri çohet e mërr me vehi sërkullen e famullia ebbë i çon në shpi të vet, kë rin ti a gësë bërë, si mbas kanuni.

§ 224. Au mort as burrum e as të krenet s' luten pë nërkuul e kambanë, pë famull e famullëshë.

BKSH

LIBRI I NANDËT.

DÂMET.

NVE I NJËQINDENANDËT.

Percaktimi i dâmevet.

§ 888. «Dâmi kâ çpirin, per jo gjobën.

§ 889. Dâmi lahet perrobas çpirimit të pleqve a të dy shokve.

§ 890. Po u gjet gruaja tuj vjedhë drû në mal të huaj, me dorë a' perkohet, porsë kuvesa e torlaua. Orjâ i mirret; krisi e bâme jasht aty.

§ 891. Kuvesa e teja e mbrruar sâhen per shperblim të blerit e tjetër dehyrë e' kâ.

§ 892. «Dâmi kâ çpirim per ja pushtë».

§ 893. Per çdo dâm i lahet dâmi të dâmëzuemit, po âjo per ato e kvalë, per kopushtë a vështë.

§ 894. Si mbrrithohet kush me gjobë per dâm të gjâa.

§ 895. Ço u gjet në dâm kau a kopa, kalë, mushkë a gomarë, delja a dhija, nuk mund të vritet, por âto të çnohet dâmi i bâm prej tyne. (1)

§ 896. Po vrâu kush në dâm kâm, kopen, kalë, mushkon, gomarin, dhën e delen, lân gjâa.

§ 897. Ojâja e gjetun në dâm, a kapet e i çohet të zotit te dera, tuj i thânë se e gjete në dâm e të vjê me e pâ, ase e vên përpara dhë e çon te shpija e jate dhë e nârën në burg e, si të pleqnohet dâmi, i a kthen gjâa.

§ 898. «Nji bkl thân nji vrî». — Dhija âsht hyrë e kuqe; shka të perkasë me gojë, e thân.

§ 899. Po u gjet dhija tuj bâ dâm në vështë, sâ câgj harbkije të ketë verbue, kasija kâ pré kâto dâme:

a) Cuaça i harôhis i verbuem prej dhije nuk dân mush per tri vjetë;

b) nji cung harôhije dân mush sâ per dy okë vênë e per nji okë rakî në vjetë;

c) harbkija e verbueme prej dhije prâ kâ gjashtë okë vênë e tri okë rakî per dâm.

---

1) „Si lanxerit quispiam ignem vel incenderit, et dissiderit paliumdatis messis ut deglutiatur aliena, ejusdemque optimum habuerit in agro suo, vel in vinea, pro damni aestimatione restituet.“ (Exodus, XXII., 6.)

„Xii. Per shti cungi il pakrose del bertlame lene pagar... Il prese del grano guastato... si pre-prietario.„ (Codice di Rosa).

„Si quadrupes pauperiem bestiae dederit, actio ex lege XII Tabularum dominodit, quae lex voluit aut dari id quod nocuit, id est animal quod nocuit noxiamve, aut aestimationem noxae offerre.„ Tab. VIII. Fr. 5. pr. D. si quadr. paup.

§ 221. Së per bâm t' ardhë, çmimi i kanunit âsht:

«Njëzetë kallnetë kallamoçi: një babâne brithë».

(Per njëzetë kallnetë a bleftë të kamtuerne, ka të lajë i zoti i bagtis një babâne brithë.)

NVE I NJOQINDEDHJETËT.

Thiu në dâm.

§ 222. «Thiu në bâm kâ pushkë. — Po e gjete thîn në bâm, bjeri pushkës».

§ 223. Po u gjet thiu në bâm pâ vetza (kulâr-krahnat) në çafë, vritet.

§ 224. Ne nji të shtëpive a me nji të shtëpive, gjith sâ thi të vritem, bâmi âsht i të zoti të thive.

§ 225. Pushka e bytë a çthë e njollmja a bytë lân thîn.

§ 226. Porsâ t' a vrasë kush thîn në bâm, ka t' i kthejë sâ të zoti çi të shkoftë me e mârrë, pse mishi i a ban aj.

§ 227. Po e vrave thîn në bâm e nuk e bâne me dije të zo'n n' at bam, çi të shkoftë me e mârrë, e mbet thi a aty, sâ të fillojë me u prishë ka të jabet thia.

§ 228. Së ka vrâkat thiu në bâri, bâmin e bân e lân me kryq e i bâzhonni mâ kâ shka kypë më, pse vaji nuk i çlerët në kanë.

§ 229. Po bini në bâm thiu me vorza, kâ bâmin e jo pushken. Po e vrave, lân thîn.

NVE I NJOQINDENJIBDHJETËT.

Kurtha e agrefun a laku në kopshtë.

§ 230. «Në kopshtë t' ëm e agrefa kurthen a lakun, nuk mundë të më nxâsë kush».

§ 231. Në kopshtë të tharun mirë, po agreti kush kurthen a lakun, nuk âsht të detyrë me i a pengjejë bârrët.

§ 232. Po e agreti kush kurthen në kopshtë të shtharun e në të 'të berri, lân berrin.

§ 233. Në kuvend e rreth 'të, po e agreti kush kurthen, — më të lâçen gjâja per kallcudë — e rë në 'të nëo' i kanë berri, i zoti i kurthës lân berrin.

§ 234. Kurtha shtrohet (ngrihet) me të mbrame të dielli, e shkrehet a mbëlzhet a mbiohet mirë me të rame të dielli.

§ 235. Gjâja e ârme e e mbetun në mal nâtën, po në më kurthë, merrke âsht i të zoti të gjâs; i zoti i kurthës nuk lân gjâ.

§ 236. Po a la shtrues kurtha âtce, çka çkâ, çi të bie në 'të. I zoti i kurthës ka t' i pergjegjet bârrit.

§ 237. Po rân në kurthë rânen qîni e rakia, shkoja kapë, sepse kurkoja âhës.

§ 238. Kurtha e agretun në mal, përsë nepër shtigje kah kalen gjâja, në rrëfet nëo' i kanë berri në 'të, kurtha kâ të gjer me copisë kurthen, e i zoti i saj nuk mundë t' i kypë arsye.

§ 239. Po e agreti kush kurthen në rrethinë të shpijave të kuvja e në në 'të gjâja e të zoti të vendit e mbet a me kânë të thyme a ebë coti në kurthë, i zoti i kurthës ka të lajë ky per ni-

LIBRI I DHJETË.

KANUNI KUNDËR MBRAPSHTIVET.

KRYE I NJËZETË.

DISPOZITA.

§ 1001. Njeriu thirret aq i ciliti me vendimin të mbrapshtë e për veprën të cilën i është thënë për me bë një të mëmin a një të lagë të zezë tjetër në kundër të vet.

§ 1002. Njerëzit i shkelve:

a/ për të hikun të gravë bjen në gjobë e 500 grosh ba të aplikuarën për gjobë:

b/ për veprë bjen në gjobë e 500 grosh gjobë kanunë;

c/ për cubat e për gjo send, qi të vlejtë në kundër me burrë, me prijë e me mbrapshtë; të bjellsë, të të betohet, ba të lajë gjin mbas kanunit.

KRYE I NJËZETUPARË.

VJEDHNIJA.

NVE I NJOZINDEDYMBDHJETËT.

Percaktimi i vjedhnis.

§ 1003. Në vjedhni perfshihen:

a/ Cubi; e është aq, i cili vjedhë me borë të vet një kalibë të huaje.

b/ Simahorët, qi janë ata, të cilët i bëhen mbanë e krah cubit në një vjedhni e në gjo mbrapshtë; e ikën e mbeanë, po u

hetue vjetërsija, ðo të lajn gjân e hocj si mbas kanunit e mbas gjesës, qi kan mârrë.

c) Buka âsht njaj gjang, të cubet me gjâ të vjetëhun hân bukë, ase marrin me vedi bukë, eðkë perciellen me gjâ të vjetëhur. — «Cubi e bukëdâvisë jânë nji».(1)

d) Kjoçi; e âsht aj, i cili e strofullon gjân e vjetëhun. — «Perus cubi, parus kjoçi».

e) Eðkë në mos mârrë pjesë në vjetësi kjoçi, aj bâhet lajtuer si vetë cubi, pse bâhet strofull cubash e vjetëhsish. (2)

f) Gjurma âsht ferlesmi, qi bân gjilpa, permbas së cilës udhton i zoti i gjân në vjetëhur, ku e que gjurmen: e mbrenda kofshit të nji kalnoli a të nji lagje, a mbrenda mothit të nji shpije, t' nji oborri a të nji vathi. — «Gjurma e vime, gjâje e gjetun».

g) Fsil, hrraca e biranelia.

h) Grabiçori: e âsht aj, i cili kallas e me perdhûni i a mbet kuej nji gjâ per nâo i detyrë.

§ 888. Po i a huer gjurma së mut të zeft të gjâs së vjetëhun, nuk munô të kapë as kalnoldin e afërm, as flamurin;

porse, s' i kjalli zëmra mb' at kalnoll, t' a mushojë qi t' i lahet me bé.

§ 889. Gjurma e pârme mbrenda kalnollit; po s' mund e hetsi cubia, i zoti i gjân e lypë mbë kalnoll, e kalnolli ðo t' i pergjegjet.

§ 890. Gjurma e pârme mbrenda nji lagje të kalnollit, po të a hetue cubi, dë lagje ðo t' i a lajë gjân të zotit.

§ 891. Gjurma e pârme mbrenda mothit të shpis, t' oborrit, a të vathit, ajo shpi ðo t' i a lajë gjân të zotit.

§ 892. Gjurma e pârme mbrenda mothit të shpis, t' oborrit, a të vathit, ajo shpi ðo t' i a lajë gjân të zotit.

§ 893. Çfar âsht, vjetësi e bracni të bânë prei hekti, hrrauch e biranelath, po u ferrua, shpija, të rrâzë i perlasun, ðo t' a lajë.

§ 894. Parimi i kanunit âsht: «Shka të lajn të mbetet (pakut), harrimi i shpis ðo të a lajë».

§ 895. Fsil, hracat e biranelat, eðkë ne e gjetëm me hjerr në dorë, bara e hocj, nuk munë t' i perkasë (nuk munô të mâllë, per ðo të bâsen me dije perdhûn, e kësia ðo të pergjegjen per ta.

NVE I NJOHINDETREMBDHETËT.

Grabitja.

§ 896. «Dëftu e Zotit a' lân gjâ».

§ 897. Parimja s' bân qi të trazohet kush në shtrag të vet. Dëftu e mashtrue s' i a kâ nâo t' detyrë kuej.

§ 898. Po i pat kush nâo t' detyrë kuej e nuk i ap atyre, vajin ðo t' a bâjë në katund dhunë, e ky ðo të bjerë në mend detynia.

§ 899. Po a que kush eðkë thot u-

(1) Qerdhi eshte gerguer si lodrë. Kanuni nuk shenon, kend o shenoren, a mesmbrenin gli nggjith kerdhi, dreqin vesse punë nuse bëhi. Codice di Monti, libr. IX. N. 870.

dhen e mashtrue, tui i a nbatë shegurit a kalin, a mushkën, magarin a nâo t' latmën berri, — po s' a vrau ata-per-ata — grabitçori bjen në gjobë të katunësit mbas rendësis së lajit e gjân e grabitun ðo t' i a kthejë të zotit.

§ 900. Po a que kush, e vetem pesë hamendjet, eðkë i grabiti kuej a lâl, a mushk, a magjër, e së mbrami i bei i pâ-

(2) Si quis rem furto subtractam, vidrans, minus recipienti, cuidam persone, quam ille qui furtum est, subest. Fleta de Legibus Libr. II.

betyrë i grabitur, grabitçari bjen në gjobë të katërtët për të theyrn t' vëllës së madhe e të zotë do të a kthejë gjën e çdo-mën e dëme të hapura.

NVE I NJËMBDHJETËRNDHETËT.

Preja (Prelimi).

§ 798. «Preja mimet me pré».

§ 799. Me rá pré, me pretue, me mbrrë pré don me thânë me mbrrë a me perbri aj tulë gjëje në mal, në vrri a ëthë në vath.

§ 800. Preja të shumen e herës shkaktohet kër mos të gjejtet me i arthë n'arye lagja lagjës.

§ 801. Preja nuk shndrrohet nëryshtë, por a me pré fjeter, a me pashtë.

§ 802. Preja nbatë a katatë me katush, a flamur me flamur, e ëthë nder shpja të veçanta.

§ 803. Preja shkaktohet a per kullje mall a bjeshkë, a për kullosë, a per nëoji thânë tjeter, me të cilen fyhet nji katush, nji flamur, a ëthë një shpi e veçantë.

§ 804. Preja, qi bihet në mal, ka gjën të zot'i e 500 grosh gjobë per mbrrë të vathit.

§ 805. Preja e pá-mugë ka gjën të zot'i e 500 grosh gjobë. Pjesëtarët nëmjetuës të Bashkimevet e të burrevet të thirrut gjobën lidhet.

§ 806. Po u prefue nji tufë e hucj në mugë, në mal e në bjeshkë per kull, atbotë si katundi si flamuri i perbrahen pretarit.

§ 807. Prëa të pá-mugë, bâni e i a perkrah katundi e flamuri, nëmjetuja a mâmia pëgje e ka të peshohen prej Pleqsh si mbas kanunit.

§ 808. Si mbas rasënës të lajt do t' i lahet gleba e gjëja të zot'a.

§ 809. Po i a perkrah pretarit katundi e flamuri, i pretuemi ka tager me i rá pré kuej të mendet n' at katund a flamur, per me mbrrë nëeren e vet e per shpërblje gjën e vet.

§ 810. I pretuemi nuk mund t'a pretejë as katundin as flamurin, që i' a lejsë pretarin a i' a lâjë shpi me shpi. — Kanuni thotë: «A gjën të zot'i, a mugen të lirë».

§ 811. Gjëja e pretuame në mal a në bjeshkë nuk ka dy-per-mbeten, por gjën të zot'i.

§ 812. «Kumbona e tullës nuk munë të mbrrë pré».

§ 813. Po a mujt pré kumbona e ogjës në mal a në vath, kjo ka nëeren të tuta marë e të vathi; pretari do të lajë 500 grosh gjobë per nëerë, ëthepsë nuk mujt kurrnji kumbë herri.

§ 814. Ogjçi, hanxhi e vergari e qfoi i bekuruvet, nuk munë të mbrrë pré as per betyrë.

§ 815. «Preja per betyrë nuk mbrrë». Po nbatë kja pémë, katundi e flamuri e lejsës pretarin, po s' u gjegj me betyrë gjësë.

§ 816. Po e prishi gjënë e pretuame pretari, bëen e lakes do t' i a kthejë të zot'i kryq per kryq ëthë të ej e qjeëthë në tufë të tij.

NVE I NJIQINDEPËSËMDHJETËT.

Faji i kobshem.

§ 502. Kush vjedhë shpia e strajcon e mbut, kanija i ká caktue per gjobë «lagen e mzë» e âsht i hjekkun prej kovenzit e gjyqit.

§ 503. Po e vedh ndkun e nji shpia žera e tjerrkuej — i shpiajnëer — i hyet mbru i pelm e shpija e ftyme

NVE I NJIQINDEQJASHTËMNDHJETËT.

Dypernjahja.

§ 504. Nder të gjitha vesaet, ká mbahet kanija, cha gjá e vjedhun ká dypernjahen: «Dy per nji, mjaft qi të hasin me kámbë». (1)

§ 505. Dypernjahja ka t'ngrot [e veq per bagti të trasha, per dhá per bagti t'imta, e per seah të vjedhun.

§ 506. Dypernjahja ka të shpertishet edhé per një të ôjegun të shtëpisheve të shpia, të kasolla, të thanit, të mullarit të sánës a të kashtës, të gjithë sëbá të garbúit.

§ 507. Kopshti, vlahia e ara e vjedhun kan dypernjahen.

§ 508. Gjithë (ambuscl-kalbacë) i vjedhun a i vrám, ká dyqija e prêm: 500 grosh të zatë, per arsye qi: «Kshumi âsht betuel (kalbat) i të vorfnit».

§ 509. Thia i mbajtun, i vjedhun a i vrám (pesë se t'a gjeti një dhmë ká 500 grosh, per arsye qi: «Thia i mbajtun âsht mbaja e një shpie».

§ 510. Dy kalbët e perrumbuna nuk e kan dypernjahen e as gjetja gjisl, as thia tkl, per 500 grosh pare të thata.

§ 511. Per vegla bulkjet, bl. fj. per um të vjedhun e të hetuem cubi ka t'i lajë të zoti aq pánierë sá âsht i shkuem bupli, e unimi uml. (2)

NVE I NJIQINDESHTATËMBDHJETËT.

Tagri i të zoti të gjásë së vjedhun.

§ 512. «Që t'a gjigj gján e vet i zoti, e mërr.»

§ 513. Mbas këtij parimi i zoti i gjás së vjedhun nuk âsht aš betyrë të mralgohet, sepse, kâbo qi t'a hetojë e t'a gjigj gján e vet, aj ká tagar me e mbrrë.

§ 514. Po e vedh gjája «per mjet të bukës, buka ka t'a lajë.

---

1. Dmen legislatori in hanc morem posuit, Nolan legislatore degli possa vendicarsi. (A. Gellius, Noct. Attic. libr. XI. c. XVIII.)

2. Per furto di stromenti d' agricoltura... è ammesso secondo il tempo e l'uso degli agricoltori. (Codice di Mosè, lib. IX. Leggi civili e criminali, N. 288.)

§ 828. Po u vodh gjëja nper mjet të kiorit, kjori bo të lajë.

§ 829. Po u mbaq per gjarmë, aty kë të jenë gjarma, i zoti i gjës ngulë e bo f'i nport zrrygja më kërmbë e më dorë.

§ 830. Po bleu kush nji gjë të vjethun, edhë pa dijetë se âsht e vjethun, i zoti i gjës kë tager me e mbrrë e shtisi kushti bo f'i a kthejë bleut dori së të mbramin bjen të çmimit, qi muer per at gjë të shitun, e të zoti të gjës hypernjahen.

§ 831. Posë se per vjedhsi të bâme në Kishë e në Qelë, cubi mik kë gjobë as faqe kercnôit as faqe flamurit.

§ 832. Po u vodh gjëja në vath, cubi bo të lajë hypernjahen e 500 grosh gjobë per vath të thyem.

§ 833. Po u vodh gjëja në mal, cubi bo të lajë hypernjahen.

§ 834. Po u vodh gjëja në shpi, cubi bo të lajë hypernjahen e 500 grosh per shpi të thyme.

KRYE I NJZETEDYTË.

VRASA.

NYE I NJOJNDETETËMËDHEJËS.

Prifia.

§ 835. Prifia âsht nji njollje, me të cilen ashtë e fashtat e Shqypnia u vlejt pesi gjaksorvet a kaçiço, qi të ketë mendon me vrá. (Me dalë në prifi: me mbêtë në prifi, me vá pritën, me rá në prifi.)

§ 836. «Bô kuqen i perpjetet at, qi prin ase mothas».

§ 837. Nëvendin flamurit të vet mik mendô të mbrrë kush shakë, per me i dalë kuej në prifi: a, po dashi kush, edhë vrân kenô të flamurit, të gjith bien në gjak.

§ 838. Jashta flamurit të vet, po dashi kush në prifi per me vrá kenô të flamurit të kuej, prisi bjen në gjak e jo simuhorit. «Aj, qi prin, e mbrr gjakun mbi vedi».

§ 839. «Kush e ep flatukun, gjakun e bâa të vet».

§ 840. U gjet kush edhë mbledh shokët e dashamirë edhë i dasi në prifi kuej, tuj u thânë: të gjithâ pushkë, qi të shprazen, jânë të mijat, po a vrá kush, gjakun e mbrr mbi vedi prisi.

§ 841. «Pushka e çon gjakun te shpija». — «Pushka të lshon në gjak».

§ 842. Po e uhajti kush pushkën e kuej e pâ bieje të zoti të pushkës shkoi ky e i dasi në prifi kuej edhë vrau njerin, tâkjetori bjen në gjak e jo i zoti i pushkës.

§ 843. Po i muer kush pushkën e kuej, tuj i kallxue të zoti, se kâ nder mendô me balë në prifi e me vrá njerin, edhë e vrau, i zoti i pushkës bjen në gjak, sepse «Pushka e çon gjakun te shpija».

§ 844. «Simuhorit i pâ-gjak bjen në

gjak».

§ 444. Po duel nji cobë mbloth shoke e ðashamirë e i duel në prift kuci, pa i pasë ky as gjak as warrë, cbë e vrau, pelai me gjith shnaherë bleja në gjak.

§ 445. Po duel kush në prift per me vrá gjalcja e vet, me gjithnë shoke e ðashamirë të jët. e mërr gjakun e vet e nuk bleja në gjak.

§ 446. Po duel në prift nji tubë burrash, krisi pushka prej ðanet të prifttarvet, porsë nuk vrán kenë; e n' at kov krisi pushka cbë prej ðanet t' atyre, qi rán në prift, n' at të perdem vrilet nji prej atyre, qi rán në prift, per nuk e vrá prej pushkvet të prifttarvet. kóta bleja në gjak mbas kanunit, sepsë e tiluen pushkon.

§ 447. Prita ðo të fillojë pushkun mbë burra e jo mbë grá, fol, mbë shpi e mbë bagtí.

§ 448. Po qiti pushkë prita mbë grá, fol, shpi a mbë bagtí, pónsa ðashtra kanunit e, po nuk e muer së kujdesi kot ðhánë Flamuri i prifttarvet, qiftí shoshoiçë mbas kanunit, arbnië ðo të hjitë pushka shpi me shpi, mendoj fa me fa, kanunë me kanunë e sé mbarrih flamur me flamur.

§ 449. Aí, qi ðán me ðalë aí grá, ðo të mirrë bukë me vedí si cbë per shnahorë.

§ 450. Po bleí kenë, pa dirë vesë prite e pin kalë, a hargem bukë, a mevem me vedí beken së nbreji shpí të kuej. shkuen së prite cbë vrán sherr, shpia e të vranit e kerkon per gjak shpín, qi e ða bukë.

§ 451. «Pushka e ðuka e ðhënun me ðeje të vranës, i sjellin gjakun atá, qi e rp».

§ 452. Po e çue kush me i ðalë në prenë shoqit të vet e per shnahorë rrbicbë shoqnin, po vrán kenë, aí prift si shelbí shnahorë bleja në gjak cse aí shpí. po kje sé ðashen fage.

§ 453. Po u çue kush prej Mirditë me i vá prifen shkkuej në Thatë a në Malsí të Lecbet a ajeti e per shnahorë nxirr shoki e ðhenë prej flamurve të permenden, aí, qi u prift, bjen në gjak.

§ 454. Po i tka kush kuej qi i i ðalë në prift shkonej e i a vrásë, tej i folen besen, se në ðalë së pajtuet t' atij gjaku ðo të lij çmimin e gjakut, e aj permbes besën sé ðhënun, shkoi cbë vrau shí atë, qi i tha aí, a së mbranë e lëu në qíll e nuk i a gargaçi me të kolla, ðordrasi jet në gjak e atij, qi e akuti, i bjgjat shpíja per prestí, qi i bání e tod beså e ejí ísl gjakë.

KVE I NJQKINDENANDËNBDHETËT.

Dorërasi.

§ 455. Dorërde ðámur aí, i cílli vret kenë me ðalë të vet.

§ 456. Dorërasi, pensá i a vrasë sherin, ðo të çojë fjalë se e vrau aí e mos të kuejë mesbnh prinlja e të vranit.

§ 457. Dorërasi ðo të çojë me kyë besë.

§ 458. Dorërasi, po mucj: vetë me e sjellë murë të vranin, mirë; perndryshej mbë kóta, qi të nbesket, ðo t' i thotë qi të shkojë me e sjellë marë e armen me i a pelitë te kryet.

§ 459. Dorërasi nuk guxon me márrë armen e të vranit; po bání kot kuje të zotë, aí bjen në ðy gjuqe.

§ 460. Dorërasi i prieftës së vet gjhet prej faíl a kalunðisht.

§ 461. Dorërasi e ká të tuejmen nátes e ary, ká i' a çilë ðrita, ðo të shkuet.

NVE I NJOQINDENJIZETËT.

Sinuhori.

§ 444. Sinuhuer âsht aí, i cíli i ep borë bardrash, taj i nðimue a në vrasë a në vjedhë a në të kryem të çfo mbrapshtje fjalë.

NVE I NJOQINDENJIZETËPARË.

Besteri.

§ 445. Besteri jané ata, qi him të privðja e kushrinija e të vramit, per me siermë besë per bardrash e per shpi të ti; jánë agnejtarët e bardrasit e të shpis së tij, qi mos t' i gjëjë gjá në vabe të besës.

§ 446. «Dordeti e bestës nuk him kush me pare».

§ 447. Taj kësë nji agnejti shashtin, kanuja nuk ðan qi të mërrin oparga ata, qi bija bardhë e as ata, qi s'kërfin besë per mðkesë.

NVE I NJOQINDENJIZETEDYTË.

Besa.

§ 448. Besa âsht nji vabe fërlie e sigurimi, që shpija e të vramit i ep bardrasit e shpijtarvet të tij, taj mos i ndjekë per gjak perkatsisht e mje së vabe të caktuame.

§ 449. Me çue gjinð pak besë âsht kanë; me dhânë besë âsht dëryð e burrë.

§ 450. Shpija e të vramit, po i dha besë bardrasit, ky e shpëtë e vras, ðo të shkoji në mest e në gjëmë me penjëllë të vramin bardi në vorrin e me ndjekë per dreke. — Kjo besë ngjanë 24 orë.

§ 451. Po e shkoi bardrasi në gjumë e në dreke perndan besën në dhânun, nuk i xihet per shkarmata shpia të të vramit, ebbë në mes i dhashë besë, taj kësë so bardrasi i a shtoi dhânun mbi dhânë.

§ 452. Pembasi të hjjë i vrami në dhé, katundi ki tager, mbas kanunit, me i a xjerrë besen bardrasit e shpijave të tij.

§ 453. Besa e katundit âsht trëbetë fishe.

§ 454. Pa ngarrol shpija e të vramit e s'a gjogj me i dhânë besë katundit, bardrasi me gjith shpijarë e kushrinë të tanë zjarmit ðo të mjë mahallë.

§ 455. Karrizuh fjalë nuk mundë të hjjë me i a xjerrë besen bardrasit e shpija e të vramit nuk mundë t' i apë kuaj besë, per pë nðrogë katundin e vet.

§ 456. Të t' a nðrogë katundin e vet shpija e të vramit, atherë a gjëet ndha mjetet e dashunivet per me lypë besë per bardrasin.

§ 457. Po e gjë besen e fitë shpija e të vramit, gjith që fisnu të jenë në ka-

tunë të tij ðo t' u apë besë as më gak se më teper.

§ 564. Po u çue një mik ëthtë i shkoi shpia së të vramit per besë e lijo e perçjellë me «Mos m' eja mâ» e muk i ðha besë, s' ka pse i shkon mâ.

§ 565. Po u çue një mik tjeter ëthtë i shkon per besë shpia së të vramit, e lijo e perçjellë me «Per tash s' t' ap besë, 'se muk e shof qiasem»; mâ të paren besë, qi besë me ðhânë, këtij ðo t' i a apë, tuj lânë m' ânash miq e ðashamirë zhvenet.

§ 566. Po pat besë shpija e ðorëruit, të rrin me mendë e me nierzi së pâsë të vet, të ruhen si burmini si ëthtë grraija e mes t' i shkaktojn lâme as traçime, per në kjothin aglatas me shpi të të vramit e mos të shesin krest.

§ 567. Po u grû keqya shpija e ðorëruit nâsi shpin e të vramit, katundi haskëtë me ðorrânë t' a qortojë e, n' e, hypin mevaja, të nôvatkohet me gjobë e t' u kpëlet besa.

§ 568. Kanë burrnjer per ëthtë ðetyret âsht të mos perbuzet kush në shpia e të vramit, ëthepsë e mjerë a e ftume kushdoh.

§ 569. Mos të trimohet kush me i pri gjakut e me kuçë me të rrpet katunë të shpis të të vramit; kanûja thotë: «Ojakoin ruçe e mos e gerrit fare shoqit të shpis së të vramit». «Ojakoi e ka të kuçtrem nânen, e ati, kâ t' a çiû krra, të strukt». — «Si të biej në gjak akeri, të hâmen e të mshelmen i ká per ðetyrë».

§ 570. «I kanë zjarrit jashtë 24 orvet nuk i rukt mâ gjakut».

§ 571. Kushrinja e lame me zjarr, prej ðorëruit mbrenda 24 orve të vrasës ðo të ruhem, sepak, po i vras shpija e të vramit, e mber gjakun e vet.

§ 572. Po pakrues gjâ a vrâ mbas 24 orësh, ðo të ðorrasiken me shpi të të vramit e ðo të jenë të lirë në pâsë të vet.

§ 573. Po vrân kenû prej kushrinis së ðërne shpija e të vramit mbasi të kalojn 24 orët, ajo muk mber gjak, por bjen në gjak.

NVE I NIQINDENJIZETETRETË.

Besa e gjâsë e e çobanit.

§ 574. Besa e gjâs e e çobanit âsht ajo, qi ðy e më flamurtë vêjn nêer vôji me pelqim të ajuni tjetrit.

§ 575. Tuj vû kat besë, flamurtarit me Kreshë e Zkelzni, i caktojn ndrit ndhiarë, latimtari, si ëthtë bahet me gjâ.

§ 576. Ushtari e lajmtari i nji flamuri, qi ka pâsë më flamur të huaj, muk mundet me i kalë caqet të kufizuame prej ðy flamurve në të ldhun të besës së gjâs e të çobanit.

§ 577. Ushtari e lajmtari, pasë se muk mundë të shmangin ushtën, ata as mundë të hîjn në shpi tjeter, 'si të vêjn kambën në flamur të huaj, por ðo të shkojn tûl e te shpija e Flamurtarit të vendit.

§ 578. Po pat per të keqe pâsun e vet ushtari, a pâsun e flamurit lajmtari, ata asik mundë të ðalin nepor flamur të huaj vetem, por ðo të jenë të porcjellun a prej Flamurtarit të vendit a prej ndonjî nderi, qi t' u apë vetë Flamurtari.

§ 579. Si tuj shkue, si tuj ardhë ushtari e lajmtari ðo t' a ðhleçin per ëthtë të mallë e pâ shkapenge caqet e ðanu prej flamurve me besë të gjâs e të çobanit.

§ 580. Po e gjet gjâ ushtarin, lajmtarin a barin, pâ ðalë prej flamurit të huaj, a tuj kuftuë gjâ mber caqet të tone, ata peiten në besë të gjâsë e të çobanit.

§ 581. Presa në besë të gjâsë e të çobanit kâ kôto nôvashkime e gjetë:

a) Dorëzuar do t'i lajë shpia së të vramit 22 qese per gjak;

b) Ilamuri i dorëzuar i bjegë tri kulla dorëzuar; po s'pat tri kulla të veta dorëzuar, do të bigjen: kulla e dorëzuar e dy kulla fjera të kushtrîve të aglatë të dorëzuar; po s'pat kushtrij të ngjatë, ehtë njiqinë brënash në kjochin. do t'u bigjen kullat.

§ xxx. Ilamuri i dorëzuar e sobanë pasurin e dorëzuar me bimë e me dhé, me gjá e me gjithakka të kët.

§ xxx. Po e shtranga ushen ushtari a lajmtari, a i kalsi caqet barin me gjá, me i vrafët kush, s'i peiten miq besën së gjás e të qebarit, por atij, prej shpia së të cilit dualen, e me shpi të tyne bjen në gjak dorëvosi si mbas kanunit.

§ xxx. Pa prekë kush tuken e gjás në mal e nder caqet e shtejavet, pabi bjen në sbeshkime e gjakë të perneudzuna, por e prek në besë të gjás e të qebarit.

§ xxx. Dorëzët e besës së gjás e të qebarit,janë Flamurarit, Kreshë e Dibrës e Flamurve të lëhen në let besë.

Vere: Mbas trgimeve, qi dëftohen prej popullit të Malevet të Shqypnis (mbi të cilat tash fasim në mendim të trgimeve të shrehmet, dën kjartas se «Besa e gjás e e qebarit» jeht gjum e vietet, e se do të jet kësë mbajtë para se kë lëtue me vjetë Eshë gryshella (pushka).

Vesbe-vesbe ehtë sat mbahet besa e gjás e e qebarit; si të ft nder Malet e Dibrevës: Nikaj, Mertur, Gash, Krumëqe e nieti. Nder Malet e Dukagjinit: Shalë, Shosh, Kir, Oltj, Plan e Topian; nder Malet e Pukës, të Mertürës, të Thethës, të Malsis së Lezhes e kah Durrësit; ebtepsë sot nuk mbahet ma kja fort besa, pembas trgimevet, qi na kan dëftue Fiqt e këtyre vendeve, beret «Eshë kësa besa e gjás e e qebarit.

NVE I KUQENDEVE ZEFERAVET.

Gjaku. (1)

§ xxx. Në kanú të Malevet të Shqypnis gjithnë djalta të kqin, djalosia të mirë e nuk merohen djatë prej tjetrit.

§ xxx. Çvidet i gjaku së mbrit gjaku mi, si per të mbrin si ehtë per të kqin.

§ xxx. Beriti mbahet i mirë «Eshë i thanë nolit»: «Jam burrë e Eltheut: «A jë burrë!»

§ xxx. Me kënë vedhë gjaqesh, kanûja nuk kishte dërgim a gjaksi vangun pleqsis prej pleqnish e pëgjesh në pesëdhet të të mirit e të keqit,tuj këtë se pesëdhet mbahet zmenduli kalenqinë derbëm n'ahet të vet.

§ xxx. Me pasë lanë shkogun e vedhmit të gjaqevet, të keqin per djalë e per fisnikë — firshat — kishin me e vra ehtë pë gjak; kishin shtue vrasët, të mos të kishte djalë kush me kypë asnye per vramit të të keqit e të firshat.

§ xxx. Pranëej «Djaqet I Ia Eshe si nja-nja: Jet i mirë prej të keqit e i keqi prej të mirit». — «Shpirt per shpirt, se Bukën e falë Zoti». (2)

§ xxx. Kush të vramit mierin prá, kje luarë a gjue, djalë a cucë a ehtë larishte djepi, i mirë a sherrëm per djalë, kryq, plak a sterplak, i pasë a i pá-pasë, fisnik

1) Shih: L. VIII, k. XVII, f. 161 e 166.

2) — „Anderson, pro eodem...", Evrípidhe, I. XXIV, vs. 19-20.

„E kqin, cfar asnvie i të mrapsit, qpasa per e-mevdhe», cfare mangut-domuzillare..." (Aristh. Gelgjh.) —

a ferk; vëzhklini kshi nji kreet: per vrasë të mashkullit 6 qese, 100 lesh e gjysë kua gjobë.

§ **xxx.** Kush të shitojë njerin, qoftë i pemëzëun ose § 892 perglymuebet si per mashkull si per femën.

§ **xxx.** « E shitarija shkon nikoq kercënat, a si f' i a prejë mjeku » (Qoftë e mjekënë si f' a prejë mjekut).

§ **xxx.** Paljini i gjakut a i varrës, qi bâhet me kmesë e djelm, nak ká fjetur per pesë ë qese per gjak e 3 qese per varrë.— Paljini i gjakut a i varrës, qi bâhet me vëmendjetsi të dashunisvet, pemëbi 6 a 3 qese kyçin vëtë të prahunat e mjekënevet. (1)

§ **xxx.** Të rânit në gjak, po u bâ vrasa në kishnë, borëxasi me mashkullin të shpia vëtë krishta djepi në kjofë bâ të bahen e bo të fsihin proj kanunëit e bo të shkojn nder mij, për shk. i a shmangë mrekkat të vrasës.

§ **xxx.** Në grumi të bodëqaft s' bâ pânë shpija e të vranit, sepsë „Dhunia e Priftit nuk bleja në gjak".

NVE I NJIQINDENJIZETEPËSËT.

„Gjaku shkon per gjesht." (2)

§ **xxx.** Në kanë të vjetrit të Malevet të Shqypnia vetem borëxasi bâjte në gjak, ase aj, i cilli rëhajte, shkreqte e shgracie pushken a çbo armë kushtrue nkrit.

§ **xxx.** Shpija e të vrasëit nuk mujte me nëjckë ax me vrá tjetërkênd proj vllazennih, nipash a kushrijsh të gjakesrit, posë gjesht — borëxasit —.

§ **xxx.** Kasija e vranësvet persëndi mashkullorin e cilja të borëxasit mjo në krishta djepi; kushrinia e nipat e njatë, eshtpak të bamë, por per 24 ordi, në vëtë të gjakut; e mbasi 24 orësh do t' u gjate borëxasë shpija e të vranit. (3)

NVË I NJIQINDENJIZETEDJASHTËT.

„Gjak për gjak me mbetë.".

§ **xxx.** Kur të vrasë dhoci shoqin dy vesh, që të fjalosen, e bieja të dy dekun, jesha kreu per kryo, zae gjak per gjak.

§ **xxx.** Shpijat e të vranvet nuk mund të shtjekun në fjalë, as nuk mund të kyta shpetimin lucija lucjes. — Do të bonasilon mbas kanunit.

§ **xxx.** Po mbet njani i vrâm e dertë

1) „Ai nuni fagiet vel, et persecutio oboe proximus suus fugiet, vel pugio et ille sanguis eius fuerit, sed persequetur in furore... donec eum, qui percussit, ita tantum ut spata ejus ei imperata in medium reddant". (Exodus XXII. 19. 20.)

„ Quando fu ferito un membro, da cui derivo piaga od ammaccatura, l'autore del male deve pagar le spese della cura, e — se rifiuta, deve la spesa ed — una multa". (Codice di Mosè, Iv. 84. Libro VIII.

2) „Non uccidendo padre per figlio, nè figlio per padre, nel compagnare pro proximo suo morietur". (Deuteronomii, l. XXIV. 16.)

3) Nder Malet të Malsis ë gjak ata, që vijn me kanë e mrrë në shtëpi të tyn, kanja në gjak me kryekrerë per gjak. — Kj kanë ishë edhë në Dukagjin, Skrel, Shosh etj.

i shituem, athotë i shituemi ðo t'i a lehçë tepricen e çmimit të gjakut të vramit.

§ **924.** Po m'a vrau kush t'ën vllá un u çmu athë e gjuejta nji të shpis së bonjakit, tuj e shitue një herë e nje në njizet herë; së mbrami ðrobha pushon e-thë e vrava të vllás o këtij a mun ðarrasin e t'ën vllá, të gjitha varrët ðo të pleqnohen e ðo të laben, e i vramí jet krye per krye me t'ën vllá të vrám.

§ **925.** Po vrave ath, qi poçë shitue njizet herë, varrët hapin, e jesin gjak per gjak me të vramin.

§ **926.** Po qita mbë kush athë vetem e qevishta në krye, i kàm 3 qimë per varrë.

§ **927.** Po i rashë kambës i kam 750 grosh.

§ **928.** E shituesja në brez e perpjetë ká 3 qime; në brez e tepertë ká 750 grosh.

NVE I NJICINDEJIZETESHTATËT.

„Gjaku per faj nuk jet." (1)

§ **929.** Çbo faj, qi t'i kàjë Shqyptari Shqyptarit, tager ká me e rrashtue me pleq e me pleje, perse nuk mundë t'a vramë, 'se «Gjaku per faj nuk jet».

§ **930.** Po më shou kush, e un e vrava, i a kam gjakun.

§ **931.** Po erdh kush me m' i ðhanë ziarrë shpia, a kodhën, a thanë, un e pita athë e vrava, i kam gjakun.

§ **932.** Po erdh kush me të vjetuë, athë e shtí tuj t'a zbertitye Zoti, e vrave, i kë gjakun.

§ **933.** Erdh kush me t'a bárë vathin, e shtí ká t'a vi tokën e gjakú perpara, mâne me vjetë gjárë t'anbe e atj a i kâthet mendja me t'a lshue, po e vrave, bjen në gjak.

§ **934.** T'a mbat kush a të rá, ti e vrave, bjen në gjak.

§ **935.** Të hypi kush në qafë, edhepse jásë të ðuer per nji krye, po e vrave, i kë gjakun.

Dyv: §§ **934** e **935** peshohen mbas rastbelës së fajit.

NVE I NJIQINDENJIZETETETËT.

„ Gjaku s' bâhet giobë."

§ **936.** «Gjaku gjak,gjaku giobë, thotë kanûja».

§ **937.** Gjaku s' bahet kurr.

(1) Perkon „Gjaku per faj nuk jet" e bán báll Libyne patriarce:

„Si vëllezërun Lot dannuan, ose vellezërun Isaku kurrë kurrohen, ose pleqtë vjetrun kurrë perenduar nuk erdh nuk ungjalle". (Elemdi, I. XXII. 2.)

„L' uccidere chi ha ucciso ingiustamente la persona ed in pubblico e d'intorno alle quali cose furono, non vuole volgersi per veruna maniera l' animo." — (Codice di Manú, Nr. 368. Libro VIII.)

„Non era volgersi chi uccidesse per difendere la vita, l' onore e la libertà..." (Sacre pandette di Ateneo. — Leggi civili e criminali.)

„Persona uccidentesa, ed non dannosa, chi tolta ne dichiarabi, fort occidere." — (Il diritto barbaro. Gloss. Iuvavi.)

ne e lypët nevoja; porsë faji ish gjithmonë faj, e shpija e të vramit ka t' a perligjë shpia e burrasit, 'si t' a shoftin me udhë plotë.

§ 888. Në çdo gjobë me ri shoftja e të vramit, gjoben e lan gjobë, porsë gjakun s' munë t' i a hapin e gjobë s' munë t' i a lën ethepsë shpi e ligë ethë e lëren.

NVE I NJIQINDENJËZETENANDËT.

Gjaku per pënë të ligë.

§ 889. «Ata, qi kan shtat e shtatë bashkë, po e vrân të by në pënë të keqe, shkojn gjak-hapës». (1)

§ 890. Parimi «Gjaku per faj s' jet», në shtatën të gravet e bjernë kaqin e ket.

§ 891. «Nisun e prêm, armët e gruen e shtatsenve, kanija e' i perket.»

§ 892. I marrunmi e e marrunmja vetem atherë shkojn gjak-hupës, kur të vriten në pënë e në mnyrë të keqe e me nji pushkë.

§ 893. Prindja e të marrunëve nuk munë t' i kerkojn per gjak për ato t'i apin burrasit fishekun e prishun me «Të kenët bora»!

§ 894. Do të qesin burrasit, se gjaqet e të marrunëve nuk ka t' i kerkojn per jetë.

§ 895. Po i kjau zbora prindes së të vrarve, se burrasi nuk i ka vrá në pënë të shtatshme, gjyqti i shkëpjon bën mbas kanunit.

§ 896. Po e la Perora mbrendë, burrasi jet në by gjaqe e në gjobë mbas kanunit.

§ 897. Po pshtoi njana faqe pá e vrá ethe fiku burrasi, qi i gjet në pënë të keqe, nuk munë t' a vras mbrapa, 'se bjen në gjak e faqen që vrame gjakun ka t' i a lajë.

§ 898. Po kuelen ma mirë gjaqt e vajzë a nuse, e po pshtatin pá a vrá — bukën — në bbë të largët, ata i lecitë Flamuri per gjithë.

§ 899. Po u bëftë aí, qi i kerit ethë i vllaznvehin si këtej si ethë të marrunëve, fiú, kanunit e Flamuri i gris të by, taj jas bá gjakun gjithë.

§ 900. Gruaja e vejë a cura, qi bëshin me marrë, ka të ligjeshin per të gjithë në gruntbull të plehit. — Ase i vllaznin mbrenjet by kenave brûsh të mbrenë e a i bâshkin me kallxue simahorin, a i bleshin të shkërben per mnyrë mbrenjet by djarmesh. — Me kênë se mbrîjshin me i a sjerë fjalen se cilli e kerit, atherë i vllaznin mehin ethë simahorit, ethë i grîjshin bashkë.

NVE I NJIQINDETRËDHJETËT.

Vrasa pá hiri.

§ 901. Vrasa pá hiri nuk e ká të mbjakmen me pushkë. — Derërasi lân

(1) „Si damnavit vir rem suam alienam, occidat morietur. Si est, adulter et adultera, et subvertunt mulierem de hereditate". Deuteronomii, XXII, 22. — Levit. XX, 11. „Si quid peccatum interque furtum est a mulierem, mulcta tur; si virum fuit, si non idcirco vir perdet quid fecit, condemnatur. — Ex jure autem veteribusque ita scriptum est. In adulterio mulierem tecta si deprehendisset, sine judicio impune necavit". Aulus Gellius, Noct. Att., Libri X. c. XXIII.

„ Interque Pontifices sequitur supplicio mulierem". (Cicero, De legib. IX.).

gjakun e borxhlut. [1])

§ **944.** N' at gjak të nji borxhtari ke të largohet e të rrijë mbrenda mje çi të mirret vesht pâna mirë.

§ **945.** Him gjakija e vrit e, 'si të vertetohet se perfundimtë kje pâ him vrasa, çi u bâ, borxhtari lân qindin e gjakut ebhê borxhlut.

§ **946.** Me vrâ kush — ebhê pâ him — gruen me shtat sânë, posë 3 qenavet të gjakut të gruen; i a prenin ebhê barrën 3 qene.

§ **947.** Po u perpush borxhtari per 3 qene të barrës, kunija e ep me çilë të vranen, per me pâ pafe a pat djalë a vajzë. [2])

§ **948.** Po pat djalë, borxhtari do të lajë 3 qene per gjak të gruas e 6 qene per gjak të djalit: po pat vajzë, posë 3 qenavet të gruas së vramë, do të lajë ebhê 3 qene të vajzës.

§ **949.** Vrasa pâ him mak kâ globë.

Dene: Vrasë me mbret. Shih: I. VIII, k. XVIII, n. XCVII, f. 68, «Të prêmtë e mbrëmë».

Vrasë me mbrremjetë, shih: I. VIII, k. XVIII, n. IC, f. 69, «Mbrremjetësia».

NVE I NJIQINDETRIDHJETEPARË.

Vrasë me dorzën.

§ **950.** Me bâ me u ngâmue nâne vedë shpija e borxhtarit o shgjia e të vramit mbas gjakut të gatuem, borxhtarit u duhet me hî në fushë e me ba him çi t' u shkrohet fanti e borxhlija.

§ **951.** Po krai pushka mbrremjet fyme, borxhtarit do të korbajn mikun e prim pri lagjes, qi nisi pushkën. — Tjera shih: I. X. k. XXII. n. CXXV. «Gjaku shkon per gjak».

NVE I NJIQINDETRIDHJETEDYTË.

Pushka mdjekë gjakoin.

§ **952.** «Pushka e rikun kâ gjithë». — «Pushkat e qarë kâ globë».

§ **953.** «E shkrepnja kâ globë».

§ **954.** Po u fjalosen by vetë o njâni

---

1) „Qui percusserit proximum suum vulnere, et qui ferit ei medicinam adhibuit, reddet ei, cum sanum fuerit, impensas.“ — „Me ai asnjë nga njerëzit tonë shkjepi ose... Me ai asnjë nga njerëzit tonë shkjepi ose... Me ai asnjë nga njerëzit tonë shkjepi ose... Me ai asnjë nga njerëzit tonë shkjepi ose...“ (Exodi, XXI, 1, 6, 8.)

„...E mercedin lucrabuntur eius: reddam ei pretia, et vita pro vita reddetur, oculum pro oculo, dentem pro dente, pro plaga plagam, pro livore livorem.“ (Deuteronomi, XIX, 1, 6, 8.)

„...E mercedin lucrabuntur eius: reddam ei pretia, et vita pro vita reddetur, oculum pro oculo, dentem pro dente, pro plaga plagam, pro livore livorem.“ (Deuteronomi, XIX, 1, 6, 8.)

2) I ngjí i Perëndís Atrimëtrisë, mbretë i Mbretënve (All para Krishtit) e mbretë të kta mbë e gjith, per me dhânë ne këto 3 mrojtorve shpirtënorë 3 dhuratave, që u bâ per ngjí Mbretnesh tanden Qiellnde ne vrojtim të ej. Ka Gervia. M. Pasparelli. Venedik 1826. — Kandili d' Amore, pag. 42.

e dorëthë pushkes mbë tjetrin e e shkrepë, por s' i nbesë, po s' u vrân n' at valë, i pari, çi shkrepi pushken, bjen më rëndshëm të gjobës.

§ 944. Po e shkrepi i pari pushkën e nuk i nbesi, i dyti i nbëj gati ebbë e vrau, ky bjen në gjak, por jo në mbrëmbën të gjobës, se «Pushka e mbesme nuk ìcì me të parën».

§ 945. Me shkrepë pushka pá hiri, i zoti i pushkës bjen në gjak, po vrau a shkoi kesh.

§ 946. Po hini kush në shpi të huaj e, pensá t' a vjerrë pushken në krahë, i kputet rrypi, shkrepë pushka ebbë vret nbonjë të shpis a lëbo. I zoti i pushkës bjen në gjak.

§ 947. Po e ta mira pushken të nxjerrë ebbë shkrepi e vrau kesh, i zoti i pushkës bjen në gjak.

§ 948. Po e vazr mika pushkën në krahë e ajo a thye e rá pushka në tokë, shkrepi ebbë vrau kesh, i zoti i krahës bjen në gjak.

§ 949. Këlì e krraba lânë vë per të vjerrun të pushkvet, prá i zoti i krrabës a i lëjat bo t' u vëtë mesben e mos t' i lëte t' u boejshin prej krijat.

§ 950. Po u vrá kush e nbet bolum një rrì krah e në tjetrin a shkuen 2ç vetë, jenin gjak per gjak; një gjak, by varrë.

§ 951. Po vrau kush grien me shkat shnë, kanuja e ep qi të çbet e, pe pat bjatë, korëtasi, posë gjakut të grues, bo të lajë 6 qese per gjak të gjatë; po pat cucë, bo të lajë 3 qese per bui e 3 qese per t' ânues.

§ 952. Pushka e shtine per mbi të prêm të lakon në gjak, por jo në gjak.

§ 953. Pushka e shtine per vrau a cucë të zhdrunuem, s' kë as gjak as gjobë.

§ 954. Pushka e shtine per armë të mbrenda, bjen në gjak, por jo në gjobë.

§ 955. Pushka, çi kret pá hiri, kë gjakun gjak, por s'kë gjobë as të nbjekunen.

§ 956. Pushka e shtrepun, nbë lëbo kë gjobë.

§ 957. Per çdo vrasë: e qese per gjak, 100 lesh e 1 kë gjobë Flamurit e 500 grosh bereës më Gjonmarkut t' Onushit (per kërcënim).

NVE I NJIGINDETRIDHETETIRETË.

Kush vret vpdin, shkon gjak-hupës.

§ 958. Po vrau kush vetën, gjaku i shkon hupës.

§ 959. Shpija e vetvrasit bjen në gjobë, se gjobës vetën me të bjerrun të një njerit e me të prishasat e ðonlovet.

§ 960. Po vrau i vlâi të vlân, gjak-hupës shkojn, porsë gjoben e Flamurit bo t' a bajn si nbas kanunit.

§ 961. Po vrau i biri t' ân, s' e nbjekë kush, porsë i biri, ðonlovasi, grîhet a prej fati a ebbë katastrofë.

§ 962. Ne vrá i biri t' ânues, bjen në gjak me prindët e t' ânës.

§ 963. Ne vrá i shoqi të shojen, bjen në gjak me prindt e grues.

§ 964. Ne vrá e shoqja të shoîn, prindja e bilaj bien në gjak. Dá nbetë si prindja e ká gri të bin, qi bâte lot shemtinë.

NVE I NJIGINDETRIDHETEKATERT.

Shkuesija e gjakut.

§ **955.** Shkues i gjakut thirret aj, i cili perpiqet te shpija e të vramit, per me e pajtue ðorëkrasin.

§ **956.** Shkuesi i gjakut, po i ðuel në krye pënën, kâ tager në kpucë.

§ **957.** Kpucët a opingat e shkuesit perbâhen prej 500 grosh-ëshk.

§ **958.** Kpucët e shkuesit të gjakut i lân shpija e ðorëkrasit.

NVE I NJIGINDETRIDHETEPÉSET.

Pajtimi i gjakut.

§ **959.** Pajtimi i gjakut bâhet ðê mnðyrâsh:

a) me të hîmë të ðashamëvet të shpis së të vramit e të Pamalitarit;

b) me të ðalun të Krenvet, të Dreðs së Ojemarkut e të ðjetnvet të Flamurit. — Në kët rast per çdo vras Dera e Ojomarkut i' Orosh-it pâmte 500 grosh.

§ **960.** Në të ðyja çasa rasë ðorëzânët e kanunit jânë të ðamëndbotshem.

§ **961.** I zoti i gjakut, posë çmimit të caktuem per gjak, kâ tager me hypë mi hirë (martinë) në krah të cilitëbe, ci t' a nguâ ujnin; e beðrasi kuhi në ðetyrë me i a pêlë ary.

§ **962.** Që a sbroqë pûna e gjakut, që hî korzânët e ðuhâsem, që u caktue vakt e të kallavet të gjakut, trevenat e kalâsë nuk shtrohen e kuka nuk kallet.

NVE I NJIGINDETRIDHETEGJASHTËT.

Dorzânët e gjakut.

„Dorzâni e kreðit nuk lân kush me pesë".

§ **963.** Dorzânët e gjakut I zgjedhë shpija e ðorëcasët.

§ **964.** Dorzânët e gjakut jânë ata, qi kâjn per me mbajtë larg çka të perendtun mnâjet e zjarmit, qi kishte me mucjkt me a nbcoë nðrenjei shpis së të vramit e ðorëkrasit.

§ **965.** Dorzânët e gjakut, 'si të kâjn nji herë, nuk ðalin nâ.

§ **966.** Dorzânët e gjakut kan tager me I mbajtë në krê ata, per të cilt kan hî; e, po nuk vjelten kallâlet e qartuem miqasore, kan tager me u a mûrrun pêjt ollâ me kercim, po luejtes.

NVE I NJOHINDETRIDHETESHTATËT.

Borxhësit e të hollavet të gjakut.

§ 888. Borxhësit e të hollavet të gjakut i njohëmë shpija e të vramit.

§ 889. Vaket e të hollavet të gjakut i caktojn Pleqt e burrat e arrë, si mbasca ary.

§ 890. Vadhja e caktuame e të hollavet të gjakut as shtyhet, as hjket.

§ 891. Me bá me bakí merdhesh borxhasi e ave zinë me luejt me borxhësit e të hollavet të gjakut e me i dhanë me sorrasc, po t' i a çoit të zoti të gjakut të hollat në vakt të caktuame e betyrohet e qesia në kusmin, i cili do t' a ngushtëjë kjsin e keq me k-e perçjegjë betyrët e, po e lypi arsyeja, marrò t' a gjatsin.

§ 892. Të hollat e gjakut do t' i çoni shpia të të vramit apse bere të barabavet e jo kurr dyet-per-dyqi prei borxhasit.

NVE I NJOHINDETRIDHETETETËT.

Buka e gjakut.

§ 893. Buka e gjakut është nja, kúr vllaznitë e pafrimit të gjakut me dhá prej gjindjet, shokësh e bashkatrimsh të zoti të gjakut t' i shkoja në dorë borxhasit per paktim të gjakut e të buja buka e gjakut të paftuem.

NVE I NJOHINDETRIDHETENJANDËT.

Kryqi në dorë.

§ 894. Kanë ështe, si të vihet per fjalë paftimi i gjakut e, si të bahet buka, të këtu borxhësit si të gjakut si ebbë të të hollavet e të bihet kryqi në dorë të borxhasit prei të zoti të gjakut.

§ 895. Kryqi në dorë ështe shtëpi i gjakut të paftuem.

§ 896. Kryqi sherrë në gár të prákat t' eper të dorës së shpia a sher prejtet e krahvet të dorës.

§ 897. Kryqin në dorë do t' a njerrin bora e të zoti të gjakut.

§ 898. Hyrjatin — sqeparin —, me të cilin e xuer kryqi, kanë ështe me e bérkë mbi pullaz të shpia në dorënsit.

NVE I NJIQENDËRATERDHETËT.

Vllaznimi (Mo pi gjaq).

§ 1066. Si f'a pajtohen zbatnat shpi-lavet të derdhrasi e shpis të të vramit, pën gjakun e shoqi-shoqit.

§ 1067. Mbrrin bëj gjaks të vogla, i mbushin pergjymanh me të dë a me rahë: gobet shoqi prej bashkimisht e u lëhët bë gjaks të vogjël, i shpejn me gjyqsorë, kj lë me lëhuc kë nji plot gjak veçmas aber bëj gjaks.

§ 1068. Mbasi f'a pëmbajn gjakun ane, mbasi f'a hudhn mbrë, I shtërrojn gatat, e, me ţuer kryqsue, I a kcin shoqi-shoqit, kj e pi gjakun e njëri-tjetrit. — Nder njimi pergjime qoftë pershkë e bâhet si vllazen të ti nji sânet e zakut.

BKSH

LIBER I NJEMBDHETËT.

KANUNI I PLEQNIS.

NVE I NJOINDEKATERDHETEPARË.

Tagri e dëfyra e Pleqvet.

§ 998. Plaku i pregut pak mund t'i hypë të lalmet e të prenet e kunës, pa e nëtreqë pleva. —

§ 999. Pleqt jënë a të pàrët e vllaznive a Krenët e faeve, syre e në dilvet kohë e paleetua në themel të tagrit kanunit.

§ 1000. Të bëtë mos mund të hënë nëse i kanë i fi e të kuvendi gjëgj a pleqnë, që ko të perkitë a aq vllazni, a më fis, a dëmë ajì katund e Flamur.

§ 1001. Pleq thirret dëbë burrat më zë per uri e që jënë regji sher gjygje e pleqni.

§ 1002. Per pleni të vogata e per të kapese të pasecia, dëbë të perminduri mund të mirren per pleq pleqnesh e gjygji i bàm prej tyne kohë i njëthun prej kanunit, nëpër që të pleqnajn mbas kiti).

§ 1003. Pleqt e Kanës kan tager me shtrungë dhë mugë e kercina dërmak e vranet, kû me arti, kû me fuqi bashkë me katund e sher kercaime të randa kat ko të lypin kohën e Krenvet e të djetmet në Flamurt, per të prûm në mund të bahën mendimit.

§ 1004. Pleqt kan tager me mbledhë katundin, kur nos të hanj kush me i ndejt gjygjit të kohës mbas kanunit e pà kohës mbajtje.

§ 1005. Per plegni të vogja ko të mirren Pleqt në asterë perendan vllazënjet e fisit.

§ 1006. Pleqt e mirrun per me bà ndonj pleqni, aty e n'at her, që t'u ajon zëbuna të fjalmet, tager kan me bà gjygj e me e çue ferì në mbarim.

§ 1007. Jo vet Pleqt ase Krenët e Kanunit kan let tager, per ebbë Pleqt e çashtisen të vogata, 'si t'i kenë ngjëthë kush per pleq, kan tagrin e perveshun.

§ 1008. Si t'u epet Pleqvet në ferë pergu i pelqinit, ebbë ne a pashtishin të fjalmet, nuk mund t'u a sterrakerin pergun, as nuk mund t'i nderojn ata Pleq.

§ 1009. Parimi i kanunit kohë: «Plaku mbi Plak, gjygj mbi gjygj e bé mbi bé kusija nuk bën».

§ 1010. Pënët e randa, që e vreginjin nderen e kanunit a të Flamurit, ko të pershtien prej Pleqvet të kanunit e prej Krenvet të Flamurit.

§ 1011. Pleqt e Krenët e Flamurit nuk mund të kpasin kurrnji gjygj e nuk mund të gjekisin kenë në katund, pà i pënë me

vobi Pleq e Straqleq e katunĉit, nĉ të cilin gjindet tajteri.

§ 1002. Po ndolli se dusi mendoh nji katund mardë me gjith Pleq e Vogjli, zhvatë nyrdhen Krenët e Flamurit me Pleq e Straqleq vllaznlah e fisesh e me gjith Vogjli ebbë e bleje në mesh katundin e bahan done.

§ 1003. Po a que nji katund per me u agretë latë Krenvet, Pleqvet, Straqleqvet e Vogjlis së Flamurit, nen të cilin gjindet, arbotë do të bâhet me bleje Dera e Gjamarkut, nĉ zâ të në cilin do të qohen ebbë Flamurt tjerë e non prije si kâtuj Dere do të mujhet katundi i bahan done, ebbë e bleja në mesh me nderdhime gjabësh, me të zjarrin prej vendit, a ebbë me të grine katundine, në pasht bâ kush vdo si faj per të grin.

§ 1004. Sjellet e nderdhivet e permanëtura i veshen ebbë nji Flamuri, bâir të bahë done; me nderyshim qi Flamuri mardë rub mund të vieret prej vendit, porsi leqitet prej Flamursh tjerë teja qi të shtrojë pengun.

§ 1005. Kanuvet, qi vln nji katund me Pleq e Vogjli per vedi, bj. §. per bjeksi, pahesni, per vlasht a cubëli, as Flamuri e as Dera e Gjamarkut nuk mund t'u a laçi, mjaft qi mos të bâjshen pûnë të reja, qi të jenë kundra vendimevet jetike të katundit të Malevet.

§ 1006. Nder qingje e pleqni, qi i perkasin katundit mardë a nji Flamuri, Pleq të vecantë nuk kan tager me mbrrë neper done. — Këto do të peshohen prej Pleqvet e Krenvet të kamës së Katundit e të Flamurit.

§ 1007. Po ca në taj nji Flak katundi, do t'a ishojë perigan në dorë të Vogjlis.

§ 1008. Po s' e gjeqi me shtrue pengun, Vogjlia threet Krenët e Flamurit e zbashkat e bjein n' arsye.

§ 1009. Po ca në taj kush i dorëu së Gjamarkut, gjegjia do t'a a bâjn Krenët e Vogjlia e të gjith Flamurvet. —

§ 1010. Po ca në taj ndonji prej Flamurtsh do të peshohet prej Krenvet e Vogjlis; e kesu i Flamurit në taj do të peshohet prej Flamurtarit, Krenvet tjerë të Flamurit e prej Vogjlve.

§ 1011. Dhenash Plak, a Krye, a i Derës së Gjamarkut, pengun do t'a ishojë në dorë të Pleqvet e të Vogjlis, po bâni kush vaj mbë të.

§ 1012. Pleqt do të bâjn gjygj pâ krahambajtje e pâ u thue prej nendonesh a të ishnesh prej njânit a tjetrit.

§ 1013. Po u hetue vdo i Flak se e bâni gjygjin me krahambajtje e kundra kanunit, veç pse i tigem prej nendonevе t' âsës kundershtare, posë façen së zezë, s' e mâer kush më per Flak. (1)

NVE I NJOINDEKATERDHETEDYTË.

Pëgjet.

§ 1014. „Pesga i kbiem nuk mierret më".

§ 1015. Pengu âsht nji shij i lumbët, qi epet në dorë të Pleqvet qiygjtarë me tager qi të bâjn gjygj mbi ankimet e ky kundershtarvet.

§ 1016. Pesga thirret »Pesga i pelqimit a i zbukuris«, qi ban me thânë se, taj e bâzë pengun në dorë të Pleqvet qiygjtarë, bâta gjaben gati me i nbâjë gjygjit e pleqnis.

§ 1017. Pleqnija e qiygji i bâm pâ

1) Mbrrdhina qui invigil mulieris, et parentibus mulieris congaudet luctuosis, et dicet omnis populus Amen. (Ruzitsch. XXVII. 28.)

pëgjic, laqe kanunit s' ká vjetjic.

§ 1081. Para se të fillohet gjygji, pëgjuet ðo të jenë në ðonë të Pleqvet, e të kapuni në paßë, posë qi nuk mundë të luejn më, ata ßðhen edhë me të apangat, ase Pleqsin e prenë prej kanunit.

§ 1082. Per peng sëbet arma, ilsheku, ortari a ëbhë kutija e ðehërit, mje qi të hiçja pëgjet, qi f' i paraqiten vjetjet, per të cilen kapen.

§ 1083. Nder pleqni asknesh, shqarkonesh a shpiljesh fiala e gojës nuk pelqehet per peng; ðuhet shëji. (1)

§ 1084. «Fjala peng» jet veten atbotë, kür f' i ßasë kush luej kaç e luaq. per s' i a nëreqët nji pinë.

§ 1085. Po i a nëreqi pinen, të folmen i a ká ðehyrë burrit të luej.

§ 1086. Po ngalen Pleqt e pëgjuet njani në menðe të vet e tjetri në të vet'n. ðo f' u sielten Pleqve tjerë, porsë per të prishura nuk munð f' a rregullon të ßaßuuet (të zotuet të pëgjuet).

§ 1087. Opangat e Pleqvet ðo f' i laçn të zotët e pëgjeve, së njani aq tjetri.

§ 1088. Opangat e Pleqvet laßen jo ashas anëjes së Pleqvet, per nder rasëna së pleqnis: «Nbas pengat shkoja opangat». — «Nbas gjijet shkoja opangat».

§ 1089. Pleqnija e nji paraßtes ká pasë plotë gnosh. — (Herst nuk bßheshin pleqnit mbasdite.)

§ 1090. Per pleqni të ðame me «gër», të kapuni ðo të lajshin ka 10 grosh per pleqni.

§ 1091. Para se f' i a ßßë gjygjit Pleqt, ðo aj ßaja kat bé: «Per të Shtëpi të Perendis (prbi ni shtj Besuni) e si e ßajsha mos më ndodhtë gjygja nuk ðo f' a ßaj me drejtë e me krahambajtje e, aje ka të m' a mbrnj mendja e shpirti, nuk ðo f' i ßaj tak kanuni e gjygji të drejtë! (2)

§ 1092. Jashta katundit nuk ká tager kush me gjetë Plaç.

§ 1093. Po ðuel kush me kpë Pleq në Planer, nen të cilin gjindet, ðo të mbrnë per Plak nji prej Krenëzh e jo prej Vogjlet.

NVC I NJIQINDEKATERDHJETETRETË

Shtëpi Pleqsh.

§ 1094. «Gjygj mbë gjygj e Plak mbi Plak kanija nuk bën».

§ 1095. «Në mos të pelqefët gjygji, tek ë' Sh. Pali». — «Në mos të pelqefët gjygji, tek ë' Gryka e Orosh». — Dera e Gjonmëhat themëli i kanës».

§ 1096. Po i a ðonove pengun Plakut, e ky f' a ßëri gjygjin, s' kë gjo kpë më Plak e gjegj.

§ 1097. Po s' f' a mbushi mendën gjygji i Pleqvet, qi ti i zgojbe e i pelqeve, tager s' kë me e sterrmënun pengun i'më se me ngjetë Pleq tjerë.

§ 1098. Po u voj menðja të zotve të pëgjeve, se u ështi bá gjygji pá magë e me krahambajtje, kan tager pas me i shtë pleqnis.

§ 1099. Pleqt e pasë nuk i hoçja pëgjet, porsë kita jashë në ðetyrë me ðërë vetin, tuj jau lshue pëgjet e vetа të

1) „Oppositio est pignoris". — Pohl. Exercitia, Pharmin. sh. IV. Sectio III. — Oppositio interdum significat depositum, hoc est rem alicui pro certo finem pignus positam. —

2) „Judices cum juramento se ex lege judicaturos". Ka. Rom. v. II. De judiciis publ. n. 130.

dorë Pleqvet të dytë të zgjedhun prej atyh; e mbasi të jau shtrojë gjygjin e bâm, do të perbohet prej Pleqvet të dytë.

§ 1040. Po e bân të keq gjygjin e Pleqvet të parë, kâta të dytët u mârrin pêgjet të Qafësavet e, posë që jeta pâ ozaxga, kâta do të lajn opangatë e Pleqvet të dytë.

§ 1041. Pleqt mundë të shtohen nje në tri lagje: po s'e kpalen gjygjin, atherë do të kin nder krenë dorë në Derë të Gjamarkut, që âsht themeli i kanës. Perlej kësaj Dere s' kâ gjygj.

§ 1042. Po dyzet i mirë gjygji i Pleqvet të parë, pêgjet e para do të lajn të lagje opangash: Pleqvet të parë e të dytvet.

§ 1043. Po nëdën gjygje a pleqni të ranë, zhvillimi do të dypot në Derë të Gjenarkut.

KVE I NJIQINDEKATERDHETERRATERT.

Porosia.

§ 1044. Porosí a Perendisë me pejë të kanunit thânve ata njerz, të cilt zbênjohen me gjakt prej gjyqit, per me bâ bé e me ajerrë në kog nëndreth.

§ 1045. Perendisë do të kpjet atâh:

a) që mos të jenë gjetë në bé të mêkshme;

b) që mos të kenë nbo 'I mâllet as kunâtra lagjes, që kân bé, as kondra asaj, që veshtrue bân;

c) që mos të jenë gjinë fodhanë, që vjerrin shpirtin në krahë per të mallë bukë;

d) që, nemosë me kanunthe, rrenë të bleja nbo 'I pûnë, a mundë t' a herojn nâ letra;

e) s' bo të jenë grá, se kundra s' i sân;

f) që mos të jenë të betuem e mejtue.

§ 1046. Perqithuhet bonja pâ Porosí s' bâhet.

§ 1047. Perleni i kanunit âsht: «Beja bâ Porosí, Porosia bâ mundsin nder botë me e të fillimen».

§ 1048. Prûni s' gjakt në bé; per, me qillue se i hypët hasja, që per me lâ vedin, si ebbë per Perendisë ky nâhet per 24 vetë.

§ 1049. Nji krye i Plamurit, po u thirr në nji bé 24 vetësh, 12 i a xjet gjygj e per 12 të panjohun âsht vetë.

§ 1050. Aj, që u prin Perendisvet në bé, nuk mjilet per Perendi. Perleni i kanës âsht: «Njiqinë Perendisë per I zoti s'mjilen».

§ 1051. «Porosia nuk shkon në bé, pá i a bâsë I zoti I bês».

§ 1052. Aj, që i prin bês, do t' i fjâsë Porosia, që, po âsht beja e rrëjshme, të lajë gjakët e Kishës per fillimin të bês që mëjshme: gjakun e Flamurit a të kanosit, si mbas zanuri të Perendisvet e hyperjakes të zotit.

§ 1053. Gjygji do të xjetn per Perendisë gjanë prej vllazënjet e prej kalasësit t' atij, që bo t' i prîjë bês.

§ 1054. I zoti I bês bo t' a shkojë Perendisvet të xjetun per derë, per me I bâ me bleja se gjygj I kâ xjetë per betuem.

§ 1055. Perendisë e panjehun, që I gjên vetë I zoti I bês, në gjygj e para Pleqvet bo t' i kalloajë dnesh per dnesh, si I a kalloven atij të xjetuet.

§ 1056. Ebbë Perendisvet të panjehun bo t' a shkojë per derë I zoti I bês per me u kalloue, se I kâ zgjedhë per betuem.

§ 1057. Gjymtue e Perendisvet I xjetë gjygj, e gjymtun tjeter I gjên I zoti I bês.

§ 1058. Pleqt, mbasi t' a xjetën Perendisë, bo t' i thanë të zoti të bês që, per në punët bythim prej nbonjanë nder Perendisë të xjetun, se kishte me e ilmë lûnë prej atë I zoti a vallë, të kalloajë aty.

§ 1059. I zoti I bês, si të bllojë arsye të themelta per xjetin a tjetrin nder Perendisë të xjetun, Pleqt e gjygjit ilmë

në betyrë me i nënrae.

§ **1000.** Nëmtia Porosllëch mundë të bëhet mjo më tre vetë, por jo më.

§ **1001.** Dita e bëu i caktohet Porosës, e i zoti i bën është në betyrë me e mbledhë.

§ **1002.** Porosa, para se të shkojë në bë, ka të perqitet me bë betime të të mundet, e me shqertue të zot e bën, qi mos të shkojë në bë të mjshme.

§ **1003.** Porosa kë tager me bë betimet e veta e, po kje çashtja e pashe teper e ngatrresume, kë tager me e shti bën mjo më gjashtë muej, tuj vijue nëor betime.

§ **1004.** Per ngatrrime të ranës kort e qi kapin kapët, Porosa kë tager me e shti bën, ebhë me vjetë.

§ **1005.** Si të bët bë betimet e vetq Porosa e, si t'i bët humbë fjalët haj për me e ferue me bë të shpërnie, haj më e lërë libbë, n' të gue shtrybët; a mënon a tjetren ka t'i a kallxojë të zoti të bën.

§ **1006.** Ebhë nië nëor Paronëtë, të mos të nëligjoë me e bë bën, i zoti i bën jet libbë.

§ **1007.** Kanë dekt, qi më Porosën a ebhë më, qi nuk ban me bë bë, ka t'i a shtrbosht shtrngë të zoti të bën, ebhe me bë, se e kyçën, që nuk e lëjn dalë prej nëo 'n mbrit a mrijn, por vetem prej brolet e kyshtrit të atij shkoja në bë të mjshme.

§ **1008.** «Po bungri bukë Porosa, bën e kë të bëme».

§ **1009.** Po e mbledhë Porosa, gjithë bungri bukën e bën, i zoti i bën dëft paluj; Porosës n' i jet fjetur veç me shtrue në bë.

§ **1010.** Po e la bukën pë hangur Porosa, i zoti i bën jet në tuj.

§ **1011.** Po n' a gjegj zhgarbacit me mbë në dit të caktuame, per me pë bën, i shpifuni mundet me fjalë në qytë, se me bukë të hangrume prej Porosët, aj ësht i pafaj.

§ **1012.** Porosa ka t'i thotë zhgarbacit a të vijë me pë bëna e të qesë kapucarin.

§ **1013.** Zhgarbacni, ebhë se e perpunëtë nëo 'i dit, së mbrami, a ka të shkojë me pë bën, a ka të qesë kapucarin.

§ **1014.** Porosa, per me u mbledhë me bë bën jashta shtëpis caktuame, n' kë fjetur bukë, por shkon në bë e bën të vet shkëlë.

§ **1015.** Në dit, gjako të bëhet bëja, ka të prezejn ebhë Pleqt e gjygjit të bën.

§ **1016.** Deja ka të bëhet me kot mnë:

a) prit më bë i zoti, per mos i shkëmbë rëmën Porosës;

b) mbas kotë ka të bëjn bë ata, qi e kan më zier me gjak;

c) mundet bëja bë Porosët e rjetën prej ghycit.

ç) të mbrami Porosët e gunjcles.

§ **1017.** Pjesët e bës ka të shpërtehen pë nëmrin e shkurse i kë rjetë e mesh me gjyqin i Pleqvet.

§ **1018.** Të gjith së Porosës të jenë, ka të bëjn bë, tuj e pëlqetun dorën mbë shtj të besimit, perpunë në fjalët e më jashtzdit kemb per nëorë veti i zot i gjës.

Ose: Dukagjini, Malsija e Gjakovës e së krahinës tjera Perëndi e njefin ënë për «barë bujet» në Kishë, e ënë tjera e lëjn për «me nëgjisë bën». —

NYE I NJËQINDEKATERDHETEPËSËT.

Kapucarí.

§ **1019.** Kapucár thirret aj, i cili bën | ton fajin e nëoluar, si bj ti, nëo 'i vjetën

në të mohelne, a nëo i vrasë të hepne permbas hetimeve, qi bân.

§ **1050.** Kapucari pergjithsisht mû bel faqe, a shatë se bel ebbë çfitue.

§ **1051.** Kapucari ðo të lejt kpucët e veta permbas të folmevet të zot't të gjâs së vjetërun a të gjatsit të hupun.

§ **1052.** I zot i gjâs [së vjetërun a i gjatsit të hupun, para se t'i flasë kpucë kapucarit, ðo të shkojë në katund të panëhenit. ðo të mërrë ðy shokë të tij e, bashkë me 'ta, ðo t'i shkojë te ðera, per me lypë arsye prej 'ti.

§ **1053.** Si mos t'i vihet kamzori i panëhenit, i zoti i gjâs ðo t'i xallasjë, se ðo të flasë kapucarin në shpinë të tij.

§ **1054.** Po i tha i panëhenit se ðsht i lirë të flasë kapucari së të ðoj, po ðoxl në bâ, kpucët e folmua kapucarit ðo t'i lajë ky.

§ **1055.** Po i bâ kush kpucët kapucarit pë e bâ me ðinje të panëhenin, e-ðhë në balët lajtuer ky, kpucët e folmua prej të zot't të gjâs pergjymsueh ðo t'i lajn.

§ **1056.** Kpucët e kapucarit gjatë me ðarë në bâ, qi mos të rashkohet i panëhenit me reprisue të folmja, ebbët në balët së laj.

§ **1057.** Kanuni i pergjithsëshëm ðsht, qi kpucët e kapucarit nuk mundë të **kalojn** çmimin e gjâs së hupun.

§ **1058.** **Çfarë** s'e **dën kanûja per kapucër.**

§ **1059.** **Kapucarija** e bershme me ðarë në bâ **katër** mje në 500 groshë.

§ **1060.** Kapucarët i gjetun në mënë ðo të tanë gjân e kanë në vend të cubit. (Dukagjini)

NVE I NJËQINDEKATERDHETEQJASHTËT.

Pagesa e Kapucarit.

§ **1061.** Kapucari i nepen kpucë:

Per gjâs të hupun	1500	groshë
„ vath, shpi etj të shyemi	500	„
„ mashk	1000	„
„ xall	500	„
„ opç	500	„
„ kë kallkjet	400	„
„ thi të njajtun	300	„
„ kopë bamje	150	„
„ gomar	150	„
„ mâl	100	„
„ ðele e ðhî	25	groshë
„ ujq të njomë	25	„
„ dhî	25	„
„ ebën e kingj	10	„

§ **1062.** « Kapucari kjekë bën ». Po ðoxl kapucër nji burrë) sëershem, ðeja nuk i epet të panëhenit ; ðo t'apë arsye.

§ **1063.** « Kapucari njerrë gjân e hupun ». Si të tamiret kapucari prej Prištevet, i panëhenit jet së laj, e ðo t'i a lehjë gjân të zot't si mbas kanunit.

NVE I NJËQINDEKATERDHETESHTATËT.

Prištarët e Kapucarit.

§ **1064.** Prištarë gjnë ata, zyra e të cilvet ðsht me bâ hetimet e ðuhahme, tuj e rrethue kapucarin me të pretuna të shpeshta, tuj i a vë mendën, mos po bân luk nder ðiftine e mos t'i zhgafshohet kuej.

§ **1065.** Prištarët ðo të jenë nierz të

nëendshem, f'ato të vendshëm, e të mosjan nder shqyrtime e hetime.

§ **1096.** Prëftarët do të jenë prej asish, që gëzojn i ká njatë per Perendëtë.

§ **1097.** Si s'ë kanë, që kapucari të ndë gjitas, asnjë ká tager kapucari me lypë me ënem ësá prej Perendëtësh, të dëftoet a xha besë má lart se nuk e qesin.

§ **1098.** Parasa të dëftojn me bá hetime, Prëftarët do t'a vëjn në bé kapucarin, që do të ndiejë ënët, pá krahasuesë e pá mlet.

§ **1099.** Një në tri lagje Prëftarësh mundë t'a shqyrtoja kapucarin.

§ **1100.** Gjithsá herë të flasin Prëftarët me kapucarin, mshetun do të flasin.

§ **1101.** Po tha kapucari, se ajo çká e vjetkun ásht shitun, Prëftarët do të bergoin gjinden per hetime.

§ **1102.** Po tha kapucari, se gëzja e vjetkun ásht pré, Prëftarët do të kyrë një shtí prej tí; bi, §, një copë thurë, beynat, a shtonj gjanoqerë tjetër.

§ **1103.** Së të numrin dëftesat e kapucarit prej Prëftarvet, mshianet e ndisi a të gjatosh, eshtepak të mbëdhenë, nuk mundë t'i shtin kush ferí në bela; por Perote ká tager me i ndezë ferrën e mos me e lanë me shtue në bé të mbrakun.

§ **1104.** Po dusi kapucari i dyshuesbem laqe Prëftarvet, tuj dëftue ky më të ferrjë; e dusi gjithë e kapi por kushë fajtin a gjakocrin, kpucëti i ká të prenë 500 grosh mjo në 1500 grosh.

§ **1105.** Prëftarët do të bajn bé mos me qitë kapucarin për të gjatë, posë se së dashtë me kalí veti.

NVE I NJOJNDEKATERDHETETETËT.

Burrat e Mësuvet të Shqypnis në kuvend.

§ **1106.** Kuvendi ásht që bahkohen fi-sit a fisesh me Krenë, Pleq, Sterpleq e Vogjli a Dgjarel të Dheut, që kan qellim me rrahë mbrenj cishtje a me lëhë mbonj besë.

§ **1107.** Kuvendet bihen pjesnaisht a dëftë pergjithsisht.

§ **1108.** Kuvende të pjesshme jánë ato të katunderve, në të dëftë mbrin pleqt Pleq, Sterpleq e Vogjlia e tyj katunësh.

§ **1109.** Të pjesshme thirren dëftë ato kuvende, në të cilat bashkohen të gjith Pleqt e Sterpleqt e Vogjlia e Fisevet të ndryshuna, që mndohen prej një Krenë.

§ **1110.** Kuvende të pergjithshme jánë ato, në të dëftë bashkohen Pleq, Sterpleq, Vogjli me Krenë e me Dert të Gjomarkut.

§ **1111.** Nder kuvende, gjegje e poshtmo mbrin gjithë:

a) Dera e Gjomarkut t'Orosht;
b) Krenët e fisevet;
c) Pleqt e fisevet e të katunderevet;
d) Sterpleqt e fisevet e të katunderevet;
e) Djelmnija e Vogjlia e të gjitha fisevet;
f) Kasneca fesh;
g) Gjakarë.

NVE I NJOJNDEKATERDHETENANDËT.

Vendë kuvendesh.

§ **1112.** Bashkime kuvendesh mbahen | a nder oborre Krahësh, a nder mbrime të

vjetra fatlorosh, a në zbaer të venësit.

1. Mirëlta në Sh. Pal a në Gryksë t'Oroshit.
2. Lura tu Kisha në katund të vjetër.
3. Thiella ta Kroni i Fiqat në Perlataj.
4. Maija në Lis.
5. Mahija e Lezhes (Zhubit) në Matang, ke Dardha Kerbacë.
6. Dibra?
7. Mahija e Kraes në Desnë.
8. Mahija e Tiranës në Martanesh.
9. Mahija e Elbasanit?
10. Labërija (Arbërija)?
11. Arbënija në Lunxhë.
12. Kurbini në Djerr të Selitës, në Lag-Sebaste.
13. Luma në Bicaj.
14. Hasi?
15. Mahija e Oljakovës tu Vorrgje Shalës.
19. Dukagjini në Kaber të Sharr Cjergje (Shoshi).
17. Puka tu Qyteti i Pukës.
18. Postripa në Qytetin Xhamlia(Drishtë).
19. Mbishkodra tu Kisha e Beligjet-Rapshë.
20. Kelmendi në Curr të Berbelecit.
21. Capa (Zadrima) në Daiç.

— Nëtaj e Merrnet tu Kisha e Nikajvet.

Nertnet e Kastrioje tu Bitini i Igneshit (Selitës).

§ 1114. Barrat e bashkuem në kuvend mija në gjynjës mehit; / [illegible] ashtú qi te-anasnë të shofin shoqi shoqin e, po a thirr kush, të kit shkoq per me u bukë nder Krenë e Pleq.

§ 1115. Barrat e shoat në kuvend mija f'armatosur. (1)

§ 1116. Sá të jenë në kuvend barrat e shoat, s'ká tager kush i hiej me u perzie nder ta.

§ 1117. Nder ziejet e peshtine Krenët e Fiqt mirn në vëll e Vogjlia në vëll.

§ 1118. Krenët e Fiqt mijn në kuvend nikas grikt e tagrit.

§ 1119. Në kuvend, sá të kasë njani, tjerët do të shigjojn e të heshtin.

§ 1120. Çdohjet e vogja e të kapnet qi ká katuzët shoq me shoq, Fiqt e kanëtë bashkë me Stërpiqt e Vogjlí ata tagrt me i zhgarkue.

§ 1121. Çdohjet e rarëa, qi i perkasin rajt ësi mbarë, do të peshohen e do të gjegjsh-en prej Krenvet të kësi bashkë me Fiq. Stërpiqt e Vogjlí.

§ 1122. Çdohjet qi i perkasin rajt kruhjue, murtë — ose shtetë, — do të peshohen nder kuvende të pergjithshme: «burrë per shpi». (2)

§ 1123. Fjala e rasë nuk bâhet në kuvend.

§ 1124. Kanája s'bân qi të shahet kush në kuvend; po bâni kusht lot pinë, do të gjobitet mje në 5 dosh.

§ 1125. Po i tha kush kuej, se mbaf në kuvend, do të gjobitet mja në 500 grosh.

§ 1126. Po i a shkrepi kush kuej armen në kuvend, shoja i bigjet e sjellsi i armës grihet kuvendtahe e shkon gjakhapës.

---

1) „Quando si fa tutti seggono armati... (Tacit., Germania XI) — Si gabidhen në pleviz vetë kanë, se nuk armatë. (Kras., ibid. XII.)

2) I. Kâ, me 11.III.1910, Emil Tqetni, Kuvi Beg Çoh me mbanë e gjmdarmerisë e Nder Nderes me Mirdítën e mrrën Prekazdën e Thirrën pri me mvdhue e me prá në mesë Merlin Kolin e Kurtëzin, i vdiq i pat dalë dorë qeverin tyrke. Kuvi Beg i pat thânë Nderit: „Prej Mirdite, e Vi bojm Merlin!" — Nderi i pergjegjën: „Ti pervim Kanûn qi ti na prish." — Kuvi i a prenë „Prej Mirdite, shkrue i ki pasë pri gjithkuvet Shqypnie, se ti ti prefert prija, e nduer kjet do të vijn Toptani e krahka kjoftë".

II. Në vjet 1911, në një mot të Kuvendit me Ibrit Gjolën e Tredenikës i pernendmi Ibrën pet dânë: Që se mbahet në mend, Shqypnia I ká pasë pri Beve e Gjmarrtat me Mirdítë, e, me një fjerr nduer Mirdítet, ká gjasë dekun Beft".

NVE I NJIGJNDEPËSËDHETËT.

Dora e Gjon Markut.(1)

§ 1136. Dora e Gjomarkut është themeli i kanës.

§ 1137. Xën kryet e vorrit së çko vorrë e kuvendë.

§ 1138. Nuk mundë ni legjiet.

§ 1139. Nuk mundë të sofurnet.

§ 1140. Nuk mundë të xierat prej vorrit.

§ 1141. Perëj kësaj Dore n'kë vazhdin çështjesh.

§ 1142. Kë tagar me mëdhë kryqë e Vegjil në casë të kuvendëvet të pergjithshme.

§ 1143. Së herë t'a kypë nevoja kë tagar me bekë kumera per të gjithçka të ëkent «kumë per shpi» e me i mbledhë së Sh. Pll.

§ 1144. Në çko qytet a plogri kë tagrin e fjalës së kputme.

§ 1145. Kë tagar me sofurnë e me xierrë prej vorrit.

§ 1146. Kë tagar me kmue per dekë: «kortarët jinë të fisevet, kryet është të Gjomarkut».

§ 1147. Kë tagar me i a hjekë pëjen a parin atij, qi të sëkuet të fjetsit e natës të vorrit. — Porsë nuk mundë t'i epet kaaj jashta vllaznijet, taj kënë mashtigën plangoner-tagrasi.

§ 1148. Kë tagar plogë në çko gjakë.

§ 1149. Kë tagar mbi 500 grosh për çko vras.

§ 1150. Para qe të është me krrë e e Vegjil të fisevet, per zbutim të kmenevet shesh-kmare, ku t'a shtrojë pengun; e po u gjet në shtoj të, ku të pergjegjet si nbasi kanuni.

§ 1151. Do t'i sëbet gjakës si çko zenështes.

§ 1152. Për dej per pallën të ëkent, kë tagar mbë «Mazoc» (të hao bukë).

§ 1153. Që a fyn per Perendi dëlbo i këtaj Dore, sëbet per të të pasjehen.

§ 1154. Kër të është n'vatri, kë tagar prie e shëhetsi.

§ 1155. Per fajn, qi jinë per krë zierrë, shëtë kat Dorë e perket kmu të me të shtë.

NVE I NJIGJNDEPËSËDHETEPVGË.

Krenët e fisevet.

§ 1156. Fisevet jinë të pasë e fisevet ben krenët e fisevet fjera.

§ 1157. Rhenët jinë me plang.

§ 1158. Se i dëft krye kë tagar mbi fis të vet:

«Kortarët jinë të fisevet, kryet është të Gjomarkut».

§ 1159. Nëer qytet e plogri mbrenda rrethit të atij kmet, nuk mundë t'i perdhen krenët e fisevet fjera.

§ 1160. Krua i fsit, kushtë me Pleq e Vegjil të vllaznive kë tagar me mbledhë kuvendo, me fëtë besë, me kë qytet, me gjakë e me lejtë.

§ 1161. Krua i fsit nuk mundë të pasë nëer krenë të fisevet fjera e nuk mundë t'a nyshtojë kush per qytet e

(1) Ke cene fragmentet dokumentare kishin të pjesën të përuljuar. — Kthim, shën. XI.

pleqni të bâmë.

§ 1149. Kreu i fisit nuk mundë të bjerë vreštine a pleqni mbi vendime të kanunit.

§ 1150. Po bini kush vaj mbë krenë, këta do të peshohen prej Pleqvet e Vagjlis së vendit, a ethë prej Derri të Gjomarkut.

§ 1151. Kreu i njëj fisi s' ká tagër me hjerë, me sobamë, me grí, me qierë prej vendit. — Lypet Dera e Gjomarkut me krenë e Vogjël të fanet fjera. —

§ 1152. Per të gjobitun e të lençitun të njëj krua, mjaftojn Pleqt, Sterpleqt e Vogjlija e fsit.

§ 1153. Me u çue kush prej Vogjlijet e me vrá mbonji prej krenëvet a Gjomarkash, bjen në gjak si per vrasë të çdo njerit.

§ 1154. Krua i fisit, si çdo njeri prej Vogjlijet, mundë të gjobitet, mundë të ðigjet, mundë të lençitet, mundë të sobamet, mundë të gribet e mundë të zbaret prej vendit.

§ 1155. Kah prenvet e pasenija, kjo së fushë, në bleshtë e në vrî, do të shkjohet tagri plançpaer i pe të cilit.

§ 1156. Aa Dera e Gjomarkut, as krasit e fanet e as Pleqt e kalunčevet s' munden me pasë mbonji tagër mbi gjá e pasuní të fervet.

§ 1157. Vogjlija e fanet s'i ká dëtyrë as kanit e as Derës së Gjomarkut të dhirë e falaten.

Urdhnr Krenët (Fisanterët) e Malsis së Gjakovës: Nikaj Mjeturi, Gash e Krasniqe, kan tagër mbi njëj mend t' ajit (vatë) prej kuljëti, pasë atij, qi kan si çdo shpi.

NVE I NJIQINDEPËSËDHETEDVTË.

Pleqt e kalunčevet.

§ 1158. Se i dilla kanuni ká Pleqt e fsit.

§ 1159. Pleqt e kalunčit kan tagër me mbledhë kuvendin mbë kanunë.

§ 1160. Pleqt e kalunčit nuk kan tagër me qitë me me lejtë kundrá pelcim të Sterpleqvet e të Vogjlis.

§ 1161. Pleqt e kalunčit nuk pergjakthen prej gjakut të kalunčit, as prej ngarkut e prej pâsur të perbashkta.

§ 1162. Pleqt e kalunčit nuk pergjakthen prej mbrijet.

§ 1163. Me rá në lij Plaku i kalunčit, do t'u a shtrojë pëngua Sterpleqvet e Vogjlis.

§ 1164. Po i u rasken kalunčt me Pleq mbonji fisi, Plaku i të rasbucmit ká tagër me e ngrojtë ethë me krenë të fanet fjera.

NVE I NJIQINDEPËSËDHETETRETË.

Sterpleqt.

§ 1165. Sterpleqt mbajn kreun e Vogjlis.

§ 1166. Sterpleqt kan tagër me qit zânin, kër të shofin se po randohet Vogjlija me gjyqe e pleqni kundra kanunit.

§ 1167. Sterpleqt beshkë me Vogjlí a Djelenë fjesh jânë gjeblarë.

NVE I NJIGINDEPËSËDHIETEKATENT.

Globtarët.

§ 1171. Globtarë thirren ata, të cilt a' dinen të kuvendit mbasë reshtën në vath të gjiu në të globtuemt, per të ndrrë aq krenë ðesh a që si mbas atë premton të gjygjit të krenvet, të Plaqvet, e të Voglis.

§ 1172. I zoti i vathit nak gasan me i mbelë globtarët qi mos t'i hjin në vath.

§ 1173. Po bâni ket plânë, burrat e kuvendit dyndem të gjith ebbë i krenshtalosuhen në ðenë.

§ 1174. Po bâni se bâni tjuj i zoti i gjiu, kan tager me i a shtue globtarë.

§ 1175. Globtarët zgjedhin midi ðesh e që per globtë e i zoti i gjiu nak marrë t'i mbaie.

NVE I NJIGINDEPËSËDHIETESËT.

Zâni i Voglis nder gjygje.

§ 1176. Po s'i pelqei Voglisa të ðamet e krenvet e të Plaqvet, kan tager mos me u mbjet në ta.

§ 1177. Krenët e Plaqt ðo të vihen rishtas në peshim të plânvet.

§ 1178. Po e kanë en gjygje e krenvet e të Plaqvet Voglisa, kanë ðubi qi të bertisia një zâni: «kamba e kuti, kapitnë i pun».

NVE I NJIGINDEPËSËDHIETEGJASHTËT.

Legja.

§ 1179. Me legjë, me gojë të kanunit, ðon me ðânë: me të, me lânë mbas ðore e me shkrepë nji shpi të i a hjekun çka tager, kër e mbarë, si kah kanuni, si kah Flamuri.

§ 1180. Kanuni kë tager me legjë, per ja nse xjerrë prej venëti.

§ 1181. Kapucari ðo të let kpacët e veta perdrras të kalmevet të zeti të gjia së vjetërmes a të gjakut të krejun.

§ 1182. Me ðjegë, me sobunë e me gri e kë tager as kanunë pâ flamur e as flamuri pâ kanunë.

§ 1183. Rasët per me legjë kenë ðitë:

a) Kër mos të ðuaj kush me a lânë me besë me kanunë a flamur;

b) kër të shesë kush kanunë e vet me hjekë e trashë;

c) kër t'i pervaret kush një ghygjë a vendimit të kalun kuvendiakt pert kanunët a flamurit;

ç) kër të bâjë kush zbo i faj të ðhânshem në kanunë, në flamur a jashtë këtyne e mos t'i shtrohet gjegjë;

d) per ðhânë të bâme kushta kanunët a flamurit; po s'u gjegj fajtori me shtue

pengun në katund e në Ramur të vet, kësh kjelën zorë prej 'tij, tuj u a lanë shtegun të lir gjithnjatyne, që kjofsen mbë 'të e të bâjn shka të duen me 'ta.(1)

§ 1154. Po nguli katundi ethë i a nduli dorea Ramuri në të djegun a në të sobarun të ajtij kapedut, që vrugnoi katerdin a Ramuris me nâsë 'i zhdirë te-per të shenduemve, Ramuri kâ tagar, a me leçitë at katund, a me mbledhë Ramuri tjerë, per me e prû në mendë.

§ 1155. Po e la veç me të leçitun, as mêrr e as nap me 'të, nje që t'i shtrohet gjegjët e gjoksit.

§ 1156. Si t'i a shtrojë pengun Ramurit katundi i pervarun, Ramuri e globôn mbas pechâmit të fajit.

§ 1157. Shpia e lafarit e djegun, e sobarun me bâsë e me dhé e shkatrrue e fajit të dhânshem e grîn kravetûshe me gjak kapsi e robë i a sjellin prej vendit.

§ 1158. Po kje mbrapsatë kapet e dhânshme e e shenduemshme, pasi të djegesit, të sobarunit, të grimunit e të sjellmusit prej vendit, Ramuri ethë shpin i a prel.

§ 1159. E prenja e shpis âsht, kâr t'i zbgulin gurët e kater skojeve të shpis per mâzë thesellt. — Kja bâhet, mbasi të bigjet shpija.

§ 1160. E prenja e shpis në kenë shtrojtur, se gjithja e shtëpis âsht të sjellmus prej vendit me lâng e plang e perpjetmonë, e perkah Ramuri xihen të dalun lare.

§ 1161. Pasenja e tanë shtëpis gjithë e gjatunshmja ka të jetë zmcie (fjerë), per kâdarë të Ramurit.

§ 1162. Me të leçitun nuk mendhet kush i katundit me mârrë e me shkatë; e, po mendue dhe kush, jet i leçitun ethë të e lien n' ato mendime si i leçituni.

§ 1163. Trojta e të leçitunit âsht njikio: «Na nê kush per mirë e per çjellë». — «Na leçitë kush per mirë e per Ramun e per shka e mirë».(2)

NVE I NJOHNDEPËSËDHETËSHTATËT.

Zjarmi, të sodumuni e të grimuni.

§ 1164. Dikjet, sobemeh, grihet katushtari e sjellet prej vendit me lâng e plang:

a) si, i cili i shpiet në gjumë si vjedhë a vra dorë a vret Prifti;

b) kush vret mikun në besë, grihet, globhet, bigjet e sjellet prej vendit;

c) kush vret per ka, bigjet, globhet e sjellet prej vendit;

d) kush vret mikun pajtimit të gjakut, bigjet, globhet e sjellet prej vendit;

e) kush vret «Vra e kap», bigjet, globhet e sjellet prej vendit;

f) kush vret gjakun në besë të vet, grihet, bigjet, globhet e xiefet vendit;

g) kush vret të kushrirën, per me u bâ i zoti i pasunis së tij, grihet, bigjet, globhet e sjellet prej vendit;

h) kush i i bâjë mbretën tajerët e Ramurit, bigjet, globhet e sjellet;

i) ai ka, qi nuk pati rânë fajtorë, globhet e leçitet.

§ 1165. Po ai kush, që mbeçi kësa fajesh, grihet katundâsit, globhet, bigjet, përsët i prehen, kopshti e vështa i sobu-

1. Ad unum e duum citrâ dubi citrâ unus lapidi, nomen verbi ajtu e vonesi non end; se la lati, shumçe rëdgenës per citat kanûn e qiellt non ni prehet. Leggi di Lumodè.

2. Ne. K. QELÇUY. — Kanuni i Zotit Dedagjinit

2. Aqua in qua formalo condemnatorum, per ea plerumque ritus expiandarum hac modo, vgt. Videtur ritus fuisse, aquae lustrales aqua, ipsi — et mea — ei lustrilius. (Dyer. Abdr. IV. 11.)

mos e sherrt prej vendit me lang e plang.

§ **1186.** Per Prift të vdhn gjaksi sherrt prej vendit per gjithherë e per tuje fjera, qi i permenden, sherrt per 9-15 vjetë.

§ **1187.** Çdon e zjarrit e spatos nuk mundë f'i çesë kush në pjesë (as katundi, as Flamuri e as Dera e Gjonmarkut) per pesë herrt të zofti të shpis, qi ra në të.

§ **1188.** Dera e fajtorit ço të bajë shtj në të djegun e në të sodhunun, taj i shqyptue fjalit e bekohme: «*I mbrrefsha të Zotit katundit e Flamurit*».

§ **1189.** Po s'u gjet ky me bá shtj me zjarm e askush fjetër i shpis në fajtorit, Flaku i fjet ço f'i thotë shtetasit, qi e ká fajtorin má ngjat e betyra e këtij âsht me mârrë âsnn e spatos e me i pri katundit e Flamurit në mbrâm, perndas ta çilit katundi e Flamuri marë ço të vjjë ţorë s'ai mbrâm.

Orue.

E djegnja e shpis per çdo vrasë nuk kâ kênë: ajo pâsë ká të vepritun vonë. — Gjeneija fyrke e qiti në vepritun e kanunit e shpjâuar të forta me të zi qi e pritë kat pûnë. — E korbasnija e gjakut prej shpis në ţorërsitë marë nuk ká kênë; ket e thânmon «thî fjala e kanunit «Gjaku per gjakt»: pâs per ato mârrë gjakun nuk leton, e perbânë mashkullorin e shpis marë ţorë të bamë zjarrit n'ato 24 orë. — Vendë-vendit qikun të pûnë «thî «LEQIN» e gjakut, që perbâ shkazmin murrë. Per çdo vrasë shpija e ţorërsit ço të late gjithë, ço t'u epte bukë djalosit e Flamurit e në Mitbit ço të late ţorërsit 400 qerrsh. Dera në Gjemarkut.

Lakrisat i pares i ţinâ kreuve e Djelosit të Flamurit në shoqni të Pleqvet e shkuan «thî i mbrâm ţinâ pâsë, sá per me mbushë kukurin e mullen.

NVE I NJOHINDEPËSËDHETETËT.

Lajmtari.

§ **1190.** «Lajmtari nuk ţdin laj, nuk sêhet.»

§ **1191.** Lajmtâr ţkurret ai, i cilli con në vend porosia e ţergunit.

§ **1192.** Lajmtari ţergohet:

a) prej atij shpije të vrçanêt te fjetra:

b) prej atij katundi te fjetri;

c) prej atij flamuri te fjetri.

§ **1193.** Lajmtari bâhi fjalen e atij shpije, të atij katundi a të atij flamuri.

§ **1194.** Lajmtari nuk e mbet pergjegjen mbi vedi as të lagja, qi e ţergon, as të lagja, së cilâs i ţergohet: âsht bujqi i fjalvet të porositurа.

§ **1195.** Lajmtari ço të jet i lir n'sêhet të vet.

§ **1196.** Lajmtarit nuk i sêhet per laj fjala e folun, sepse flet e' âmça f' atij, qi e ţergon.

§ **1197.** Lajmtari âsht mâsu i ţergueit e, po e gjet gjâ në të jê së keť zyre, i prêtet mâs ţergueit.

§ **1198.** Me u prê lajmtari i atij shpije, pretari bjen në gjak me shpi, qi e ţergon.

§ **1199.** Me u prê lajmtari i atij katundi, pretari bjen në gjak me katund.

§ **1200.** Me u prê lajmtari i atij flamuri, pretari bjen në gjak me flamur, qi e ţergon.

§ **1201.** Me u prê lajmtari perndas fjalës së atij flamuri tjetrit, bjen në gjak flamuri me flamur.

§ **1202.** Me u prê lajmtarin atij i katundit të tij, pretari gjithnji katundasit.

NYE I NDJINDEPËSËDHETENANDËT.

Kanuni.

§ **1010.** Kanuni a i lajm tvirot zj, i cili kapë e lajmon urdhnat e Krvet të fisit a per derë, a proj nji paralelshit të caktuem proj Krvet, proj Pleqsis e proj Vegjijet.

§ **1011.** Zyra e kanunis ksht plangcare e trashigime.

§ **1012.** Kanuni i fisit ka f i a derdhë zërin e fisit marë fisit proj Paralelsit të caktuem.

§ **1013.** Kanunat e katundevet ka të shkoja per derë, kër të kjem «burrë per shpi».

§ **1014.** Në cdo mesdi a kanunin kanuni ka të gjindet gjeli me i thënë «kushtrim» fisit.

§ **1015.** Kanuni me gjith shpi ksht i perjashtuem proj ushtrijet.

§ **1016.** Kanuni nuk mundë f ia zvarnohet pleqsis, e zyrevet të parbashkës të katundit të tij.

§ **1017.** Edhë nji pleqsi Kanuni i shkon nder zyre të fisit a të katundit, gjithëlla e thojn se të ka kalu në pleq të katundit.

BKSH

LIBRI I DYMBDHJETËT.

SHUARIME E PERJASHTIME.

KRYE I NJIZETETRETË.

Pjestarët e porjachtimevet.

§ 1021. Kanuni i Skënderbeut ndan shkresa e perindësis:

I. *Klithen:*

a) prej çdo intaresi;

b) prej shartesit të ndrydhit e të gjithë gjallë;

c) prej gjaksi e çdo ndrydhuesi;

d) prej çdo shqetësimi kah kalorësi e flamuri;

e) e bân gjendje në çdo gjithë;

f) shpesa e shpenzimeve i a rrun.

§ 1022. — II. *Prithën,* i cili:

a) bânë i jashtëtorm prej mëdhenjsh;

b) po u lyp të ligj, vdekjen e ka ndhet per të Perendisë;

c) po vras burrë, s' mbetet per gjak; perndan e dy fisen në gjak;

d) s' mbetet besë per gjak të prishën.

§ 1023. — III. *Kryqit e Flamurit:*

Për u lyp per Kanun ka një nder Pleq të mbuar, vdekja e tij s' ka het per 12 Perendish të parjetun.

§ 1024. — IV. *Kanunat:*

Jashtëtorm prej mbretnje.

§ 1025. — V. *Farkëtarët:*

Jashtëtorm prej mbretnie.

§ 1026. — VI. *Të rrethurit* e jasht Kreshtom, që I'u mbetë besë krye shpija e e fisit —: bânë I jashtëtorm prej mbretnie.

§ 1027. — VII. *Burrat:* mos-pekëtimi i tuj kish kanë jat

a) per Plak;

b) per Mësuedr;

c) per Perendi; as bela s' i gjegjet:

d) s' ka të zë as vend të hovesë;

e) s' ka trashigim as të prishën as të burrë;

f) nuk mbiget per gjak;

g) shpenzimeja s' i shkodhet.

§ 1028. — VIII. *Virgjinat* (Bacinat, që vethen si burrë): S' vecohen prej gjithë tjera, posë që jânë të lira me mbjtë nder burra, posë pë tager zânit e besvetit.

§ 1029. — IX. *Dekun:*

Ata, që kan bekun në shpi, jashtëtorm prej çdo pune si kah kalorësi si kah flamuri, si edhe kah të rrethurit e sjit të mëdhenj. Kei tager e kan prej kanunit per një javë dalë mesë. — Si të shkohet jasa, ka s' a perjegjen bekyrvet si kah kalorësi si kah Flamuri, edhe zë hjetët krye a Dera e Gjonmarkut.

KRYE I NJIZETEKATERT.

Deka.

§ 1030. Kinuni i Malevet nuk bin qi f'i shkëlcihet kuej trashe mbë trashe.

§ 1031. Kër t'i besë kush njij shpije në katarb, per nji javë ftil mesht — mbas bekat — nuk mundë t'i bajë kush te bera per kurrnji punë, qi t'a keë vendi me e bë korombiaht.

§ 1032. Jashtehat me gjith gjashta e shpis pesj çdo angarije si kuh katarbi, si kuh flamuri, si ethë pesj vjesh t'arve e të mullini.

§ 1033. Pe beskë kush me gorë gue «krye shtëpish» perbë javen, të merrë: perbë krye trë fiikth kunija i a ben pazaria me bleë ethë i Dedës së Ofjamarket.

§ 1034. Si të besë kush, bo të bergoben lajetarët, per me thirrë të mort.

§ 1035. Tuj bi gjumë burrnisë, grishten ethë tashja krahnorin. (1)

§ 1036. Orët vajzën, per nuk grishten. (2)

§ 1037. Perua të vejn kamben si katarb të të bekurit mirë, ka të vejn në krye jakaut e gjerdjasvet.

§ 1038. Kush âsht me bë gjumë mbë të bekurin te kreshk, tuj perdirë fjalen «I mjeri unje kurrë harkoh». (3)

§ 1039. Burrnisë nuk bertasin mbë ethë; por po i biri mbë t'arave e i vllaj mbë të dejves.

§ 1040. Kër të mbetë kush per me shkue në mort, nuk thotë «Lamtumirë», as i thotë kush «Uzha e mpjë».

§ 1041. Tuj kalue rrbë vorresh, pûtarvet, qi çjen vorrin, nuk u thohet «puna e mbarë!»

§ 1042. Në kishës mjet e shrôcthin kryet; kjenë thohë, u thotë: «a u lodhë, or jaxi?»

§ 1043. Si shohë e katarbit të të bekurit, si m'qafa, si të gjin kafen, kapem e mbiesin në tokë, tuj thënë: «Zoti ju bashkët gojzit!» — «Per të mirë nuk thohet.

§ 1044. Të vetën ethë mbas bekat, kushdo qi të vijë par «Krye shtëpish», të mbas katjet, si ethë mbas bukat thotë: «Zoti ju shumkët gojzit! Per të mirë mbas sodisë!» — Nuk thohet: «Ju shtroftë per të mirë!» —

§ 1045. Gjanatarët merkthohen, tuj perbë gjynës merkë me fjalë kuh i bekuni.

§ 1046. «Percjellkat me të bekmin nuk mundë t'i kalojn kuej per herë, porë në kohën ethë e mahke a ethë katarbi».

§ 1047. Tuj bredhue prej votresh, s'do të shkatë kush n'ethë, per do të shkoje ftil në shpi të të bekurit.

§ 1048. Si të mbarrije n'oborr, u bâta perpara shkatë e shpis së të bekurit, e mbajn armët, u qesin afë duervet pâ bi në shpi e a prijn ke trevoza, per me

1. Të krisë perdë gjatë fale mesa... Perse te mesa lavorare **grisë**, per mbushe copëlla. — Se herë mesa vdesin nëë copëlla me kashtra bashkëtasi. — (Jean Bleithes, Ps. III. Eng. lib. I. Orid. Nuovo Testam.)

2 Colli... tutte che non fatti acciò di lacciarsi crescere barba e capelli se abbiano ammazzato un uomo, allora sogni quel sangue e quelle spoglie si tenga e, sospesa la lancia, e vagando d'ever soddisfatto all obbligo dell'onore sui e degno delle patria e de' genitori. (Tacit., Germania XXXI)

Malleve gjatë me mbetë... Meller farlem me cerpiën. (Cuvre, de Leydens — se, mbunde i. e. të bekuni, se farmacist.)

Shqyptarët e Malevet, kër të bekë per të bjerë mbasi e pritë, i shtrî vinet të penjojnë, sipërsmë e'e mesja, nja që të pajnje mbasi e të mbetë gjatë. — Mbetë e mesja sipërsme, bâja gostë e bâja gosa me ahq e shokë qëllojë si në dasmë.

2) Tam ver sel quater per intervalla noctium mirtmadum. (Orid., Trist. III. 12.)

kanger Drekë.

§ **1240.** Të krye së kangarsuri të gjith, ash ka të ngrehet kush prej bulo.

§ **1241.** Si të çahen prej buke. Ka të bahe jashtë të gjith e lain kueri para herës së shpia në shekë, e dëlla ka të gjithë plot me ujë.

§ **1242.** Mirë, që grishtra kyre së brekë të mbat mish ka ti laja faqet e pergjakuna as së shpi, as në katundë të të bekuarit e as per udhë, por 'si të mbetija në shpi të vet.

§ **1243.** Zija per të bekun të shpia (per burrnin, por ja per grâ) ka të mbahet mjâ vjetë.

§ **1244.** Por faf nuk mbahet zija.

§ **1245.** Zija hiqet a per nânë të krenc, që latet me mig, a per nânë 3të të mortit.

§ **1246.** Në brekë ka të gatuej bukë gruelja e vetë.

§ **1247.** Gruelja me burrë nuk mund të gatuej së brekë, as me qitë nuki e as bukë me thye.

§ **1248.** Po ju kesht grues me burrë të gjâl me gatua në brekë, në barnem nuk merrë të gatuej.

§ **1249.** Gruelja e vejë nuk mund të gatuej në barnem, as nuk mund të qesë dëllë kuervet, as rakî, as me thye bukë, as me veshë e me i a shue mishit.

§ **1250.** Me arbërë në shpi të gerdhes së gusi bija e martuene e me bekë my a' at kashë, dredhë ka d'I bukë prendja. Të prishurat e brekuet ka d'I bukë shoja e prendës e ja e burrit.

§ **1251.** Po a 3ha nânë shkuej shoja e mbat, kjo xdhet shoti së kashë, por ja betyrë.

§ **1252.** Me a çue gerdhja e me bukë trupin e bekun të së 3të së vet në shpi të buzit, katundë e gjinisë per at rreth shkrimin.

§ **1253.** Në mos pasët per so me shti në 3të të bia e vet prendja, vllazënia e fisi ka d'I agjit sha.

§ **1254.** Të bekuarit e shtë e drekvet ka të lahen së krye të mojë, 'si të hjjë i bekuari së dhë, e nuk mund të shtë hen perkej.

SHTOJË

BKSH

BKSH

Shembuj nē Kanûn tē Lekē Dukagjinit.

I.

KISHA.

„*Kush të vjedhë në gjē e dhanë të Zotnisë, do të bjëjë dy për një gjënë e vjedhtë, 1000 grosh Kishës për mbrrē të gadrrua e 500 dresh e 1 dē gjithë Bajrakut*". (Lib. I, art. II, n. VIII, § 17, 4.)

Gjyqi i bān per një gjy djem të vjedhun në Qelē t' Orakut në Mardē në Lekë të Kolë Prengës në Mesh Kapidanë pergatis 60 e ca vjetsh.

Ilia në Qelē t' Orakut nja dy djelm ndēr vedhen një gjy me Dynë Rrapshkati — Fanollatë, *me mak* për ndodhë të Qelës kān ndodh kje dhānë e mogatrit bāshtë me gdhēr. — Si kishin Fanollatërt, mrapsht, tuj pā me gjyq i fyem tuk e gjet nik me qare, i dē nj Zotnie, se gjyqin e fyem e kishin gand vjedhë Zhjak. — Fanollatari një të Bajraktarit vdhē i kallxoi ndiellen, — Bajraktari ndodhi Bajrakun e, perndoni nuk dand kush me kallxue, se të mbarvi gjyqi i fyem't, kje i kallxoi Kapidanit. — Kapidani i a la vendit Bajrakut, e djalit. Kur një dit dha me dhanë Kapidanit që t' a ndihmohte Bajraku në pērdrrā të Krelës t' Orakut; dhān vdhē Bajraku këtu, tuj u ndihmue si mbas kanunit „Burrë per shpi" prej çdo kujrlasit e fisit. Por, mbasi prēri mvolē e mvolē nāni si vdhesi të kthenē e nuk dand kush me kallxue, Kapidani me Krenē fisi gjyqin e dhēnë e të vjedhtunve e fajtorā prej Bajrakut me kanē e plotē, tuj i a lānë krēnë kān gjyqi. Mbā kētij gjyqit s'ndodhi e u betuen mbasi: vdhē këtu dy djelm Orakun: njani i kishin pasë fukarë Prengë Kolë Rucka e tjetri vet, dajri me të a kallxue Z. Prengë Lleshi Gjonë Kapidanë. — Perndoni me dhānë të Kapidanit Kolë Prengës të Madh, a mbajnë Bajraku burrë per shpi t' ubdrrē të Krelës t' Orakut, e vdhē dy djelmt vdhe vedhen në Kanunë. — Si u bojtë Kapidani gjyqin e dhānë, dy djelmt vdhe i dhē në njerën të një patalloka me dorr krye të kanūtë e të gjithunve e Bajraku burrë per shpi u pue të kanūtë e kish me pushtē të gjata, me gjëmën, vdhen e gjarpunda i vjerrën të drejtunve kah ata dy djelm, tuj prēt vedhenë e Kapidanit per me i pā. — Prenyshmi i thekjes në shenjt në njerën të tyre, i a lan Kapidanit. Krenet e bregës, që t' a kishin jetrën. — Jeta a kje fāli, mbetën Krelës i a shpertbyen, gjān e vjedhun i a kthyen dyfish. Bajraku mori gjobën, që i shkoi, e dy djelmt kjenë vjerrë e qitë prej Bajrakut me rob e vdhē.

Aj, që vret neultarin, bāhet hatun prej Bajrakut e gjaku i harpi. — Më tepēr i dajet shpija, toka i bāhet bāt, gjënit, vbēhtit e kapshtjet i perbun e i mbunun. — Toka e prenet e dorrunit jenin per Krelë: punë vllanija e dorrunit mund t' i shpertbeje me të hollā.

Mqshtari i vrâm nê Oushman.

Kah vjeti 1500 kje vû në Durkanë Frençeskani i nuj Famullîje. — Dorrasit kjenë dy vete prej dy vllaznik të qenjtun Papuj e Nikollës. — Kisha, para se me vû Frençeskanët, i dikurkan te Qeha ejë mbrenjë vdhë i thânkan: „Zotni, ajë pleot, ejë nusë sivet me e bâ, a nd mirë t' a bâjë krevet a pse vonë?" — Frençeskani, tuj mos dujët se dika bânjakin vdes nesrel ata dy, a prezjegji: „Më mirë âshtë ejë t' a bâjë krevet se vonë". — I Papuj vonë pa kâna vdhë vonë Frençeskanin e i Nikollajkuj i dyeparaski prêlisë, tuj kerkue me gjetë vdhë pare, se pse, si e dikanen gojëdhna e popullit të sotshëm të Durkanës, qellmi i kuaj vonë nuk kje djetër, pasë pse âshtë dy vetë shoktrn me plakën Frençeskanin. — Mbasi e vrân, kerkuen nepse pellën të kuâlë, pse t' i gjetun gjë. — Dy dorrasit, pse nduk vrân Frençeskanin, kânen perdi Dëvlën. Si e mbaruen vonë Bajrakën, gjâkën e kânë gjakë, pakë e a vonë prej Bajrakët, kânen pra të djetër pse se ë jë pra e shpejtë e a shqetë. — Kisha dj shpi pasë kânë e dikur me ngjalë të Mirë në Bajrak të Thatë, e pakë si kânë shumë kre.

Famullitari i vrâm nê Kallmare të Hedhës kah vjeti 1883.

E pse shpija e Kodrës të Kisnës vdhë vonë Famullitarin e vet, Don Tomë Volçin. — Ngrohet Beja e Gjumarkat t' Orodhë me Kovet e Vogël të Bajrakut e ia nâlenden të Kovvet të vend, kâ u kâ shumâ i pasunduar me Dorrasit e prêj katundit me gjakkeqe: gjâ, ë a kâ gjakë shpia i a shqipe: vdhë e dikur me dhânë e tokës, tuj e mbanue me t' ngre e të bânë e tuj e bojë të shpi prej bukës së Mirdhës pergjithmonë.

Famullitari i vrâm nê Berishë.

Gjon Pepë Nika e Nikë Mirës, të dy të Mazrekës se Berishës, gjakovet të vdes më vâ vonë Pjetën e Famullës prej dyfeksit se ky e kuâlë qiell mbasi. U pse fjâ i Berishës vdhë jan kânë gjakë gjakësha paksa e i qitun prej vendit sjellerit e perqithmonë. Qeha e mbâme e Berishës gjakovet me tokë të Gjon Pepë Nikës.

Kanune, qi i perkasin Kishës e Zhonës.

1) Kush të fjalmet a të shahet, a kjofsë me mend më mvlûjtë të Kishës e të Shenës, kâ per të lê 2000 grosh kreyzet Kosovë 1000 grosh e 30 desh.

2) Aj, qi të bânj me bâ të Kishës a të Zës e, i bojtun prej Kishët, kânë e kânë më Kishë kundrevardhë të Mesdhitë, do të bâjë 500 grosh Kishës, 200 Kosovë të Flamurit e 3 desh.

3) Aj, që të mbrojë me rendsë Mbretnin me fjalë, me me e dhá, si edhé Hordhin, dhe i'u lajtë kërpyse 300 grosh, 150 grosh Kreuvet e 6 dreh.

4) Kush nuss të lajtë të zhvitca (hukca e Kishës) dovi Shtat Krollë per Bajtë e dovi Kolonelshah per Kunivit, kë per të lá dy per ajò, 100 grosh Kreuvet e tre dreh.

5) Kush të rjedhë ar Kishë a n' shtrue të Kishës, dhe të lajtë 2000 grosh Kishës, e 1000 grosh Kreuvet e 10 dreh.

6) Kush të mbetë gnue pá kanovit, a grohtë gnue a rajat, dhe të lajtë 1000 grosh Kishës, 500 grosh Kreuvet e 20 dreh.

II.

MARTESA.

„Prinia e krushqivet ligjet e perës, 'se nyj atij, që i perbet, se s' ká kusrë që mund të gjetë". — „Krushku i rrallë i'i e lehtë mbasi krushkat mbl". (Shtj: L. III, k. IV. n. XXII, § 30 e n. XXIV.)

Kohë që kanë dotjyet, e dilla shumë të zezat e mbrámet i a ká pasë qellë Shqyptarit të Malevet t'ona. — Me nyenjtë prá të lajtë krushq e nusse me i a lëkur mbasi lajtë lajtë si mbas kanunit e mbas pleqt, ata do të vëhen e do të bisedohen. — Qe sh'bisedue:

a) Se Kushtrimit, që Flamuri të dërrit në Mardhi, jánë vetvet e Krushqivet në Qafevrnet!

b) Se Qafë Vorrit në Mardhi, në Flamur të Vdhes në Zhubë, jánë vetvet e Krushqivet:

c) Vorret e Krushqivet jánë në një kalamet (7 në zhdhe të Dejës. —

III.

SHPÍ, SHÁ E PRONE.

Gioba e derës së gjuemë.

(Shtj: L. IV. k. X. n. 41.)

— Dibrë e vjetë 1920 —

Nikollë Gjoke Per Nikolës i Kojanekë të Mirditës, i Flamurit të Bibrit, per do krojanime, që pat me shoq të vs'a Nikollë Markun, e cilë i a gjeu pushkë dërrm e shpin, tuj bá nje tri bira plumbi. — Bisi qafanja mbet Pleq e, 'si mburrnë e dhanë, gjyqin e kpatës kishës:

Me fjalë dorra e vranë të shpia të Nikollë Markut e me e çue në shpi të Nikollë Gjokë Pre Nikolës e dorra e tij me e çue në shpi të Nikollë Markut. Dorra e gjanme e të birarme prej pluhnit e vdu në shpi t'shq. që e gjen, me krevetin të gjelbrit të rundu. që mos të gënjehe ju vej me e fjalë, por me birë e pluhnave me i mbdie me kûpa per pleqërdhanë vjetë. Pasë kësaj i mavren ndër 500 grosh gjakë.

IV.

FJALA E GOJËS.

„Fjala mort mal bën." — „Gojë e pri dand në gjak, por plakë". — (Shf. L. VII. n. LXXXVI.)

Kah vjetë 1900 kje nanvdë një Frrokume i Flamurit të Bûrrë në Mirditë, ndë i pat thânë shoqë, që të shkoite me rrî një natë, se ma dhë të pajtoit të gjakut do t'a ndanoite me të holla, por me lë at gjak. — Pervdon Gjoka e kreh në shoqë, rrnjë punkrew kj, i dorë në prit një tjetrit, ndë e la gjak me mujt të mvdhe. — Dorë Bûr Dodë i Gjonmarkaj per pajtim të dhanë, e ndë kje vrarë ë mavr para njëh. — Vaji dorënat të, prapë ndë i bjen çmimin e gjakut, që t'a ndeqin dijet e të vramit. — Vrasë i gorgoit nuk u kuq per të gjakë ndë e prerë, me një grushtë mâne. — Bûr Dodë me Krevet e Dhânj gorgoin ndë e prerë, e njëcnat se i kishte pan thânë atij tjetrit që t'a rrihte nânën, se ish dhë të pajtoit të gjorme do t'a ngjin të holla, por me lë at gjak? Gorgoi nuk mundi me i rî nuk Gjoks. — Bûr Dodë me Krevet ndanë pas kalbazi kavanin, tuj thânë, që „Gjaku shkon per gjakë." e „Gojë e qeti kanë në gjak" e „Fjala mort mal bën". — Dorrnat do të lajë gjakun e kanë të kuq; nuk të kishte shkue me kambë të vetа e me mend të kuqe; pasë gorgoit per kotë të dyanve i a shoj shpija.

V.

NDERA.

Ndera vehtjake.

(Shf: L. VII, L. VII, § 583 etj.)

Bûrrnk pat mbrrijtë me thânë, se kinatu jkuskaj dikë gjynin nderë e, per me e rrafsh kush, kjen në gjynin gjuke. — Lekë Dukagjini i kinë kallî krîj gjuqit e nuk u gjuj me i u

të kurr e per të gjitë, tuj lënë krt pasun: „Shpirt per shpirt, se duken e fale Zoti". — Pse edhe dhuntia âshtë nierë i plotsuem me shpirt e zjymtyrë. e, per se e vrullët kush. Ajon se gjak si per ghe nierë të vrau.

Hëdera shoqnore.

Dioba e trevazës së korkurt.

„*Trevaza kurrë nder aj të mbuet, kur i zoti i shpie shpi e fjen fugen, e kruen fshtrenn.* (Shih: L. VIII, k. XVII, § 901, 4.)

Kah vjetë 1872 Ahmet Hamzi i Ujës së Shtrejtë në Flamur të Drishtë (Postrip), qiftë në shpi të shoqit të vet Tahir Yusfi. Ky e ndau per ujësdër. — Mori këngern bukë, i zoti i shpis, Tahirë, krua fshtrynë në furrnë të vet. Ahmeti këto taj në kanatë per ndër të mbrenn trevazën ye vet, prej Tahirë; kërnadh e ghindi me 500 grosh.

Të prêmi e mbuet.

(Shih: L. VIII, k. XVII, nr. XLVIII.)

„Kah vjetë 1884 Per Gjok Deda i Gojanit të Mirditës, i Gjit Bajraj, i vate bonë Prendë të Gjo' Zefës të Gjit Martinaj, edhe ky i Gojanit, e, pernduni e Ajon prej gjakut, e prra në shpi të vet.

Sjellja e shoqnisë së e Bahullanë e Per Gjokës e trëbon mahi Dumanin e mbrëmë mbi mesdit, e të gjithë. — U ngrok Kreu i mallë i Gojanit, Per Dedë Nikaj i Gjit Bajraj, mbledhi. Plasmënia kërrë per shpi edhe qitra në dhetën kanunin prift, tuj e prî kërnadhë të pabesën Per Gjokë. —

VI.

DÂMET.

„*Prinsi bâ qenien, per je gjaku*". — „*Prenë kokat perndesa qenien të Pëqyrit e të dy shokëve*". — (Shih: L. IX, n. CIX, §§ 735 e 736.)

Kah vjetë 1938 kje ngrohë Nikollë Gjo' Nikollë Rama i Rrëz, i Flamurit të Kushovës në Mirditë, edhe shkrî nderë shi të Kadusë të shpija e Nderë Dodë Gjokës; kësi të rrah, vodh dy dhi edhe bika, tuj e lanë derrin e vrarë gjë. — Tuli e dhivet, qi ndiehen të rrah, e kësaj me kurr edhe kësi të vdekët, tuj kë mësim mbë kundrija gjithë ndera e kuqe. — Kreu rjetë a kërkue rubi, kësi qenë ndër Pleq, të rilli, perndesa perkundrë të kësaj, e dën gjygjin kreshtë: Per dy dhi, kanë — dy per ngi —; rathë i lëgenë 500 grosh e dënuë të vlejtën i

prën 300 grosh. —

„Cdo dikn, cjvidhni e kuzni e kitne prej fmidh..., pe u kotuen, shpija, nf vllàn i perlasin, du t'u lejt." — Parini i kuzuni tshë: „Nikn te dajn te mitaj (mitua), kuzuni i i shpie du t'a lejt". —

Nkndi ajò fui kuf kakuesh, i vllà, nè si tshin taj kcilliet kakut, i kallet ajìj kopelats te kurj e me ajò magjyr nè dort, vllaz me qekè ajò trup kurdhije ajò çi e rrumbullój kreut. — E kshi i zuti i kopëtitë, i vllà, perzalusi e ajndi fmin, vojt mosjdhevë kesa me i kallzue prindës të fmin, kesa me kyrt mrye. — Prindja u pervuellua të natën e kurdhës me ajò: „Pkrt fmidh!" — Të kryet i zuti i kurdhës, vllàt kthei nè shpi. — S' rgjati vllàt e çiti nder të rakrunue e, mbasi mazrra e dhanë, nuk mungon me ri në ajò mesele të çjith. Njani vllaz Pkrq u tha: „Burra, t'i lodhim mbi e mos të dukesa pà e kputë kët çjìj". — E dkonsa e Pkrqvet vdekura me mesele të ngulats, se çìjtë i dhanë nuk e kuçë fmin e dvdhesa me e shpërdi: Pkrka i pervuelun ngjdi e nuk ka çi të shpërdidesa Pkrqt, perpara se t'i a lëjshin kuiv etj në kuzuni. — E prën fmin, çi pat pré kurdhin: Pkrka, i vllà nuk dvdhi per u mbrjt, në çjìj Pkrqvet tjerë, e mare fmin per dore vdhë u tha Pkrqvet çi t'u mbrohsin mbrapa. — E para Pkrqt e rasç e vjetër i u tha mbrapa Pkrkut, çi me fmi per dore u pikt. — Ha në kopëtitë të prindvet të fmit, ndër e shvi kuiv ajò kurdhin, taj i thanë: Hallallohu, se nuk, e perçe kët kurdhë me të magjyr. — Mbrì i mbrjt çuli Pkrkut vdhë i tha: „Jo, nuk qenkj me e pré kurdhës, pagoi me kertuhë çjindjt e shpis? — Pkrka nduhë ta rrefshkë Pkrqt tjerë vdhë u tha: „A mbet, se gjau? Mbasi merrjtha mbet me të ngjdi çjith e vet e mbasi çkejtha, se, me kë thua, du t'i kertuesh gjindja e shpis, kurdhës të kurj i dua pré dinë e dua të të mbrì. — Leka e ka dhanë: Nkn te Nkja te mitaj kuzuni i shpie du t'a lejt". —

VII

URASA.

Besa.

(Shif: L. X, k. XII, v. CXXII.)

Me kët mbledhje, çi po bëjna sot, kesa dì me shkrue kët letër, per me e pasë para sjith.

Na Burdas e Gumsijas, çi bdhesa zbodhkat ejàzitsë e pbrdhetë shpi, kesa fdhë kesë vdhë vodi per me kbrë çati e ajò mesele per çdo mesele, çi mund du të na ndodhi.

Dëshmitarët e kisaj kese jàsht: Kleda Nikollë Prendi, Bajraktari, Per Nikollë, Per Dedë Ndoj, Gjo' Lush Gjoçi, Gjergj Gjokë Jakes, Gjokë Per Nikollë, Nikollë Zef Leka, Pjetur Mar' Brozi, Marka Gjokë Lulushi, Gjin Kolë Mirdja, Ndue Pjetur Marka Ndreca, Mar' Nikollë Bardhi, Gjokë Pjetur Mar' Ndreca, Gjokë Per Lusha, Prenkë Llesh Gjonga.

Shkrue me kët dit 13 të Prillit 1873.

Besa e gjás e e çobánit.

(Shif: L. X. i. XXII. e. CXXIII).

Hâarja e shtjapit ñ kumbonés.

Ñá gjakés nkoli tuj kalue kel njij mallk kalli rotem. — Tuj kâ rrnjet, vâ me i a kputé gjuj frigu. Leh dreke mem i kâ dalë kosh në prrue. — Per me shmangë e me sigurue rodin, rrnmeñ mem të mbrrefte pá shkj e pá dukë, 'si pam ej takë dhâth tuj kalitë mallk, i thirri kariut nja dj të kreñ e, 'si mâ i perggjigj kosh, i kâsi të shjapit të kumbonés, tuj i thânë: „O shjap i kumbonés, thanjari t'mol nd, se, pe mâ gjet gjá pá e kalue rodre e muj kodrue, t' a dâjt me i pam pre mâ". — Mbas kryme fjalve gjakú vjeti rrnjem e vet. — Ndrroi dhât kupa e, pá e kalue kodrue, kriem perkâjt e mâsu të per dhé i dekem në vrrjá. — Mbas dy ditesh, nji kari tjeter, qi kishte pasë nkoqitë mallk me kalë të vet, i rrâi rdhë qi kishte pasë kâre pamsia e gjakut, i kalvoi kariut tjeter nkoftës. — Tuj rrdhjem kasha tjeter pâmra, t' kâsi as rlaz as pinz me shpi. Sarll vej larua, shkoi në shpi, u artusë rdhë e gatë, rdhë e ná me pague mâsen e vet. — Shi ajj, qi i a pat pré mâsën, i rá në prrue, rdhë e vdek.

Hisi pâra mbet Pleq kasha u kâsi prrgjigjen e-dhë u kâh me të tâ gjogt, mos i pasë thânë të kreñ gjakú e, mbasi mâ kishte pasë djâlë të kalit, i kishte pasë thânë shjapit të kumbonés me, me të me e çjetë gjá pá e kalue kodrue, do t' i jete të rrî mâ i pamu. — Pleqt e mrrytuem pâmra kan e kishë rdhë e kâsi fjalve e mbesume, se kasha i kâsi pré mâ gjakú e ne, tuj e vrá dy dreqvesh, e kishte pague mâsen e prrue prej djâj. Ashtú mbet mâ i pafte e mâ i mbesum.

Besa e gjás e e çobanit me Nikaj e Shalë.

(Dibër e Shna Prendes 1894)

I) Per rrnjet kan kâ kasha: Te Krasi në Fierr dreq te Kryej në Bradash dâlë në Sotë kasha shkoi me rá në Nikaj e me rá në Shosh. — Njaj Shalajasit, qi shkoi per të rrnjet e e vrá Nikaj, kâ pré mâsën e gjith Shalës, 'si të dalë dâlë dreq qi d'gjetë rdhë. — Njaj i Nikaj, qi shkoi per të rrnjet e e vrá Shala kâ pré mâsen e gjith Nikajvet, 'si të dalë dreq qi t' rrnet rdhë — Shaj në shkj per Shosh e Hotrie ajo rrnjet dâlë në Sotë e dâlë në dreq të Nikajt e të Shalës: e vrau Shoshi, i a pret mâsen Shalës: e vrau Hotrani, i a pret mâsen Nikajt. — Kush t' i hâjë djegjin (fâlë) kësaj rrnjet, kâ kâsi me të rrê vetë dreq kojet e të vrê rrnjem. — Dukagjinvet kishte në dekr mos me pre në të gjith Perendinë [botnrë], per gjithmon: po e nisa jânë 24 kotarë. Të dikurjo e perkasin Engjëlla, e të tjerë rrfja me dasre kryq tuj ndigjue.) — Në dasmë pjesë të Mbretit (Zo-gu, pasë në fshat kosel i vetë i pleqve, se të gjith në Perendinë të jesë, do të dikurjo me perkë Engjëllat e me shqiptue fjalët e këtu mbë Engjëll.—

2) Gjás e Gjokúsin t' kâ me i rrê kush: në kosë e në dorasmë jânë. Kush t'i rrnjet, kâ me të 20 qenë, mbë me u rrê e me u rê për 'ta.

3) N' a ngatrrofët pâma e kosës e, pe vetu në kosë e në dorasmë njeni e tjetrë ja. kâ me të kâsi me të 24 vetë Bajraka, qi të vdesë, tuj thânë: „M'a vrave në kosë".

4) Rruga e Carrçë kreji dâlë në kosë dreq

ta Krosi i Fushës.

3) Kostari e dreqsi ne kjrrdhë e në vrî jânë në kosë. — Pishtari e kosharî jânë në kosë të zjâllzuarame. — Gjatari (gjarari) âshtë në kosë prej Shna Kollë të vonës deri Shna Kollë të dimrit. — Vaditari ndera âshtë në kosë.

4) Njajni e dytja me njatin e me mujor në 30 âshtë pâ kosë. — Pojtat jânë në kosë.

7) Në dâfët kush prej njajnit a prej dytjet, per me shkue ta pojta, që âshtë në kosë, ki me thânë: „Kqyr, vonë, se jesë tuj shkue te gjâja a në pojtë, që âshtë në kosë".

8) Per grî në Shkodër e në Gjakovë, kush don me kjrrë vetë, a me ki koj per kater, adha ndarë i vetë: kush e perket me dhânë, në kosë ki prekë, kush e kartë, a e nxjerkon jashtë, në kosë perket. — Shpija e Gjykës e palovet âshtë: shpija e Nderr Lâcës në kosë të gjâs e të qohunit âshtë.

9) Kush perket gjâja e Nikaj ndo të Shalës, ki me dhânë 500 grosh, ndo një Hertinaj, që kân 500 grosh, e ki me ki dy për një e 400 grosh të vet'i, që vdiftat:

10) Kapterari ki me mârrë 100 grosh për koj të hersit, e 50 grosh për kapût e kit.

11) Njaj Shalajasit e njaj Nikaj, që dhânë në dyzi për me vrî kosë, dhâna të kâjn gjithsit e dasës e gryka e pashkës, kan kje me ki: prâ dâlta, dhâsi e dhardh kokavi jânë të ndâlarna. Kush perket në kot kosë, me a vrâftë, a ai a varrnftë, ki për të ki 30 qose, vdhë deri i' i kjr 30 qosë, do të rahaj, N'a vrâftë, ki për të mbetë krye për krye.

12) Njaj që i' i shtrâmpët [?] kâjn kôsj kosë, tuj e palcur a tuj e kirë ndarvdë, ki me ki bâs me 24 vetë me sedjë, që i'i e dajn Bajrakëtit tjerë; mos mungôjnë me e ki kot ki, ki për të ki 20 qose si aj, që vrau.

13) Lkual [ajo që quhet kosë] ki me shkue te Krua i Gjyrës; mos i dhunkot asnjë. ki me shkue te Bajrakëtari; mos i dhunkot asnjë Bajrakëtarit, dôt pâ kosë; mund të grabitet e mund të vritet deri që të nje në mujt të Bajrakëtarit.

14) Bruga e Shalës e e Nikaj, per Shosh e per Mertâr âshtë në dore të Shalës e të Nikaj e, a'i pavdek, kosa me e ki 20 qose.

15) Kosajet e Nikaj e të Shalës, ki mik vdhesë Qiri i Shë Njoit, i Shna Kollë e i Shë Mitrajasit, jânë në kosë.

16) Pesëna në Shkodër e Gjakovë jânë kjrrë.

Besa e gjâs e e qobândi me Nikaj e Curraj.

(Dhen e Shë Gjonit 1895)

1) Aj'njeri, që mot qohânka, âshtë i djegun, e 3 njerë toka i jet kollaj.

2) Shokët mik kur me a djegun, per kur me dhânë 3 qose: 1000 grosh i noti i gjakut, e 3 qose dhunkoja.

3) Gjakën mik mundet me e shti kush në tokë para 3 njerëve, një në dashtet i noti i gjakut; por, kûr i'a shtûgë në tokë, të nxi'i të gjakut do t'i rpera 3 njerë, a në pare e me gjë qdo gjë, si i'a pelqejë zoter vedi.

4) Dorresë mik ki kosë gjâjet e qokânit kuer, deri qi të mbetet gjâja a të pajtohet gjaka.

5) Pishtari e dreqsi âshtë në kosë ndera e Shna Nikaut deri ndera e Zojës e' Ahdhjes.

6) Kostari âshtë në kosë.

7) Gjatari prej ndera së Shna Nikaut deri ndera e Zojës e' Ahdhjes âshtë në kosë.

8) Bruga e Ndermajes, Lkual të Madh ndera së Shalës, Kodër Plak ndera së Shalës, âshtë në kosë gjâjet e qokânit.

9) Kush të vjedhë gjân e tuej, ki për të të 200 grosh e dy për një: kush të vjedhë kojn a kâ, ki për të të 500 grosh e dy për një.

10) Tagjanet kush t'i shlejë, ki për të dhânë 300 grosh.

11) Detyrnî, po s'u perpjeqj, paâftet të Krua i Lagjes: po s' u perpjeqj, âshtë pâ kosë e mund të grabitet e të vritet deri qi të vjen në mujt.

Dorshë: Ton Kojnâ.

Besa e Nikaji e e Merturit me 15 në Gusht 1892.

1) Me 14 or Gusht dovi dhuria e Zojes se Mertarit;

2) Me 28 or Shen Nikë dovi dhuria e Shë Mirditasit kus lesë nder vedi:

Besënit e zjis e tij gjakut, qi jhet Nikaj e Merlur e Rapshtuni i Kthellajve e i Gushit.

Gjaku.

Gjaqet i ka Zoti si ujnat-ujnata: del i mati prej te lenit e i lenit prej te matit. (Shtj. U.X. k. XXII, n. CXXIV, § 931.)

Gjergj Kastrioti Skanderbeu i dergoi ki dit fjalë me shoket Leke Dukagjinit, taj a ziente qi te vihe në Kosovë te Bleut, se të ndau do i a prishejshin dhet pleq gjaqesh. — Leka i a gjeq zbatë te Kastrioti mbë erdhi kà e thërrte ky. — [Dykert dergjet si, mbasi gojëdhanet të kendsë Gjinës, të gjithë Kastriotët e Bleut jhet nikoje në gjithë të Lesheni, kë, poshtë Kastriotit e Lekë Dukagjinit, mbretnin gjysë gjith Pusija Shqiptare]. — E, takëmbrenë në kanunit pasë, në të rrallë gjeqje e pleqnie e shumë zbatë Leka e shoqërisë. — Në të gjithë gjeqjet e pleqnit e Lekës Kastrioti kje të, pse pleqt gjeqjet në gjithqerë.

Fjalët e Lekës: „Shpirt per shpirt, se dashtë e lëfë Zoti", „Del i lenit prej te matit, e i matit prej te lenit", aq mos lini vetës nder njeri, per të pasë e të prishshin në njani tjetri. Kastrioti mbë mbretnin me i a mbasë mendsë: „Gabim ja, se Leka, me gjakë i të mirë mbë dy bij klanë, per dhet të vejshet prej gjakut të të keqë. — „Gjergj, — i a prë Leka, — del i matit prej te lenit e i lenit prej e matit"! Kastrioti mbë i a lanë me mbë i a lanë mendsë: dovi qi Leka, i mendohet, i a pranjka, edhe të lidhë gjakun me Leken e Mirditasit kus lesë nder vedi.

Gjaku.

Gjaqet i ka Zoti si ujnat-ujnata: del i mati prej te lenit e i lenit prej te matit. (Shtj. U.X. k. XXII, n. CXXIV, § 931.)

Gjergj Kastrioti Skanderbeu i dergoi ki dit fjalë me shoket Leke Dukagjinit, taj a ziente qi te vihe në Kosovë te Bleut, se të ndau do i a prishejshin dhet pleq gjaqesh. — Leka i a gjeq zbatë te Kastrioti mbë erdhi kà e thërrte ky. — [Dykert dergjet si, mbasi gojëdhanet të kendsë Gjinës, të gjithë Kastriotët e Bleut jhet nikoje në gjithë të Lesheni, kë, poshtë Kastriotit e Lekë Dukagjinit, mbretnin gjysë gjith Pusija Shqiptare]. — E, takëmbrenë në kanunit pasë, në të rrallë gjeqje e pleqnie e shumë zbatë Leka e shoqërisë. — Në të gjithë gjeqjet e pleqnit e Lekës Kastrioti kje të, pse pleqt gjeqjet në gjithqerë.

Fjalët e Lekës: „Shpirt per shpirt, se dashtë e lëfë Zoti", „Del i lenit prej te matit, e i matit prej te lenit", aq mos lini vetës nder njeri, per të pasë e të prishshin në njani tjetri. Kastrioti mbë mbretnin me i a mbasë mendsë: „Gabim ja, se Leka, me gjakë i të mirë mbë dy bij klanë, per dhet të vejshet prej gjakut të të keqë. — „Gjergj, — i a prë Leka, — del i matit prej te lenit e i lenit prej e matit"! Kastrioti mbë i a lanë me mbë i a lanë mendsë: dovi qi Leka, i mendohet, i a pranjka, edhe të lidhë gjakun me Leken e Mirditasit kus lesë nder vedi.

Besënit e zjis e tij gjakut, qi jhet Nikaj e Merturi e Rapshtuni i Kthellajve e i Gushit.

„Gjaku thithë gjakun".

(Shif: L. X. k. XXII, v. (XXIV.)

Jhut jolit e Gjerej Kostisiót, qi i thâna Lekë Dukagjinit se: «ji mat të Kastrudh të Burrit. — Lekë Dukagjini nuk dridhi me i u të kriq zemrë. — Ç' të ndërligtë Kostisiot me i a mbushë mendien Lekës, se „Gjaku thithë gjakun", dua me shndrrue dj fisheje, perse të lejkin e qi l'ishin perj dj dymbë e fiersh: njâna perj dheut të mirë e pasunke e tjetra perj dheut të parodë e skamosure. — Fisidhes fisidhe I a dhanë s' kanë të parodë e at të të pasunëm, s' kanë fisidhe, edhë i kin mbetë nge qi ndërligtë më vjetët e mojrë.

Pesmbasi u mbushën kuja, fillorn me dalë ndër patalloge per t' u mjetue me kë fjesë. — Fisidhe i skamosuri, i rritun në dheut të pasunkut, dikurrbaj në kohë e rrëe lânë i mbjt me të gjithë ndërimet e pastrimet, me të edhë i rjukin mirë shpijavet: e kuja i pasunkut, nëse në dyrë të skamosurit, rrëe i dhanë e i pastrue e, kur kanë, mirrte gjë dheue, edhë i kojte kalun e mjetë me të. — Kostisiót e kuka ctjedhe taj modhë qellet e dj fisheut. — E — „Lekë, i thâ Kostisiót, a të mbushët mendja kuk, se gjaku thithë gjakun?" — Leka ishte taj e pë mirë ndrrue, perse mendien nuk e vdhje mbë pleun e fjalvet e mesit si nji kje.

„Lekë, i thâ Kostisiót, pra e më mbre mbrapa, se dua me të pré dikë". — E me dy fisi per dore u rdha në shtëpi edhë Ma mbre vorre. — Bini Kostisiót qi të rjukin torret e të parvet të dy fisive, perj në mbarë mesit dy kosij. Tubli u nprrh Kostisiót vdhë të shpeti gjithat dy fisivet nje qi si mesi dua pika gjaku. Mese mbrrin e të parvet të fisheje të skamosurit, vdhë i a shtë gishti të perpjakun të fisit të pasunkut, per ky nuk e thithi gjakun: mbrij mesit mbrin e të parvet të djalit të pasunkut vdhë i a shtë gishtit të perpjakun të djalit të skamosurit, e ai, ky nuk e thithi as e thithi. — „Shka thue ti, Lekë?" i thâ Kostisiót: „a të mbushët mendja, se gjaku thithë gjakun"? Lekë, si Leka, s' e ndihi mendien e vet, per të vetmen arsye qi nuk të mirrte besen kapët pika e mesit e e gjaperxet, mbrij qi a dë prishun me Kostisiót e mbet qi në mirë të mendimit të Gjerej Kostisiót të mbjrj tikanije e fiú e mjetje per gjak: „Me mbjrkë fisin per gjak". „Me qitë pushkë per fis". — E në mirë të mendimit të Lekë Dukagjinit mbet „Gjaku per gjakë" e „I dumi gjymtit jashta gjymtkuter mesit mos me i u mrrjtë gjakut".

Vrasa e grues me shtat sânë.

(Shif: L. X. k. XXII, v. (XXX)

„Dreqja me shtat sânë ôjhë si mbzo e tamblit".

Dy vetë shtin kërë taj a fjalë e, pernduni i trashe fjalë, a shkasa edhë shumë të mirë.

Nji grue me shtat sânë mbrrin ary n' at vdhë të gjakut, e edhë — pernduni dukejet të re mbë. — me të shpejtë u hini mbrrujet. Kuka dy vetë të terbuem e të vrenosun djalë e e mierren mbarë mbrrujtësia e prerë; a dhanë njera pushkatë, a gjerjtra, perse kanojnea kaje e u lë dam. I a kllyen shpinave shoqi shoqit edhë kërcu prerja edhë ajo dhëmbë në shpi të vet. — E ngjatë, e prerja e kjoi fisin të dekun. Grerja u kallxoi gjinden si dhjë, se

pse i shkoi shtu fusja. A. m. th. se vetem prej krimes st pashkrel. T' atyne dyer, qi u gjarpen. — Tashti ngrehen gjindja e dojn së gruen e u lypin atyne atyne dyer. — E, 'si ask dedo tre se u rrfle n' atye, sdish kisi pikn së Pleq.

Mazrea e shumë Pleqt, porë kurkund nder 'if e i hjekin gjygjt e ask dijetin me i shkue kund pikrit. — Nji nder mi Pleqsh nder mi te rregjun nder gjygje e pleqni u tha Pleqvet tjerë, qi t' a marrshin mbanqn. Pleqt i u gjegjen shtat. Ky si prini e i pri ke gremuca i tundit te vdiva vepse ihet e me mbet fr rqrine e të pajtueshm kund. — Prendoni e pân Pleqt mbrra e pajtuesitun e të lacrese nder hat, e mbylli gremuken Plaka, edhe u durung së me thanë prej gremuksat edhe dgjra si dy pisllo fiset per flakë. Ngia te gremuka, e çfaa, edhe e gjeta mbrra e mesdit kreji të plasuriun nder hat, Atherë foli Plaka, qi u prini Pleqvet tjerë te gremuka: „Gruaja me shtat të shtë fdhi si mbra e mesdit. — Besi i krimes st pashkrel e ki mendt gruen si mendia e gremuksat, e fil frikrue e, prej sdij frikrimi, ki dekë fusja me bark të ç' imtn. — Shkrkimeth e dekun së fusn kjetë atu dy vete". — Të gjith Pleqt tjerë e kuqezun fort mrye, edhe i mbushun mendimet me sdij tuj i kue së gjak sië dy bytë, qi u gjegjën kund mbrj gruaja me da gjamën.

Kush vret vedin shkon gjak-hupës.

„Me vra e shoqja të shoën, prisnja e fëmij kisja së gjaku. — Kë mbetë qi prifsja e fal per të ka, qi dikë ker shoqnë?" (Shtj. L. X. k. XXII. n. CXXXII.)

Prendu e Lazer Ndue Ndrecës prej Bodit të Fukës, martue me Marka Lekë Ndrecës së Doç Gomsiqe së vjetë 1910, vrau të shoën. — U çuen kmbsinja e luftës e dreqërit. E u ngas në Prendun; porë shokët e tanmdit të të vrarit e mueren me mbrra Prendun e, duelesh e mirë, i u dhunuen të vllaut. Ky, porsi mueri vedit plasën, e mbrë të mesmen per shoqën të lime, kinse per me i u prè mbrra të vetit me vrasë mikut. — Shoqëria mbi shoqëria! —

„Ata, qi kan shkue e shkue kmbsin, pa u rrëzu të plasë të krejt, shkojn gjak-hupës". (Shtj. L. X., k. XXII. n. CXXII. § 939.)

Nikolli i Nikë të Nikolle Ndrecës i Jakuj së Gomsiqe vrau Prendin e Nikës të Frnk Bodit prej Gomsiqet e Prendes e Marka Ndrecës prej Kukaqërit — të shoqen e të kushrit — per i gjet kmbsin së plasë të lig. — Të dy të vrarët vepsn gjak-hupës.

VIII.

KANUNI I PLEQNIS.

Krorëzi e fisevet.

(Shtj. L. XI. n. CLI.)

Ne vjetë 1907 Flamuri i Krysovës i gjithë Kreseti e Hamarisë per dy pleqni të pajtuesit e të lidhet me kmbsinjtje. Mbasi u ra në kshtue Vogëlja e Flamurit Lesyese pleqnia

të shtënda, u mbledhën bazat per shpi si mbas dekjet, edhë u mbarua gjithë sjejtat dreq e nji ki.

Pleqt, qi hiqja djegjën me krah e të thyem prej mendorsh, të kotevet prej Pleqvet të dyjt, pesë fupa në sesë, ata mallt me i mbet krah më per Pleq, edhë gjakësve perbahet per shtatë të gjo të pleqnisë.

Zjarmi, të grimuni, të sodumuni.

[Shif: L. XI. n. LVII. § 1105, p.]

Në muej të Vjedhtëretë 1911 dyndëllete vete dyndëllete Fimarreh [3 të Shtatës, 4 të Mahn të Lezhës, e 5 të Thicëlit] prej Gjonit e Pretit Gjuti prej Kosovet në Flamur të Spreit, per ky pat vra krahejt e vet, qi t'i dhët me u bë në vet i pasmis e i gjo të fjesë. Kje e gjëne mbrëk në Kuka të Kreshtës, qi dhët perdi Kallmet.

Gjoni i Marka Gjokë Per Nikgit i Bekajn Tikvile) vrau tre krahejt e vet Pjetrin e Pretit Kolë Bibës edhë të tretin Mil, per kta i a vra të krahenit, per me i a mbë jan pun tim, edhë shkaun gjak-hapës me „Se kanë gjakë i shkinë"! Kje mbrëk në vjet 1908.

IX.

SHLIRIME.

Deka.

[Shif: L. XII. t. XXIV. n. § 1281.]

Kah vjet 1883 Dila, e motra e Pjetër Lulë Nikës në Gjonaja, në Flamur të Spreit në Mirdit, e martume në Dush në shpi të Pretë Ukës Gjuti, mbë ish pun në shpi të Pjetër Ukës Gjuti, mbë ish pun në shpi të Nikës në vet në Gonaja. Mbas do dimit a mori Dila edhë dej. Si mbrëmjet kje kja, a me Pjetër Lukën, i vllaj i Dilës, me nja dimë shokë mendohen, e vendosi mbë vigj motren e dekun, edhë e qi me shpi të burrit në Dush. — Si e mori vesht Kolanek, o mbledh në kuvend e, mbas gjegjës së gjakmarrë mbrë per shqyrtim, qi jan mesë Pjetri, e gjithësi tuj i mbrë nji fjojt, të cilen e dha në kje të kuvendit pre dhetë Kotorrek mbrë pleqtërisë shpi e Gonajës.

X.

SHTESË E VJETIT 1894.

1) Kush të mbrë gjue pë kuvet, a gjakës ose a vjjet, do të lajë 1000 grosh Kodës, 500 grosh Kuvet e 30 dimë.

2) Kush të prrëmbet në vij a gjuet të de-

kunsh, do të lajë 1000 grosh Kishte, 8000 Krevatë e 10 dresh.

3) Kush nuse i i lajë Krevat e Gjokurrë me zbatue ligjen e Flamurit, kā per të lā 500 grosh e 5 dresh.

4) Kush të vrasë në kreh a ndrin gjakun të pajtuem, do të lajë 6 qese e 10 dresh gjithë.

5) Kush të qesë pushkë në shpi, kā kthet duruna, kje mik a i afti shpie, do të lajë 500 grosh e 5 dresh, gjithë ndrrā do lajë rrāfsë aj, i rrāfsi mrodhun kreut me të shtuar në torrati si në dyrkë si në duruna.

Kushdo, qi i a hiq ndonjë kthyer kanunave, kje Krye, Gjokurr e Vezjli do të lajë 1000 grosh.

Perpara se të rrāfsë Juren kā ka 5 vaše rarojshë. — Brahim Bej Stavileçija — Kasem Bej Bellkhash — Dode Pjetoji, Bajraktār — Zenel Shehuni — Gjekë Bleta — Kreq Prēlë — Zef Gjeka — Prēlë Tonin — Gjelosh Nika — Vuksan Leka — Brahim Vrkaçaj.

XI.

KANUNE TË VEÇANTA.

Kanune të nāme prej njëzetekater Pleqsh me pranim të Krenvet etj.

(Dhānue në katund të Kastratit me 2 të Ujeshtërrit 1891.)

1) Krenvet i Re, qi bajnë gjyq në Kastratë, e në Shtet Gorë; te Vorri Gjokaj e në Berz të Gurrës, kush me Gjelosh Lucaj Shkodrā Sarajē 35-Re në Brigje — prej Gjyle Petroviçit e në Gorë të Gurrës, kush të lajë Gjak me kend e i a hjekë armën, kā per të lā 2000 grosh gjithë e 24 dresh.

2) Kush nuse të lajë nderë grues me rrāfsë gjē rrāfsë krye e gushë, kje i duhet se mik të pjesë, kā per të lā 250 grosh gjithë e tre dresh.

3) Kush të shajë kend rrāfsë te perrendrua, a i shan kush kanë nderë e kishë, kā per të lā 250 grosh gjithë e tre dresh, po i pat mbrendë 15 vjetë.

4) Kush të shkojë me kā ndonjë shtu nderë mallë, e pa pat mbrendë 12 vjetë, du të lajë 250 grosh të zotë të mallit e 600 grosh e tre dresh Krenvet.

5) Kush të shpatë kalljē e vjetre e të ndjē të ri në vend të tyne, kā per të lā 2000 grosh e njëzetë dresh.

6) Kush të gravojë kush ma trendë gjinē nderë gjithë të shtuna perpara: kush i a hjekë kri gjaku, kā per të lā 250 grosh e tre dresh.

7) Çdhdjo e mallit jet e pakenjtun si gjithkend e mik mund të ndrrē dogmat as i Vakëpalaj as i Gjolaj e aj, qi të ndrrē ajonē mā herē se 3 vjet më vjetnē, kā per të lā 500 grosh e 6 dresh.

8) Aj, qi të pres ndonjë kushtē kā rarojsa gjaja, me pre rrfuna, kā per të lā 500 grosh e 6 dresh.

9) Krejet e gjuvet fjera libra me Kanū të vjetër, d. m. th. qi kush i a prishë ndonjë krue a gurrë, a nuse të lajë kend nuse ndrrohet kje, kā per të lā 500 grosh.

10) Mallkjim nuse rrfuet: kush i i bluej atij, qi rrfuet nduse shoqit e i a prishë rrfuet, a per herë a i prishun prej rrfuetarve, kā per të lā 150 grosh e tre dresh.

11) Aj, qi të qasë të hasjen nderë thāna me kjershërr, do të lajë 500 grosh e 6 dresh.

Kanune të bâme në sjetin e Krishtit 1892 me nji të vjeshtëtretit në Kastrat e Bajzë.

Kanunë i mbajtun nes kryesi të 22. Shtatit. Reg Sevdovdës, të Kushtu Reg Bylbylzdit e të njiett e Lulet Kresmet (Pleqet) të Kastratit, në të cilla u bâ kjo kanune:

1) Kush të vrasë mbasji të Kastratas a kâdo prej Malesh tjera, kâ per të të 3000 grosh e 24 desh.

2) Vatra kâ 1200 grosh e dymbdhetë desh.

3) Kush të gjakësë krasë jtë e të kryesdukë e tjij shtî, kâ per të të 1000 grosh e shtatë desh.

4) Kush të hjp tjatë a të shajë krasë a t'i a drejtojë ortnen kuej nder kâto vende: të Reggz i Shpellës, në Vri, të Krasë i Bi, kâ per të të 3000 grosh e shtatë desh.

5) Kush t'i a thrjë gardhin shenjtë, per me bâ shtrg, të mâ të gardhit dy t'i hjp 150 grosh fjes desh.

6) Kush të vrasë krasë a' cilkë të mudhet, kâ per të të 3000 grosh e 24 desh.

7) Kush t'i vjedhë kuej në shpî a në vath, kâ per të të 300 grosh e 3 desh.

8) Kush të kasë grue a hajnë, dhâsë shtatë, kâ per të të 3000 grosh e 30 desh.

9) Kush mik shtë me mikrë Pleq e shkel me „Bbe Be Ujesha Ide", kâ per të të 300 grosh e 3 desh.

10) Kush të hângjë hagjën në e hevjtë, kâ per të të 150 grosh e 3 desh.

11) Aj, qi mos të mbajnjë me Hasrr gjersi e vet per gjyqtës me kallxue, kâ per të të 150 grosh e 3 desh.

12) Aj, qi mos t'i pergjegjet dotjes në vende të dasur, kâ per të të 75 grosh.

13) Kush të vjedhë në kalaraj të vet kâ, kapë a kâ, do të hjp 500 grosh e 5 desh.

14) Aj, qi mos t'i pergjegjet të thânues të katundit per gje dale në Kuvend a per cilo nevojë të katundit, kâ per të të 2-0 grosh.

15) Aj, qi të mbjp nji shtrg të kêse gjâkmarr, kâ per të të 300 grosh.

16) Kuvendi do të mblidhet në Kuvend kâ nji herë në vjet — nji javë mbas Shen Gjergjit —; kush të shkojë kundra kësaj vendimi, kâ per të të 300 grosh.

17) Pleqt e pleqërisë nuk do të mbrrin per kryesi (pleqni) mbi 10 grosh e Vojvjda 5 grosh per pleqni të bâsur.

18) Kush të vrasë krasë mbas gjakut të pajtuem me mdhenjtë Shtatit, do të hjp 12 qese, do të thërrit prej katundit e do të bâhet fmi.

19) Qfsë, qi bâs në vlidhë me gjith kreshtë në qafë, nuk mund të vrâet: qfsë qi bâs në vlidhë e n' ato pâ kreshtë, vrâet.

20) Kush të kasë hakmarrë me vrâ per Kishë a të Shpellës, kâ per të të 30 grosh. — Kush bjen thâ e hapti të Shpellës, kâ per të të 30 grosh, Kush bie prefsa të Shpellës, do të hjp 50 grosh.

(Shnm: Shpella dâsë vrasë, kâ mbasdhe sjo Bajzi me rrethue.)

21) Aj, qi i bâ bâlë dorzimit e detyrës, do t'i hjp 225 grosh shtrë e 150 grosh Kuvet e plot desh.

Vendime të bâme me 30 Prill 1905 prej Djalmnis së Shalës.

Perqindhet, qi mirren per hjalo, kan me u bâ mbas nodit me ka qji kushtj shtrbit dreri të Merkurenes e Prekbue; mos i bâbit dreri at shtr, t' a grabisin a t' i mârrin 30 oke shtrbit per 'i qjind. Perqindhet kan me u mârrë a 100 grosh a 100 oke shtrbit, n' i hyrë i nxit; a, në thebit se e mârr kushtojn, të mârrë 100 grosh, n' i punë kâ; me t' qjin 100 oke shtrbit.

Dridhë karr i Shalqisë s'ka me i dhënë korç, por s'e dhashtë per gjithë a më dashtë me lëë deri 20 okë.

Rakia karr i Shalqisë s'ka m'e qitë më gjithë, posë 2 javësh e Krishtmesvet.

Karr i Shalqisë s'ka me lëë rakí 300 grosh m'ndrequrë m jashtë. Shumadhe të korç ndihmën s'ka me lëë: kandarra më jetë vetë e perqitë s'ka me dhënë, vëllai jashta ejëj shpijës e kan me kerkue.

Kush të nisë rrë të pavra pashkë m'kap të Krishtë e mbrrenda kallnit të ejë, ka shpia e djersës e 20 qesë më herë të qitë e të çohënë e më herë të Bjelmës më Shalës.

Kush pensën Shalës e Fratë e të duaë Fratë me Krye, m'fëmi më ka nisë, ka shpia e djersës e 2 kjo fish.

Kush të perkasë pensën e Krishtë, ka 2 kjo fish.

Kush t'a nisë rrugtarin e Krishtë, ka 2 kjo fish.

Kadiu e shoqnia, qi nalet kush per gjëmë të Fratë, pa s'e lëbet krye kater javësh, vdhe bleti rëj Fratë, ka per t'i ka ejë ka fish.

Kush t'i mbrrë dobinë, dhën e kqyrë Shalqisë e kush t'i kiçe shoqit qitë qi t'i qitë kurën, tagjën do t'i dhjetë, mrrë do t'i dhembë, krahë do t'i thelë. Bjelmën do t'i nisë ejë ka gjindë e qeverisurë dy dush.

Njëhtu mendo, qi i bën Bjelmëja e Shalës kadiut me Bajraktar, jëmë pa mbrrë si me mbë i qitunë e të qeve mendo. — Kush t'a prishë këtë mendë, ka me i dhënë fish ejë ka e 300 grosh e ejë dush qeverisurë, pase dalë i dhjetë.

Bjelmëja e Shalës.

Shalë, me 20 të Prillit 1911.

Shalë, me 12 të Majit 1911.

Fale me shkrrë pa u qesë Bajraktari i Shalës me Pari e Bjelmës Kryezot e Bjelmës të Thethit, vëllai qi bëjn me shqip qi këtu mendo fisi i Shalës të pashkrue i ka vë e pa pa bajrenjën vëllai ja, a pa mbasi më këtu mendo. Na mendu e vëmi vëllai këtu e këtu me i mbajë e mos me e qerrë. Mendi jëhë sjellë:

Pesmbëdhjet e mbrrëmë mendu, qi kush të vrasë njeriun, bleshqërrë jëhërrëzën, pesëdhjet dorëzezë, ka per të qitë vëllai vrarëzën (gjakën), e dërgë të bretën dërr ka bëtë e dënuarë; ka pas të dhënë me të pasun e mos bajtë të ka me i dhënë djalëzi ejë jetë të bëtë e vllamës e dorëzezë ka me i pasunë dy vrarëzë (gjakën); pa krëi gjakën, dëftërrë do të lëtun gjakë të shtëpisë njerën, e fjalën e dalgën vllazën. — Kush të vrasë kanë me këë fjë e të këë mbrrë, kan bëtë e dorëzezë dërr të bretën dërr. Aj qi vret, e vrat më dorë të vet e më bëtë të vet e më mbrrë të Pesmbëdhjet e një gjak. Ka me i ra e per të gjak e ka me a vë kuar, e, me e vrafë, e vret me mbrrë të gjith Bajrakut të Shalës.

Pra si e vëmi këë mendi i Pesmbëdhjet më 30 jëhë vëllai Lotaj Akati e Bolaj.

Këshë per të pa bëtë e Thethit, Shala mendë ka bë Tahir Bolla, i vëllai Ijo më Kaverol më këë kushtim,

Kush të vrasë njeri më Shalë — jashta dorëzezë — shpia e fjetët, e'ka per t'i a djersë.

Më këndë me i a djersë shpia fjetët, kanë bëtë i a ka Bjelmës më Shalës gjithë e shpia e të vëj (vllau qenësë) e dënuarë, qi të bëhet, dy per një të zot'i.

Vllazën më dorëzezë — të të bëjë nder shpijn të vrës — pa dhëzë kush e mos jau lëye shpia, e me jau djersë e me jau vra mendësë, ka per t'i ka të më zot'i e Bjelmës 20 qesë e gjëkun gjak.

Mendojë jëmë më mendë të Bjelmës e, kush do qi t'i mbrrë, i mbrrë më mendë.

Qikatës fjalë, qi e dëftë më këë këtu, jëmë na bëtë të Bajraktarit e të Bjelmës më Shalës e të Qeverisurë.

Pesë Pleqët Nikoë të Mashës e dërr më Nikë Ukën e Bolës, kush t'a mbrrëtë tagjën e shoqit të pashkrueme, i ka ejë ka Bjelmës të Fisë e ejë dush Qeverisurë.

Vendime të bâme në Kashnjet (Mirditë) me 17 Gusht 1904.

Na Bajrakas i Dibrit e mbledhëm në Kuvend per do pâne në Kashnjet, e kimi pa me nalbe nkâte Zoti e Kuvdja e Mirditës.

I. Kush të vrasë per fa, per plevitë-dhanë sjerit dhë i sjerrun prej Bajrakut e bashkëbesë i i pun dyert, sjojsinë dosh e nji ka gjakë e dajnë të djerrun.

II. Kush i a lâjn mbesvalit, bâket lajmrit, si kur aj, çi vrit per fa.

III. Aj fa, qi s' pris mbet lajmrit, kje në laj të gjith Bajrakut.

Frrok Deda, Bajraktari — Frrok Dedë Pekaru, Kryet. — Frrok Gjepi — Marka Pet Lulashi — Lazer Marku — Pdrue Deda — Per Gjeke Deda — Gjoni i Prengë Dedës — Marka Deda — Nikë Marka Prengë — Nikë Kolë Bleuka — Zef Prengë — Nikë Zef Ndrecë — Zef Deda — Mikalë Gjeke Brenga — Zef Gjergji — Prengë Nikë Gjo Ndrecë — Gjoni i Nikë Markut — Nikë Jaku — Gjo Pjetri — Ndrecë Gjoni — Frrok Ndrecë — — Nikollë Gjeke Per Deda — Ukaj Deda Marku — Ujkë Gjeke Nikaj — Pjetër Ukaka — Deda Prengë Gjo Nikollë Marku.

Çdo pânë, qi ë i nalbë Bajrakut, kâ gjasë de ë i prâjn Bajrakut mirë.

Bâshkë:

Dem Nikë Mëlgushi — Prengj Tomalliu i Kashnjetit.

Disá Kanône të miratuemo prej Prelekurâs së Shkodrës.

Mungjeti nuk bâket, per të kje do tash dhânë sjerit, mbrâ vdhë tash ka të bajë, pse sjerri pra dhë gjakë-gjatë gjaku, nuna të vdhës sun prekâsë të gjithë. Kush i a lâsj mbesvalit krîsj vrâsënë, ka per të ka një gjakë 1000 grosh-shkë.

Nëvat do të bjekësa prej i vdhj pa nuk gat kohë, prej vllanë e tue rasunue të krîsj, prej kushtrimit të kjelit. Gjoj ë do të pervdhësa vdhet kjesa.

Çdo kjesë do të kahet gjithë e pa tinzë e me shkurta shkruarë. Në të keqbet kjesa e të kenë dijetën pushtet prêpara dajnë se të bjarnera, sta, që kisa shkrî me kjesë, do të shkonë prêpara Famullitarit, per me shkrue kuvend e të kjesuemit të shkruarit e të shkruarit me të gjithë rreshtat — Kush nuna ë i rrîjn krîsj vrasënë, do të kjejë 1000 grosh-gjakë.

Kush nuna të ndigjojë me të kuvenë, kâtë Pashkë të rijë per të qyrë, do të kjejë 1000 grosh gjakë.

Kush të bâket kjesën i të bâsuet të ajj prej të bâsuemit me kuvenë, do të kjejë 8 grosh gjakë.

Aja, që i ey grues ajj, çi dua grues e nik je grue kuvenë — ka per të ka 1000 grosh gjakë.

Kush të mbrrë gavia me bâsë grues e vet, që e ka me kuvenë, per me mbrrë tjetrën pa kuvenë, ka per të ka 1000 grosh gjakë.

Kush të shrrë a bi a motër a vdhajë të nuna prej gjakut e gjaku të vet, shkarë vdhë aj, që bâsa, kan per të ka 1000 grosh gjakë.

Tij a pâsërtas dukuvet të bâsa e qi vdhë vet mbrâna mbet Bibli të Shkodrës — mbet të Kridhësë — e qi jânë ata, qi i perkasin kjesuvet, martuvet, si per të kjekunat si vdhë per të bâsa të grues të hanja e per kisa agrërrasvë tjetra a vdhë ata të kuvenë per mbrâna të krîsjes pâsure të kje, me pohjën e të Shkollepsës së Tij Krîsjerakvë të Shkodrës Ënzot Lovij Çarçia, si vdhë të Kuvenë të Madrut, të vdhë kuvenë, perndrue prekësë prej dasë të Kishës Qeverdar, kjesë prêpara e mrâmna të vdhës të

zbatim.

Fuqia Qeveritare pri me ket Rajonalisë vendosu qi dërit gjitat e prurmbajtsa të mbrendshme e të qiles në zbatim pë të dhanagjsun e mes t'a bilket kitë.

Dhanë prej Fuqis Qeveritare të Shkodres.

Shkodër — Shqypni — me 8 të Majit 1924.

I. N. Mernikaj, Qeverdär Civil e Udhëtarek i Prëfekt, të Shkodres.

Arnaut Pasha.

Kanune të bâme prej Fiamerit të Kurbinit me 5, 6 e 7 të Gushtit 1906.

1) Kush të gjënt vepër, dhjta e ka të djegun e fshit i dënu per mort e gjellë.

2) Aj, qi të dhanjit me kjo në qevrit të Tyrkut kunsha të Krishtërit, kâ 1000 grosh gjobë.

3) Aj, qi të vjedhë dhopin, a fiten dhpia, po kje në mokim, kâ 12 personlit: po dorë rrah, kâ 1000 grosh gjobë e të mos't të gjin dy per aj.

4) Të vjedhët çi ka, në kjofët në mokim, kâ 6 personlit; a kotse e dorë rah, kâ 600 grosh gjobë e të mos't të gjin dy per aj. Ke gjinj fshi vdhë per kâ e per mundë. — Lopa e vjedhun me mokim kâ 3 personlit: po dorë rah, dy per aj të mos't e 250 grosh gjobë; mbeti vdhë gomari. — Po u vodh shpi i kavalcës a dushi (shpi), të mos't të gjin dy per aja e tre dosh gjobë; gja kje në mokim, kâ kâs me të gjith mendt dy të shpis. — Per çdo gjë t'mos dy per aja të mos't të gjin e dy dosh gjobë; mos kâsit në mokim, kâ kâs me gjindrin e shpis.

3) Xanxi per shpi kâ 2500 grosh gjobë; kur ka e çka, mallkri i kanë e gurcbuqët kan 1500 grosh gjobë e të mos't dy per aja.

6) Aj, qi të dërt në kavrrel mbas të thirmes në Prëfekt të Lekendi, kâ një dosh gjobë.

7) Po u hoq Gjin Pjetrit me e rrahdhun në Kavrrel, qi e dërt kâ per të lë 3 dosh gjobë. — Po mâl mujte do të prudhet prej Pleqvet (prve).

8) Pâna e Perndis per gjithshka të bilket në Kurbî — poshë gjikat — Perndis kâ per të bâ bën: „se t'bâft mbrëk, s'e dhaj.“ (të mos, ti mos „mbjet“).

9) E bluejt e Kapcanëk dolet me dorë në kâ si i' klejt.

10) Po u vjedhtë kunk me të mendurme me Lëshe e pâ e bâ me dije Prëfekt e katundit, kâ 500 grosh gjobë. Po e bâmë per dije Prëfekt e ky e a ligjt pregjun atij, qi i bâmë në qelë shoqja, vdhë mâl e gjinj me i a dhânë pregun, kâ 500 grosh gjobë të Po mik mujt me i pâmçye Prëfekt i vet, a çfar qi mund vdhë vdhë bën me dije Pleqt (jetë e kata kan per t'i shpëtyme mbas kanunit të vendit.

11) Çdo të ngjet në dashtën të Sqiftarit a kje i Krishtërat e Shcodrës, aj, qi t'u ngë bokë e t'i bjë mbrendë, kâ me pasë 1500 grosh gjobë.

12) Aj, qi të prodë kroni e dhenas e të bâmas me Pleq e me Vegjil të Kurbinit, Pleqt e Vegjilja jânë me dëtyre me e djegë e me e çitë prej Bajrakut.

Shkrue në Bellenisht në Kurbinit të Gurrs mas mesul afer Prëfekt të Kryeqëndrës, me 5, 6 e 7 të Gushtit 1906.

Gjin Pjeter Mark Perlaj i Shanjt të Kurbinit, Plak i parë mbet 45 Pleq të vendit të Krues si dhanë të Pleqvet e të Vegjilës.

Shkrîtë në këtë Kavrrel vdhë i dhânun kavanet e perveshmes:

Kanat Mehdi Kaçuri, dëshmoj

Ati Shtjefën K. Gjeçov, Franceskan, dëshmoj.

BKSH

Diftojsi Alfabetik

BKSH

BKSH

DIFTOJSI ANALITIK-ALFABETIK.

(Numrat pa dhj perpara jane ata të nenjave të librit; numri jane të fq. Shkurtesat kr. = krye)

ALMOST: e ftohtë, 87, § 290.
ARMA: e lëvrë, mbrojtëse, 58, § 420 e 426.

BARA: tagri mbi frut, 31, § 29; dhjetës, 33, § 60.
BARRË: prevalitës, 43, § 103; dëmtës, 45, § 144, 150; dhëmë, 45, § 145-148; ngjyrë, 45, § 149.
— rrënjë, 45, § 150.
— gjethë, 46, § 151.
BEJA: prevalitës, 95, § 329; rëndë, 95, § 330; mbrojtëse, 96, § 341 e 342; armësja, 99, § 356; „dhuro Zotit", 99, § 358.
— mbi gji, 89, § 313 a); mbështetëse, 99, § 338; rrasë, 99, § 343.
— mbi „Kryq e mal" (Ungjill), 99, § 313 c); armësja, 99, § 343.
— fshihet prej mishtave, 99, § 3[illegible]
— mbrë (gjëra e mbë), 91, § 3[illegible]
— për dorë, 96, § 3[illegible]
— në dorë të dëshmorit, 99, § 343-348.
— me „mëllagë": prevalitës, 94, § 349-372; dëmtës, 94, § 373 e 374; mbrojtëse, 94, § 375; qëllime, 94, § 376; kjarë shtrojtës, 94, § 377; kur shkruhet në fshehtë, 94, § 378-383; mjeshtërisë, 94, § 384-385.
— e mrojtëse: kë gjolem, 95, § 386-388; mbrohtësit, 95, § 389.
— e Pleqvet: pasa qëvgen, 148, § 1031.
— do të shkjet prej Pleqvet, 148, § 1033.
— do të bahet me vend, 148, § 1036.
— do të bahet në mbrojtë të vetëtarve, 164, § 1037 e 1038.
[BEJA] e Bilgorvet, 147, § 1029.
— e Prushtrit, 147, § 1035.
BESA: prevalitës, 106, § 504.
— e shkjet në të vrame, 122, § 855-857.
— e kambës, 122, § 858-865.
— e shkjet në dorrvet, 123, § 866 e 867.
— e të dvarë njerit, 128, § 930-932.
— e gjëkë e gabuar: prevalitës, 133, § 974; rrëfimit tagrit, 133, § 976-979; mbrohësit e të prishurit, 135, § 988, 987 e 988; kuhet i zagrit, 123, § 985; dorëzimit, 123, § 985.
BESTARET: prevalitës, 131, § 931.
— të mbrëmë vjershtë, 12, § 643 e 644.
BUFUSH: [i]: me gjakë, 15, § 468; 19, § 465.
— e gjëkë në vjershtë, 76, § 663.
BUZA: vathë i dyvet, 43, § 109-202.
— e dhëmë, 93, § 295-299.
— e gjethë, 94, § 3[illegible]
BUZAT: e gjakut (e të gjithë): varja, 101, § 433; rrëfimi, 108, § 536; rrjedhimit, 108, § 537; prevalitës, 102, § 503-503.
BUKA: e gjakut, 138, § 997.
BULGE: prevalitës, 57, § 293; tagrit e dolyrit, 63, § 334-336, 303-314; dhëmë, 67, § 309.
BURRË: dolyrit mbi grurë, 35, § 32; tagri mbi grurë, 29; 33, § 36; 34, § 41 a).
— i rajë: tagri, 34, § 33.

ÇMERET: e mrrëvet mbas Kanunit, 73, § 184 (1—40).
ÇMIM: i rajës (i grurë), 19.
— e pleqvet, 142, § 1019 e 1020.

DALUNI (I) FARE: tagri, 48, § 107-108.
DÂMË: prevalitës, 109, § 735 e 736.

[DĂSHI] *i grisun, pi ejollës*, 109, § 237 e 238.
= *kă çmim, pun je pasdhë (vrunë)*, 109, § 238-244.
— *i dhën*, 109, § 245-247.
— *i thënë*, 116, § 348-355.
— *i kurdhës së ngrejtës*,111, § 285-163.
DAMJA (E): *e vdekur të shtjellë*: shka perdhës, kr. 7, § 64-77, 178 *d*); *gjeng*, kr. 7, § 78; *gjaku i shkretë*, kr. 7, § 79 *a*); *vllau i panatrazun*, kr. 7, § 79 *b*); *grusja*, kr. 7, § 79 *c*);
— *per të gjallë të dashtë*, kr. 7, § 80.
— *mbasi dëlirë së dashtë*, kr. 7, § 81.
Mbrodhja e pjesës e vllaznuvet të shumë, kr. 7, § 84-97.
DARDHA: *gatimi*, 21, § 45; *pjekturit*, 21, § 46; *vrundi i të shkarmët*, 21, § 48;
— *në shtjellë të mazes*, 23, § 55.
DASHI: *i shurdhrit*: *kush do t'a rrjeh*, 21, § 48.
DEBA: *(shtrojtje, që bën një të dashun)*: *e kun trashë rjetër*, kr. 24, § 1250; *dalë e të rrenë prej shtëpisë mbaj katrqeshe per 3 ditë*, kr. 24, § 1251-1253; *dy të shtrojtje lajtuare per therrje*, kr. 24, § 1254; *mbrohya e rujtësë* kr. 24, § 1.55-12.9; *mbrohya e prejpikjes me shtepi të të dashtë*, kr. 24, § 1240-1251; *koha e sa jasht* kr. 24, § 1252-1254; *gatimi i kohës*, kr. 24, § 1255-1259.
— *e bën në martesë*, kr. 24, § 1260-1255.
DEBA E GJOMARIAUT: *rrefja*, 141, § 1096; *themeli i kishës*, 150, § 1125; *dajrat*, 150, § 1127-11.9, 1142-1144; *dëftyra*, 150, § 1140 e 1141; *mbrohtësi*, 150, § 1143.
DJALI: *tagri*, 14, § 29; *tagri me kthue shtjerra e shtana*, 17, § 42.
DJELMË: *dëftyra e mbrohtësvet*, 35, § 62 *nj* - *k*); *dhëndëll*, 35, § 62 *ll*; *të dashtë*, 35 § 62 *l*).
DOBËRAS: *perrallatësi*, 115, § 343; *dëftyrë*, 115, § 344-347; *vatrra vllau mund të dalë*, 119, § 348.
— *i prindës*, 119, § 349.
DOBËZÂNË: *e gjithë*: *njëndlja*, 136, § 913; *perrallatësi*, 136, § 914; *rash mbrohtësa*, 136, § 925; *tagri*, 136, § 916.
— *e të bollurit të gjithë*: 137, § 917; *vrejta e të bollurit*, 137, § 918-920; *dëftyrësi*, 137, § 921.
DOBËZÂNJA: *perrallatësi*, 103, § 680-696 *dëftyra e tagrit i dorëzimit*, 106, § 686-614.
— *e bëkut me të bollë*, 108, § 697.
DOSA: *per gjynxit i njëllës*, 50, § 134-139.
DYLLI: *qelësi*, 51, § 150.
DYPERSHAHIA *(të per një)*: *rasat*, 115, § 334-341.
DHANDHRI: *tagri i shtrojtë*, 20, § 36.
DHETTAT (TË): *e Kishës*, 4, § 9 (2 e 3).
DHENA: *e Kishës*: *mbrohtësvet*, 4, § 4 (1).
FAJI: *i Pleqvet e i Dorës së Gjomarkut*, 143, § 1010-1014.
FALMIA (E): *e prrenëzuve të Agushtinit*, 55 § 157-168.
FAMILJA: *perrallatësi*, 9, § 18; *gjatsisë*, 9, § 19; *prej të famijës*, 9, § 20.
— *të lirovet e të fjlmvet*: *tagri*, 18, § 20 (1-7); *dëftyrët (perfitat)*, 10, § 42 *a*) e 43.
FAMULLI FAMULLENSIA, 108, § 718.
FAMILJARËT: *fëmijët*, 4, § 8; *tagrit*, 4, § 9 (62); § 10 (3); *dëftyrët*, 4, § 5; *mbrra vëllajët*, 4, § 10 (3); *vrasa*, 4, § 10 (2 e 3); 8, § 17 (3); *vrasa gjat*, 8., 4, § 17 (4); *lagja*, 4, § 17 (5-3); *të gjëlëturet*, 4, § 17 (8); *per lagj*, 4, § 17 (9); *të shkret nj*., 4, § 17 (5-1).
FAUKETARI: *e kă mirpë*, 68, § 315-319; *dëftyrët e tagrit*, 68, § 319- 320.
FEJENA: *e lirë*, *ajëllpë*, 10, § 28.
FOSHNJA (E): *perrallatësi*, 84, § 311, 313, 314; *rasa*, 84, § 309; *kër do të çohet a s' do të çohet në vrrok*, 84, § 315 e 316.
— *e mrekullt krishtenë me emën*, 84, § 317.
GJOBA: *kullja*, 94. § 418.
— *per Kishë*, 3, § 11 (4); 6, § 18 (8 e 9).
— *e pashkës së parë*, 132, § 941.
— *e të shkrepunit të pushkës*, 132, § 942, 943, 950.
— *per gjë vrasë*, 135, § 963.
— *e lirë të rrejshme*, 95, § 589-592.
GJOBARET: *perrallatësi*, 154, § 1171; *tagrit*, 154, § 1172-1175.
GRABIA: *n' ndër të mullit*, 113, § 377; *ndëlmi qi të bihet n' udhë të mullit*, 113, § 378-381.
GRUEJA: *dëftyrët mbaj bortia*, 13, § 33; *tagrit*, 13, § 34; 34, § 61 *dj*; *trashëgimi*, 20.

[GRUEJA]: *e vojt*: tagri, 14, § 36; 30,
— *e lidhunve*, 31,
— *e pri-lidhunve*, 32.

GJÅLA: *per gjyqtës*: tagrat e detyrës e lashtë, 47, § 155-164; 49, § 172 e 173.
— *me pergjegje*: nuk mirret, 49, § 171.
— *e vjedhun*: e lidhun, 117, § 867.
GJAKE: *njoftj per te* gjak, 124, § 886-893; *e shkarravja*, 124, § 893 e 894; *si rasohi ne* gjak, 124, § 895; *gruaja e Prifti nuk hieja ne* gjak, 124 § 897.
— *i pajtuem*, 124, § 885.
— *shkon per gjake*, 125, § 898-900.
— *jet per gjak*, 126, § 909-915.
— *e' hekur gjake*, 128, § 916-919.
— *per pjese te ligj*, 128, § 920-921,
— *per ti shkrepun ni pushke*, 132, § 945-947; *per shkak ti krahës se thyem*, 132, § 948 e 949.
— *paraveler me dij vorre*, 132, § 950.
GJENDJA: *e shtjes*: tagri, 9, § 26 (1-5); detyrat (perfaqë, 9, § 26 (1-8).
GJOBA: koha, 73, § 398; *gjoba e vrasse dikë e shq, qi e ka nd prepara*, 73, § 402 e 403, § 413, 415; *shoqnisë ni gjoje*, 73, § 417-419.
— *e' do te prekë tagrat privatë*, 73, § 397 e 398.
— *do te dukeet aq rjasnisht, sa te jesë gjyqtarit*, 73, § 399-401, 412, 414, 416.
— *e gendisun*: koha, 75, § 428; tagri i kalimëtë, 75, § 430-434; *tagri kujdj shtjesje*, 75, § 435; *tagri i të vdekve të trashgimit*, 75, § 437; *shoqnisë*, 75, § 439; *do te dukeet sahasi vasesë të gjakmarrvet*, 75, § 438.
— *me dorën e kuk*, 75, § 440-443.
— *me zyrë*, 75, § 444-446.
— *me dhën*, 75, § 447-451.
GJUHA: *e gjuhe ni njollun*: *perjegjës*, 112 § 769-773.

HENDIQET: *e hekvet*: 67, § 301.
HIKESIA: *perfaqësi*, kr. 58, § 396; *ndrrohet kimet*, kr. 20, § 297.
HUAJA: *shif* UTHJA.

KALI: *i thën*: *mendyra*, 78, § 481 e 482.
KANUNET: *e nji lakmish (si vepronte)*: *nuk mund ti hekve proj kurkuenji*, 141, § 1008.
KAPARI: *perfaqësi*, 70, § 453; *vlera*, 76, § 454-460.
KAPUCARI: *perfaqësi*, 145, § 1079; *del e nuk del fage*, 145, § 1080; *tagri*, 145, § 1081; *tagri per me mirrë kapucar*, 145, § 1082 e 1083; *pagesa*, 145, § 1084-1087, 1090; *i gjetun ni rrbat*, 145, § 1090; *s' mund ti jete grue*, 145, § 1088.
— *dyrë hie*, 146, § 1092.
— *rjevet gjak*, 146, § 1093.
KASSOJA: *perfaqësi*, 150, § 1213; *vrjen*, 150, § 1214; *detyret*, 150, § 1215-1217; *perjashtimi proj vakengje, per je proj detyre tjera*, 150, § 1218 e 1219; *detyra*, 150, § 1220.
KAU: *per 44*: *dimsnisë*, 52, § 191; *detyra e kalisë*, 52, § 192 e 193.
— *i rjedhun*, 52, § 192 e 193.
— *i shterrun*, 52, § 194.
— *i ngelun*, 52, § 195.
— *i shqetun*, 52, § 196.
KISHA: *bija (prekja i kishës)*, 1, § 1; *tagri*, 1, § 2 (1—4); *pajtorisë e nji kish kanuni*, 1, § 3 (1); *kish fatosiljn*, 1, § 3 (2); *per martesa*, 1, § 3 (3); *per detyra civile*, 1, § 3 (4).
— *e mbrr gjaku*, 1, § 4 (2).
— *e' kë nuk, qi i prekë*, 1, § 4 (3).
— *dit nderr*, 1, § 4 (4).
KRENET: *e fjuem*, *perfaqësi*, 151, § 1145 e 1147; *tagrat*, 151, § 1148-1151; *e' do te ndrrojn kanunin*, 151, § 1152; *shqiptimi i tyne*, 151, § 1153; *shka s' kan tagrat*, 151, § 1154, 1156-1160.
— *e gjakësun vjt*, 151, § 1136 e 1137.
— *e vrame*, 151, § 1156.
KRUSHKU: *e' dikë nuk*, 25, § 53.
KRUSHQE: *prija*, 22, § 50 e 51; *kalimi me mpue*, 25, § 52; *tagri*, 24; *nuku para te-nalunë*, 24; *shka do te hieja me vodi*, 25, § 54.
KRYEGJAJA: *dikë e te vdek*, 47, § 155, 48, § 165; *pjesa e te vdekt e nje e barbat*, 48, § 167-169; *dimsi*, 48, § 135.
— *si vepk*, 48, § 166.
KRYQI: *me dorë*: *me pajtim te gjakut*, 139, § 983-985.
KUFIRAJET: *tagrat e detyrat*, 62, § 267 dy-ji.

KUÇÍNI: prerakisë, 37, § 230; dukuritunë, 57, § 230; mashtja, 57, § 242; në njohtë fjeshtinë), 57, § 241-243.
— *i* ngjashëm, 83, § 240.
— *i* dëgjuarëm gjëkundë, 37, § 241.
— *nuk* lahet, 57, § 242, 260, 261; 59, § 254.
— *i* lëtë lak, 58, § 252.
— *i* shtjëm, 58, § 253.
— *i fitorm* me gjuhë, 59, § 255-251.
— *i fitorm* me gurrgonë, 60, § 262 *e* 263.
— *i fitorm* me vrasë, 60, § 264.
— *i* ngjahëm me qatë, 61, § 265 *e* 266.
KUDHIA: prerakisë, 06, § 232; tagri i perhatëm, 56, § 233-237.
KUMBARA (SUNI): 108, § 714.
KUMBARIJA (SHENGJONIJA): sojet, 104, § 705 *e* 703.
— *e Papisnë*, 105, § 707.
— *e Kunorës*, 106, § 708.
— *e Rilindjes*: prerakisë, 107, § 709; mjedhësë, 107, § 710-713.
KUSHRINDJA: dëtyra, 37, § 95-102; tagri *e* dëtyrës ndaj të dahurës fare, 42, § 103-106.
KUVENDET: prerakisë, 148, § 1106; sojet, 148, § 1107-1110; njoftuarë, 148, § 1111; vendet, 148, § 1112; pasojtra *e* mbajtës, 149, § 1113 *e* 1114, 1116, 1117; tagri, 149, § 1115, 1118-1120; mbrojtra *e* të folurit, 149, § 1118 *e* 1122-1124; rrotra më kuvendi, 148, § 1125.

LAJMTARI: prerakisë, 158, § 1207; nuk bëtë fjë, 158, § 1209 *e* 1208; mjeja, 158, § 1202 *e* 1203; nuk mbetë gjurmëpsë, 158, § 1204; dëftë *i* ik., 158, § 1205; dëftë mbë të dëshpëruë, 158, § 1207-1212.
LAVERMI: *i* mbrëtë, 67, § 300.
LEÇJA: prerakisë, 166, § 1176; tagri *i* kuvendit, 156, § 1180; tagri *i* kapacitetit, 156, § 1181; thëri me dijtrë ndë., 156, § 1182; mart, 156, § 1183; tagri *i* fëmijvë ndë të lejtëmës, 156, § 1184-1190; trajta *e* lejës, 156, § 1193.
LIM: *i* gjëdhë, 102, § 700.
— *i* rëndësë, 102, § 701.
LIVADHET: kullosa, 67, § 310-312.

MARTESA: prerakisë, 11, § 28; natyrë, 11, § 29; ndalimet, 16, § 30.
MÂRRUNT (TË E. FLORVET): të fërmë, 108, § 718-720; mënyra, 108, § 721-732; rrjedhimet, 108, § 733 *e* 734.
MIKU: *si* dë të prinit në shtëpi, 90, § 602-605; dëft ndonjë *e* shtëpi, kë bjen *e* shtëpia kë pranëjnë *e* tij, 90, § 606-609; *si* bëhet, 92, § 640-642.
— *i* pritë, 92, § 643-645, 649-656.
— *i* pë-ftuar, 92, § 646-648.
— *dë të* mbrëtë, 92, § 657-659.
— *i* mirëbërë: dëtyra, 25, § 86.
MJALTI: cilësi, 63, § 304.
MOHUESI: prerakisë, 82, § 535; *i* mësuarë në qitë, 82, § 526; kër bjen në kj, 82, § 527; *si* bëhet të mos, 82, § 528.
MRRI: tagri, 54, § 220.
MULLÍNI: dëtyra *e*, ndalët, 69, § 331-334; mënyrë, 90, § 335-340; dëftë në shtëpi të mullirë, 60, § 340 *e* 341; *i* kë mëpsi, 72, § 350-363; perfitojtra *e* mullirë, 72, § 364-365.

NANA: tagri ndë të kj, 34, § 61 *ë*).
— gërgasë, 34, § 61 *ë*).
NIPI: *i* brëndë, 103, § 702.
— *i* bir, 103, § 703.
NUNA (ONDHKULLA): 108, § 715.
NUSE (KUMBARA): 108, § 714; rrjedhimet, 108, § 717.
NUSJA: tagri *i* prindës në raste të dëkës, 27, § 57.

NDEJA: mbjedhë: prerakisë, kr. 17, § 333 *e* 364.
— *e mbrrëmë*, *i* ki gjëdhë, për *i* folët kurr, kr. 17, § 365-500; natyrë, kr. 17, § 601.
NDERMJETSI: nuk bëtë fjë, 99, § 661; prerakisë, 99, § 668-670; mbrojtjetjë *e* Perëndë, 99, § 674-676; rrethtja *e* rrejës 99, § 677-681; kohë *e* mbrrëmjës, 99, § 682.
— *i* pritë, 98, § 671-673.
NDRONJAKE: kapitull, 7, § 12; rrethtja, 7, § 14; të dhëmtë, 7, § 15; ndihë, 7, § 16.
— *i të* dgjmit të Krishtë, 8, § 17 (1).
— *për* gjë të rrjedhëm *e të* mbrëtëm në Krishtë, 8, § 18, 2.

[NJOHSHKIM]: *i lumrit, që mbet prane gji dasmës*, 52.
— *i lëkt në mojkalue*, 95, § 552.

OGJÇI: *ndreu e vatkë*, 46, § 433; 65, § 584.
— *kyçellues*, 46, § 434.
— *i pervisun*, 111, § 799.

PAGESA: *„me gjë pak gjë"*, 91, § 497; *me mot*, 88, § 483-485.
— *e Kapurovit*, 148, § 1081.
PAJTIM: *i gjakut mbrapsht*, 135, § 978; *hyrje dasmësori*, 135 § 979; *tagri i të mit të gjakut*, 135, § 974.
PANDEHSA: *per ndreqkkime në Kishën*, 8, § 17, 13.
PARIMSIA: *tagri*, 55, § 63.
PASHTRAKE: *prevalimi*, 65, § 581; *tagrot*, 65, § 582-588.
PENGE: *prevalimi*, 82, § 102; 142, § 1036 e 1038; *kër mbrot*, 82, § 101; *mik kallbet*, 142, § 1032; *hyrë per gjëzij e pikpak*, 142, § 1030; *do t' rpet pare gjithë*, 142, § 1031; *trokat*, 142, § 1033; *vetvra fjala n' vien*, 142, § 1027; *fjala pesë*, 147, § 1024 e 1025; *në mosqyshtën e Pleqvet të pare* 142, § 1026; *si do të lahet*, 142, § 1027 e 1028; *kër e si mund të shkiet*, 82, § 2082-2085.
— *kapsi*, 82, § 503 e 504.
— *i shpërblyem*, 82, § 505.
PERGJELLSAT: *e të shkuarit*; *kallmi në vrapit*, 21, § 87.
PERGJIBESIA: *mbi gruen*, 59.
PERJQNIT: *e ngji kuvendit e fjalmvet*, 141, § 1009.
— *e pazarit*: *në Dorë të Gjuzarlat*, 143, § 1012.
PLEQT: *mbrëna vrapsve, rrëmbat të kryejn pikuen*, 144, § 1041; *prevalimi*, 141, § 992, 993, 995; *pleq të dasmësdhëmve per kasnec të reja e per ngjegje* 143, § 1001; *tagri*, 141, § 986-1000; *mik mund të mbrohen*, 141, § 1001 e 1002; *detyra*, 141, § 1003-1005; *fuji i Pleqvet ka i Derës së Gjuzarlat*, 141, § 1016-1014; *ngjegje do t' a hjin pë krahasuhgje*, 141, § 1015 e 1016; *do të ndrua mbrenda katundit a fisnorit*, 142, § 1032 e 1033.
— *e kuvendvet*, 152, § 1058; *tagrot*, 153, § 1062 e 1067; *mik perjashtohen*, 152, § 1064 e 1065; *pa ria në hy*, 152, § 1066.
POBOTA (POBONIKE): *prevalimi*, 144, § 1044; *ciltë*, 144, § 1045; *falë i nevojshem per ka*, 144, § 1046 e 1047; *Pylli s' qahet në të, perndryshej cilket per 24 vete*, 144, § 1048; *një kryo fisnori per 12 vete*, 144, § 1049; *pika i Porosisvet mik ngahet*, 144, § 1050; *shpërnie*, 144, § 1051 e 1052; *kush do të ngallen Porosit*, 144, § 1053; *detyrët e të mit të ka*, 144, § 1054-1057; *dyshimi i të mit të ka per Porosit*, 144, § 1058 e 1059; *ndrimi i Porosisvet*, 144, § 1060; *fjalt e ka*, 144, § 1061; *tagri i Porosis per katune e të shejn të ka*, 144, § 1062-1063; *per me shkë në favor të mit të ka, hyrë të gjithë shoet*, 144, § 1066 e 1067; *kuka e kingerme — keja e kësaj*, 144, § 1068-1071; *a me pi ka*, *a kapurisë*, 146, § 1072 e 1073; *keja jashtë dërs së vakatsme*, 144, § 1074; *prevalimi i Pleqvet*, 144, § 1075; *prenda a ka*, 144, § 1076; *mbrohen e të kënaki në ka*, 144, § 1077 e 1078.
PRIJA: *prevalimi*, 114, § 783; *si shpërblehet*, 114, § 782 e 784; *shkaku*, 114, § 784 e 787; *mbrohet*, 114, § 788.
— *në mal*, 114, § 788, 790.
— *në vath*, 114, § 789.
— *e pashojt*, 114, § 790, 792-795.
— *e tufës*, 114, 791.
— *e kuvendvet të tufës*, 114, § 797 e 798.
— *e ngjesë shj*, 114, § 796.
— *per detyrë (kuvende)*, 114, § 800 e 801.
PREMIA RI: *e Kës*: *prevalimi e mbrohet*, 18, § 44.
PRITA: *prevalimi*, 118, § 822; *pergjegjia*, 118, § 823-831, 840-842; *në kë do të fi fkejt pushka*, 118, § 832 e 838; *kuka e prështervet*, 118, § 837-839.
PRITETARET: *e Japonvet*: *prevalimi*, 147, § 1094-1096; *tagri i kapurvet*, 147, § 1097; *keja e kapurvet*, 147, § 1098; *shpërtimi i kapurvet*, 147, § 1099; *per-*

gjyqit e Dibrës/ter kapercelle, 147, § 1180-1183; kapacel i dyhanëve, 147, § 1184; bolja e Prishtinet, 143, § 1161.

PROMET: e *Kishës*: të papërkohme, 3, § 6 (I e 3); tagri mbi 'ka, 3, § 6 (K: dhni, 3, § 6 (ë; vjedhuja, 3, § 6 (5-7); mrepthini, 5, § 7; hyni, 4, § 9.

— e *shtëpis* 54, § 283-289; tagri, 54, § 283-286; të, 62, § 363 ë).

PËNA: kare shkrepun, 60, § 329-332.

— pun vla, 71, § 367-370.

PENTOHEJA: e *Kishës*: s' mund të ngrerë, 6, § 12 (1); 8, § 17 (12).

QËNE: i *bukurosë*: i vdiq në shtëpi, 54, § 282; kur vdis njëriu, 58, § 353 e 354.

— i vritun dikun, 31, § 183 e 184.

— në shtëpi, 58, § 357.

— mbret tujtë, 34, § 196.

— s' mbetet prej *Famullitarit* (kare njëriu), 31, § 180 e 190.

QET: e *Jedpaë*, 67, § 393-395.

RENDI: i *fjetës*, 78, § 398.

— i *mullinit*, 69, § 246.

RRAHJA: e *grues*, 54, § (1 e).

RREGTARI: rrogu, 43, § 109; fiqi 43, § 110; vjedhuja e vrimu, 43, § 120, 124, 125; mbrapshtë, 43, § 122; tagrat e dëtyrat, 43, § 125-131.

— e *Kishës*: lajmtari i *Famullitarit*, 5, § 11 (2); i papërkohmi, 5, § 11 (3); 8, § 17 (10); vrimu, 5, § 11 (5); 8, § 17 (11).

RRAHORI: prenaktimi, 109, § 559.

STILI: i *qitet*, 31, § 180 e 191.

STRUPLIQI: dëtyra, 159, § 1169; tagrat, 159, § 1169 e 1170.

SHËH: prenaktimi, 17, § 41.

SHENGJETA: tagri, 73, § 404-411, 414.

SHKUEM: prenaktimi, 19, § 47; 134, § 965; tagri e *dëftesës* 15, § 38 (3-5); 134, § 965-969; § *Komisionalvlerës* per marrëvet të mbrendshme, 38, § 40.

SHLIRIM: e *Kishës*, kr. 23, § 1221.

— e *Prefekt*, kr. 23, § 1222.

— e *Krerrvet të Fisnavë*, kr. 23, § 1223.

— e *Kunorrvet*, kr. 23, § 1224.

— e *Parlatorvet*, kr. 23, § 1225.

— e *të varfëvë*, kr. 23, § 1226.

[SHLIRIM]: e *grues*, kr. 23, § 1227.

— e *virgjinavet*, kr. 23, § 1228.

— e *dikrit* (i shkjoi, qi ësë nji të dikrit), kr. 23, 1229.

SHPENDI: *i vdjekun mbas gjarmash* (në gjyq): tagri i vdjekët e i gjarmanës, 74, § 420-428.

SHPIA: vakëmi, 44, § 128; kija (pritkë), 44, § 133; e hinja, 44, § 134 e 135; e thyrnja, 44, § 136-142.

SHTIM: *Pleqsi*: kandja e 'shu, 143, § 1016; per mund të kalohet në një gjyq, më të mshtë, 143, § 1035; gjithavisë të pavarë ghat të ndrrohen *Pleqt*, 143, § 1036 e 1037; per të dyshue në gjyqit nde i gjedhjes, mund të mbrrin *Pleq* të dytë, 145, § 1039-1040.

— — *mund të kthëtë nga ai të cil ësht*: pertej kufijve kish vetem Deja e Gjonmarkut, 145, § 1041; gjithë të cil ësht tagër, 145, § 1042.

TESTAMENDI: nduar Kurorë, 36, (kre); per vakëmi, 39, § 103; mendyrt, 40, § 106.

— per shpirt, 38, (kre).

— per *Kishë*, 40, § 107.

THASHAMI: mbjekti, 26, § 88-93.

THETHËR: mjet, 76, 402.

THOLI: i *ndrit*: rrodi, 77, § 414-422; dëtyra e hinit, 77, § 416 e 417.

— me qyshi, 77, § 423 e 424.

— pri qyshi, 77, § 425.

THUKMIA (K): e *mbrrit*, 67, § 392.

THYEMIA (K): e *shtëpis*, 44, § 136-142.

UDHA: e *bretanshi*, 62, § 367 a) - e).

— e *mesdit*: gjëndja, 63, § 368; dëngimi, 63, § 369; largimi, 63, § 271-273; s' bën gruhi, 113, § 778-781.

— e *Fisnavë*, 63, § 274.

— e *varfët*: tagra e dëtyra, 64, § 275-279.

— e *mullinit*, 70, § 345-347.

UMITARI: i *pojtuem* 80, § 485; prenaktimi, 80, § 486; s' bën të mbrrë të dëngonit, 80, § 487-490; kur bën të mbrrë, 80, § 491.

UNJA: mendyra, 82, § 496-501.

UREMI: prenaktimi, 72, § 387; tagri i mullirit, 72, § 388 e 389.

UTIUNT (TË): e *bukurë*, 67, § 314.

UBITJA: *pretekë gjaku e shkaqja e së vrarmit*, 122, § 868 e 869.
VAJA: *mik lahet as mik ndahet*, 71, § 351-364; *e lashtësia*, 71, § 371-374; *e prishmja*, 71, § 375-379; *dasmë*, 71, § 380-382; *e e shtrenjta*, 71, § 383; *e thyerja*, 71, § 384-386.
VAJZA: *prevalitsi*, 83, § 509; *natsiderra*, 85, § 516.
VAJZA: *tagrá*, 32, § 31; 37, § 98-102.
— *nën natsë*, 17, § 43.
VEÇVRASJA: *shkon gjak-hapës*, 133, § 958.
— *s' ka gjakë harmonik*, 133, § 959.
VIHA: *e mallkimit e paprekshme*, 70, § 341; *detyrat e tagrit*, 70, § 343 e 344; *e trashëgimja e ujit*, 70, § 348.
VJEDHSHIA: *prevalitsi*, 113, § 705; *përpjekja mbas gjarmit*, 112, § 706-712.
— *e fëmijvet*, 112, § 714-716.
— *nè shkjpi të vet*, 115, § 800.
— *s' ka gjakë nakonisht*, 116, § 818; *kur ka gjakë*, 116, § 818.
— *në rrik*, 117, § 819.
— *në mal*, 117, § 820.
— *në shkjpi*, 117, § 821.
— *e gjithë në Kishë*, 8, § 13 (3-4).
VLLAU: *i shpëjtuar*: *kush*, 38, § 103; *tagrí*, 38, § 104.
— *i bam*: *tagrat*, 55, § 227-231.
VLLAZNIMI: *nga fëmijnit*, 103, § 706; (— *e pajtja e gjakut*) *mbas pajtimit të gjakut*, 140, § 988-990.
VOGËLIJA: *tagrat*, 135, § 1136-1138.
VORRET: *jkan vetem të njëj fisi a të njëj shtrapje*, 2, § 5 (1); *i kanjë kha me prehjen të katundit*, 2, § 5 (2); *jkat vend shtrí*, 2, § 5, (3).
VRASJA: *e dorrit*, 130, § 964.
— *e gruas*, 28; 34, § 81 dj; 133, § 965.
— *e nanës*, 34, § 81 e; 133, § 962.
— *e kukës*, 35, § 82 gj; 133, § 961.
— *e zonjatës*, 43, § 124.
— *për kurë nanet e cakëruar*, 130, § 933-938; 130, § 944 e 945.
— *me mdeti*, 97, § 655 e 662.
— *me mbrapsjen*, 98, § 677-679.
— *me dorzitat*, 138, § 939 e 940.
— *e gruas me shtat mbaft*, 137, § 951.
— *për mik të gruas*, 139, § 952.
— *për gjak të dhëndrrit*, 132, § 953.
— *për armë të mbrame*, 132, § 954.
— *e rikuc shkon gjak-hapës, për kë gjakë*, 133, § 960.
— *në kurvat*, 140, § 1145.
ZGJIDHNI: *i thatë*: *qafat*, 53, § 205.
ZIARMI, TË GRÎMENT, TË SOBUMUNT: *rasti për këto mbrohjene*, 107, § 1194; *mefajtja*, 107, § 1195, 1197-1198.
— *për Perjë të vrám*, 107, § 1196.

Kjo veper postume e P. Shtjefën Gjeçov — nëmrë pasët! — kje mbihet e plotsue me ditkjetë **analitik-alfabetik e tjatsver** relativ veper kuljtsbes !'

A. BENEDIKTIT DEMA, O. F. M.

ERRATA - GORRIGE

(GABIMET — QORTOI:)

Faqe	IX			nr. 27	Neve	—	Krye
—	XII			— 15	241	—	141
—	XVII	shty[të]		— 3	shkoroftë	—	shkoroftet
—	4	—	1	— 24	(nr.) Flenisë	—	nisë
—	4	—	1	— 30	(nr.) Flenisen	—	flenisen
—	5	—	2	— 16	Do gjë	—	Dhe gjë
—	11	—	1	— 29	(nr.) ene	—	ene
—	15	—	1	— 19	a) 12 Krushq e 10 Krushka	—	a) 12 Krushq e 1 Krushkë
—	16	—	1	— 26	... e perpjekja ne ...	—	... e perpjekjane ...
—	16	—	2	— 32	... ne beniat ...	—	... ne berat ...
—	22	—	2	— 22	n(së ...	—	gjësë ...
—	24	—	1	— 20	Kujtija ...	—	Kujrija ...
—	24	—	1	— 25	mbas vlot.	—	mbas tokat.
—	24	—	2	— 15	... pulat.	—	..... pupkshtat.
—	26	—	1	— 11	... të balë;	—	..... të balë fare;
—	30	—	1	— 4	... po u tye ...	—	..... po u thye ...
—	40	—	1	— 20	(nr.) Tremsi et ...	—	Tremsi et ...
—	69	—	1	— 3	Fransetarit ...	—	Flamenarit ...
—	73	—	1	— 22	(nr.) Si lenerë ...	—	Si lenerë ...
—	88	—	2	— 6	§ 828	—	§ 928
—	90	—	1	— 29	... e vevrasit bjen ...	—	... e vevrasit n' bjet ...
—	93	—	1	— 14	... të bahet buka ...	—	... të hahet buka ...
—	95	—	1	— 30	(nr.) ... mbetet ...	—	... mbetet ...
—	98	—	1	— 8	§ 1661	—	§ 1061
—	102	—	1	— 6	§ 1139	—	§ 1129
—	103	—	1	— 12	§ 1555	—	§ 1155
—	109	—	2	— 32	(nr.) Mulove	—	I Mulove
—	110	—	1	— 40	(nr.) I Tun	—	I Tun

Fjalori i fjalvet e i frazevet të rrallа.

A*mbise (shoisë, shoistraj)* = vogla bulqiza.
Âmë, a = shtat çi, vije çi.
Âmë, a = ofsë.
Angari, ja = tatimë pune.
Asper, ri = pare e argjendtë.
Ashkëtallum (i) = me ashkle.

Bë *(me)* bluçë = me prishë.
Bë (me ij) djepin kuç = me i bë bile (sibo) i të kaqel kuç.
Bë (mos me) ching e ping = mos me kërë kurrnji fjalë.
Blinë, a = sh. tblinë.
Barrtuer, ori = aj, çi bien barrë (krrbiti) të mallì.
Bashtinë, a = zhë, pjesë.
Bedërë, ni a = me mendjë (kerdi).
Berat, i = karcabe, lumbë.
Bestë, i = shtë § 951.
Bibak, a = bisiçk, binak.
Bibrunel, i = fllrri i pabair, ringag.
Bilm, i = e blanme, të blume.
Binc, i = sjellkcak.
Bisedoj, ja = vrasktsë, egersë.
Brumbullakuar, ni a = ni u bluar kso kualj.

Calinë, *a* = rëlë anmë.
Canovëlkë, u = flrri i vogël.
Cap, i = skjap.
Carë, ni (i sotrui) = gari i votrës.
Cemë, i = i bubë, i ngrk.

Çellnë, *a* = zëb pishe.
Çurlikur, mi = me fingllue.
Çuterr, a = kotrovil brûni.
Çvesharë, të = shkoldim i karabushit të kallamoqit.

Dajc, *ja* = e dazme, të bim.
Dana, i = të bamët e ujit të vaktës.
Dashtë, ja = dyshim.
Derrtuer, ore = i mnerrkuem.
Deshtë, jke, të = aj, çi çon bisk në bresen.
Drtpellë = ëbbë; borch.
Dibak, a = bisiçk, binak.
Dikur, ori = bira mbas sibo i të kenmtes.
Dorzënë, i = shtë §§ 663, 974.
Dragoc, ni = ebbë: aj, çi pinon me krapon.
Dujtëmjaltë, ja = Ondyra e vjetërsit me të pergjë të vjetërsuel bë per rji.

Dhëra, *i* = ëdha.

Eshkë, *a* = qmyr turke.

Faltore, *ja* = svesh i meçora kuet.
Famulli, ja = popullì i krejtuem prej njij Famullitori.
Famullitar, i = meshtár, çi ká kujbesin shpirtuer të njij vesh.
Farkim, i = sepriml i farkëtarit.
Farkimë, a = gjurmë.
Fjalë (me) mbë njanin dërrgi = me i a pasë kujbesin sibo i seshi (ebbë nátes).
Flasuar, i = (së Kanës) krahinë së vetë; bajrak.
Flim, i = grihje.
Fshë, a = rubë zije.

Gaj(k)ine, *i* = gërsin.
Gallu(ll)ër, a = zirpellë e vogël.
Gerrnushë, ni a = ni a kercrue.

Ghoktár, i = një, që mbledhë gjoben.
Grazhdue, me = me mbajtë gjak në gruhë me shtjetë.
Gurapesh, i = gër, që hidhet me bordë.

Gji *e lovë* = bagti të vogla.
Gjit e trashë = bagti të mëdhá.
Gjarpnuhë, a = rëb arme.
Gjatár, i = gjuetár.
Gjedh, i = kâ a lopë.
Gjeth, i = edhé: fushk per gjá të gjallë.

Hanuar, *ori* = rób shtepi.
Hdje, ja = (së Kanún) methe, kell.
Hdhé (me i a) kuq gruen = me i a gradhë gruen kuq.
Hjeldh, i = ai, qi bân hjekat.
Hollí, ja (kua) = masá sá kanogi, per të cilin lidhet kau.
Hú, ai = masá drithit per shperdhân të pûnës së bullut.
Hullí me = me afrue.
Hullí ja = vîja, qi lên parmendha.

Húr, *u* = shtjá kanôlli.
Hvenkbre, i = kryetari kishtár i njí djepzi.

Jakzi, *a* = shtojcë e gjuhës parmendepa.
Jetë, (e) = i kuhershem, i vjetër dari.
Jetia, (e) = i mbetun, pakó kart.

Kalue *(me) per dorí* = me kalue agiat shtépija.
Kandá (të) e në dorí = me 'I bacë.
Kapár, i = shil § 453.
Kapercoll, calli = kullaí i uzhës së verës.
Kapístër, a = konopi i kolës së kalit.
Kapíue, me = me kalue, me perpí.
Kapucár, i = shil § 1078.
Karmatiove, (të) = thepa-thepa.
Karmue, me = me gjê jashtë.
Kasnec, i = lajetár.
Kasnecí, ja = panierzi.
Kerpik, u = soj muse.
Kjuer, eri = shil § 768 ß).
Knendí, a = lesh dhije.
Kopsmë, a = kumbona, qi i vêhet gjâs së gjallë në qafë.
Kofer, ina = kesh me sánë peshk.
Kofer, i = kosh i math per brithë.
Kri, ja = kryeb brês.
Kryehkapár, i = krushka i pár.
Kuç, i = varbë, vegshë.
Kue, ai = bluerë.
Kujrí, ja = prenë e perbashkët e nji katundi.
Kupsí, a = fûshtan.

Lahé, *ja* = e lame, të lám.
Lá (me) kallin e vrugnuem = me hjekë (shpezkhye) koria.
Lánë (me) në qáll = me lânë në mbrá.
Landúr, i = ai, qi bân lardë në mal.
Lang (me) e plang = me gjithshka, gjithçka.
Larmúsë, a = rób spate.
Lecí, ja = shil § 1179.
Lecíte, me = me hjekë tagtet shoqnorë. me qitë mbrá (shil § 1179).
Ledhnë, a = tokë e pepûsueme (bjerr).
Ledh, i = mûr.
Lidhan, (të) = i lidhjuem per sëo 'i pûnë.
Ligjur, ni' u = me thânë arsye, ni' u justifikue.
Lukur, ra = bolo.

Llollár, *i* = gogç.

Magjistre, *ja* = grue, qi gatuen bukë.
Mangure, ja = kâmicha e gjânë.
Márrë (me) fiskít = me i pré fênia fiskít per të parun kerë me sjellje të vençanta.
Mbledhë = shpi per bhé
Mbú, i = lârë.
Mbjéun, (të) = bhrá.
Mergár, i = çmimi i vajzës në martesá.
Merí, a = mangrenë.
Mirrë, me = vullnetohi.
Mister, eri = kallamoq.
Mlúf, i = ledh, arrinë.
Modore, ja = methánë, qymth, rasë.
Mrár, i = vend me hîje, ká m'u gjêja e gjallë në kohë të zheçur.
Mú, ai = vegel per me sánë thyen.
Mundshtue, me = me shá.
Murrúl, a = gurit perabi vorr, mbrojt.

Hbajt (me) *ep* = me shkërbye, m'u kujtova.
Hbërtit (me) dalë = me mbetë jashtë, mos me hi.
Hdhëhtë (me) pëlt = me mushë, me shterngue.

Ngaçe, *ja* = soj dragoi.
Ngjeshtë = thânë me gojë.
Nen asnjë = në kohë të kqisë.

Ndore, *ja* = mprojë.

Ngi, *me* = me ngucë.
Ngucatë, me = me ngucë.
Ngujim, i = vendi i shëpis per qindresë (kulla).

Një (me) *grrdhçis* = me kapë (me arrye).

Qep, *i* = kashi a shjogi i kumbonës.

Pandehur (i) = i pafitun.
Panxhë, a = veshë hekuri.
Papendhë, u = gër i vogel.
Paprivilegj, ja = tagri i shtjellët prej betyre të nâo i ligje; privilleg.
Parbërt, ja = tagri i fjalit të parë.
Pashtrak, u = vend i perbashkët kullosa mbrenda nji fshatari; edhe: gjoba, qi mirret per shperberim të pashtrakut të huej.
Pavdë (dhë) = nji ftdër tokë.
Perbishtuar, are = me u bikë fjalvet, me breshtue n' arrycim.
Perbue, i = barlahtë.
Perkues, i = trashigues.
Perlygë, me = me bhânë arrye, me shtinue lagë, me çue në vend.
Perlire, i = ôcyrë, qetue.
Perpushë, m' u = m' u kujdesë teper.
Per të gjallë(t) = sá të jetë gjallë.
Pervarë, më u = m' u shmangë, me kapercye.
Perzierë, i = ndë mes.
Peshue (me) në dorë të Allahit = me mbajtë fâmin në Pagrim.
Pi (me) gjak = edhë: m' u vllavnue.
Pishtër, i = ai, qi bân gjithë në mal.
Plang, u = hanesë, shëpi.
Plangue, m' u = me sâsë vend.
Plis, i = bâcë me bâr.
Plumç, i = soj meti.
Pojatë, a = bëscllë gjâpe të gjallë.
Porosk, u = shif §§ 536 e 1044.
Porosë = shif § 1044.
Pranue, me = me pelqye.
Prê (me) bie = shif § 44.
Prê (me) thekue = me kthue gruen.
Pregjë, i = gurët nder anë të dorës.
Prenë (i) = e bame, cakthtë, gjyqë.
Prenë, a = e prenë, të prêm.
Prenue, me = me rá prê.
Prifshë, i = nji, qi rrin në prift; shif edhe § 1004.
Prondr, i = i pasun me gjâ.
Pronë, a = pasuri, gjâ.
Pronësi, i = posedjim.
Prushë, me = me rá prê.
Pupthshë, a = shpendë.
Pusij, i = vend gris.

Qanë, *a* = çashtë, gjyq.
Qanë, me = me dhânë.
Qelë, a = hanesa e Famullitarit.
Qenue, ja = hallkë.
Qifsh, i = vegel ôrtini shpjare, kû vihet kuka gâ n' pjekë.
Qokë, me = me qelotë.
Qver, ori = vendi, kû lihen tanêdi ei.

Rë (me) *mish* = me mbetë.
Rë (me se) besuer = me fillue (në kue a në pikë).
Rezegj, i = bê kue bukë.
Rênë, i = ênë të rêna.
Rendtër, i = ai, qi kâ rendia.
Rendë, me = me djellë, me vê para.
Rëndë, a = teshë.
Renure, ja = vend i grisët e në teposhtë.

Rrafsue, *m' u* = m'u trazue, m'u mundue.
Rragë, a = e fjalisme, shumatë.
Rrgjânë, i = tesha anglanësi.
Rrjetë (rrlli), i = soj bari i helmatisue.
Rrogue, me = me shërbye.
Rrûzë = tok.

Senjuer, *ori* = qillok.
Sinuhuer, ori = shif §§ 364 *b)* e 850.
Solemë, me = me mênue lare, me qihë lare.

Sqepür, i — vegël bekuri, që shkëmbinjtë bën gërr.
Sterr, i — shkëmb e qëmtë.
Shtrëf, a — lesh.
Shtrëhë, me — me bë pesari.
Shtrofkë, i — shtrëmbër barsome.
Sund, i — sundim, qeverí; fuqí.

Shëj, *i* — ujnaja e fëjesës.
Shenglëtë, a — pjesa e atí, që vret gjëm në gjoks.
Shesht, ja — rrafsh, shesht.
Shkallë, a — shkallë i gjatë.
Shkëlë, me — me bë me gjëlë, me plasë.
Shkëmbe (shkëmbat) me — me shkye, me prishë, me hjekë.
Shkurr, i — shkí §§ 37 e 968.
Shkurtë, ja — nëmërtësí.
Shkuzatë (me) krye! — me bë perlíntj-met e pemëmthamo.
Shtojë, ja — e shtuame, të shtuem.

Tagjí, *ja* — ulesë etj.
Tagjíse, i — pjesë perlatí.
Tamzë, i — tamtha.
Tkanjë, i (a) — mbërthimë.
Tejë, a — larsep.
Tekë, a — thupër.
Tekuzë, zeza — pëgzuar.
Terkuzë, a — kthetë, pasë.
Terthorzuar, me — me ngjí të kerthuar.
Tregar, me — me paraqitë, me folë.
Trunjë, albë — vendë, që nxirrën aji shkpi.
Tsung, a — trup brënë; brënë.
Të, në — lesa e zezës (ambëmalli tefë.
Tëmërë, me — me qëndrë, brejtë kmëjë, me pelqye.
Tjavë, i — shpí.

Thader, *a* — vegël bujqësie.

Udhë, *ja* — bud.
Uhasë, me — me shkëmbë uhá.
Uhdë, i — aj, që i ep kuc uhá.
Uhazuar, (a) — me uhá, me rend, reciprok.
Uhëtore, ja — grue, që mbanhë ujë.
Uhrur, i — pagesa e mullirit.
Uhë, me — me lshue ujë nder ara etj.
Uhkojë, a — ujk lirues.
Uhrjë, i (a) — pjesë e parmendës.
Urgj, i — mbë, ballë.
Uvë — shtrenjtë.

Vadë, *a* — vi ují per me ujë ardë.
Vaksë, me — me lshue vaksa nder tokë.
Valëtar, i — ai, që rrahtë ujët e vaditë.
Valaskë, a — rrasë e rjallme pran ujit per me shtypë shkjakur.
Vallë(ë), i (a), vatur, vallua) — vesht i gjïs që gatë.
Varrat, i — funeral.
Vergan, i — saj kashí.
Verra, i — krrabat, kusúr.
Vezhgue, me — me ndie.
Vjetër, a — sjekë, a.
Vlë i shpëtun — shí § 103.
Vrugave, me — me mbjë, me marrue.
Vrt, ja — vend ullinë të rrjesme.

Zubë, *i* — pulë.
Zbutë, a — lajm, lajmim, pelqim.
Zbut, ja — „ „ lëjë.
Zbatue, me — me çue në vend.
Zvogël — lljem.

Zhgarkue, *me* — me qitë në gjyq.
Zhgarkuer, i — njaí, që paditë kush në gjyq.
Zhgi, uzë — robë e trashë leshi shajak.

Xënë, *a* — ogrijë.
Xënë (me) krye! — me pasë kujdesin e nëoj pune.
Xënun (i) — i bëkun (me hjesë).

NIHIL OBSTAT
P. ANTONIUS HARAPI, O. F. M.
CENSOR DEPUTATUS
Scodrae, die 27 Maii 1933.

IMPRIMATUR
† LAZARUS MJEDJA, EPISCOPUS
Scodrae, die 27 Maii 1933.

AR/23

1974-1978

BKSH

V 97.99

V 1939

ВГСХ